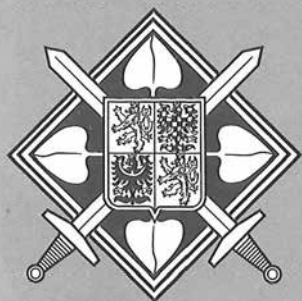

VOJENSKÝ PROFESIONÁL

1-2-3/ 2001 Armádní odborný časopis

VÝCVIK PROFESIONÁLNÍHO VOJÁKA

Npor. PETR VOHRALÍK

**REALIZACE JINÝCH TAKTICKÝCH ČINNOSTÍ
jednotkami a malými taktickými uskupeními**

Pplk. Ing. ZDENĚK FLASAR, CSc.

ROZMÍSTĚNÍ SIL A PROSTŘEDKŮ

dělostřeleckého průzkumu

v bojové sestavě mechanizované brigády

Prof. Ing. FRANTIŠEK BÁRTA, CSc., plk. v zál.

POUŽÍVÁNÍ VÝZBROJE A TECHNIKY

Plk. Ing. JAROSLAV ORINIČ, CSc.,

pplk. Ing. ROBERT JANKOVÝCH

VOJENSKÝ PROFESIONÁL

Armádní odborný časopis

• Vydává Ministerstvo obrany ČR
v Agentuře vojenských informací a služeb
(AVIS Praha),
ICO vydavatele 60 16 26 94

• Šéfredaktor = redakce
Ing. Vilibald Dvorský, plk. v zál.
(tel. Praha 215 731, 215 732)
• Grafická úprava a DTP Jarmila Jarešová

• Redakční rada:
pplk. Mgr. Ing. Vladimír Bartoš,
pplk. Ing. Jan Doksanský,
pplk. Ing. Petr Gajdoš,
pplk. Ing. Rudolf Fojtík,
plk. gšt. Ing. Jiří Haláška,
plk. doc. Ing. Jiří Herynk, CSc.,
plk. Ing. Miloslav Chaloupka,
doc. Ing. Josef Kašpar, CSc., plk. v zál.,
plk. prof. Ing. Aleš Komár, CSc.,
Mgr. Antonín Konrád, plk. v zál.
pplk. Ing. Jaroslav Koubek,
plk. Ing. Petr Kundera, plk. v zál.
plk. gšt. Ing. Alexander Lehner,
pplk. Ing. Jan Mazal, CSc.,
pplk. Ing. Radomír Mikeš,
pplk. Ing. Petr Obraz,
plk. doc. Ing. Vítězslav Stodůlka, CSc.,
kpt. Ing. Vlastimil Šlouf,
pplk. Ing. Štefan Zigo.

• Adresa redakce:
AVIS redakce Vojenský profesionál,
Rooseveltova 23, 161 05 Praha 6
• Časopis vychází čtvrtletně
v rozsahu 80 - 128 tiskových stran
a 4 strany obálky. Místo vydání: Praha.
Číslo 1-3/2001 má den vydání: 9. 3. 2001
• V ozbrojených silách rozšiřuje AVIS odd.
marketingu vydavatelské a nakl. činnosti,
Rooseveltova 23, 161 05 Praha 6
(tel. č. 02 20 / 215 563), expedice: Vlastina 23,
160 01 Praha 6 (tel. č. 02 20 / 409 798).
Pro čtenáře ve Slovenské republice rozšiřuje
MAGNET-PRESS SLOVAKIA, s. r. o.,
P. O. Box 169, 830 00 Bratislava,
tel./fax.: 07/525 45 59 (444 545 59)
- předplatné, 07/525 46 28 (444 546 28)
- administrativa. Sídlo firmy: Teslova 12, 821
02 Bratislava
• Uveřejnění obrazových materiálů a nevyžádané
rukopisy se nevracejí
• Zveřejnění názorů nemusí být totožné
s názory redakce a vydavatele
• Tiskne Vojenský zeměpisný ústav,
Rooseveltova 23, Praha 6

• Rukopis tohoto čísla byl předán tiskárně:
16. 2. 2001
• Podávání novinových zásilek povolila
Česká pošta, s. p. odštěpný závod Praha,
č. j.: nov 6534/99, ze dne 19. 11. 1999
• Evidenční číslo periodického tisku
přidělené ministerstvem: MK ČR E 6123
• ISSN 1210-3179
• © AVIS Praha

Obsah

• Vojenský profesionál v roce 2001	1
Npor. P. VOHRALÍK:	
Výcvik profesionálního vojáka	3
Plk. doc. Ing. J. HERYNK, CSc.:	
Konference TAKTIKA 2000	10
Ing. Milan PELIKÁN:	
Možnosti zajištění bezpečnosti státu využitím ozbrojených sil	14
Doc. Ing. M. DRÍMAL, CSc., plk. gšt. v. v., pplk. Dr. Ing. P. ČECH:	
Bezpečnost a dokumenty	19
Doc. Ing. J. KAŠPAR, CSc., plk. v. v.:	
Štábní kultura	23
Pplk. Ing. V. TRLICA:	
Mechanizovaná a tanková četa v obraně (5. část)	28
Pplk. Ing. Z. FLASAR:	
Realizace jiných taktických činností jednotkami a malými taktickými uskupeními	39
Prof. Ing. F. BARTA, CSc.:	
Rozmístění sil a prostředků dělostřeleckého průzkumu v bojové sestavě mechanizované brigády	47
Pplk. Ing. S. TECL:	
Problematika náhrady protipěchotních min	54
Plk. Ing. J. ORINIČ, CSc., pplk. Ing. R. JANKOVÝCH:	
Používání výzbroje a techniky	64
Ing. F. JURČA, Ing. L. FORMÁNEK	
OBLAK - mobilní hydrometeorologická stanice	69
RNDr. ZEMAN, plk. v zál.:	
Vojenská hlediska vlivu vodních překážek na území ČR a informace nezbytné k jejich analýze (1. část)	71
Mjr. Mgr. P. POLAN:	
Jak se cvičí v Holandsku - kurz přežití (3. část)	76
Kpt. Mgr. M. JEBAVÝ:	
Bezpečí a horolezecké lano	81
JUDr. J. CHAMRÁD, JUDr. A. PŘÍKRYL:	
Nová právní úprava branné povinnosti a postavení vojenských správních úřadů	87
Mjr. O. PATOČKA:	
Seminář k psychosociální podpoře	97
Pprk. Ing. J. KREUZIGER, por. Ing. P. ČIPERA, plk. doc. Ing. A. KOMÁR, CSc.:	
Právní úprava ve vojenském stravování	104
Mgr. J. JUŘÍKOVÁ, plk. doc. Ing. A. KOMÁR, CSc., mjr. Ing. J. KREUZIGER:	
BMI jako prostředek posouzení přiměřené tělesné váhy a zdraví	108
Ing. P. KOZEL, CSc.:	
Návrh hlavních úkolů v jednotlivých oblastech rezortní politiky tvorby a ochrany životního prostředí	112
Mjr. PaedDr. P. BUČKA:	
Vojenská tělocvičná škola	117
Pplk. PaedDr. Mgr. B. BRÜKNER, čet. Mgr. P. KRÁL:	
Vojenská policie a psychická nezdrlost	122
• Co jsou šachy?	127
• Křížovka	128

Foto na první straně obálky: Oldřich Jeřábek

PŘIPRAVUJEME DO ČÍSLA 4-6/2001

- Krizový management - faktory ohrožení
- Vedení vzdušného boje osádkami letounů letectva určeného k plnění stíhacích úkolů
- Vedení boje malými jednotkami proti technicky a takticky lépe připravenému protivníkovi
- Hlavní zásady řízení dělostřeleckého průzkumu
- Připustná tolerance odporu větví při serioparalelním zapojení elektrických roznětových sítí
- Perspektivy modernizace vojenského stravování ve stálých posádkách
- Někteří progresivní přístupy a technologie v systému logistické podpory v armádách NATO

VOJENSKÝ PROFESIONÁL V ROCE 2001

Redakce a redakční rada časopisu Vojenský profesionál ve své práci v roce 2001 budou vycházet ze současných požadavků Operační sekce GŠ AČR na informace, které by měly mít pro čtenáře našeho časopisu prioritu. Současně budeme důsledně naplňovat stanovený profil časopisu.

V roce 2001 vyjdou čtyři čísla časopisu (ve stejném rozsahu jako v roce 2000) viz tab. 1 - harmonogram výroby. Větší publikační prostor chceme věnovat mírovým a nestandardním operacím s výměnou zkušeností získaných v průběhu zahraničních misí, otázkám zásadního významu jednotlivých složek ozbrojených sil, jejich úkolům v současných podmínkách, charakteru ozbrojeného boje dnes a v blízké budoucnosti.

Budeme informovat o aktuálních úkolech výstavby armády, o úkolech vyplývajících z našeho členství v NATO, o pracovních metodách a postupech v orgánech Aliance a naší účasti na této práci, o nových normách z jednotlivých STANAGů atd.

Pište nám i Vaše náměty a vlastní zkušenosti, praktické rady a nápady i kritické pohledy na práci, kde cítíte, že je třeba pomoci.

Redakční rada je poradní sbor odborníků, otevřený každému, kdo má upřímný zájem podílet se na tvorbě a obsahu jednotlivých čísel časopisu. Jejím členem může být kdokoliv z Vás nebo se můžete jen zúčastnit na jejím jednání (termíny viz tab. 1), budete vítáni.

Redakce: Ve skutečnosti prakticky neexistuje. Pro redakci zůstalo jediné tabulkové místo (pouze pro občanského zaměstnance, nezajímavé a neperspektivní pro mladšího pracovníka). Tomuto „zařazení“ odpovídá i technické vybavení redakce (je mizerné a přestárle, je to šrot). Nastolená otázka profesionální armády (a její řešení) však může přinést změny i do struktury vojenského tisku a tomuto procesu můžeme pomoci již dnes.

•••

*Redakce časopisu
VOJENSKÝ PROFESIONÁL,
Agentura vojenských informací a služeb MO ČR,
Rooseveltova 23,
161 05 Praha 6 - Dejvice*

•••

Pro dopisovatele časopisu VP jsme připravili tyto obecné zásady:

Redakce nemá kapacity ani prostředky na přepisování článků. Proto by měli autoři zasílat své články zpracované v elektronické podobě na počítači a to ve formě blízce publikovaným materiálům. Příspěvky zasílat na disketě a s disketou 1x vytištěný text a přílohy (schémata, obrázky, tabulky ap.) podepsáno autorem (spoluautory). Disketu redakce vrací.

Při zpracování příspěvku v elektronické podobě na disketu:

- oddělit text a přílohy (obrázky, tabulky a schémata) jako dva samostatné dokumenty,

- přílohy očíslovat a v textu článku na ně udělat pouze odkaz (viz obr. 1, viz tab. 1 ap.),
- popisky obrázků uvést na závěr textové části článku (za literaturu),
- současně je možné uvést krátké a výstižné shrnutí v angličtině (redakce však nebude takový text opravovat a případné chyby v překladu jdou na autora),
- **fotografie** dostatečně ostré, kontrastní, prokreslené (černobílé i barevné), u kopírovaných pouze kvalitní, umožňující reprodukovatelnost pro tisk. Očíslovat tak, aby popisek nepoškodil „průpisem“ přední stranu.
- **schémata** (pérovky) - na průsvitce (výjimečně na bílém papíru), tuží, popisy (kótování ap.) dostatečně veliké. Redakce pouze v krajním případě zabezpečí překreslení externě. Při počítačovém zpracování příloh prosím uveďte program, protože vybavení redakce je zastaralé a „čtení“ novějších verzí a jiných programů musím dělat mimo redakci. V každém případě je vhodné přiložit vytištěný originál obrázku.

Všechny začínající autory (a při změně i ostatní) zároveň prosím o následující údaje (pro evidenci v redakci, výplatu honorářů a zaslání autorského výtisku):

- přesná adresa trvalého bydliště, včetně PSČ, (adresu kam zaslat honorář a autorský výtisk není-li adresa totožná),
- rodné číslo,
- při požadavku platby na účet (bankovní, sporožiro ap.) uvést přesně u koho je veden, přesné číslo účtu, včetně variabilního symbolu,
- při více autorech uvést způsob dělení honoráře (procentní) a na písemném příspěvku podpisy autorů.
- způsob spojení (pracoviště/bydl.) - telefon,
- při pochybnostech nebo pro zpřesnění Vašich požadavků a možností můžete navázat kontakt s redakcí (tel. a adresa viz tiráž na 2. str. obálky), popřípadě s členem redakční rady, který je Vám nejbližší - viz tiráž časopisu.

Za pomoc v naší společné práci Vám děkuji.

šéfredaktor
Ing. Vilibald Dvorský, plk. v zál.

Harmonogram výroby časopisu Vojenský profesionál v roce 2001

Činnost	Číslo časopisu/ročník				
	1-3/2001	4-6/2001	7-9/2001	10-12/2001	1-3/2002
Uzávěrka čísla	15. 11. 2000	14. 2. 2001	15. 5. 2001	17. 7. 2001	15. 10. 2001
Redakční rada	28. 11. 2000	27. 2. 2001	29. 5. 2001	31. 7. 2001	30. 10. 2001
DTP	5. 1. 2001	6. 3. 2001	1. 6. 2001	3. 8. 2001	1. 11. 2001
Předání tiskárně	26. 1. 2001	30. 3. 2001	22. 6. 2001	24. 8. 2001	21. 11. 2001
Expedice	9. 3. 2001	15. 5. 2001	6. 8. 2001	5. 10. 2001	10. 1. 2002

VÝCVIK PROFESIONÁLNÍHO VOJÁKA

Nadporučík PETR VOHRALÍK

Profesionalizace Armády České Republiky, jež byla před pár lety pouhou hříšnou myšlenkou několika odvážných jedinců, se nyní stala nastoupným trendem vývoje a pravděpodobně i nevratným procesem.

K původně jedinečné 4. výsadkové mechanizované rotě 43. výsadkového mechanizovaného praporu přibývají další profesionální jednotky. Stále se však diskutuje o tom, zda je profesionalizace správná. Její zastánci hledají vzory na západě a odpůrci hledají argumenty, proč je branná armáda lepší. Argumenty jako cena, nenahraditelnost masových záloh a odtrhování armády od společnosti, které jsou v podstatě jen populárními slogany, zcela zastiňují problémy spojené s výstavbou profesionální armády.

Mezi ně patří i problém výcviku profesionálů, kterému se z pochopitelných důvodů nevěnuje ani politická špička, ani veřejnost, ale kterému, jak se zdá, nevěnuje patřičnou pozornost ani velení Armády.

Podle mého názoru je výcvik vojenských profesionálů zcela bezkonceptní. Současný způsob výcviku nevede k růstu efektivní vycvičenosti jednotek a nenabízí kariérní růst profesionálům na nejnižších stupních.

Příčiny vidím ve dvou základních nedostacích:

1) Plánování výcviku vychází z koncepce výcviku pozemních sil jiného typu.

2) Pro výcvik nejsou formulovány jasné cíle.

Při objasňování bodu 1 budu vycházet ze zkušeností u 43. výsadkového praporu v Chrudimi.

Podobně jako u mechanizovaných jednotek, které tvoří jádro Armády České republiky, výcvik jednotlivců a jednotek je

organizován podle notoricky známého předpisu Vševojsk-7-2 a dále podle předpisu Vys-3-1. Krátký pohled do uvedených předpisů okamžitě prozradí, že jsou navrženy pro armádu, která:

1a) cvičí jednotlivce a jednotky lineárně, tj. začne z „nuly“ a skončí se sladěnou rotou a

1b) si klade za cíl seznámit každého jednotlivce a každou jednotku s uvedenou výcvikovou tematikou v přesně daném časovém rozsahu.

Problém linearitý výcviku (bod 1a) je ošidný v tom, že se neprojevuje u nově profesionální jednotky ihned, ale až po uplynutí asi dvou let. Je to právě v okamžiku, kdy jednotka dosáhne cílové úrovně vycvičenosti jednotky branné armády a nemá tudíž další směr svého vývoje. Výcvik po obdobích pro tuto jednotku již nemá smysl, neboť její složení se významně nemění (doplňování je průběžné). Proto přichází jakási udržovací fáze výcviku, která se musí stále řídit platnými výcvikovými předpisy (Vševojsk-7-2), přestože ty už s ní nepočítají.[1] Struktura těchto předpisů ani neumožňuje jejich adaptabilní použití, neboť z nich není zřejmá vize dalšího zdokonalování.

Jistě mi příslušníci z jiných útvarů dají za pravdu, že náplní většiny inspekci z nadřazených stupňů v oblasti výcviku je kontrola vedení dokumentace, která dokazuje dodržování zmíněného bodu 1b. V praxi to obnáší kontrolu „Rozpočtu hodin a přehledu témat“ a „Rozvrhů zaměstnání.“

Běda tomu veliteli, v jehož rozvrzích není některé z příprav věnován odpovídající počet výcvikových hodin. Výkazem úspěšnosti průměrných velitelů je tedy vzorně vedená dokumentace o odcvičení předepsané tematiky místo předvedení neustále připravené jednotky pro plnění bojových úkolů.

Nenechme se zmást úspěšností našich vojáků při společných cvičeních s ostatními vojsky NATO nebo v zahraničních misích. Česká schopnost improvizace podpořená historicky nezbytným kutilstvím (z dob socialistické rovnosti) zatím umožňují našim vojákům obstát při plnění úkolů v porovnání se zahraničními partnery. Je to částečně i proto, že se buď jedná o výcvik nebo o plnění úkolů ne přímo souvisejících s bojovým nasazením, takže i naši kolegové ze zahraničí jsou nuceni do jisté míry improvizovat.

Chybí nám systematickost, která bude rozhodujícím faktorem při náhlém zasazení našich jednotek. Chybí nám systém přípravy, který by vojáka nejen naučil, co potřebuje vědět a umět, ale současně i motivoval k vyšším výkonům ve vlastním zájmu a v zájmu jednotky.

Současný systém přípravy vojáka Armády České republiky vychází z hodinové organizace práce, která je vhodná pro branou armádu, ale není postačující pro armádu profesionální. Profesionál potřebuje úkol, který má splnit, cíl, jehož má dosáhnout. Měřítkem bojeschopnosti profesionální jednotky není počet odcvičených hodin, ale dosažení stanovené úrovně vycvičenosti jednotlivců a stanovené úrovně sladění jednotky. Jestliže profesionální jednotka nedosahuje stanovených úrovní vycvičenosti a sladění, třídní kniha nemůže být omluvou.

Na rozdíl od výcviku masových záloh, **výcvik profesionálních jednotek musí být zaměřen na plnění co nejkonkrétnějších úkolů.** Při výcviku záloh u jednotlivce postačuje získání základních návyků a ovládnutí vlastní zbraně či zbraňového systému, neboť v případě ohrožení státu budou jednotky stejně sestaveny z „cizích“ lidí, kteří budou mít čas na stmelení a doškolení.

Profesionální jednotka však může být zasažena v nepoměrně kratší době a na vlastní přípravu, další stmelení a doškolení nebude čas. Současné zahraniční mise SFOR a KFOR zřetelně ukazují, že naše vysílané jednotky toto stmelení stále potřebují a i po měsíčním společném výcviku je prvních pár týdnů na misi naplněno horečnatým vytvářením „nového systému“ velení. Operační tempo našetřít umožňuje překlenutí tohoto kritického období bez významnějších ztrát [2].

Příčinu uvedeného stavu je nutno hledat v nejasně formulovaných úkolech pro útvary a jednotky. Formulace typu: „..... útočnou a obrannou činnost samostatně nebo v sestavě nadřízeného stupně,“ jsou dle mého názoru značně povrchní a předpokládají téměř absolutní univerzálnost. Zejména u výsadkové jednotky bude takový „úkol“ budit spíše úsměv než vážné zamyšlení nad konkretizací úkolů a cílů výcviku podřízeným jednotkám.

Co je třeba udělat, aby se situace zlepšila?

1) Vytvořit předpisy pro výcvik profesionálů.

2) Jednoznačně stanovit konkrétní úkoly svazkům, útvarům a jednotkám.

3) Na velitele přenést zodpovědnost za vycvičenost „de facto.“

Předpisy pro výcvik profesionálů budou mít smysl jen tehdy, pokud budou formulovat cílový stav v jednotlivých oblastech výcviku. Stanovení počtu hodin pro jednotlivou tematiku dává prostor alibistickým tvrzením, že stanovený počet hodin je nedostačující nebo že jednotka neměla v posledním období odpovídající časový prostor k výcviku. Předpis pro profesionály musí stanovit standardy a postupy provádění jednotlivých činností a pevné normy, jimiž se splnění úkolů dá měřit (viz příklad z připravované Pomůcky 43. vmpr pro výcvik jednotlivce, družstva a čety). Cílem předpisů pak bude sjednocení výcviku na všech stupních tak, aby profesionál z jedné jednotky mohl být bez zvláštní přípravy začleněn do jiné obdobné jednotky.

Obsah takových předpisů samozřejmě půjde nad rámec výcviku jedné konkrétní jednotky. Sjednocení postupů je třeba v maximálním množství potenciálních úkonů jednotlivce a úkolů jednotek. Na zvážení jednotlivých velitelů bude následně záviset výběr úkolů a úkonů, na jejichž plnění jednotku a jednotlivce budou připravovat.

Volba úkolů plněných jednotlivci a jednotkami musí vycházet z úkolů stanovených nadřízeným stupněm. Vojenský profesionál a profesionální jednotka může dosáhnout dobré vycvičenosti jen v určitém omezeném množství rozdílných úkolů. Ideální stav naprosté univerzálnosti je vzhledem k omezenému času a omezeným prostředkům nemožný. Je posláním velitelského sboru správně zvolit klíčové oblasti přípravy vlastních profesionálů a profesionálních jednotek tak, aby tyto jednotky měly dostatek prostoru pro dosažení požadované úrovně a současně aby byly splněny všechny úkoly z nadřízeného stupně (a v součtu pak všechny úkoly AČR). Tato volba musí vycházet z rozboru předurčení jednotky, rozboru úkolů stanovených nadřízeným stupněm a z rozboru současného stavu u jednotky. V současnosti nám **chybí zejména předurčení útvarů a formulace jejich klíčových úkolů.**

Jich velitelé jsou často v nezáviděníhodné roli funkcionářů, kteří musejí stanovovat prioritní úkoly podřízeným rotám a bateriím bez toho, že by měli stanoveny jednoznačné úkoly z nadřízených stupňů. Zaměření pozornosti na jednu zvolenou oblast s sebou zákonitě přináší snížení důrazu v oblasti jiné. Výsledkem je to, že nadřízený stupeň při hodnocení zdůrazňuje nedostatky v právě méně exponované oblasti, neboť zúžení šíře výcviku nikdo z tohoto stupně nezařídil. Přirozenou podvědomou reakcí je následný nezájem velitelů o stanovování priorit výcviku svým podřízeným. Proto změny nelze očekávat zdola, ale musejí jednoznačně vycházet z nejvyšších stupňů.

Úkoly svazků, útvarů a jednotek musejí přímo navazovat na Doktrínu, Plán obrany státu, Operační a taktickou doktrínu a současně brát v úvahu mezinárodní závazky

České republiky v politické a vojenské oblasti. Úkoly musejí být formulovány s obdobnou jednoznačností jako bojové rozkazy s uvádějící frází: „Být připraven k/na“ Ve formulacích by zcela otevřeně měly být stanoveny podmínky plnění úkolů a normy jejich provedení. Jen tak lze definovat cílový stav připravenosti moderní profesionální armády.

Následné rozboru na každém podřízeném stupni vyústí ve formulaci úkolů pro vlastní stupně a pro podřízené jednotky. Výsledkem takových rozborů by v závěru měly být úkoly formulované **například takto:**

Velitelem 4. brigády rychlého nasazení velitel 43. výsadečného mechanizovaného praporu:

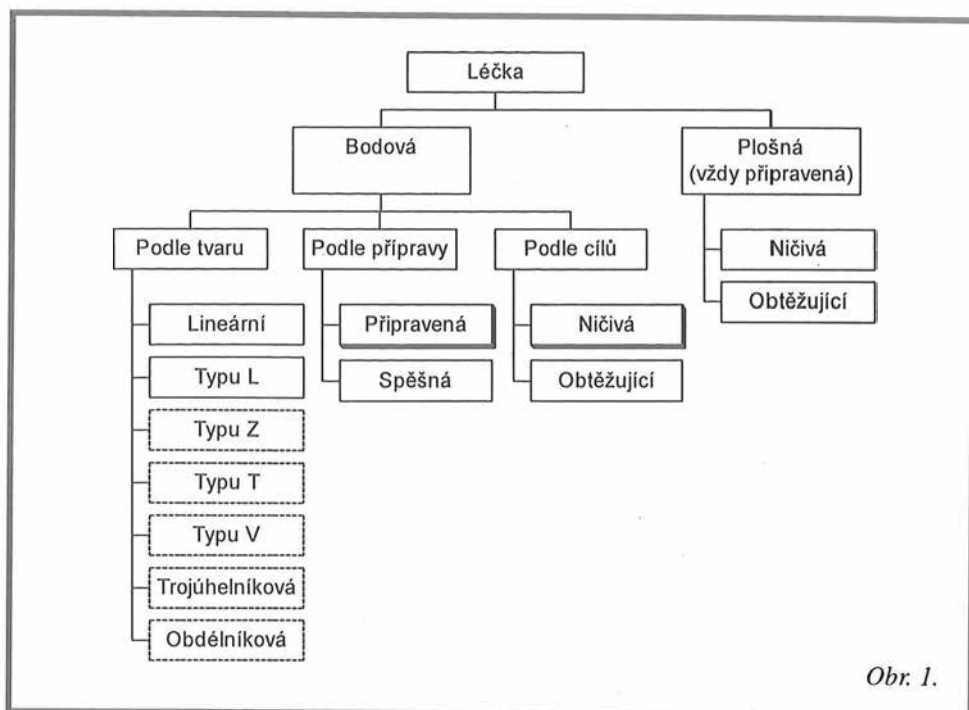
„..... při útočné činnosti v sestavě nadřízeného stupně vyhledávat a ničit vlastními prostředky důležité objekty a cíle protivníka do hloubky 20 km, být připraven pro zasažení vzdušným výsadkem s úkolem obsadit a bránit klíčové přechody a průchody minimálně po dobu 72 hodin s cílem umožnit hladký postup vlastních mechanizovaných a tankových sil,“

Na základě takto formulovaného úkolu velitel 43. vmpr odvodí úkoly pro výcvik a logistickou podporu a 1. mechanizované rotě může následně stanovit úkol například těmito slovy:

„..... být připraven bez pomoci přepravních a palebných prostředků provést přepad objektu protivníka v hloubce obrany do 20 km a samostatně se vrátit do původní sestavy“

Velitel této rotě pak snadno odvodí zaměření vlastního výcviku a zcela určitě do svého nabitého programu zařadí zrychlené přesuny se zátěží, průchody předním okrajem vlastních vojsk vpřed i vzad, skryté přesuny, přepad, léčku, zatímco možná (s ohledem na další úkoly) omezí výcvik boje v osadě nebo výcvik útoku mechanizované jednotky.

Samozřejmě, musí existovat i zpětná vazba při stanovování úkolů. V uvedeném příkladu velitel 4. brigády rychlého nasazení musí vědět, že někdo má stanovený úkol

Obr. 1.

typu: „..... zajistit vzdušný přesun s vysazením na padácích 43. vmpr maximálně ve třech etapách do libovolného prostoru v operační hloubce sestavy protivníka“

Jakmile budou výše uvedeným způsobem stanoveny konkrétní úkoly velitelům všech stupňů, bude konečně možné výcvik cíleně zaměřovat na jejich plnění. Následně mohou být velitelé bráni k zodpovědnosti nejen za špatnou dokumentaci a škody na technice a materiálu, ale za to, co je skutečně jejich posláním - přípravu vojsk k zajištění míru a prosperity.

Rozhodování o profesionalizaci naší armády závisí na veřejném mínění a na vůli politických špiček. Uvádění profesionalizace do praxe je úkolem nás, vojáků. Problém výcviku je jen jedním z mnoha, ale myslím si, že je natolik důležitý, aby se o něm nejen začalo otevřeně diskutovat, ale abychom jej společnými silami začali co nejrychleji řešit.

Zkrácený návrh jedné z kapitol (léčka) možného nástupce předpisu Vševojsk-7-2,

který bude řešit výcvik profesionálů (přepřacovaná ukázka z připravované Pomůcky 43. vmpr pro výcvik jednotlivce, družstva a čety)

Léčka je překvapivý útok ze skrytého postavení na pohyblivého nebo dočasně stojícího protivníka. Léčka může obsahovat útok na a skrze protivníka, nebo se může omezit pouze na palebné ničení protivníka.

Cílem léčky je

- zničit techniku a zařízení za přesunu (velitelská stanoviště, komunikační prostředky, odpalovací zařízení),
- zlikvidovat nebo ukořistit (zajmout) vojáky a materiál protivníka,
- osvobodit vlastní zajatce nebo materiál,
- narušovat činnost protivníka v jeho týlu (zásobování apod.).

Zásadní charakteristiky léčky jsou: překvapení, řízená palba s využitím šoku, promyšlené řízení a velení, zajištění, jedno-

duchost a sebekontrola.

Léčky dělíme do dvou kategorií (viz obr. 1) podle velikosti zasaženého území, a to na bodové a plošné. Speciální léčkou je léčka protitanková.

Lineární léčka je nejjednodušším způsobem provedení bodové léčky. Léčka se provádí na přímém úseku komunikace (pěšiny) viz obr. 2. Úderná skupina a poutací skupina jsou rozmístěny podél této komunikace v jedné linii (případně v jedné sestavě) nebo je poutací skupina mírně předsunutá tak, aby její prostředky palebného ničení neohrožily údernou skupinu.

Nejvíce omezujícím faktorem pro činnost bojové patroly na objektu léčky je **reakční doba protivníka**. Tato doba udává čas od prvního výstřelu (tj. od prozrazení napadení) do okamžiku, kdy musí poslední voják opustit prostor léčky.

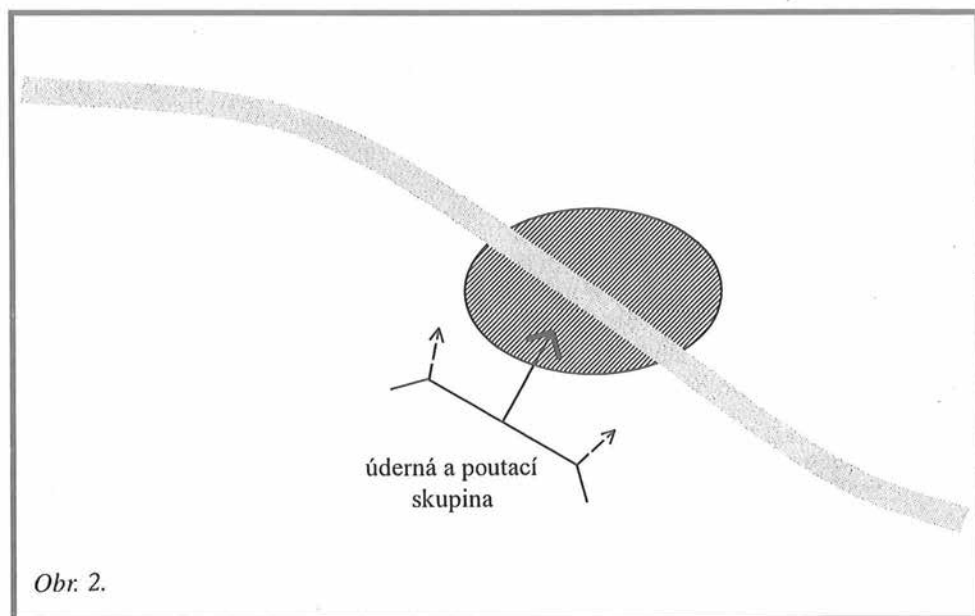
Reakční doba se určuje v rámci plánování bojové patroly jako čas, který protivník potřebuje k tomu, aby přišel na pomoc svým napadeným silám a prostředkům. Vychází z kalkulace předpokládané činnosti protivníka po napadení jeho prostředků a z vyhodnocení možností jeho posilových pro-

středků.

Příprava na léčku zahrnuje přípravu osob a materiálu, velitelský průzkum, upřesnění činnosti a rozmístění skupin. Tyto činnosti mohou být prováděny souběžně.

Po návratu velitelského průzkumu velitel patroly provede upřesnění činnosti na plastickém stole. (Postavení plastického stolu mu během velitelského průzkumu zabezpečí zástupce.) Upřesnění činnosti musí proběhnout až do jednotlivého člena patroly. Je třeba probrat i činnost pro případ příchodu posil, vyzrazení léčky (v tomto případě je léčka obvykle zrušena), odrazení léčky, rozprášení jednotky apod.

Rozmístění skupin probíhá pod velením velitelů těchto skupin. Skupiny obvykle zaujmají postavení v následujícím pořadí: zajišťovací skupina, poutací skupina a úderná skupina. Při odchodu ze shromaždiště odpočítává členy jednotlivých skupin vždy zástupce velitele skupiny a určený funkcionář z zajišťovací skupiny (zodpovědný za ochranu shromaždiště). Všechny skupiny procházejí rozchodiš-

těm, kde nakonec zůstává člen zajišťovací skupiny (ten je po přepadu zodpovědný za navedení všech skupin do rozchodiště a nasměrování na shromaždiště).

O přiblížení protivníka do prostoru léčky a jeho síle zpraví velitele po rádiových prostředcích pozorovací hlídka zajišťovací jednotky. Velitel se rozhodne, zda léčku provede a svoje rozhodnutí může předat domluvenými signály (viz kapitola), příslušníkům patroly. Současně si podle dostupných informací o protivníkovi zvolí čáru postupu protivníka pro zahájení léčky (obvykle tak, aby hlavní síla protivníka nebo sledované prostředky protivníka byly v centru zóny ničení).

Po vstoupení protivníka do zóny ničení a dosažení čáry postupu velitel léčky zahájí léčku. Léčka vždy začíná nejníčivějšími prostředky (viz kapitola). Po jejich zahájení okamžitě zahájí i další prostředky (tj. palba úderné skupiny i poutací skupiny).

Po zahájení léčky následuje nepřetržitá palba všech prostředků. Kulometry vedou palbu rozsevem po celé šířce přiděleného palebného sektoru. Samopaly vedou palbu krátkými dávkami na viditelné cíle nebo do zóny ničení v uvedeném hlavním směru palby. Protitankové zbraně ničí odpovídající cíle samostatně. Palba je ukončena na povel (signál) velitele patroly (příštka, „Palbu stav!“ apod.) obvykle po deseti až patnácti sekundách.

Úderná skupina postupuje maximální rychlostí k blízkému okraji zóny ničení. Při tomto postupu ničí protivníka, který se může v zóně ničení objevit (střelba na viditelné cíle). Pokud v zóně ničení nejsou vozidla, úderná skupina postupuje skrz a za vzdálený okraj zóny ničení. Při tomto postupu vojáci odkopávají zbraně od mrtvých (tak, aby se ale neztratily).

Po zaujetí vzdáleného okraje zóny ničení údernou skupinou, úderná skupina zajistí prostor provedení léčky a velitelé sekcí/skupin zahlásí stav munice, zranění a stav materiálu veliteli skupiny/patroly. Úderná skupina poté vyčlení speciální tým ke splnění cílů léčky („... tým,

vpřed!“) a připraví se na případný protiútok. Speciální týmy hlásí zjištěné skutečnosti a zapisovači je zapisují. Časoměřič odpočítává zbývající čas do opuštění prostoru léčky (stopky časoměřič zapne v okamžiku zahájení léčky).

Po splnění úkolu nebo nejpозději po vypršení stanoveného času (viz kapitola), opouští patrola na povel velitele patroly prostor provedení léčky. První opouští objekt úderná skupina, potom poutací skupina a poslední hlídka zajišťovací skupiny. Všechny skupiny procházejí rozchodištěm, přes které je do shromaždiště naváděn určený příslušník zajišťovací skupiny. Tento příslušník odpočítává příslušníky patroly procházející rozchodištěm do příchodu zástupce velitele patroly, jenž odpočítávání převezme a do shromaždiště přichází teprve s posledním příslušníkem patroly.

Ihned po příchodu patroly do shromaždiště se všichni příslušníci patroly okamžitě připraví na odchod (samostatně si upraví výstroj a výzbroj a navzájem doplní municí). Po příchodu zástupce velitele patroly (poslední člověk, který opouští rozchodiště) se patrola vydá na přesun z prostoru.

Patrola postupuje podle předem určené osy přesunu do té doby, než se zcela odpoutá od protivníka a ztratí případné pronásledovatele. Poté na pokyn velitele patroly zaujme (dlouhou) zastávku (10 až 15 minut), při které se vyhodnotí informace získané v léčce. Výsledek vyhodnocení je předán všem členům patroly.

Hodnocení provedené léčky

Příprava

- Velitel jednotky vydal bojový rozkaz, v němž každému stanovil jednoznačný úkol.

- Velitel jednotky vydal bojový rozkaz včas (pravidlo 1:3).

- Velitel jednotky správně stanovil reálnou dobu protivníka.

- Velitel průzkumné skupiny vydal úplný pětibodový rozkaz při odchodu na průzkum.

- Zástupce velitele správně organizoval jednotku ve shromaždišti (2/3 pohotovost, organizovaná příprava osob a materiálu).

- Velitelský průzkum dodržoval zásady utajeného průzkumu.

- Velitel upřesnil úkoly příslušníkům léčky.

- Skupiny se skrytě rozmístily do velitelem vybraných postavení.

Prostor léčky

- Prostor léčky splňuje kritéria vhodnosti pro provedení léčky.

- Zóna ničení je úplně pokryta křížovou palbou hlavních zbraní.

- Hranice zóny ničení jsou jasné všem hlavním funkcionářům.

- Všem příslušníkům jsou správně stanoveny hlavní směry palby a hranice palebných sektorů.

- Je zajištěna ochrana jednotky ze všech přístupových směrů. • Přítomnost jednotky v prostoru je utajená do zahájení léčky.

Provedení léčky

- Velitel zahájil léčku ve vhodném okamžiku.

- Velitel zahájil léčku nejničivějšími prostředky.

- Úderná skupina pokryla celou šířku zóny ničení a zaujala postavení na její vzdálené straně.

- Hlášení stavu a přerozdělení materiálu a munice proběhlo rychle a organizovaně.

- Speciální týmy prováděly činnost organizovaně a samostatně, splnily cíle léčky.

- Skupina zajištění byla rozmístěna vhodně k odražení posil a zastavení uni-

kajícího protivníka.

- Jednotka opustila prostor provedení léčky před uplynutím stanovené reakční doby protivníka.

- Jednotka opustila prostor provedení léčky organizovaně a respektovala zásady pohybu v prostředí pravděpodobného napadení.

Odchod

- Jednotka prošla rozchodištěm organizovaně do shromaždiště.

- Jednotka se organizovaně připravila na odchod a opustila shromaždiště rychle a v řádné sestavě.

- Jednotka se přesunovala dle platných zásad pohybu v týlu protivníka.

- Jednotka organizovaně a skrytě zaujala zastávku.

Zpracování výsledků

- Velitelé vytěžili nejdůležitější informace získané při provedení léčky.

- Příslušníci jednotky byli seznámeni se zjištěnými skutečnostmi.

Každý z výše uvedených bodů se hodnotí buď **SPLNIL** nebo **NESPLNIL**.

Hodnocení:

- maximálně 1 nesplnil: **výborně**.
- maximálně 3 nesplnil: **dobře**.
- maximálně 5 nesplnil: **vyhovující**.
- jinak: **nevyhovující**.

Tato ukázka z výše uvedeného návrhu je pouze ilustrativní, aby si čtenář vytvořil představu o mém chápání předpisu, který armáda potřebuje. **Širší otevřená diskuse může pomoci problém výcviku profesionálního vojáka řešit.**

Poznámky:

[1] *Tato fáze výcviku s sebou často přináší personální problémy. Stále „opakování známé problematiky“ lidi zakrátko omrzí a vzrůstá odchodovost zejména u nejperspektivnějších jedinců, kterým není včas umožněn kariérní růst.*

[2] *Uvedený příklad není nejvhodnějším, neboť mírové mise zřejmě nebudou figurovat na seznamu hlavních úkolů bojové připravenosti žádné bojové jednotky. Nicméně v tomto okamžiku jsou právě mírové mise jedinou „bojovou zkušeností“ současných vševojskových jednotek AČR*

KONFERENCE „TAKTIKA-2000“

Plukovník doc. Ing. JIŘÍ HERYNK, CSc.

Vojensko-odborná konference „Taktika 2000“ se uskutečnila v době od 21. 11. do 23. 11. 2000 pod gescí náčelníka oddělení mechanizovaného vojska operační sekce. Měla pracovní a informační průběh. Jejím jednáním se zúčastnilo celkem 96 delegátů, včetně zahraničních hostů z armád Lotyšska, Německa, Polska, Slovenska a Slovinska.

Konference se zúčastnili příslušníci vojenských škol (VVŠ PV Vyškov, VA Brno, VLA Hradec Králové, VA a VSS Vyškov), funkcionáři složek, odborů a sekcí GŠ a MO, Oddělení mechanizovaného vojska Odboru pozemních sil Operační sekce GŠ AČR, Velitelství Pozemních sil Olomouc a Sil územní obrany Tábor, velitelství a útvarů 4. brn, 2. a 7. mb, 6. VMZ, dále příslušníci VTÚ PV ve Vyškově a dalších útvarů a zařízení AČR.

V rámci doprovodných programů se uskutečnily prezentace firem Česká digitální média a.s. Praha, zabývající se integrací multimediálních digitálních a interaktivních technologií do oblasti přípravy vojsk, prezentace firmy Del-INFO s.r.o. Brno, zabývající se operačně taktickými systémy velení a řízení, prezentace firmy E-COM s.r.o. Slavkov a Vojenského geografického ústavu Dobruška.

...

Cílem konference bylo:

- zabezpečit podmínky pro výměnu názorů na mezinárodní úrovni k aktuálním otázkám rozvoje taktiky, přípravy velitelů, štábů a vojsk pozemních sil, ale i studentů na vojenských školách;
- získat zkušenosti z řešení uvedené problematiky v armádách partnerských států a projednat možnosti vzájemné spolupráce;
- vytvořit předpoklady pro obsah jednání na vojenskoodborném semináři TAKTIKA 2001;

K jednání konference byl zpracován sborník příspěvků, ve kterém byly prezento-

vány aktuální informace týkající se práce s ATP-35 (B), výcviku v taktické přípravě - včetně poznatků a zkušeností ze zahraničních armád. Další písemné příspěvky byly zaměřeny na problematiku zdokonalování systému velení na taktickém stupni, metodiku taktické přípravy, význam a využití geografických informačních systémů, zvyšování fyzické zdatnosti a psychické odolnosti vojáků aj.

V úvodní části konference byla věnována pozornost otázkám neoddelitelného propojení taktiky s operačním uměním a otázkám, které se týkají vzájemné provázanosti činnosti jednotlivých druhů vojsk. Bylo zdůrazněno, že operační úkoly nelze úspěšně plnit, nebudou-li úspěšně plněny úkoly na taktickém stupni. Proto je potřebné při zpracování nových bojových předpisů pro operační a taktický stupeň věnovat potřebnou pozornost jejich vzájemné provázanosti.

Zvýrazněny byly otázky týkající se přípravy a použití jednotek a útvarů AČR při plnění úkolů v nebojových (tedy stabilizačních, podpůrných, na podporu míru) operacích.

Značná pozornost byla věnována problematice týkající se zdokonalování systému velení na taktickém stupni s využitím OTS VŘ, dále možnostem využití DVD-médií ve vojenském vyučování a výcviku.

Svémi diskusními vystoupeními upoutali zejména: Doc. Ing. Vráb, CSc., plk. doc. Ing. Golián, CSc., pplk. doc. Ing. Novák, CSc., mjr. Ing. Nižňan, pplk. Minárik a mjr. Ing. Cabejšek. Přínosem konference byla i vystoupení npor. Ing.

Obr. 1. Organizační výbor - ilustrační foto

Vohralíka. Ze společného jednání vyplynulo, čemu bude potřebné věnovat pozornost při jednání v sekcích. V obou pracovních sekcích byla přednesena řada diskusních vystoupení.

1. sekce: Všeobecná taktika a taktika druhů vojsk

Na jednání se potvrdilo, že, v budoucnu bude potřebné budovat ozbrojené síly tak, aby měly univerzální charakter a byly schopny plnit úkoly v rámci nejen ozbrojených konfliktů, ale i při plnění nebojových úkolů. Do popředí vystoupila také řada otázek, spjatých se způsobem přípravy jednotek a útvarů AČR k dosažení plné kompatibility s dalšími členskými státy Aliance.

Potvrdilo se, že existuje ucelená teorie použití sil územní obrany a že je věnována potřebná pozornost přípravě velitelů záchranných jednotek i velitelů jednotek územní obrany tak, aby jim uměli velet, jak při řešení nevojenských ohrožení, tak i při vojenských ohroženích.

Zvýšenou pozornost v následujícím období bude nutné věnovat problematice normo-

tvorné činnosti, neboť většina platných řádů a předpisů je zastaralých a nevyhovuje současným potřebám vojsk.

Z dalších vystoupení vyplynulo, že problémy spočívají zejména v:

- řešení součinnosti mezi jednotkami a útvary druhů vojsk;
- podceňování otázek elektronického boje ve výcviku;
- dořešení systémů velení na taktickém stupni;
- dokončení zavedení simulátorů zabezpečujících rozhodovací procesy na taktických stupních velení.

Bylo poukázáno na vývoj informačních technologií a jejich význam pro podporu řízení boje na všech stupních velení. Účastníci konference vyslechli také informace o výstavbě lotyšské armády. **2. sekce: Příprava jednotek pozemních sil**

Zde si účastníci konference vyměnili názory a zkušenosti z problematiky přípravy velitelů jednotek a také studentů (posluchačů, žáků) na vojenských školách.

Navrhovaná struktura výcviku u jednotek pozemních sil

Období výcviku	I.	II.		III.	IV.
Obsah	základní výcvik jednotlivce	výcvik specialisty		výcvik v družstvu (osádce, obsluze)	výcvik v četě a rotě (baterii)
		základní	zdokona- lovací		
Místo	útvár	výcvik. středisko	útvár	útvár	útvár
Vrchol	kontrolní cvičení	kontrolní cvičení	kontrolní cvičení	prověrka sladění, bojová střelba družstva	prověrka sladění a bojová střelba čety, prověrka sladění roty a rotní TC

Z jednání sekce vyplynuly následující závěry, návrhy a doporučení:

- při přípravě jednání semináře TAKTIKA 2001 přihlídnout k závěrům z konference s mezinárodní účastí TAKTIKA 2000. V úvodní části tohoto semináře provést vyhodnocení splnění těchto závěrů;

- při dalších jednáních (semináře a konference) věnovat větší prostor pro práci v jednotlivých sekcích. Prosadit, aby se jednání v sekcích zúčastnili i kompetentní funkcionáři s rozhodovací pravomocí z MO a GŠ AČR;

- informovat řídicí složky a orgány AČR o požadavcích představitelů svazků a útvarů, které se týkají potřeby sladění jednotlivých výcvikových opatření výcvikového roku s důrazem na posloupnost teoretické přípravy, přípravy s využitím NCSTT při VA Brno (v budoucnosti OKVS Vyškov) a praktického výcviku;

- prosadit, aby součástí informací prezentovaných na seminářích a konferencích byla také vystoupení pojednávající o moderních poznatcích z oblastí činnosti druhů vojsk a služeb a také o poznatky a zkušenosti absolventů zahraničních škol a kursů;

- k prohloubení spolupráce a vzájemné informovanosti a součinnosti mezi útvary a vojenskými školami **prosadit užší spolupráci zejména v oblastech:**

- uvědomování představitelů vojenských škol o výsledcích a závěrech tematických prověrek a kontrol u vojsk s cílem pružněji reagovat na potřeby vojsk,

- pružnějšího reagování vojenských škol při vysílání studentů na stáže k vojskům zejména v období, kdy jsou u útvarů plánovaná praktická zaměstnání, včetně vyvedení vojsk do VVP,

- širší pomoci vojenských škol a jejich profilových kateder v procesu velitelské a metodické přípravy velitelů a štábů.

- současná organizační struktura jednotek, stav jejich naplněnosti a množství mimovýcvikových úkolů si zřejmě vyžádají přehodnocení současné struktury výcviku u jednotek pozemních sil. Podle názoru některých velitelů jednotek by lépe vyhovovala struktura podle tabulky 1

- poznatků a zkušeností z výcviku na taktickém simulátoru (NCSTT v Brně) využít při zpracování (novelizaci) výcvikových předpisů, zejména nového Všeob-P-33 a Všeovjsk-51-12.

Z jednání konference také vyplynulo, že v rámci AČR je třeba dále postupně transformovat požadavky vyplývající z členství v NATO, zejména v oblastech výstavby armády (Force Goals) evaluačních procesů (OPEVAL), přípravy vojenských struktur EU aj.

Účastníci konference se dohodli rozšířit spolupráci mezi VVŠ PV a útvarů s cílem prohloubit vzájemnou informovanost o zpracovávaných publikacích (skripta, pomůcky, metodiky ap.) a jejich vzájemné výměně. Ze strany Katedry všeobecné taktiky a taktiky druhů vojsk bylo nabídnuto, že vyžádané publikace lze distribuovat cestou elektronické pošty.

V průběhu jednání konference se ukázalo, že řada prezentovaných poznatků a informací je vyjasněná a lze je přijmout. Současně se však ukázalo, že k některým skutečnostem lze zaujmout různá stanoviska a že tuto problematiku bude potřebné dále zkoumat.

Z jednání konference vyplynuly následující závěry:

- **důsledně prosazovat** postupy v souladu se standardy a normativy NATO, na úsecích svých pracovních kolektivů pokračovat v postupné integraci AČR do NATO, plnění cílů výstavby ozbrojených sil FG 2000 a jejich plynulého přechodu na FG 2002, dokončení harmonizace systému krizového managementu AČR;

- **zdokonalovat procesy** velení na operačním a taktickém stupni, standardní operační postupy a praktickou činnost při plánování a řízení operací a boje s důrazem na součinnost s druhů vojsk a sladění v rámci taktických stupňů velení;

- **hlavní úsilí zaměřit** na přípravu velitelů jednotek a velitelů a štábů do stupně útvar s perspektivním využíváním trenažerových a simulačních technologií.

Kromě výše uvedeného cíle konference a úsilí o jeho naplnění, považovali její organizátoři za důležité ověřit si jaké jsou názory na její přípravu a průběh a jak k výměně názorů na řešení aktuálních otázek vývoje taktiky a výcviku jednotek dále přistupovat. Proto účastníci konference obdrželi **anketní listky**, jejichž prostřednictvím se pořadatelé snažili objektivně zjistit jejich názory na obsahové zaměření konference, její přínos a organizační zabezpečení.

V anketním listku byl vytvořen také prostor pro vyjádření návrhů a doporučení, co při dalších obdobných jednáních zlepšit.

Tyto náměty budou vzaty v úvahu při přípravě jednodenního odborného semináře - 20. 11. 2001, který bude rovněž věnován, kromě jiného, také problematice dalšího rozvoje taktiky a následovně dvoudenní vojensko-odborné konference s mezinárodní účastí, která se uskuteční v listopadu 2002. Při stanovení jejich cílů a obsahu budou její organizátoři vycházet z aktuálních potřeb vyplývajících z členství České republiky v NATO a z perspektivy výstavby a budování armády v souladu s FG 2002. Budeme se také cestou užší spolupráce s útvarů a vybranými jednotkami snažit zjistit, co by si jejich velitelé přáli do programu konference zařadit.

Aktuální poznatky, které z jednání konference TAKTIKA-2000 vyplynuly budou vydány **ve druhé části Sborníku** (do konce března 2001) a rozeslány těm, kteří o Sborník projeví zájem.

Celkově byla konference TAKTIKA 2000 jejími účastníky hodnocena jako přínosná a potřebná akce. Kladně byla hodnocena i zahraničními účastníky, kteří její jednání obohatili o řadu poznatků. Účastníci konference doporučili **zaslat přijaté závěry**:

- * náčelníkovi sekce J-3;
- * náčelníkovi oddělení MV;
- * vrchnímu řediteli sekce personalistiky a vzdělávání MO;
- * řediteli odboru vojenského školství;

Z provedené ankety vyplynula řada podnětných připomínek a návrhů, kterými se budou organizátoři konference zabývat a které využijí při přípravě semináře TAKTIKA-2001 a konference TAKTIKA-2002. Všem, kteří nám své podněty poskytli, děkujeme!

...

Organizační výbor konference TAKTIKA 2000: plk. doc. Ing. Jiří Herynk, CSc., pplk. doc. Ing. Bedřich Rýznar, CSc., pplk. Dr. Ing. Petr Čech, pplk. Ing. Zdeněk Flasar, CSc., doc. Ing. Miroslav Dřímál, CSc., o. z. Iva Taušová.

MOŽNOSTI ZAJIŠTĚNÍ BEZPEČNOSTI STÁTU využitím ozbrojených sil

Ing. MILAN PELIKÁN

I na přelomu tisíciletí, síla a kvalita státních ozbrojených složek má nezastupitelnou úlohu při zajišťování suverenity, územní nedotknutelnosti a bezpečnosti státu. Článek využívá poznatků publikovaných ve Vojenských rozhledech č. 2/98 pplk. Ing. M. Hanouskem a opírá se o dokumenty, Bezpečnostní strategie České republiky a Vojenská strategie ČR. Problémové téma rozeberu ve třech volných pokračováních. Cílem první části, je poukázat na souvislosti mezi hrozbami ohrožení, formami jejich odvrácení a potřebnou erudicí ozbrojených sil.

V lidském životě aplikovat zkušenosti znamená, poznat podstatu a dokázat se orientovat v limitních faktorech vnějšího a vnitřního prostředí své existence. Východiskem pro koncipování bezpečnostní politiky naší republiky podřízenými složkami řízení státu je dokument, nazývaný Bezpečnostní politika ČR. Jeho úlohou je formulovat zájmy republiky, analyzovat obecná bezpečnostní rizika a z nich vyplývající hrozby pro Českou republiku. Na základě toho je jeho posláním definovat dlouhodobé záměry a opatření, která by měla umožnit zajistit podmínky pro náš optimální vývoj, hospodářskou prosperitu, a i v rozvíjejících se podmínkách globalizace, potřebnou „suverenitu“, územní celistvost a nezávislost.

Veškeré identifikované zájmy státu, které vyplývají z dlouhodobých zobecněných zkušeností - principů, vyjádřené v rovině současných mezinárodních smluv a závazků, respektují Ústavu, Listinu základních práv a svobod a právní řád České republiky.

Na druhé straně si nelze nepovšimnout, že přání, obecná vůle většiny, je nerealizovatelná bez vhodného partnera. Řídící pracovníci hospodářské sféry se tomu učí relativně dlouho, a ne beze ztrát. Zajistit předpoklady pro zakořenění demokratických principů v rozhodujících sférách zájmů našich spoluobčanů si bude nadále vyžadovat hledání cesty proporcionality v rovině ekonomické, politické a sociální. Pro svoje sociálně ekonomické záměry, mu-

si být naše republika schopna využít a kvalifikovaně participovat na osvědčených metodách boje proti zlu. Analýza prováděná v abstraktní rovině konstatuje - „naše země nemá nepřítel“!

Současná bezpečnostní strategie odráží obecný trend oslabení silových konfrontačních přístupů k zajišťování bezpečnosti a jejich nahrazování přístupy kooperativními. Doprovodnou částí tohoto trendu je úsilí o bezpečnější mezinárodní prostředí, vyvíjené jak v bilaterálních vztazích, tak zejména prostřednictvím mezinárodních organizací. V celkovém úsilí o zajištění vnější bezpečnosti, tak vedle významu zahraniční politiky, vzrůstá také váha ekonomického rozvoje státu, jeho sociální stability, zajišťování demokracie a ochrany lidských práv.

Poslední události, a to nejen v bývalé Jugoslávii ukazují, že úloha národnostních ozbrojených sil a ozbrojených bezpečnostních sborů se na Evropském kontinentě neoslabuje. Jejich působnost nabývá, dříve nemyslitelných, integrujících kvalit. Integrace zájmů se rozšiřuje ve sféře obrany v širokém slova smyslu, od individuálních po kolektivní.

V rámci integrující se Evropy není možné přehlédnout některé skutečnosti, které mají celosvětový trend a přitom nejsou produktem tradičních evropských vztahů. Z nich vyplývají možné hrozby, které je třeba v rámci bezpečnostní politiky státu, ale také jeho mezinárodních smluvních závazků, brát velmi vážně.

Bezpečnostní hrozbou se rozumí situace, která ohrožuje Českou republiku a je způsobilá ji poškodit. Východiskem pro jejich identifikaci a následnou kvalifikaci je analýza bezpečnostních rizik pro společnost, stát a občany.

Bezpečnostní rizika, jimiž může být Česká republika ohrožena, jsou diferencovaná a jejich vznik a působení se prolínají v oblastech sociálně - ekonomické, politické - v různých etapách jejího vývoje včetně vojenské síly, v oblasti kriminality a organizovaného zločinu, a dnes stále více se prosazující složce veřejného zájmu - v oblasti ekologické, kde dominují síly tzv. radikální menšiny.

Bezpečnostní rizika, k jejichž eliminaci budou legitimně použity všechny prostředky státu včetně vojenské síly v omezeném nebo plném rozsahu, klasifikuje Bezpečnostní strategie z hlediska pravděpodobnosti jejich aktivace v hrozby takto:

1. Živelní katastrofy (pohromy), průmyslové a ekologické havárie, vznik a šíření epidemií.

2. Narušení (zneužívání) standardních mezistátních ekonomických vztahů, přerušování toku strategických komodit, surovin a informací.

3. Jednotlivé teroristické akce a nebo organizované aktivity mezinárodního zločinu mimořádného rozsahu.

4. Rozsáhlé migrační vlny, jejichž pronikání na území státu může přerůst do násilné činnosti migrantů.

5. Násilné akce subjektů cizí moci (států i nestátních) proti osobám zdržujícím se na území České republiky, majetku a jiným chráněným zájmům státu.

6. Ohrožení základních hodnot demokracie a svobody občanů v jiných zemích v takovém rozsahu a charakteru, že ohrožuje bezpečnost mezinárodního prostředí.

7. Rozsáhlá a závažná diverzní činnost, jejímž cílem je v rámci zjevné přípravy agrese znehodnotit prostředky obrany České republiky a narušit její přechod na válečný stav.

8. Hrozba agrese.

9. Vojenské napadení.

Z uvedených hrozeb je možné vydedukovat, že zajišťování bezpečnosti stále více přesahuje rámec národnostního státu. Již v dnešní době překračují hrozby hranice států a nátlakové prostředky, využívané některými zeměmi a nestandardními subjekty, nastiňují obrysy budoucích bezpečnostních problémů. Je přirozeným zájmem každého civilizovaného společenství, na státní úrovni, alespoň eliminovat důsledky, uvedených rizik. Hrozby však představují jinou kategorii problémů pro obyvatele ohrožených zemí. Jim čelit, v podmínkách technologické a informační dostatečnosti, znamená, opřít se o nezpochybnitelné demokratické základy, ekonomickou a vojenskou prestiž a humanitní solidaritnost. Tuto podporu představují v moderním světě nejen bilaterální, ale především integrační uskupení. Je nutné, aby vyjmenované atributy byly pěstovány každým potencionálním účastníkem integrace již v míru.

Ani v současném, méně polarizovaném světě, nestačí jenom dobrá politická vůle. Výsledky přináší akceschopnost. U nadnárodních uskupení, zejména vojenských, je nutné tuto obecnou potřebu i formálně zajišťovat. Předpis americké armády FM 100-5 je jen jednou z příležitostí, pro jednu z profesních skupin, která bezpečnost státu ze zákona zajišťuje.

Druhy operací a jejich poslání vymezené předpisem FM 100-5

Předpis představuje vizi chování pozemního vojska v operacích prováděných do roku 2005. Významným aspektem předpisu je jeho hierarchická provázanost. Strategická, operační a taktická úroveň pohledu na tvůrčí a iniciativní postup pozemních vojsk v operacích, s dostatkem času na její přípravu, se sjednocuje, při dominantním postavení operační úrovně. I nadále zůstává zachován princip, vyjadřující přesvědčení, že **vítězná válka je možná pouze na zemi.**

Východiskem pro činnost pozemních vojsk zůstává doktrína pozemního vojska, která zdůrazňuje postupy při vedení přesunů, operací, bojů a vybraných dílčích aktivit. Její významnou součástí jsou standardy k plánování a vedení aktivit pozemním voj-

skem ve společných, mnohonárodních, popř. meziresortních operacích.

Na **pozemním vojsku se požaduje**, aby v rámci konfliktu odstrašovalo možného agresora, přinucovalo ho k vedení bojové a jiné činnosti, pro něho v nevýhodné situaci. Předpokládá se, že pozemní vojsko povede aktivity k uklidňování spojenců a bude schopno poskytnout základní podporu v krizových oblastech.

V **dnešní době se očekává**, že pozemní vojsko bude schopno využít veškeré své vojenské síly selektivně v každé oblasti zájmu a za jakýchkoli okolností. Jinými slovy, každá síla musí vést ke splnění konečného cíle a být schopna akceptovat vynucená (daná) omezení.

Předpis uvádí, že pozemní vojsko musí být schopno vést a vhodně kombinovat následující druhy operací:

1. útočnou (Offensive),
2. obrannou (Defensive),
3. stabilizační (Stability),
4. podpůrnou (Support).

Veškeré vojenské operace jsou chápány jako složité, obtížné proveditelné procesy. Hlavními - kritickými faktory úspěchu jsou morální síla, fyzická síla a informační nadvláda. Odtud se odvíjí i přesvědčení, že **dominantním prvkem celé doktríny pozemního vojska je lidský faktor** - voják, nositel tíhy požadavků na úspěch.

Charakter operace je dán jednoznačně cílem, kterého má být dosaženo. Každá operace zahrnuje fázi přípravnou, prováděcí - rozhodující a přechodnou.

Poslání útočné operace je vnucení vůle nepříteli. Jedná se o operace, které svou silou a provedením přinesou zdrcující úder nepřátelským uskupením. Proto je považována za rozhodující operaci. Její etapy je možno charakterizovat jako procesy navázání dotyku, útok, rozvíjení útoku a pronásledování.

Obranná operace je chápána jako bojová činnost, kterou nelze dosáhnout konečný cíl, a proto musí být vedena tak, aby společně nebo následně byla doprovázena útočnou činností. Jejím hlavním posláním je zastavit útočné aktivity nepřítele. Zahrnuje mobilní obranu, prostorovou obranu a ústup.

Stabilizační operace používají vojenskou sílu k ovlivnění politického prostředí a k zamezení nelegálních aktivit. Jsou využívány i na podporu diplomacie.

Podpůrné operace umožňují zájmovým skupinám poskytovat pomoc potřebnou v důsledku vzniku krizových situací. Jsou charakterizovány nevýznamnou aktivitou protivníka a v některých případech intenzivním, emocionálním očekáváním skupin obyvatelstva, zejména v postižených oblastech. Z hlediska struktury procesu plánování se od předchozích liší tím, že její fáze zahrnují reagování na situaci, odkrytí rozsahu škod a obnovu.

Specifikou předpisu je skutečnost, že počítá s dynamikou vývoje vedení operací pozemním vojskem, a tudíž s tím, že uvedené operace mohou měnit svůj charakter. Příkladem byly operace „Pouštní bouře“, „Pouštní štít“ a v neposlední řadě operace po ukončení vzdušné války v Jugoslávii.

Všechny druhy operací by měly být připravovány tak, aby umožňovaly iniciativu, hbitost a vytvářely potřebnou hloubku pro pružnost jejich vedení. Značný důraz je kladen na „synchronizaci, orchestraci“, čímž je zvýrazněna potřeba sladění jednotlivých prvků operační nebo bojové sestavy.

Základní principy, funkce a systémy vedení operací

Stálým cílem pozemního vojska je uchopit iniciativu, udržovat ji a dosáhnout konečného úspěchu. Tento úkol - cíl se vztahuje na všechny druhy operací. Není rozhodující, zda půjde o bojovou činnost vedenou rozsáhlými konvenčními silami, o zabránění likvidačním cílům prchajících povstalců, nebo účinkům přírodních katastrof, či snaze předejít otevřenému konfliktu.

Z hlediska intenzity nasazení a vedení operací je v předpise FM-100-5 uváděno, že splnění cíle nevyžaduje totální destrukci protivníka. Nicméně, předpis stanovuje, že teprve zlomením vůle nepřítele dosáhnout úspěchu, je možné docílit rozhodující převahy vlastními silami. Za prostředky ke zlomení odhodlání protivníka jsou považovány

dokonalejší manévry, přesnější palby na velké vzdálenosti, informační nadvláda a úplná ochrana vlastních sil. Snahou je nutit protivníka do, pro něho chaotické, turbulentní, stále se zhoršující situace, kterou již nebude schopen aktivně řešit.

Jako návod, který má umožnit zlomení jeho vůle, se předpis odvolává na praxi zobecněné zkušenosti - principy uskutečňování operací a vedení bojové činnosti.

Princip cíle předpokládá, schopnost velitelského sboru účinně a efektivně stanovit cíl činnosti vojsk. Sebevětší dominance a morální síla se snižuje při neefektivním vynakládání prostředků. Princip cíle si zároveň vyžaduje jeho synchronizaci v celé hierarchické struktuře zainteresovaných druhů vojsk a jejich jednotek.

Princip ofenzivní činnosti znamená schopnost vnutit vůli protivníkovi a dovést k využití vlastní disponibilní zdroje.

Princip manévru se řadí mezi rozhodující principy. Umožňuje překvapit protivníka a uchopit se iniciativy. Vztahuje se k pohybu vojsk, palbě a opatřením, která umožňují informační nadvládu. Efektivnost jeho uskutečnění je často doprovázena principem jednoduchosti a překvapení.

Princip koncentrace účinků, na rozdíl od dříve uváděné koncentrace sil, klade důraz na schopnost koncentrovat účinky bojové síly rozhodujícím způsobem dle vyvíjející se situace. Hlavním se stává prostor. Cílem je být připraven působit v prostoru zájmu tak dlouho a s takovými optimálními silami, jak si to situace bude vyžadovat. Čas je považován za relativní pojem.

Princip hospodárnosti od velitelů a jejich podřízených vyžaduje schopnost plnit stanovené úkoly z vysokou efektivností. Předpokladem je dokonalé ovládní zbraňových systémů, logistických procesů a psychologická odolnost.

Princip jednoty úsilí rozšiřuje princip jednoty velení i o složky (prvky), které nejsou součástí bojové sestavy, nejsou ani podřízené orgánům velení, ale svými cíli činnosti vojsk ovlivňují. Uvedený princip souvisí se zásadou nazývanou využití výsledků, která požaduje umět včas a vhod-

ným způsobem přenést odpovědnost na další vojenské i nevojenské instituce.

Aplikovat výše uvedené principy v přípravě a realizaci operací pozemním vojskem si bude od jeho jednotek vyžadovat splnění řady funkcí. Mezi pět základních patří:

1. vidět (see),
2. formovat (shape),
3. chránit (shield),
4. udeřit (strike),
5. pohybovat se (move).

Funkce vidět vyžaduje, mít přehled o protivníkovi, vlastních silách a bojovém prostoru. Zahrnuje činnosti informačního charakteru, ale také některé aktivity spojené se zabezpečením bojové činnosti.

Funkce formovat představuje snahu omezit mobilitu nepřátelských prvků sestavy, udržet nepřítele v předem naplánovaných prostorech, připravit palby a organizovat opatření pro výhodné uskupení vlastních sil, včetně klamných postavění.

Funkce chránit zahrnuje ochranu vlastních vojsk, jejich rozmístění, které odpovídá vedení plánované činnosti a zároveň ztěžuje nepříteli jeho ničení, PVO, boj s nepřátelským průzkumem a zajištění operační bezpečnosti.

Funkce udeřit znamená asymetrické použití síly, letálními a neletálními prostředky. Pojem asymetrie je chápán ve dvou významech. První, představuje skutečnost, kdy jedna strana disponuje prostředky, které druhá nemá nebo s nimi není počítáno. Druhý význam je chápán ve smyslu „převýšení silou“ a zahrnuje stránku kvantitativní i kvalitativní.

Funkce pohybovat se vyjadřuje požadavek na dynamický prvek manévru, jeho rozfázování v čase a prostoru v celé hierarchické úrovni (strategické, operační a taktické).

Uplatňování funkcí při přípravě i realizaci operací je vázáno na konečné cíle. K jejich uskutečňování jsou využívány operační systémy (Operating Systems).

Operačním systémem se rozumí souhrn prvků a procedur, které jsou organizovány jako celek k provedení výše uvedených

základních funkcí. Operační systém je tvořen dvěma subsystémy. Bojovým a integrujícím.

Úkolem bojového subsystému je zajistit informační nadvládu, manévr, PVO, průzkum, pozorování, zpravodajství, mobilitu, přežití a palebnou podporu.

Posláním integrujícího subsystému je zajistit synchronizaci a „orchestraci“ prvků (podsystemů) bojového subsystému. Skládá se z prvků velení a řízení, ale současně i prvků bojového zabezpečení.

Nebojové operace

a rozbor stabilizačních operací

Nebojové operace v současném geopolitickém prostředí, a vzhledem ke stále novějším civilizačním hrozbám, zřejmě i v budoucnu, budou mít své nezastupitelné místo při řešení společenských konfliktů. Možná jejich význam i poroste.

Operace řeší situace, ve kterých vojenská síla svými prostředky umožňuje zvládat konfliktní situace mírovou cestou. Za možné způsoby jsou považovány aktivity na ovlivnění politického prostředí, ochranu života osob v inkriminovaných oblastech a akce pomáhající zmírňovat následky přírodních, ekologických a technologických katastrof.

Nebojové operace mohou být uskutečňovány uskupením sil a prostředků mnoha států, tak také vedeny pouze národními silami, pod národním velením, jako reakce na nevojenská ohrožení vnitrostátního charakteru. V obou případech je nutné, na základě analýzy hrozeb, potřebné síly stanovit, vybavit a vycvičit. Nebojové operace se podle cílů, jichž má být dosaženo, dělí na **stabilizační a podpůrné**.

V tomto článku se zabývám pouze **stabilizačními operacemi**, které jsou uskutečňovány na základě usnesení Rady bezpečnosti OSN. Síly a prostředky v nich nasazené jsou odstupňovány tak, aby byly schopny přiměřeně reagovat v dané situaci. Tyto - mírové operace jsou připravovány a prováděny v souladu s VI. kapitolou Charty OSN a z části jsou řešeny civilními orgány.

Zahrnují operace na odvrácení konfliktů. Jejich cílem je zabránit, rozšiřování sporných otázek a jejich eskalaci v ozbrojená střetnutí. Z hlediska volby a síly prostředků musí

umožňovat, demonstraci odhodlání a rozhodnou vůli mezinárodního společenství prosadit mírové řešení konfliktu. V praxi se může jednat o vytvoření mise vojenských pozorovatelů až po preventivní rozmístění vojsk v zájmovém prostoru.

Za operace na zachování (udržování) míru - Peace Keeping jsou považovány takové operace, které jsou vedeny, se souhlasem zneprátelených stran, nestrannou silou. Jejich cílem je zvládnout třenice, zmenšit a ukončit konflikt.

Operacemi pro budování míru - Peace Building jsou realizovány cíle, zpravidla, až po ukončení konfliktu. Obvykle se bude jednat o podporu a tvorbu takových struktur, které umožní posílení a konsolidaci sjednocování a zabrání znovuoživení konfliktu. V tomto případě se vojenské aktivity podílejí i na obnově existenčních prvků infrastruktury a na odstranění následků, které vznikly jako důsledek konfliktu.

Operace pro prosazení (vynucení) míru - Peace Enforcement jsou typem stabilizační operace, která má charakter bojového zasazení vyčleněných sil a prostředků. Jejich uskutečnění je prováděno v souladu se VII. kapitolou Charty OSN. Vojenská síla je k boji oprávněna v rámci mezinárodní koalice s výzbrojí, která odpovídá mandátem stanovenému cíli a omezením.

Při vnitrostátních konfliktech lze stabilizační operace vést v případech rozkladu státních institucí, při ochraně významně narušené veřejné bezpečnosti a v případech jiných závažných mimořádných situací v rozsahu, který je umožněn zákony.

Ukončení nebojové operace je vždy doprovázeno stažením vojsk, které může probíhat ve formě rychlého, pomalého nebo částečného stažení.

Rychlé stažení je využíváno v situacích, kdy politický vývoj je konsolidovaný a zúčastněné strany dodržují přijaté závazky. Státní orgány mají situaci plně pod kontrolou.

Postupné stažení vojsk je zpravidla prováděno po etapách. Jeho smyslem je zachovat si možnost přiměřené reakce (urychlení, zpomalování) na skutečný průběh stabilizace a plnění závazků.

Částečné stažení bývá využíváno v situacích, kdy přímá podpora se mění na nepřímou pomoc.

Řešení bezpečnostních otázek, v současné etapě vývoje společnosti, i nadále nemůže být záležitostí jednoho státu. Rychle se prosazující ekonomické nadnárodní integrace patrně urychlí i politické procesy. Jedním z činitelů zřejmě budou, v převážné většině demokratických zemí, formulované bezpečnostní priority. Jejich zajištění, jak se ukazuje, nebude v silách národnostního státu. Za tohoto předpokladu je životním zájmem ČR, vzhledem k její geografické poloze, tradicím a již dnes reálným hrozbám, dostát nedávno uzavřeným smluvním závazkům.

Efektivnost obrany každé země je do značné míry podmíněná silou, ochotou a možnostmi jeho spojenců. Na druhé straně

pomalost, nepružnost a nízká angažovanost při využívání poskytovaného know-how, doprovázená strnulostí (setrváváním na zažitém), nezkvalitní procesy komunikace, kooperativy a flexibility. Formulovaná bezpečnostní politika státu spolu s kreativním využíváním zkušeností zobecněných v předpisu FM 100-5, vojenským profesionálům umožní výkon funkcí ve světle skutečných událostí.

Literatura:

Novotný, K.: *Zásady ochrany sil a prostředků AČR při zajišťování bezpečnosti státu. Skripta VVŠ PV, 1999.*

Hanousek, M.: *Operace pozemního vojska USA v duchu nového polního řádu FM 100-5. Vojenské rozhledy, č.2/1998.*

BEZPEČNOST A DOKUMENTY

Doc. Ing. MIROSLAV DŘÍMAL, CSc., plk. gšt. v. v.

pplk. Dr. Ing. PETR ČECH

Cicero: „Nemůže dobře mluvit ten, kdo není znalý věci.“

V průběhu roku 2000 proběhla na GŠ AČR, na Vojenské akademii v Brně, na Vysoké vojenské škole pozemního vojska ve Vyškově a v rámci dalších složek Armády České republiky řada významných jednání, na kterých byly řešeny otázky týkající se dokumentů souvisejících se zabezpečením obranyschopnosti našeho státu a přípravy vojsk k plnění úkolů, které z toho pro naši armádu vyplývají.

Přijetí naší republiky za člena NATO a úsilí o naše přijetí do Evropské unie vyvolává naléhavou potřebu splnit celou řadu významných požadavků týkajících se zákonných opatření, ekonomiky, bezpečnosti a dalších oblastí života naší společnosti a existence našeho státu. Musíme dosáhnout toho, aby naše legislativa a na ni navazující dokumenty splňovaly požadavky, které z našeho členství v Alianci a z norem Evropské unie vyplývají. Z hlediska zajišťování bezpečnosti České republiky byla řada významných dokumentů a opatření již zpracována a přijata.

Politicko-strategické cíle státu v oblasti jeho bezpečnostní politiky jsou vytyčeny v Bezpečnostní strategii České republiky, na kterou navazují Vojenská strategie České republiky, Doktrína Armády České republiky a další důležité dokumenty. Na řadě dokumentů se v současné době pracuje.

Politicko-strategické cíle státu v oblasti jeho bezpečnostní politiky jsou vytyčeny v Bezpečnostní strategii České republiky, na kterou navazují Vojenská strategie České republiky, Doktrína Armády České republiky a další důležité dokumenty. Na řadě dokumentů se v současné době pracuje.

Je pochopitelné, že dokumenty nižšího řádu se musí odvíjet od dokumentů vyššího řádu, nemá-li být narušena jejich vzájemná kontinuita. V souvislosti s tím vystupuje do popředí problém, kdy a v jakém rozsahu začít na dokumentech nižšího řádu pracovat. Včasnost jejich zpracování má značný význam, nemělo by to však nepříznivě ovlivňovat jejich kvalitu. Přitom je jasné, že spolehlivě je možné vycházet jen z dokumentů, které byly oficiálně schváleny. Jít jednoznačně jen touto cestou však asi nebude z časových důvodů možné. Na některých dokumentech bude potřebné pracovat souběžně, s využitím častých vzájemných konzultací mezi zpracovateli.

Zpracovatelé, kteří budou pracovat na dokumentech taktického charakteru, jako jsou řady a předpisy, musí mít dostatečný přehled o hlavních dokumentech, které se zajištění bezpečnosti našeho státu týkají. Vzhledem k tomu, že jsme se stali členy NATO, musí mít také potřebný přehled o aliančních dokumentech obdobného charakteru. Musí být dobře znalí věci.

Koncepčním dokumentem, od kterého se odvíjí bezpečnostní politika našeho státu, je Bezpečnostní strategie České republiky. Identifikuje zájmy ČR, obecná bezpečnostní rizika a z nich vyplývající hrozby pro Českou republiku. Definuje dlouhodobé záměry a opatření, jejichž cílem je zajištění podmínek pro mírový vývoj a hospodářskou prosperitu ČR a zabezpečení jejich obyvatel před vnějšími i vnitřními riziky a hrozbami. Opírá se o mezinárodní smluvní a politické principy a závazky ČR. Respektuje Ústavu, Listinu základních práv a svobod a právní řád ČR.

Předpokladem dosažení cílů v oblasti obrany státu zejména před vnějším vojenským ohrožením je koncepční připravenost armády, všech resortů státní správy a jejich spolupráce při výstavbě systému obrany.

Priority výstavby, přípravy a použití Armády České republiky jsou stanoveny ve Vojenské strategii České republiky, která rovněž respektuje spojenecké požadavky a cíle výstavby ozbrojených sil NATO.

Vojenská strategie České republiky vychází z Bezpečnostní strategie České republiky. Definuje teoretická a praktická východiska

přípravy ozbrojených sil k činnosti v krizích a ve válce. Stanovuje hlavní úkoly a způsoby jejich použití, priority jejich výstavby a přípravy s ohledem na kompatibilitu a cíle interoperability s ozbrojenými silami spojenců v NATO.

Definuje také hlavní bezpečnostní rizika se zaměřením na předvídání, sledování, prevenci a řešení nevojenských a vojenských ohrožení bezpečnosti státu, s využitím jeho ozbrojených sil. Stanoví základní opatření k dosažení připravenosti státu čelit vojenskému napadení s využitím všech možností mezinárodních bezpečnostních struktur a činnosti Aliance. Naplňuje ustanovení vyplývající z Washingtonské smlouvy.

Deklaruje odhodlání bránit svrchovanost a územní celistvost ČR za každé situace a politikou vůli spolupracovat při zajišťování naší vlastní i mezinárodní bezpečnosti se všemi demokratickými státy, které vyznávají stejné principy a hodnoty.

Stanovuje základní úkoly ozbrojeným silám Armády České republiky týkající se zabezpečení obrany našeho státu a úkoly směřující ke spolupráci s našimi spojenci. Týká se to především přípravy ozbrojených sil, přípravy vojenské infrastruktury k zabezpečení vlastní činnosti a k přijetí sil Aliance, vytváření podmínek pro jejich rozvinutí a přechod státu na válečný stav. Důraz je kladen na přípravu a vedení operační a bojové činnosti k obraně územní celistvosti a svrchovanosti ČR jak samostatně, tak v součinnosti se silami Aliance.

Armáda České republiky musí být k obraně míru a demokracie připravována a schopna:

- * **Přednostně rozvíjet** a zajišťovat kompatibilitu a interoperabilitu Armády ČR s ozbrojenými silami Aliance v oblasti systémů velení a řízení, informačních a technických průzkumných systémů a technologických inovací.

- * **Zúčastňovat se,** v souladu s mezinárodními smluvními závazky České republiky, stabilizačních a podpůrných operací mezinárodních bezpečnostních struktur k předcházení konfliktům, k nastolení, udržování, vynucování a budování míru.

- * **Působit** ve prospěch civilní moci (asistenční role armády při ochraně státní hranice,

střežení objektů důležitých pro obranu, zajišťování ústavního pořádku a demokracie).

* **Plnit stanovené úkoly** při eliminaci nevojenských ohrožení státu (protiteroristické operace, pomoc při řešení živelních katastrof a havárií). Trvale vyčleňovat a připravovat síly a prostředky vojenských záchranných útvarů k plnění humanitárních úkolů, jejichž cílem je chránit civilní obyvatelstvo před nebezpečím, které ohrožuje životy, zdraví nebo značné majetkové hodnoty.

Konkrétní úkoly s tím související jsou rozpracovány v dokumentu „Doktrína Armády České republiky“. Ta vychází z poznatků soudobého vojenství a získaných zkušeností. Vytváří národní rámec přístupu k zajištění základního úkolu AČR - obrany státu a plnění spojeneckých závazků České republiky.

Doktrína Armády České republiky je společnou doktrínou všech jejích složek. Vychází z „Bezpečnostní strategie České republiky“, základního koncepčního dokumentu bezpečnostní politiky státu, a z „Vojenské strategie České republiky“. Shrnuje principy a zásady související s vojenským zajištěním bezpečnosti státu.

Dává odpověď na otázky, v jakých podmínkách bude AČR působit a za jakých podmínek může uspět. Vztahuje se jak k nasazení v bojových, tak i v nebojových operacích.

Poskytuje základní teoretická východiska pro praktickou aplikaci použití vojenské síly v širokém spektru různých ohrožení a jejich projevů.

Dává ucelený návod, jak efektivně používat síly a prostředky armády při společné činnosti v soudobých operacích a při zajišťování národních úkolů obrany a bezpečnosti státu. Vydání doktríny AČR je výrazným krokem k tomu, jak porozumět a vypořádat se s různorodými situacemi, které mohou nastat.

Na Doktrínu Armády České republiky budou navazovat některé další (tzv. podpůrné) doktríny zabývající se specifickými činnostmi ve prospěch společné činnosti sil a prostředků AČR při podpoře národních zájmů a při společném působení s ozbrojenými silami spojenců.

Z našeho přijetí za členy NATO, kromě jiného vyplývá, že naše útvary a svazky mohou

být přiděleny, předurčeny, nebo vyčleněny pod různé stupně spojeneckého velení. Pouze část sil a prostředků naší armády bude zůstat pod národním velením. Na základě těchto skutečností je potřebné dobře posoudit jak naše jednotky, útvary a jejich velitele připravovat, aby byly schopny a schopni jedny i druhé úkoly úspěšně plnit. Stanovení optimálních proporcí mezi přípravou k plnění autonomních a aliančních úkolů není jednoduchý úkol. Koncepční přístup k přípravě armády k plnění stanovených úkolů není podmíněn jen přijetím koncepčních vzájemně dobře provázaných dokumentů, ale také vysokou úrovní na ně navazujících řádů a předpisů.

Z uvedeného je zřejmé, že při zpracování nových řádů a předpisů pro naši armádu bude nutné brát v úvahu nejen naše výše uvedené dokumenty bezpečnostně politického charakteru, ale také alianční dokumenty operačně taktické úrovně, jako je např. Taktická doktrína pozemního vojska ATP-35 (B) a některé další. Uvedená doktrína byla vypracována za účelem dosažení jednotného chápání obecných principů pozemního boje v taktických operacích, aby bylo dosaženo potřebného stupně interoperability k plnění společných úkolů.

V průběhu jednání v uplynulém roce se ukázalo, že názory různých vojenských odborníků na současné pojetí našich řádů a předpisů a na otázky týkající se aplikace ustanovení ATP-35 (B) a dalších norem STANAG do dokumentů naší armády se dost odlišují. Došlo k široké výměně názorů na to, jak s poznatky z ATP-35 (B) pracovat, kde a jak je využít. Je pochopitelné, že jinak je lze uplatnit na vojenských školách, jinak budou využity v práci štábů a jinak v přípravě vojsk. V žádném případě je nelze paušalizovat. Z převážné většiny názorů vyplynulo, že místo obsáhlejších inovací našich současných řádů a předpisů bude účelné tyto dokumenty postupně přepracovat.

Oddělením bojové přípravy mechanizovaného vojska - Sekce bojové přípravy GŠ AČR (nyní Operační sekce GŠ - pozn. red.) byl ve spolupráci s vojenskými školami zpracován tzv. „**Plán normotvorné činnosti**“, ve kterém jsou k postupnému přepracování současných řádů, předpisů a pomůcek stanoveny potřebná opatření. V tomto plánu je

uvedeno, která vojenská škola, či jiná složka armády, bude hlavním zpracovatelem jednotlivých dokumentů, kdy bude práce na nich zahájena, s kým budou zpracovatelé spolupracovat, kdo dokument schválí a kdy má být odevzdán do tisku. K tomu jsou uvedeny ještě některé další podrobnosti. V tomto plánu je brán zřetel na dosažení logické posloupnosti při zpracování jednotlivých dokumentů z hlediska jejich vzájemné návaznosti, počínaje „Polním řádem pozemních sil AČR“, přes jednotlivé části „Bojového předpisu“, „Programy přípravy“, dokumenty týkající se organizace a provádění vševojskových cvičení, až po dokumenty, z významového hlediska, nižší kategorie.

Stanovení tohoto plánu dává přepracování potřebných dokumentů určitý řád. Bude nutné usilovat všemi zainteresovanými složkami o to, aby byl plněn. Nedorozumění stanovených termínů by mohlo, v některých případech, vést k řetězovému opožďování. Jedná se zejména o dokumenty, u kterých je nutná obsahová a významová návaznost.

Přijímání některých nových aliančních dokumentů může práci na těchto našich dokumentech také ovlivnit. Na základě zkušeností z operací v bývalé Jugoslávii měla být do konce roku 2000 zpracována nová spojenecká publikace AJP-3.2, kterou bychom měli mít v první polovině letošního roku k dispozici. Do popředí vystupují také dokumenty, jako je AJP-01/A a některé další, což nelze pominout. Bude žádoucí brát je v úvahu.

Jak již bylo řečeno, v uvedeném „Plánu normotvorné činnosti“ je účelná posloupnost zpracování dokumentů na taktické úrovni stanovena. Celkově však bude potřebné zabezpečit jednotné systémové členění nově zpracovávaných dokumentů v rovině operační i taktické.

Bude účelné, aby si zpracovatelské týmy jednotlivých řádů a předpisů ve spolupráci se zadavatelem a spoluřešiteli dobře ujasnily, která konkrétní ustanovení z příslušných aliančních dokumentů (vybraných norem STANAG) převzít, v jakém rozsahu

je uplatnit, na co položit důraz, kam vybrána ustanovení co nejučelněji zařadit ap. Aktuální jsou zejména principy jako je volnost jednání, efektivnost využití vojsk, flexibilita a další.

Značnou pozornost je potřebné věnovat také pojmovému aparátu. Rovněž v tomto směru byla v uplynulém roce přijata řada opatření. K jeho vytříbení a ujednocení může napomoci poslední překlad ATP-35 (B) a také nový čtyřjazyčný terminologický slovník a pomůcka „Vybrané operační a taktické pojmy z výkladového slovníku pojmů a definic NATO (AAP-6)“, které byly zpracovány na VA Brno.

Jednou z posledních akcí, která k aktuálním otázkám rozvoje taktiky, přípravy jednotek, velitelů a štábů, studentů na vojenských školách a také ke zpracování důležitých dokumentů v uplynulém roce proběhla, byla Vojensko odborná konference s mezinárodní účastí „**TAKTIKA-2000**“, která se uskutečnila na Vysoké vojenské škole ve Vyškově pod gescí Operační sekce GŠ AČR. Jedním z cílů konference bylo získat od zahraničních účastníků, zejména nových členů aliance, jejich názory, zkušenosti a poznatky, jak se s aktuálními aliančními dokumenty pracuje v jejich armádách. Protože příprava a zpracování tohoto čísla VP předcházelo této konferenci, nelze v něm prezentovat poznatky, které z jejího jednání a z přijatých závěrů vyplynuly. Předpokládáme, že se tak stane v následujícím čísle tohoto časopisu.

Jednání, která se ke zpracování vojensko odborných dokumentů v uplynulém roce uskutečnila, přinesla řadu nových poznatků a zkušeností. Bylo by účelné, aby je týmy stanovené k přepracování vybraných dokumentů plně využily. Důležitým předpokladem k dosažení vysoké kvality nových dokumentů nebude jen promyšlená práce jednotlivých zpracovatelských kolektivů, ale také jejich cílevědomá spolupráce. O tu bychom měli všichni zpracovatelé společně usilovat!

ŠTÁBNÍ KULTÚRA

Doc. Ing. JOSEF KAŠPAR, CSc., plk. v. v.

Při zpracování kreslených a psaných bojových i různých dalších dokumentů jsou, kromě požadavků na jejich obsah, kladeny požadavky i na jejich formální, možno říci i estetickou úpravu. Tyto požadavky byly již v minulosti souhrnně prezentovány jako požadavek vysoké štábní kultury.

Všeobecně se štábní kulturou myslelo, a vlastně někteří velitelé a příslušníci štábů ji tak chápou dodnes, vypracování bojových a dalších dokumentů, zejména různých map a schémat, do líbivé, možno říci až do plakátové podoby. Pracovní či jiná mapa, která hýřila barvami a byla opatřena nápisy zpracovány pomocí šablon, popř. i zvýrazněnými názvy měst a jiných význačných terénních předmětů, se podle mínění mnoha funkcionářů vyznačovala vysokou štábní kulturou. Lze však jen tento ukazatel považovat za štábní kulturu? Asi ztěž! Pokusme se tedy hledat odpověď na otázku, co pod soulovím „štábní kultura“, které se stalo odborným vojenským názvem - termínem, rozumět?

Předem je však třeba říci, že jakákoli snaha o nahrazení nebo odstranění tohoto názvu z vojenské odborné terminologie a pochopitelně i z běžné vojenské mluvy je zbytečná. Štábní kultura se prostě stala užívaným jazykovým termínem (pojmem) a jistě bude užívána i nadále. Proto je třeba pokusit se o objasnění významu tohoto termínu (jak chápat jeho obsah a v jakých souvislostech ho užívat). A při tomto pokusu je nutno vycházet z obecných významů jednotlivých slov (tedy slova štábní a slova kultura) v jazyce českém.

Přídavné jméno štábní, které je odvozeno od podstatného jména štáb, vyjadřuje v užším smyslu vlastnosti štábu a v širším smyslu pracovní zařazení (určení, funkci) a původ osob a věcí, jejich charakteristiky, příslušnost, vztahy a výsledky práce. Stručně řečeno, vyjadřuje vše co patří do štábu a co štáb jako orgán velení produkuje a čím se na veřejnosti prezentuje.

Kulturou se rozumí v obecném významu uvedeného slova soubor výsledků činnosti (manuální a duševní) lidské společnosti v oblasti vědy, umění a společenského života v určitém historickém období. Slovem kultura může být rovněž rozuměna lidská reflexe (sebepoznání, kritická analýza) vlastního bytí a jeho interakce s druhými lidmi a přírodou. V užším slova smyslu pak kulturou může být rozuměno označení uměleckých výtvorů a jejich dědictví.

Kultura jako taková může mít mnoho podob a pochopitelně může být realizována ve všech oblastech lidské činnosti, vojenství nevyjímaje. Můžeme se např. zabírat kulturou bydlení, kulturou pracovního prostředí a pracovních vztahů, kulturou vystupování na veřejnosti, jazykovou kulturou atd.

Pokud jde o štábní kulturu, je jasné, že slovo štábní tuto kulturu bezprostředně vztahuje ke každému štábu a jeho příslušníkům. Vrátime-li se k významu slova kultura, pak nám musí být zřejmé, že štábní kulturou nemůžeme rozumět jen krasopisné výtvary na mapách nebo úhledné zpracování psaných dokumentů, ale musíme ji chápat a tedy i definovat v podstatně širších rozměrech a souvislostech. A pokud uplatníme tento přístup, nevyhnutelně dospějeme k závěru, že štábní kultura musí být vlastní nejenom všem produktům štábu, ale všem oblastem jeho činnosti a všem jeho příslušníkům.

Role štábu ve velení vojskům je nezastupitelná, protože pro velitele shromažďuje, analyzuje a zpracovává (navrhuje) nezbytné podklady, bez nichž by se velitel nemohl odpovědně rozhodovat a řídit činnost vojsk, a pro vojska pak zpracovává a předává rozkazy, nařízení a další materiály, podílí se na kon-

trole činnosti podřízených vojsk a na dalších opatřeních. S přihlédnutím k úkolům štábu a s přihlédnutím k dříve uvedenému významu slova kultura je zřejmé, že **štábní kultura by se především měla projevovat:**

• v kultivovaném chování příslušníků štábu,

• v jejich upraveném zevnějšku,

• ve vystupování a jednání s lidmi,

• v jazykovém vyjadřování (jazykové kultuře, v mluvené řeči i písemných materiálech),

• v odborných a všeobecných znalostech,

• v organizaci samotné štábní práce,

• v odpovědném plnění služebních (pracovních) činností,

• ve vztazích mezi příslušníky štábu a

• pochopitelně i ve včasné, obsahově kvalitní a úpravné zpracování různých dokumentů.

Štáb však není orgánem sám pro sebe.

Je řízen velitelem a musí spolupracovat s nadřízeným štábem a podřízenými vojsky (podřízenými štáby). Velitel řídí činnost štábu prostřednictvím náčelníka štábu a při této činnosti nejen vydává pokyny, schvaluje, upřesňuje či doplňuje materiály zpracované štábem, ale podle potřeby i osobně komunikuje s příslušníky štábu, popř. sám zpracovává části některých dokumentů. Vzhledem k tomu, že vztahy mezi štábem a velitelem jsou úzké (když ne vždy, tak alespoň v určitých situacích), je nutné uvedené ukazatele štábní kultury vztahovat i na samotného velitele a na vztahy mezi velitelem a štábem.

Z dosud uvedeného vyplývá, že líbivé (možno též říci kulturní) zpracování kreslených či jiných dokumentů je jen jedna součást štábní kultury. Jak bylo rovněž uvedeno, štábní kultura se bude projevovat i v dalších ukazatelích a jejím základem bude celková kulturní úroveň příslušníků štábů a velitelů. A tato úroveň, pokud nebyla cílevědomě vytvářena a formována výchovou a vzděláváním od raného dětství, se velmi těžko dosahuje až při samotném výkonu štábní nebo velitelské funkce. **Nemůžeme přece očekávat, že nevychovaný hulvát, pokud mu bude umožněno pracovat na**

štábní nebo velitelské funkci, se bude chovat a jednat kulturně.

A pokud se týče samotného zpracování kreslených nebo psaných dokumentů, je třeba říci, že pozornost je třeba především věnovat jejich stručnému, srozumitelnému a podle potřeb i názorně vyjádřenému obsahu. Přemrštné požadavky na úroveň kresby mohou vést ke zbytečné ztrátě času. Vždyť včas předaný bojový úkol v podobě jednoduchého zákresu nebo ve stručném písemném provedení má v soudobém boji větší cenu, než o hodinu později doručený vzorně vypracovaný rozkaz či nařízení. To ale nelze chápat jako návod na přezírání formální úpravy dokumentů. Tu je nutno v každém případě respektovat. Pokud bychom např. ignorovali tvar a barvu vojenských situačních značek, jejich popisy, předepsané zkratky a další zásady platné pro zpracování bojových dokumentů, tak bychom vnášeli chaos nejen do štábní práce, ale do vedení vojskům vůbec. Jde tedy především o vhodné skloubení obsahu a formy dokumentů tak, aby byly maximálně přehledné a srozumitelné a o odstranění zbytečného vylepšování, které odvádí pozornost od skutečného účelu dokumentů a u map často ztěžuje čtení topografického podkladu.

Odborně zdatný a všestranně kultivovaný velitel či štábní důstojník nevyroste za několik týdnů. Získávání odborných znalostí a formování vlastností nutných pro výkon velitelských a štábních funkcí je složitý a dlouhodobý proces. Základní odborné znalosti lze získat ve vojenské škole. Tyto znalosti je však nutné v průběhu služby u vojsk dále rozvíjet a doplňovat o praktické poznatky. Začínat ale s formováním charakterových a volních vlastností, citů a postojů, bez nichž nelze kultivovaným způsobem vykonávat velitelské a štábní funkce, až ve vojenské škole, je jednak obtížné a navíc, ve většině případů i nepříliš úspěšné. Toto formování musí již začít v předškolním a mladším školním věku v rodině a v základní škole. Vojenská škola jen těžko napravuje to, co bylo v předchozích letech zanedbáno.

Pro kultivovaný výkon štábní funkce nejsou, dle mého soudu, odborné znalosti prioritní. Určitá suma odborných znalostí

je nezbytná, ale každý rozumný člověk chápe, že nelze znát všechno. Stejně tak každý příslušník štábu dříve či později si uvědomí mezery ve svých znalostech a pokud je jen trochu citlivější, bude se snažit si své znalosti doplnit. Zjištění mezer v odborných znalostech příslušníků štábu však není důvodem k vulgárnímu jednání, hašteřivosti, nesnášenlivosti a k projevům jiných negativních vlastností. Tyto nekulturní projevy jen narušují vztahy v kolektivu štábu. Naopak postoje příslušníků štábů vycházející z jejich pozitivních charakterových a volních vlastností, i přes to, že tito lidé jsou si vzájemně vědomi určitých nedostatků ve svých odborných znalostech, dokáží navodit příznivé podmínky pro jejich pracovní snášenlivost, vzájemnou pomoc a podporu, prostě pro vzájemné kultivované soužití a kultivované jednání nejen s ostatními vojáky, ale s lidmi vůbec.

Každý štáb je kolektivem lidí, kteří obvykle mají různé osobní zájmy a vlastnosti. Aniž by tyto zájmy byly potlačovány, měl by mezi těmito lidmi existovat jeden společný profesní zájem a profesní solidarita. Jakmile příslušník štábu začne pozitivně sdílet a prožívat problémy dalších, pak už zpravidla zbývá jen onen pověstný krůček k tomu, aby dokázal své zájmy kontrolovat, usměrňovat a podřizovat zájmům štábního kolektivu. I to lze považovat za projev kulturní vyspělosti.

Příslušníci štábu nemají velitelskou pravomoc. Jejich pracovní povinnosti (úkoly) vyplývají z funkčního zařazení ve štábu, přičemž plnění těchto povinností je časově i obsahově upřesňováno náčelníkem štábu a dalšími funkcionáři (při cvičeních závisí i na metodice práce štábu). Jde tedy o pracovníky řízení, kteří pracují jak pro velitele, tak pro podřízená vojska. **To však neznamená, že štábní funkce může vykonávat kdokoli.**

Historie minulých válek přesvědčivě dokazuje, že štáb tvořený z talentovaných důstojníků dokázal podržet i průměrného velitele, a naopak, vynikající velitel bez dobrého štábu se neprosadil. Ne každý dobrý velitel mohl být zároveň i dobrým štábním důstojní-

kem a naopak. Činnost velitele a činnost štábního důstojníka, i když má určité shodné rysy, je přece jen odlišná, a k výkonu štábních funkcí jsou, kromě všeobecných a nezbytných odborných znalostí, nutné i **určité schopnosti.** Z nich to je:

- především schopnost rychlého vnímání,
- zapamatování si různých údajů a kritického myšlení,
- schopnost analýzy a syntézy,
- schopnost samostatné tvořivé práce, např. při zpracování návrhů a podkladů pro velitele, při zpracování částí nebo celých písemných a kreslených bojových dokumentů,
- schopnost vyhodnocení získaných údajů či zpracování různých zpráv, hlášení, výsledků kontrol a
- organizační schopnosti.

Zcela specifickou schopností, o které je nutno se zmínit zvlášť, je **schopnost snášet značnou fyzickou a psychickou zátěž,** kterou s sebou nese činnost štábu v polních podmínkách. Tuto schopnost mají jen lidé pevné vůle a charakteru.

A pokud se týče charakterových rysů a volních vlastností příslušníků štábu? Tito lidé by se měli vyznačovat:

- svědomitostí,
- samostatností,
- vytrvalostí a houževnatostí,
- sebeovládáním,
- družností,
- ochotou,
- ohleduplností,
- iniciativou a
- skromností.

Jen symbióza intelektu, schopností a pozitivních charakterových a volních vlastností bude zárukou skutečné štábní kultury projevované především v kulturním jednání a vystupování příslušníků štábu a velitelů.

Kultivované jednání a vystupování příslušníků štábu a pochopitelně i velitelů je rovněž podmíněno znalostí a schopností **kommunikace s lidmi.** Každý příslušník štábu musí v průběhu své služební činnosti různě komunikovat (s nadřízenými, spolupracovníky, podřízenými, účastníky různých shromáždění ap.) a při kterékoli komunikaci vystupuje v určité roli. Každá z těchto rolí je

vymezena určitými zásadami, normami a funkčními povinnostmi, popř. i delegovanými pravomocemi. Nezvládnutí komunikační stránky role znamená zpravidla i neúspěch. Naopak komunikační úspěch je synonymem úspěchu společenského.

Při komunikování příslušníků štábu mezi sebou a s dalšími osobami v podstatě vždy půjde o sociální komunikaci, která je všeobecně chápána jako dorozumívání (jako přenos informací či výměna významu informací) i jako vzájemná výměna myšlenek, názorů a faktů. Tato komunikace může být uskutečněna buď jako bezprostřední interpersonální komunikace nebo jako komunikace zprostředkovaná.

Bezprostřední interpersonální komunikace je ve většině případů účinnější než komunikace zprostředkovaná. Je to z toho důvodu, že podle chování partnera umožňuje pružně upravovat obsah i formy komunikace. Při této komunikaci realizované z očí do očí je možné zdůrazňovat i případné odměny nebo sankce při splnění nebo nesplnění předávaného úkolu, lze účinně využívat objasňování, vysvětlování, přesvědčování a další stimulační přístupy vedoucí k aktivizaci partnera, popř. i vzájemnou výměnu úloh nebo změnu intenzity vzájemného působení.

Zprostředkovaná komunikace se obvykle uskutečňuje prostřednictvím technických prostředků, které umožňují spojení s lidmi, s nimiž není možný bezprostřední kontakt. Tímto způsobem lze komunikovat jak v míru, tak v poli např. uvnitř rozvinutých míst velení, mezi místy velení a mezi místy velení a podřízenými vojsky.

Pro příslušníky štábu je důležitá i **znalost způsobů sociální komunikace**. Tuto komunikaci lze uskutečnit verbálním (slovním) způsobem, nebo nonverbálním (mimoslovním) způsobem. Verbální komunikace může být uskutečněna ve formě již zmiňované interpersonální komunikace (vedené např. ve formě rozhovoru či dialogu), ve formě komunikace s malou skupinou (např. při poradách a besedách) a ve formě komunikace s velkou skupinou (např. při shromáždění velitelského sboru).

Při bezprostředním styku příslušníků štábu a při jejich styku s veliteli a dalšími funkcionáři je však uplatňována i nonverbální (mimoslovní) komunikace. Tato komunikace je bezprostředně spjata s verbální komunikací a má řadu různých, zdánlivě nepodstatných a podružných projevů, např. ve výrazech tváře komunikující osoby, pohybech rukou, gestech, pohledech, v tónu řeči a bezděčných pohybech či v nepřírodném postoji komunikujícího.

Prvky nonverbální komunikace, které doprovázejí slovní projev, hrají v komunikačním aktu důležitou roli zejména při komunikaci nadřízeného s podřízeným. Mohou jednak doplňovat a posilovat motivační efekt komunikačního aktu, mohou ovšem i rozptylovat pozornost a za určitých okolností se dokonce mohou dostávat do rozporu s normami jednání v armádě (např. převzetí či tlumočení různého úkolu nelze provázet nevhodnou mimikou, úšklebky, otáčením hlavy, přešlapováním na místě a jinými projevy nevhodné nonverbální komunikace).

Řeč je nejdůležitější formou sociální komunikace příslušníků štábu. Řečí se rozumí schopnost určitého společenství dorozumívat se navzájem určitým jazykem. Jazyk je nástrojem komunikace a i na něj lze nahlížet různě: jako na řečový proces, jako na činnost, jako na ryze lidskou schopnost i jako na systém, ve které slova a věty jsou nositeli významu. Samotná řeč je běžně dělena na řeč mluvenou a řeč psanou. Příslušníci štábu se při své činnosti uvnitř štábu, ale i v jiných situacích, dorozumívají především mluvenou řečí - komunikují verbálně. Verbální komunikace, která obvykle bude vedena hovorovým (sdělovacím) stylem, má řadu výhod (např. volnost ve výběru slov, možno zvýraznit i emocionalitu a citový vztah mluvčího, přímý kontakt komunikujících osob, dialogický ráz hovorů ap.), ale i určitá rizika. Špatnou verbální komunikací lze na sebe mnoho prozradit (např. neznalost věci, o které hovořím, či přezírání a ignorování partnera, čímž dávám najevo svou nadřazenost, povýšenost a další negativní vlastnosti).

Štábní činnost (a pochopitelně i činnost velitelská) vyžaduje stručný a přitom co nejpresnější způsob vyjadřování. Místo mnohoznačných slov je nutno při jakémkoli popisu dějů (bojové i nebojové činnosti), formulaci úkolů, návrhů ap. užívat přesně definované odborné termíny. Slovní vyjádření myšlenek však není jen intelektuální činností, ale také výkonem fyziologickým. Hlas by neměl znít monotónně, ale měla by se měnit výška jeho tónu, jeho síla, členění větných úseků, tempo a rytmus řeči. Je zcela nevhodné, když velitel nebo příslušník štábu mluví tichým bázlivým hlasem. Ovšem ani příliš hlučný či vyloženě agresivní hlasový projev, zejména pokud je pronášený překotným tempem, není vhodným způsobem verbální komunikace.

Stručně shrnuto: Uvedení funkcionáři by měli mluvit tehdy, kdy mají co říci (tlachání je vhodné pro chvíle volna), při komunikaci s druhými se nad nimi nepovyšovat, nespílat, nevyhrožovat, zbytečně neprotahovat rozhovor, neužívat nevhodných slov a gest a zbytečně nezvyšovat hlas. Příjemné vystupování a komunikační úspěšnost lze považovat za jeden z praktických projevů nejen štábní kultury, ale za projev celkové kulturní úrovně člověka.

Praktická činnost příslušníků štábů - vojenských profesionálů vyžaduje, aby určitým způsobem nejen mysleli, ale aby se chovali i podle určitých etických, možno rovněž říci podle mravních norem a zásad (etika je všeobecně chápána jako nauka o mravnosti, o pravidlech mravního jednání, mravních zásadách). K nim např. patří:

- pořádkumilovnost,
- rozvážnost,
- osobní statečnost a ukázněnost,
- odpovědnost,
- důslednost,
- cílevědomost,
- skromnost,
- dobrý vztah k práci,
- vlídnost,
- pozornost,
- slušnost,
- nezištnost,

- čestnost,
- láska k vlasti,
- ohleduplnost,
- družnost a
- důstojnost.

Příslušníci štábu, kteří pracují mezi lidmi a také s lidmi, si tedy musí uvědomovat a v praxi uplatňovat mravní stránku své profese, která spolu se stránkou odbornou vytváří jejich profesní kvalitu. Každý příslušník štábu, chce-li být skutečně dobrým profesionálem ve své odbornosti, se tedy musí **ztotožnit se základními mravními požadavky na svou profesi.**

Dosud řečené lze shrnout v tom smyslu, že štábní kulturu nemůžeme redukovat pouze na líbivé zpracování map a dalších dokumentů, ale musíme ji především chápat jako projev pozitivních duševních a pracovních hodnot lidí vykonávajících štábní a velitelské funkce. Tato kultura je tvořena souhrnem všeobecných a odborných znalostí, pracovních návyků a schopností, volných rysů (především takových, jako je sebeovládání, svědomitost, iniciativa, samostatnost, vytrvalost), citů a charakterových vlastností příslušníků štábů a velitelů a projevuje se především v jejich kultivovaném jednání, ve vystupování, v organizovaném pracovním režimu a dobrých výsledcích práce.

Současný vývoj vojenství vyžaduje, aby příslušníci štábů i velitelé byli cílevědomě připravováni ke zvládnutí úkolů v rámci jak národních, tak aliančních celků. A protože štábní kultura je důležitým ukazatelem jejich profesních kvalit, měla by být jejímu osvojení věnována náležitá pozornost. Pochopení a osvojení si této kultury v celé její šíři však nesporně vyžaduje čas, trpělivost a pochopení ze strany nadřízených velitelů, náčelníků i spolupracovníků, a pochopitelně i zájem příslušníků štábu o všestranné rozvíjení vlastní osobnosti.

MECHANIZOVANÁ A TANKOVÁ ČETA V OBRANĚ aneb na pomoc velitelům mechanizovaných a tankových čet

(5. část)

Zabezpečení činnosti mechanizované a tankové čety v obraně

Podplukovník Ing. VRATISLAV TRLIČKA

Historie vojenství a vývoj vojenské vědy jednoznačně ukazují, že jedním z limitujících faktorů ovlivňujících dosažení úspěchu vojsk v boji je úroveň a komplexnost jejich zabezpečení. Vznik, vývoj a další perspektivy zabezpečení činnosti vojsk je nezbytné vnímat v celkové souvislosti s jeho historickými kořeny jako neukončený a stále probíhající proces.

Jak se tato složitá oblast činnosti vojsk odráží v současném „Polním řádu pozemních sil AČR“, návazných „Bojových předpisech“ a jak prakticky naplnit jejich strohá ustanovení, zejména velitelem mechanizované a tankové čety, pojednává následující páté pokračování tohoto cyklu článků o četě v obraně.

Charakteristika a obsah zabezpečení činnosti jednotek čety

Zabezpečení činnosti jednotek čety rozumíme realizaci souhrnu opatření, vytvářejících podmínky k úspěšnému splnění stanovených úkolů. Jedná se o zabezpečení osob, materiálu, techniky a činnosti velitelů.

Zabezpečení činnosti jednotek čety zahrnuje:

- logistickou podporu,
- zdravotnické, ženijní a chemické zabezpečení,
- zajištění,
- maskování,
- ochranu jednotek.

Na stupni jednotka jsou s problematikou zabezpečení činnosti úzce spojeny otázk

ky provádění průzkumu. Tuto skutečnost zohledňuje i Bojový předpis Vševojsk-1-5 v části řešící postup práce VČ při plánování boje, když uvádí, že velitel čety vydává „Pokyny pro průzkum a zabezpečení činnosti jednotek čety“.

Poznámka: Aby však nedošlo k omylu, musím zde zdůraznit, že průzkum, v současné době, **není prvkem** zabezpečení činnosti. Proto pouze v zájmu zachování určité kontinuity celkové problematiky a návaznosti teorie a praxe jsou dále obě oblasti řešeny společně.

Průzkum považujeme za nedílnou součást boje. Velitel čety ho organizuje na základě svého rozhodnutí a pokynů velitele roty. Uskutečňuje se vždy a za každé situace jak bojovou činností jednotek, tak i činností průzkumných orgánů.

Mezi obecné cíle průzkumu patří **získávat zprávy:**

- o protivníkovi,
- o terénu,
- a dalších skutečnostech, které mají vliv na přípravu a úspěšné vedení boje.

Pozorování je základním a nejpoužívanějším způsobem získávání zpráv o výše uvedených skutečnostech na stupni četa. Velitel čety ho organizuje nepřetržitě, ve dne i v noci, před zahájením i v průběhu boje. Pozorování provádějí osobně všichni velitelé a k tomu zvlášť určení pozorovatelé.

K průzkumu se vytvářejí průzkumné orgány. Jejich základními úkoly jsou :

- zjišťovat sílu a složení protivníka,
- zjišťovat rozmístění jeho cílů,
- zajišťovat boky vlastní bojové sestavy proti neočekávanému proniknutí protivníka.

Průzkumným orgánem čety je pozorovatel, který je určen k zjišťování činnosti protivníka, situace vlastních jednotek, sousedů a pozorování terénu. Úkol plní z pozorovacího stanoviště, z kterého se mu určuje pozorovací sektor.

K plnění průzkumných úkolů ve prospěch praporu (roty) se může z čety vyčlenovat pozorovací skupina nebo průzkumná skupina.

Pozorovací skupina (PoS) se vytváří v síle 2 až 3 pozorovatelů nebo družstev (osádky). Je vybavena pozorovacími a orientačními přístroji, spojovacími a dalšími nezbytnými prostředky.

Průzkumná skupina (PzS) je určena k provádění průzkumu jak v sestavě protivníka, tak i ve vlastní sestavě. Úkoly plní pozorováním, propátráváním, léčkami a přepady. Zprávy může získávat i jinak, například vzetím zajatce, získáním dokumentů a vzorků výzbroje a ostatní techniky.

Vytváří se v síle jednoho i více družstev. Činnost může provádět pěšky, na vozidle nebo kombinovaně. Průzkumná skupina v síle družstva vede průzkum zpravidla pozorováním a propátráváním. V obraně se jí zpravidla udává prostor průzkumu.

Velitel čety si může k přímému zajištění a propátrávání terénu a terénních předmětů v nepozorovaných (tzv. hluchých) prostorech vysílat **pátrače nebo pátrací hlídku**. Dvojice pátračů, z nichž jeden je určen jako vedoucí pátrač, se vysílá na takovou vzdálenost, která zabezpečuje možnost pozorování jejich činnosti a v případě napadení i jejich palebnou podporu.

Možný příklad

*pokynů velitele mechanizované
čety pro průzkum
při přechodu do obrany mimo dotyk
s protivníkem*

- u družstev určit pozorovatele pozemního protivníka, velitel 3. mdr navíc pozorovatele vzdušného prostoru,

- veliteli 2. a 3. mdr od 20,00 hod. 10. 6. do rozednění 11. 6. vysílat v intervalu 1 hodiny dvojice pátračů do lesních prostorů vlevo opěrného bodu čety s cílem pátrat po průzkumu a diverzních skupinách protivníka, zjištění protivníka mi ihned hlásit stanoveným signálem,

- velitelem 1. mdr vyslat od 20,00 hod. 10. 6. do rozednění 11. 6. pozorovací (naslouchací) skupinu do prostoru 100 m východně dubu s úkolem:

• pozorovat (zjišťovat) pohyb vozidel a osob po komunikaci a podél ní,

• pozorovat možnou průzkumnou činnost vrtulníků, s důrazem na předpokládané náletové směry STRŽHLAVA, ČESLAVA a SRNČÍ, HOLÁSKOVÁ.

* * *

Logistická podpora čety

Logistickou podporu můžeme charakterizovat jako souhrn velitelských, organizačních, materiálních, technických, dopravních a servisních opatření prováděných s cílem zabezpečit logistické potřeby jednotek. Na stupni četa je realizována především silami a prostředky roty zabezpečení praporu, popřípadě vlastními silami a prostředky ve spolupráci s velitelem roty (výkonným rotmistrem, technikem roty).

Velitel čety v jejím rámci zodpovídá za:

- správné používání a ošetřování výzbroje, ostatní techniky a jiného materiálu své čety,

- každodenní doplňování motorových vozidel pohonnými hmotami a mazivy,

- včasné a úplné zabezpečení každého příslušníka čety všemi předepsanými náležitostmi.

Logistická podpora na stupni jednotka zahrnuje:

- materiální zabezpečení,
- technické zabezpečení.

Materiální zabezpečení čety v boji organizuje velitel čety na základě stanoveného bojového úkolu a pokynů velitele roty (výkonného rotmistra, technika roty) pro logistickou podporu. Úkoly materiálního zabezpečení vydává zpravidla v rámci pokynů pro zabezpečení činnosti jednotek čety.

Zásoby materiálu se doplňují na nařizenou výši při přípravě, v průběhu a na konci boje. Munice a pohonné hmoty se četě přisunují prostředky roty zabezpečení praporu. Teplou stravu, výstrojí a ostatní materiál výkonný rotmistr od této roty odebírá a rozváží jednotlivým četám roty.

V průběhu boje se bojová technika čety (je-li to nutné), doplňuje přísunem přímo v bojových sestavách. V závislosti na taktické situaci bude četa zpravidla k tomuto účelu dočasně vyvedena z boje do vhodných krytých prostorů.

Po ukončení boje se organizuje úplně doplnění čety výzbrojí, technikou a materiálem.

Technické zabezpečení čety v boji organizuje velitel čety na základě bojového úkolu od nadřízeného velitele a pokynů velitele roty (technika roty) pro logistickou podporu. Úkoly technického zabezpečení velitel čety zpravidla vydává v rámci pokynů pro zabezpečení činnosti.

Možný příklad

pokynů velitele mechanizované čety pro logistickou podporu při přechodu do obrany mimo dotyk s protivníkem

- požadavky na doplnění všech druhů materiálu mi předložit veliteli družstev do 19,40 hod. 10. 6. na VPS čety,

- munici a PHM doplnit na plánované normy v prostoru ČESLAVA před zaujetím opěrného bodu čety,

- v průběhu obranného boje mi veliteli družstev hlásit spotřebu 1/2 palebného průměru munice,

- kontrolní prohlídky vozidel provést do 19,30 hod. 10. 6., výsledek mi hlásit a předat požadavky na potřebný materiál k oprá-

vám, opravy dokončit do 04,30 hod. 11. 6.,

- odběr várníc se stravou od výkonného rotmistra roty zabezpečit velitelem 3. mdr v prostoru DOMEK,

- výdej stravy z várníc organizovat v obranných postaveních takto:

- > večeře - v době 18,30 až 19,00 hod. 10. 6.,

- > snídaně - v době 05,30 až 06,00 hod. 11. 6.,

- výkonným rotmistrem roty bude doplněn materiál podle předložených požadavků rozvozem do opěrných bodů čety do 24,00 hod. 10. 6., materiál převzít a rozdělit ZVČ.

Zdravotnické zabezpečení čety

Zdravotnické zabezpečení se organizuje a uskutečňuje s cílem zachránit životy a zamezit zhoršení zdravotního stavu raněných a nemocných vojáků.

Zdravotnické zabezpečení čety v boji zahrnuje:

- včasné vyhledávání raněných,
- vyprošťování z techniky a závalů,
- poskytování první pomoci,
- vynášení z bojiště a shromažďování.

Zdravotnické zabezpečení řídí velitel čety osobně, u mechanizované čety k tomu může využít také pomocného sběrače raněných.

Poznámka: Funkci pomocného sběrače raněných vykonává jeden, k tomu účelu speciálně vycvičený, příslušník čety. Z tohoto důvodu takovou funkci v organizační struktuře mechanizované čety **nenajdeme!!!**

První pomoc si ranění a nemocní poskytují svépomocí a vzájemnou pomocí přímo na bojišti. Využívají k tomu prostředků zdravotnické výbavy jednotlivce, lékárniček z bojových vozidel a u mechanizované čety také pomocného sběrače raněných. První pomoc raněným poskytují také příslušníci osádek zdravotnických odsunových prostředků.

Rotní hnízda raněných se rozmísťují za bojovou sestavou roty. Musí být chráněna před přímou palbou a označena symbolem červeného kříže na bílém poli.

Na praporní obvaziště jsou ranění odsunováni, s osobní zbraní a prostředky individuální ochrany, silami a prostředky praporního obvaziště, v nezbytných případech prostředky, které vyčlení velitel čety. V prvním pořadí se odsunují těžce ranění a nemocní. Kromě praporního obvaziště jsou zřizovány další etapy zdravotnické pomoci péčí a z prostředků nadřízených velitelů.

Možný příklad

*pokynů velitele mechanizované
čety pro zdravotnické zabezpečení
při přechodu do obrany mimo dotyk
s protivníkem*

- *chybějící nebo spotřebovaný zdravotnický materiál bude doplněn výkonným rotmistrem do 24,00 hod. 10. 6., materiál převzít a rozdělit ZVČ,*

- *při zranění v průběhu boje si první zdravotnickou pomoc poskytovat svépomocí a vzájemnou pomocí,*

- *pomocný sběrač raněných čety provádět odsun raněných do rotního hnízda raněných, ve své činnosti se řídit pokyny zdravotnického instruktora roty,*

- *rotní hnízdo raněných zřídí a označit 2. mdr v prostoru lesa 500 m jv. trig. 482,6 do 04,00 11. 6.*

* * *

Ženíjní zabezpečení čety

Ženíjní zabezpečení se obecně realizuje s cílem:

- vytvořit podmínky pro efektivní využití všech druhů zbraní,
- zvýšit odolnost jednotek v boji,
- ztížit a omezit činnost protivníka,
- způsobit protivníkovi ztráty ženíjnými prostředky,
- umožnit rychlý manévr vlastních jednotek.

Ženíjní zabezpečení čety zahrnuje:

- ženíjní průzkum protivníka a terénu,
- budování ochranných staveb,
- zřizování ženíjních záatarů,
- realizaci ženíjních opatření k maskování.

Velitel čety organizuje ženíjní zabezpečení jednotek čety na základě svého rozhodnutí a pokynů velitele roty pro ženíjní zabezpečení. Je povinen včas k němu stanovit úkoly svým podřízeným a vyčlenit nezbytné síly a prostředky.

Úkoly ženíjního zabezpečení stanovuje velitel čety v pokynech pro zabezpečení činnosti jednotek, v kterých při přípravě obrany **zpravidla určuje:**

- rozsah a lhůty ženíjního budování (dobudování) obranných postavení družstev, hlavních a záložních palebných stanovišť bojových vozidel (BVP, OT, tanků),

- kde vybudovat nakryté pohotovostní okopy, kdo a do kdy je vybuduje,

- koho vyčleňuje k vybudování velitelsko-pozorovacího stanoviště velitele čety a dobu jeho pohotovosti,

- jaké předepsané prostředky a materiál z místních zdrojů používat při ženíjním budování a maskování obranných postavení družstev (palebných stanovišť), způsob jeho těžení a dopravy,

- místo zřízení minového pole a způsob jeho ochrany palbou,

- rozsah prací k dokončení ochranných staveb budovaných „předem“,

- pomocí jakého materiálu, kde a jak zřídit nevýbušné záatarasy,

- způsob budování ochranných staveb za specifických podmínek.

Možný příklad

*pokynů velitele mechanizované čety
pro ženíjní zabezpečení
při přechodu do obrany mimo dotyk
s protivníkem*

• *předhloubení okopů pro BVP a zákopů, stavebních jam pro VPS a pohotovostní úkryt provede četa ženíjních strojů v době 18,00 - 19,00 hod. 10. 6., dobudování provést dlouhým ženíjním nářadím do 05,00 hod. 11. 6.,*

• *výbušný záataras zřídí žč oboustranně 100 m komunikace 200 m jv. k. 447,2, její činnost palebně zabezpečit hotovostními prostředky 2. a 1. mdr,*

• před opěrným bodem čtyři vlastními silami a prostředky vybudovat drátěné zátarasy a těžce zjištělné zátarasy k omezení pohybu protivníka a zabránění vhození RG do zákopů, připravit drátěné zátarasy do zákopů pro zpomalení postupu protivníka při proniknutí do opěrného bodu, ostatný drát dodá výkonný rotmistr roty,

• VPS čtyři v prostoru DOMEK dobudovat silami 3. mdr do 23,00 hod., k dobudování VPS roty vyčlenit ostatními veliteli družstev po dvou příslušných,

• materiál pro ženijní budování odebrat v prostoru DOMEK a hájenka VĚSPĚRK, dřevo těžít z okolního lesa,

• veškeré ženijní práce zamaskovat a ukončit do 05,00 hod. 11. 6.

* * *

Pro splnění úkolů ženijního zabezpečení četa využívá návěsná (buldozerová, zahluňovací) zařízení, ženijní nářadí a munici a jiný materiál, předepsané maskovací prostředky a materiál z místních zdrojů.

Ženijní budování při přípravě obrany u mechanizované (tankové) čety zpravidla zahrnuje vybudování:

- opěrného bodu čety,
- obranných postavení družstev (palebných stanovišť tanků),
- ochranných staveb,
- záložních obranných postavení (palebných stanovišť),
- palebných čar nebo léček,
- velitelsko-pozorovacího stanoviště velitele čety.

Nejdůležitějším úkolem ženijního zabezpečení čety v obraně je **ženijní budování opěrného bodu**. Ženijní budování opěrného bodu obecně rozdělujeme do dvou základních etap a to na :

- ženijní budování prováděné v rozsahu „předem“,
- dobudování.

První etapu - ženijní budování prováděné v rozsahu „předem“, budou obvykle plnit ženijní podpůrné jednotky ženijního vojska dříve, než četa stanovený opěrný bod zaujme.

Poznámka: V případě, že ženijní jednotky k plnění tohoto úkolu nejsou vyčleněny, četa zahajuje tuto etapu ženijního budování vlastními silami a prostředky ihned po zaujetí opěrného bodu.

Stejná zásada platí i v situaci, kdy četa přechází do obrany v přímém dotyku s protivníkem.

Při ženijním budování prováděném v rozsahu „předem“ se u čtyř hloubí:

- úseky zákopů v obranných postaveních družstev, včetně stavebních jam pro pohotovostní úkryty pro každé družstvo,
- okopy pro bojovou techniku v opěrných bodech čet, na palebných čarách nebo v léčkách,
- stavební jáma pro pohotovostní úkryt čety,
- pozorovací stanoviště nenakrytého typu,
- spojovací zákopy mezi obrannými postaveními družstev, bojovými vozidly a opěrnými body čet,
- záložní okopy pro bojovou techniku (je-li dostatek času).

Poznámka: Splněním ženijních prací v tomto rozsahu je do saženo jedné ze dvou podmínek **pohotovosti obrany!!!**

Druhou etapu - dobudování, provádějí jednotky čety vlastními silami po zaujetí obrany (v případě, že první etapu plnily ženijní jednotky) v tomto rozsahu:

- v předem vybudované zákopové síti se upravují okopy (palebná stanoviště) ke střelbě ze samopalů, kulometů a dalších palebných prostředků,
- prohlubují se zákopy v obranných postaveních družstev do hloubky 1,5 m,
- dokončují se okopy hlavních palebných stanovišť bojových vozidel (okopy záložních palebných stanovišť, na palebných čarách nebo v léčce - jen při dostatku času),
- dobudovávají se nakryté úseky zákopů, nakryté pohotovostní úkryty v obranných postaveních družstev a pohotovostní úkryt čety,
- nakrývá se VPS velitele čety, záložní okopy pro bojová vozidla (pouze, je-li dostatek času).

Opěrný bod čety se zpravidla bude zabezpečovat ženijními zátarasy a překážkami. Četa v obraně může zřizovat, obvykle vlastními silami, protitanková minová pole (rojnicovým způsobem nebo rozvozem min), nevýbušné zátarasy (kolíkové drátěné zátarasy, rohatky, ježky, rozbahněné úseky terénu aj.) a připravovat k ničení jednoduché objekty. Velitel, který zřídil výbušný zátaras, musí zpracovat záznamy o zátarasu a předat je prostřednictvím velitele roty ženijnímu náčelníkovi praporu.

Chemické zabezpečení čety

Cílem chemického zabezpečení je:

- vytvořit jednotkám potřebné podmínky ke splnění jejich úkolů při kontaminaci radioaktivními a toxickými látkami,
- podílet se na ochraně jednotek.

Opatření chemického zabezpečení uskutečňuje četa vlastními silami. Pouze nejsložitější a specifická opatření, která vyžadují zvláštní přípravu osob a použití speciální techniky, plní jednotky chemického vojska.

Všechna opatření chemického zabezpečení se plánují a připravují i v případě, že nehrozí bezprostřední nebezpečí použití ZHN protivníkem!!!

Chemické zabezpečení čety zahrnuje:

- radiační a chemický průzkum,
- dozimetrickou a chemickou kontrolu,
- ochranu osob a techniky jednotek (objektů) proti účinkům radioaktivních, otravných a jiných toxických látek,
- dekontaminaci jednotek (zařízení),
- použití dýmu.

Radiační a chemický průzkum se u čety uskutečňuje pomocí palubních přístrojů bojové techniky a detekčních prostředků. Ke zjištění celkové radiační a chemické situace velitel čety dále využívá údaje od nadřízených a jednotek radiačně chemického průzkumu. Příznaky použití ZHN protivníkem se zjišťují rovněž pozorováním.

V případě jakéhokoliv použití ZHN protivníkem velitel čety okamžitě o této skutečnosti podává hlášení nadřízenému. Dozimetrická a chemická kontrola se provádí k získání údajů pro hodnocení bojeschopnosti a vyhodnocení účinnosti dekontaminace jednotky.

Dozimetrická a chemická kontrola zahrnuje:

- kontrolu ozáření osob,
- zjišťování a kontrolu přítomnosti toxických látek v ovzduší, na povrchu bojové techniky, jiného materiálu, objektů a terénu.

Ochrana jednotky proti účinkům radioaktivních a toxických látek se organizuje s cílem ochránit vojáky před jejich zasažením. Její opatření se realizují vždy po zjištění použití chemických zbraní nebo úniku toxických látek. Vojáci, kteří jsou mimo bojovou techniku a v technice a objektech bez filtračního a ventilačního zařízení, si nasadí prostředky individuální ochrany. Vojáci v úkrytech a v bojové technice vybavené zařízením pro ochranu proti ZHN pokračují v plnění úkolu bez prostředků individuální ochrany. Po dobu pobytu v kontaminovaném prostoru je nutno přísně **dodržovat stanovená režimová opatření!!!**

Dekontaminace jednotek spočívá v deaktivaci, odmořování a dezinfekci osob, zbraní, bojové a ostatní techniky, munice a jiného materiálu. Může být částečná nebo úplná. Částečnou dekontaminaci provádí četa vlastními silami a prostředky, pokud to dovolí situace, co nejdříve po zasažení. Nepodaří-li se snížit touto činností stupeň kontaminace pod stanovenou normu, velitel čety žádá nadřízeného o povolení provést úplnou dekontaminaci.

V opačném případě se úplná dekontaminace provádí na rozkaz nadřízeného velitele zpravidla po splnění bojového úkolu v určeném prostoru s využitím sil a prostředků chemického vojska.

Dezaktivace čety je zaměřena na snížení stupně kontaminace radioaktivními látkami pod přípustnou normu.

Odmořování čety se provádí s cílem snížit stupeň kontaminace otravnými látkami pod přípustnou mez.

Dezinfekce čety spočívá v činnosti zaměřené na snížení stupně kontaminace bakteriologickými a biologickými látkami pod přípustnou hranici.

Použití dýmu se u čety provádí s cílem:

- oslepit protivníka,
- ztláčit mu vedení mířené palby,
- snížit účinnost jeho zbraní,
- maskovat vlastní jednotky (objekty).

Použití dýmu u čety připravuje a řídí velitel čety. Mechanizovaná a tanková četa může, k tomuto účelu, využít také zadýmovací zařízení bojové techniky a dýmovou municii. Hlavní důraz je kladen na vytváření dýmových clon k ochraně bojové techniky proti vysoce přesným zbraňům protivníka.

Možný příklad

*pokynů velitele mechanizované čety
pro chemické zabezpečení
při přechodu do obrany mimo
dotyk s protivníkem*

- neprodleně reagovat na vyhlášení varovných signálů velitelem roty nebo chemickým pozorovatelem roty,

- pozorovatel vzdušného prostoru pozorovat i záblesky jaderných úderů a šíření dýmových oblaků,

- při použití ZHN protivníkem a v době jeho palebné přípravy zteče použít prostředky individuální ochrany, využít úkryty v BVP, pohotovostního krytu čety nebo nakrytých úseků zákopů, částečnou dekontaminaci provést vlastními silami a prostředky na můj rozkaz přímo v opěrném bodu čety, úplnou dekontaminaci provést na rozkaz velitele roty,

- k maskování při zaujímání záložních obranných postavení (palebných stanovišť) využít RDG a zadýmovacích zařízení BVP.

* * *

Zajištění čety

Zajištění se u čety organizuje s cílem:

- zabránit nenadálému napadení čety pozemním protivníkem nebo vzdušnými výsadbami (diverzními skupinami),
- nedovolit pozemnímu průzkumu protivníka proniknout do prostoru činnosti čety,
- získat čas a výhodné podmínky pro zahájení boje četou.

Podle charakteru plněného úkolu se četa zajišťuje následujícími druhy zajištění:

- bojovým zajištěním (zpravidla v obraně nebo před útokem z přímého dotyku s protivníkem),

- zajištěním přesunu, při plnění úkolu pěšky - pochodovým zajištěním (za přesunu nebo za pochodu),

- strážním zajištěním (při rozmístění jednotek mimo boj),

- přímým zajištěním (organizuje se vždy a všemi veliteli).

Velitel čety organizuje zajištění v souladu s obdrženým úkolem, situací a pokyny velitele roty. K bojovému zajištění v obraně se vyčleňují hotovostní palebné prostředky (hotovostní zbraně). V případě, že před četou nepůsobí bojové zajištění roty, může velitel čety určit a vyslat k tomuto účelu před opěrný bod některého příslušníka čety (u mechanizované čety zpravidla kulometníka). K plnění úkolu zaujímá, vzhledem k terénu, výhodné dočasné palebné stanoviště a je připraven ničit protivníka nastraženou, boční nebo křížovou palbou. Po splnění úkolu zaujímá své palebné stanoviště v sestavě čety.

Přímé zajištění v obraně se obvykle realizuje pozorováním (v noci v kombinaci s nasloucháním), které provádí určený pozorovatel. Do nepozorovaných prostorů, k zajištění boků a mezer, v noci nebo za ztláčených povětrnostních podmínek, se na ohrožené směry mohou vysílat pátrači nebo pozorovací (naslouchací) skupiny.

Velitel čety při organizaci zajištění:

- stanovuje způsob pozorování terénu, vzdušného prostoru a signálů velitele roty,

- určuje pozorovatele (pátrače), jejich místo a úkol a rovněž činnost příslušníků čety při nenadálém napadení protivníkem,

- v obraně navíc určuje nezbytný počet hotovostních palebných prostředků (hotovostních zbraní), jejich místo a úkol.

Poznámka: Platí obecná zásada, že k zajištění čety se vyčleňují jen nezbytně nutné síly a prostředky.

Možný příklad

*pokynů velitele mechanizované čety pro
zajištění
při přechodu do obrany mimo dotyk
s protivníkem*

- ústup bojového zajištění roty palebně zabezpečit 2. a 1. mdr palbami do prostoru výšiny **HOLÁSKOVÁ**,

- u všech družstev určit pozorovatele pozemního protivníka a hotovostní palebné prostředky, které budou plnit úkol do zahájení obranného boje ze záložních nebo dočasných palebných stanovišť,

- průzkum nebo zajištění protivníka zničit těmito prostředky nastraženou palbou na krátkou vzdálenost, získat dokumenty, případně vzít zajatce,

- pozorovatele vzdušného prostoru určit velitelem 3. mdr,

- jako hotovostní BVP čtyři určí BVP 1. mdr,

- 3. mč určena jako hotovostní četa roty pro boj s NLC,

- veliteli 2. a 3. mdr od setmění do rána periodicky vysílat pátrače a naslouchací hlídky do nepozorovaných lesních prostorů.

* * *

Maskování čety

Maskováním rozumíme umělé vytváření, deformování nebo skrytí zdrojů informací před protivníkem. **Maskování se realizuje s cílem:**

- utajit rozmístění a činnost vlastních jednotek,

- přispět k dosažení co nejúčinnější nepřímé ochrany,

- vytvořit podmínky k zachování bojové schopnosti,

- klamat protivníka o vlastní síle, složení, situaci, činnosti a záměrech,

- přimět protivníka přijmout rozhodnutí neodpovídající dané situaci,

- dosáhnout překvapení protivníka,

- vytvořit podmínky pro ničení protivníka a dosažení úspěchu v boji (splnění bojového úkolu) za minimálních vlastních ztrát.

Maskování se u čety provádí s využitím:

- ochranných a maskovacích vlastností terénu,

- přírodních materiálů,

- maskovacích prostředků,

- jejich vzájemnou kombinací.

Poznámka: Při maskování je vždy nutné vzít v úvahu charakter a ráz terénu, roční dobu, počasí a jiné skutečnosti, aby se naopak nestalo demaskujícím příznakem!!!

Mějme v každé situaci na paměti některé **obecně platné zásady** maskování, například jeho hodnověrnost, efektivnost, ale i přiměřenost a funkčnost (žádné „přesunující“ se stromy či keře ap.), aby nám poskytovalo skrytí, ale zároveň umožňovalo pozorování a vedení palby, neomezovalo nás v pohybu terénem nebo zákopy, nebránilo činnosti ve vozidle ap.

V rámci přípravy a vedení obrany se hlavní úsilí maskování zaměřuje na skrytí skutečných prostorů činnosti čety a palebných stanovišť palebných prostředků.

Při organizaci maskování velitel čety zpravidla stanovuje:

- základní opatření pro maskování, rozsah, lhůty a pořadí jejich splnění,

- jaké předepsané prostředky a materiál z místních zdrojů použít,

- způsob dodržování maskovací kázně.

Plnění úkolů maskování velitel čety průběžně kontroluje a zjištěné nedostatky nařizuje okamžitě odstranit!!!

Možný příklad

pokynů velitele mechanizované čety
pro maskování

při přechodu do obrany mimo
dotyk s protivníkem

- **pro maskování BVP** použít maskovacích nátěrů, přírodních materiálů a maskovacích sítí, úkoly splnit do 21,00 hodin,

- **veškeré demaskující příznaky** ženijních prací zamaskovat přírodními materiály do 05,00 hod. 11. 6. s důrazem na průběh předního okraje opěrného bodu čety, palebná stanoviště BVP a VPS,

- **do setmění** zamaskovat stopy po zájezdu BVP do palebných stanovišť,

- **zakazují pohyb osob a techniky** po otevřeném terénu,

- **v noční době** nařizují dodržovat světelnou a zvukovou kázeň, zakazují rozdělávat otevřený oheň,

• *nařizují používat infravětlomety přístrojů pro noční vidění jen pozorovateli - obsluhami hotovostních zbraní podle situace v době trvání maximálně 10 s, ostatní infrapřístroje vypnuty, spustit je v případě napadení na můj rozkaz,*

• *rádiové stanice pouze na příjmu pro příjem varovných a smluvených signálů.*

* * *

Ochrana jednotek čety

Ochrana jednotek je souhrnem opatření realizovaných s cílem chránit životy vojáků a zachovat (obnovit) jejich bojeschopnost, aby mohly být účinně použity ve stanovené době a na stanoveném místě.

Účelem praktické realizace opatření ochrany jednotek je:

- maximálně snížit účinnost působení protivníka na vlastní jednotky,
- odstranit následky napadení jednotek protivníkem,
- chránit vlastní jednotky před případnými nežádoucími účinky vlastních zbraní a techniky.

Hlavními úkoly ochrany jednotek jsou:

- oslabit účinky jaderných, chemických a bakteriologických (biologických) zbraní a následky radiačních a chemických havárií působících na jednotky,
- snížit účinnost úderů konvenčními prostředky protivníka, zejména vysoce přesnými a zápalnými zbraněmi,
- snížit účinnost prostředků technického průzkumu, elektronického rušení a klamání prováděného protivníkem,
- zabezpečit spolehlivou, bezpečnou činnost a vysokou bojovou životnost vlastních palebných prostředků,
- vyloučit nebo omezit vyřazení osob, zničení a znehodnocení materiálu, techniky a zásob.

Ochrana jednotek čety zahrnuje:

- ochranu proti ZHN,
- ochranu proti následkům radiačních, chemických a jiných průmyslových havárií,
- ochranu proti konvenčním, zejména vysoce přesným zbraním a elektronickému působení protivníka,

- ochranu proti nežádoucím účinkům použití vlastních zbraní a jiné techniky,
- požární ochranu,
- ochranu zdraví.

Velitel čety je povinen včas stanovit k ochraně jednotek potřebné úkoly a vyčlenit k jejich plnění nutné síly a prostředky. Ochranu jednotek organizuje velitel čety buď z vlastní iniciativy v souladu s obdrženým úkolem a celkovou situací na bojišti nebo na základě pokynů velitele roty. Konkrétní opatření ochrany jednotek vydává při plánování boje formou ústních pokynů.

Při organizaci ochrany jednotek velitel čety stanovuje:

- způsoby činnosti na varovné signály v konkrétních podmínkách,
- bezpečnostní a režimová opatření pro činnost v kontaminovaných pásmech, v prostorech závalů, požárů a zátop,
- způsob využití imitačních a rušících prostředků a dýmu k ochraně proti vysoce přesným zbraním protivníka,
- bezpečnostní čáry (ohrožené prostory) k ochraně proti nežádoucím účinkům vlastních zbraní,
- preventivní protipožární opatření:

> k odstranění hořlavých předmětů z blízkosti prostoru činnosti jednotky nebo ochranných staveb,

> k přípravě příkopů a průseků proti požárům, brání-li se četa v lese, osadě nebo v prostoru se suchým porostem,

> k použití ohnivzdorných povlaků a vymazání hořlavých částí ochranných staveb hlinou, použití nehořlavých materiálů ap.

Základní opatření ochrany jednotek uskutečňuje četa vlastními silami, nejsložitější úkoly v její prospěch plní síly a prostředky nadřízených velitelů.

Ochrana proti ZHN a haváriím nebezpečných průmyslových zařízení

Při organizaci ochrany proti ZHN velitel čety stanovuje:

- způsob činnosti na varovné signály v konkrétních podmínkách,
- bezpečnostní a režimová opatření při činnosti v kontaminovaných pásmech,

v prostorech závalů, požárů a zátop,

- síly a prostředky k odstraňování následků a způsob jejich použití.

Jsou-li jednotky varovány před napadením ZHN, pokračují v plnění uložených úkolů a přijímají opatření ke své ochraně.

V případě použití ZHN protivníkem nebo po radiálních a chemických haváriích se pásma s vysokou úrovní radiace, pásma chemické a biologické kontaminace, prostory velkého rozrušení, požárů a zátop zpravidla obcházejí. Pokud charakter plněního úkolu obejítí neumožňuje, překonávají se co nejrychleji a nejkratším směrem. Ochranné prostředky se snímají a odkládají výhradně na rozkaz velitele čety na základě výsledků dozimetrické a chemické kontroly.

Po překonání zamořených prostorů nebo vyvedení jednotek z jinak ohrožených prostorů přijímá velitel čety opatření k odstranění následků, obnově bojeschopnosti jednotek a k dalšímu vedení boje. K tomu využívá možností poskytovaných silami a prostředky nadřízených velitelů nebo k tomu podle situace určuje vlastní síly a prostředky a stanoví způsob jejich použití.

Opatření pro ochranu proti vysoce přesným zbraním, prostředkům elektronického rušení a klamání obsahují:

- varování a aktivní ochranu zbraní a bojové techniky proti vysoce přesným zbraním,
- využití imitačních a rušících prostředků,
- opatření proti technickým prostředkům průzkumu protivníka,
- opatření k ochraně elektronických prostředků velení a řízení zbraňových systémů proti elektronickému rušení a klamání,
- použití dýmu k maskování jednotek,
- odstraňování následků po použití vysoce přesných zbraní.

K ochraně proti vysoce přesným zbraním protivníka lze na stupni četa využít maskování, zadýmení (použití různých dýmových clon) a klamání protivníka. Účinnost použití těchto zbraní protivníkem může snížit také dovedný manévr čety. Při radioelektronickém rušení musí příslušníci čety dobře pozorovat své velitele a rychle reagovat na stanovené signály.

Opatření ochrany proti nežádoucím účinkům vlastních zbraní a techniky obsažení:

- opatření k zabránění usmrcení nebo zranění vlastních osob palbou z vlastních zbraňových systémů,
- přesnou organizaci a řízení paleb,
- kontrolu nastavení stanovených parametrů zbraní a techniky a parametrů řízení paleb,
- opatření a signály pro součinnost s vlastním letectvem,
- dodržování tempa přesunů a směru manévrů,
- stanovení bezpečnostních čar (prostorů),
- opatření k udržení kázně a organizovanosti.

Součástí opatření ochrany vojsk proti nežádoucím účinkům vlastních zbraní a jiné techniky jsou i opatření k ochraně životního prostředí. Velitel čety je povinen omezovat na nezbytnou míru použití takových prostředků a takových způsobů vedení boje, které způsobují rozsáhlé, dlouhodobé nebo vážné následky a které negativně ovlivňují životní prostředí.

Požární ochrana čety zahrnuje:

- preventivní protipožární opatření,
- varování příslušníků čety před požáry a jejich informování o použití zápalných zbraní,
- opatření pro zajištění bezpečnosti a ochrany jednotek v pásmech rozsáhlých požárů a pro jejich vyvedení z ohrožených prostorů,
- zjišťování následků použití zápalných zbraní,
- hašení požárů.

Při organizaci požární ochrany velitel čety stanovuje tato zvláštní opatření:

- opatření k zajištění bezpečnosti a ochrany osob v pásmech požárů,
- síly a prostředky k odstraňování následků.

Cílem preventivních protipožárních opatření je zamezit šíření požárů a vytvořit výhodné podmínky pro jejich likvidaci. K varování o bezprostředním vzniku požárů

v prostoru činnosti jednotky se všemi spojovacími prostředky vyhlašuje „Požární poplach“.

V případě, že dojde k zasažení jednotek, organizuje velitel čety záchranu osob, zbraň, bojové techniky a dalšího materiálu. Přijímá opatření k jejich včasnému odsunu z ohroženého prostoru. Veškerá hořící technika a materiál musí být, s využitím hasících a pomocných prostředků, včas uhašeny.

Ochrana zdraví

Pod pojmem ochrana zdraví rozumíme souhrn opatření, která velitel čety organizuje k vytvoření optimálních podmínek pro péči o zdraví vojáků a pro poskytování první pomoci.

Zkušenosti z výuky a výcviku ukazují,

že otázky zabezpečení činnosti jednotek jsou nejnižšími veliteli všeobecně podceňovány a chápány jako něco druhořadého. Z tohoto důvodu nemají povědomí o tom, jak prakticky naplnit „suchá“ a stručná ustanovení „Bojového předpisu“, která řeší uvedenou problematiku.

Proto cílem této části seriálu zejména bylo, v jednotě teorie a praxe, ukázat možné praktické příklady pokynů velitele čety pro průzkum a jednotlivé prvky zabezpečení činnosti při přípravě obrany.

V příštím čísle, v šesté části seriálu, se budeme zabývat problematikou zaujetí a organizace obrany mechanizované a tankové čety s uvedením možných příkladů povelů velitele čety k této činnosti.

(pokračování)

Možný příklad

pokynů velitele mechanizované čety pro ochranu jednotek při přechodu do obrany mimo dotyk s protivníkem

• *spotřebované nebo poškozené prostředky individuální ochrany budou doplněny výkonným rotmistrem do 24,00 hod. 10. 6., materiál převzít a rozdělit ZVČ,*

• *při nebezpečí přímého použití ZHN protivníkem bude vyhlášen příslušný varovný signál, nasadit ochranné prostředky, zaujmout úkryty v BVP, pohotovostní úkryt a nakryté úseky zákopů, pozorovatelé - hotovostní zbraně na místě za použití PIO, ochranné prostředky používat v otevřeném terénu do odvolání,*

• *následky po použití ZHN protivníkem odstranit vlastními silami a prostředky, částečnou dekontaminaci provést co nejdříve v souladu s vývojem situace, úplnou dekontaminaci provést po splnění bojového úkolu v prostoru, který upřesním,*

• *pro ochranu proti vysoce přesným zbraňům a prostředkům technického průzkumu protivníka překrýt motorové prostory BVP plachtami, na které navrstvit vrstvu zeminy,*

• *pro ochranu proti nežádoucím účinkům vlastních zbraní učinit opatření proti neúmyslnému usmrcení nebo zranění osob palbou vlastních zbraní, důraz položit na opatření pro noc,*

• *pro požární ochranu a pro případ použití ZL protivníkem u každého BVP umístit hasící přístroj mimo BVP na lehce dosažitelné místo, připravit hromadu zeminy a dlouhé ženiní nářadí pro hašení požáru, 2. mdr určují jako požární družstvo, při vzniku požáru vyhlásit „POŽÁRNÍ POPLACH“ a včas ho lokalizovat bez omezení plnění bojového úkolu,*

• *pro ochranu zdraví vojáků zkontrolovat úplnost zdravotnického materiálu, zabezpečit poskytování první zdravotnické pomoci, pomocným sběračem raněných čety zajistit odsun raněných do rotního hnízda raněných.*

REALIZACE JINÝCH TAKTICKÝCH ČINNOSTÍ jednotkami a malými taktickými uskupeními

Podplukovník Ing. ZDENĚK FLASAR, CSc.

Rozpracování zásad jednotlivých jiných taktických činností se Polní řád a Bojové předpisy věnují nerovnoměrně a podle mého názoru se těmto jiným taktickým činnostem nevěnuje zejména patřičná pozornost při výcviku vojsk. Proto v několika příspěvcích do časopisu VP chci objasnit obsah vybraných jiných taktických činností a nastínit možnosti jejich praktického výcviku jednotkami.

V Bezpečnostní strategii České republiky [1] a z ní vycházející Vojenské strategii České republiky [2] jsou stanovena bezpečnostní rizika a hrozby (viz obr. 1).

K eliminaci všech těchto hrozeb a rizik může být nasazena i Armáda České republiky. Forma jejího nasazení bude samozřejmě poplatná intenzitě hrozby, z hlediska taktické terminologie je však zřejmé, že v mnoha případech se bude jednat o tzv. jiné taktické činnosti. Systém taktických činností a místo jiných taktických činností v tomto systému lze vyjádřit schématem viz. obr. 2.

K jiným taktickým činnostem může dojít (mohou být realizovány) v boji - v obraně i za útoku i při přesunu. Z hlediska možnosti realizace jiné taktické činnosti a jejího zabezpečení (podpory) jsou v polním řádu a bojových předpisech [3, 4, 5] uváděny pro jednotlivé organizační stupně částečně odlišné jiné taktické činnosti. Četa a rota může realizovat jiné taktické činnosti, uvedené na obr. 3

Boj v obklíčení a probití z obklíčení (obr. 4)

Jednotka může být obklíčena:

- jako součást většího celku,
- samostatně,
- záměrně,
- vynuceně.

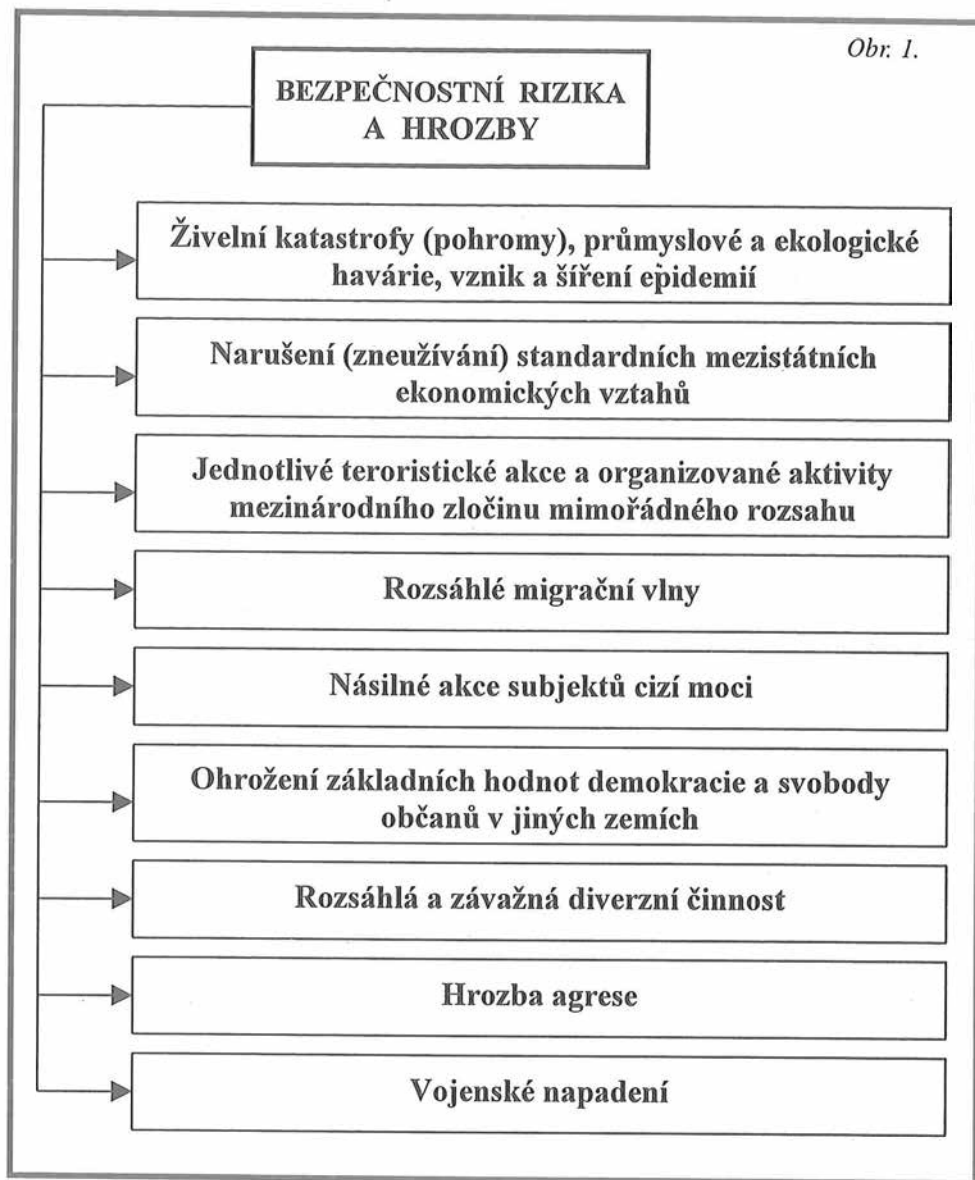
Při přesunu může dojít k obklíčení jednotek (uskupení). Spíše se však bude jednat o přesun určitým způsobem specifický, zpravidla některého z nestálých prvků bojové sestavy plnění úkol v sestavě protivní-

ka (např. předsunutý odřad, přesun vzdušného výsadku k objektu ničení ap.). Nejčastěji pravděpodobně v případech, kdy prvky zajištění přesunu nezjistí včas protivníka a dojde k obklíčení.

V obraně může dojít k obklíčení například při nesladěném ústupu bojem nebo při nezabezpečené protizteči vlastních vojsk, kdy dojde k odtržení části vlastních sil a jejich obklíčení vojsky protivníka. V určitých případech můžeme uvažovat v obraně i o záměrném obklíčení, zejména k udržení dominantních terénních tvarů a předmětů, jejichž ovládnutím by protivník získal výhodu (ovládal značnou část území). V tomto případě budou přijímána taková opatření již v průběhu přípravy boje, aby později obklíčená jednotka (taktické uskupení) splnila uložený úkol. Půjde zejména o posilování jednotky dalšími silami a prostředky, organizaci silné podpory nadřazeným, zvyšování zásob materiálu s důrazem na munici a na opatření k zabezpečení a udržení spojení s obklíčenou jednotkou.

Za útoku může být typickým příkladem obklíčení nezabezpečené boků útočících sil rozvíjejících útok v hloubce obrany protivníka (část sil útočících vojsk na určitém směru pokračuje v útoku do hloubky obrany protivníka, na jiných směrech dochází ke zpomalování tempa útoku a narušení zejména palebné součinnosti mezi jednotkami), protivník například zmařil zasazení našeho druhého sledu (vševojskové zálohy).

Ve všech případech (při přesunu, v obraně i za útoku) bude velmi významným fak-

torem ovlivňujícím obklíčení, vedení boje v obklíčení a vyjítí z obklíčení terén.

Hrozí-li jednotce (taktickému uskupení) obklíčení protivníkem, musí být respektovány následující **priority**:

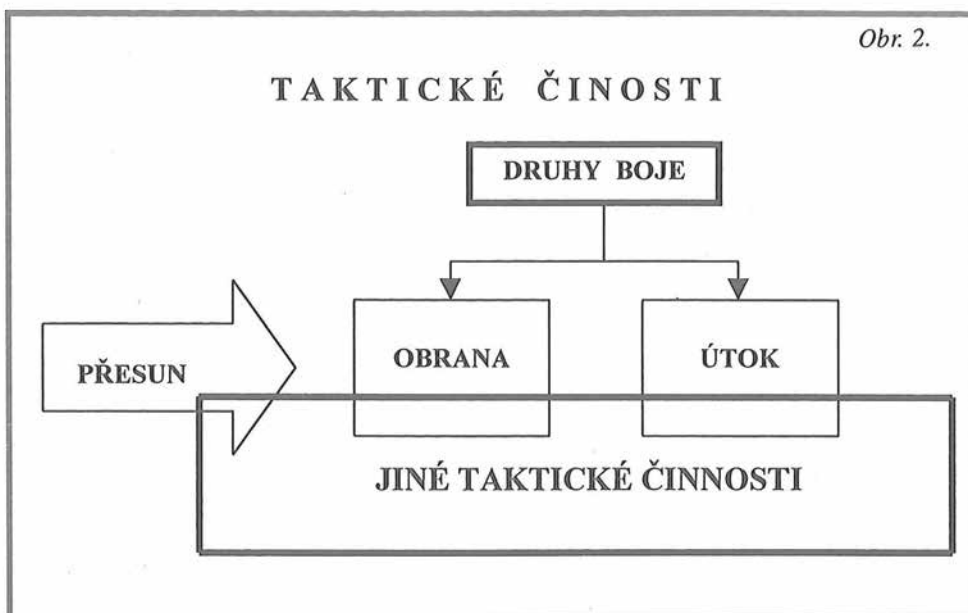
- organizace průzkumu,
- zabezpečení boků a mezer sestavy (bojové sestavy),

- organizace (přeorganizování) palebného systému,

- udržení spojení s nadřízeným.

I přes respektování výše uvedených priorit všemi veliteli může dojít k obklíčení částí vlastních sil. Potom tedy nastává **fáze vedení boje v obklíčení**.

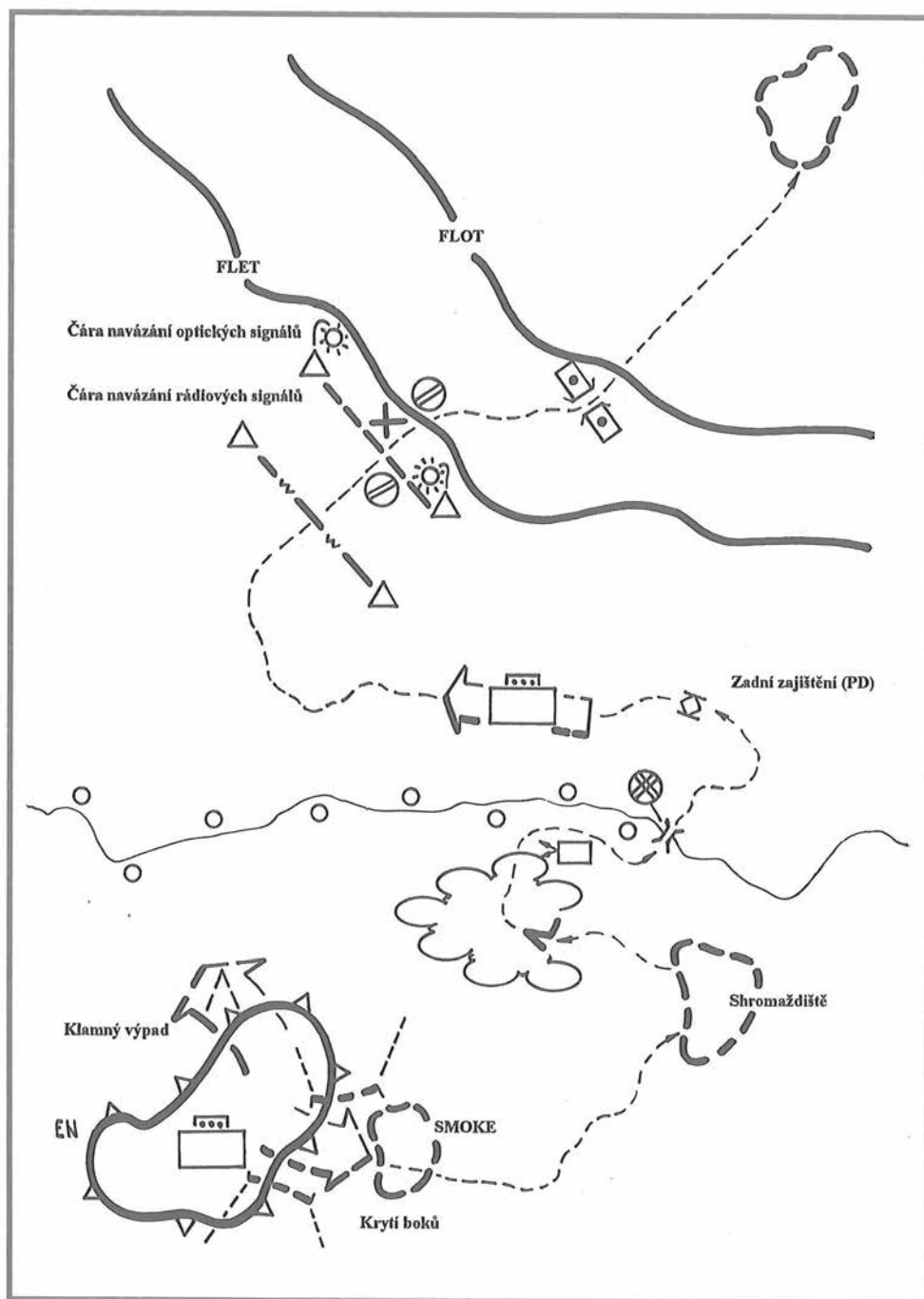
Velmi významným požadavkem na vede-

ní boje v obklíčení je podřízení obklíčených sil a prostředků jednomu veliteli (zabezpečit jednotné velení); Při záměrném obklíčení bude tato skutečnost řešena již při plánování

boje. Složitě se bude tento úkol plnit při vynuceném obklíčení, kdy v prvních okamžicích ani nemusí být jasné, které síly a prostředky upadly do obklíčení, kudy přesně

JINÉ TAKTICKÉ ČINNOSTI	
ROTA	ČETA
Boj v obklíčení a probití z obklíčení	
Rota (četa) jako nestálý prvek bojové sestavy	
Prosakování	
Překračování	
Rozmístění mimo boj	
Činnost ve vyčleněných silách	
Přeskupení a vystřídání jednotek	
Účast roty na protidiverzní a protivýsadkové činnosti	

Obr. 4. Vedení boje v obklíčení a probití z obklíčení

probíhá obkličovací fronta, jací velitelé jakých jednotek (sil a prostředků) jsou v prostoru obkličeni. Může nastat i varianta, kdy například velitel mechanizované čety, který se ocitl v obkličení se sám „ustanoví“ velitelem obkličovaných vojsk a současně s touto informací (vydanou například hlasem a předávanou po rojnicích) požaduje zpětnou informaci o tom, kdo všechno je v obkličení. Po zjištění skutečného stavu a situace přijímá a realizuje velitel obkličovaných vojsk potřebná opatření.

Při vynuceném obkličení je nutné:

- soustředit obkličené síly,
- zjistit jejich stav (veškerého materiálu),
- zabránit panice,
- stanovit organizaci a určit velitele jednotlivých částí,
- organizovat zabezpečení činnosti jednotek.

Po převzetí obkličovaných sil pod jednotné velení musí všichni velitelé přijímat a realizovat taková opatření, která vycházejí ze stanovené situace a bojového úkolu (udržet prostor, případně probít se z obkličení).

Boj v obkličení musí respektovat následující zásady:

- úporně držet zaujatý prostor,
- nepřipustit rozdělení sil a prostředků,
- neztratit dotyk s protivníkem,
- nenechat se zatlačit na malý prostor - uchovat si volnost manévru.

Toho se dosahuje:

- kruhovostí obrany,
- průzkumem a protivzdušnou obranou do všech směrů,
- vyčleněním prostředků pro boj s nízkoleťícími cíli,
- vytvořením palebného systému do všech směrů,
- ničením obrněných cílů protivníka,
- zabezpečením boků a mezer - palbou a zátarasy,
- ničením protivníka snažícího se sevřít a rozdělit obkličené jednotky a vklínit se do sestavy,

- vytvořením zálohy.

Boj v obkličení se musí vyznačovat:

- přísným dodržováním norem spotřeby materiálu, zejména munice,

- přerozdělováním materiálu (za zásobování odpovídá nadřízený),

- soustředováním raněných a nemocných,

- opravami a vyprošťováním poškozené a zapadnuté techniky (nelze-li, ničí se).

Boj v obkličení bude v podstatě spěšně zaujatou kruhovou obranou (s výjimkou záměrného obkličení). Velitel jednotky musí v závislosti na situaci a postavení protivníka a s ohledem na terén rozdělit a úkolovat vlastní síly. I přes omezený manévrovací prostor by měla být dodržována zásada změn palebných stanovišť palebných prostředků po jejich prozrazení palbou. I v rámci malých jednotek (týmů) však musí velitelé neustále sledovat, zda těmito změnami palebných stanovišť nedochází k narušení palebné součinnosti mezi zbraněmi (jejich obsluhami) a k vytvoření mezery v systému paleb, kterou by do sestavy mohl proniknout protivník. V každém případě se však při vedení boje v obkličení dá uvažovat o větší „roztříštěnosti“ bojové sestavy, o vytváření a větší odpovědnosti malých celků (týmů) a jednotlivců.

Pro řešení složitých situací (zejména vlomu protivníka do vlastní sestavy, zničení části vlastních sil na určitém směru) by měl velitel vytvořit dostatečně silnou zálohu (zálohy) sil a prostředků.

Z hlediska ztížených podmínek zásobování materiálem [které se zpravidla provádí letecky a za které odpovídá nadřízený velitel, ale při kterém může i v závislosti na změnách prostorů vedení boje (pod tlakem protivníka budeme muset část původního prostoru opustit)] musí velitel stanovit normy spotřeby materiálu a přísně vyžadovat jejich plnění. Hlášení norem spotřeby a množství materiálu, kterým jednotlivé části obkličovaných sil disponují bude zpravidla četnější, než za normální situace (vedení boje mimo obkličení). Zejména spotřeba munice bude přímoúměrná úrovni vycvičenosti velitelů a jejich podřízených, jejich bojovým zkušenostem a jejich psychickému stavu. K zabránění panice musí být zvýrazněna osobní příkladnost velitelů, je vhodné zintenzivnit

kontakt velitelů s podřízenými (například častějším obcházením pozic, nebo i jen určitými výkřiky velitele ze svého stanoviště, které nesouvisí přímo s velením).

Velmi složitou fází boje v obklíčení bude vyjití z obklíčení. Domnívám se, že tento termín („vyjití z obklíčení“) je obecnější, než termín uváděný o této fázi boje v Bojových předpisech („probití z obklíčení“).

Vyjití z obklíčení může být provedeno buď probitím, popřípadě prosakováním (nebo kombinací obou způsobů). Zejména při vynuceném obklíčení bude snaha vyjít z obklíčení co nejdříve po upadnutí do obklíčení. Čím více času poskytneme protivníkovi k uzavření obklíčovací fronty, tím složitěji se bude z obklíčení vycházet.

Vyjití z obklíčení se provádí:

- se souhlasem nadřízeného (pokud je udrženo spojení),
- organizovaně,
- v nařízeném směru,
- zpravidla v noci (za jinak snížené viditelnosti).

V případě, že je narušeno spojení mezi obklíčenou jednotkou a nadřízeným za linií dotyku, rozhoduje o čase, směru (směrech) a celkové organizaci vyjití z obklíčení velitel, který převzal velení obklíčeným vojskům. Důležité je klamat protivníka o čase a směru vyjití z obklíčení. K tomu je nutné dodržovat nařízený režim činnosti jednotek (manévr silami, prostředky a palbou, dodržovat obecné zásady maskování) a dále je vhodné organizovat klamnou činnost. Zejména při „násilném“ vyjití z obklíčení - probití lze zpravidla s krátkým časovým předstihem před skutečným probitím provést klamný výpad částmi sil na jiném směru (kromě jiného i s cílem případného přeskupení sil protivníka na tento klamný směr a vytvoření příznivějších podmínek pro prolomení obklíčovací fronty na skutečném směru probití). Tento klamný výpad by měl být (pokud k tomu má velitel prostředky) pro zvýšení „věrohodnosti“ podporován palbami podpůrných jednotek, sil a prostředků. Vyjití z obklíčení je vhodné realizovat

v noci nebo za jinak snížené viditelnosti, včetně použití dýmových clon.

Hlavní palebné prostředky (včetně podpůrných) prolomí na skutečném směru probití z obklíčení obklíčovací frontu a ve stanoveném pořadí vychází jednotka z obklíčení. Nebojové prvky sestavy (dílenkové, zdravotnické a další) vycházejí zpravidla uprostřed sil, kryty palebnými prostředky mechanizovaných a tankových jednotek. Pokud se bude jednat pouze o osoby těchto nebojových prvků (jejich technika byla zničena), mohou být začleněni do rojů, popřípadě vezeni jako výsadek na bojových vozidlech. Pokud jsou vyzbrojeni, i oni vedou boj s protivníkem.

Technika a materiál, který nelze z prostoru obklíčení vyvézt a mohl by být použit protivníkem (zejména výzbroj a munice) se před vyjitím z obklíčení ničí. Lafetované zbraně (zejména spážené kulomety) se vylafetovávají, přidělují konkrétním střelcům a využívají k ničení protivníka. Pokud nelze z prostoru obklíčení vyvézt i některé osoby (mrtvé, těžce zraněné, kteří přesahují přepravní kapacitu zbylé techniky), umísťují se tyto osoby v podle zásad mezinárodního humanitárního práva označených prostorech (např. červený kříž v bílém poli), zpravidla se v tomto prostoru určuje z některého lehce zraněného vojáka velitel této skupiny, který je schopen po příchodu protivníka do tohoto prostoru dát jednoznačně najevo, že se jedná o skupinu nekombatantů (bez zbraní, bez zjevného úmyslu vést boj).

Velitel obklíčených sil musí určit dostatečně silné síly k upevnění boků průlomu, aby do vyjití všech sil z prostoru obklíčení protivník neuzavřel úsek průlomu a neznemožnil vyjití z obklíčení všemi silami a prostředky.

Pokud je vyjití z obklíčení prováděno na více směrech (zpravidla při prosakování), určuje velitel obklíčené jednotky zpravidla shromaždiště, ve kterém by se měly jednotlivé části prosakujících sil opět sloučit a čas jeho zaujetí. Po tomto čase velitel zjišťuje skutečné počty osob, výzbroje a dalšího materiálu a zahajuje

přesun (ústup) do vlastní sestavy. Protože se jedná o přesun na území protivníka (do překročení linie dotyku) s předpokladem pronásledování protivníkem, organizuje se zpravidla čelní zajištění ve směru přesunu a zadní zajištění ke zpomalování a ničení pronásledujícího protivníka. Oproti klasickému úkolu čelního zajištění by v tomto případě při přesunu do vlastní sestavy mohlo dojít k případům, kdy po zavázání se do boje čelním zajištěním by velitel hlavních sil změnil původně plánovanou osu přesunu, na tuto novou osu přesunu by vyslal jiný prvek čelního zajištění a upřesnil by úkoly původnímu čelnímu zajištění (způsob vedení boje, vyjití z boje a místo v sestavě) a zadnímu zajištění.

V podstatě druhým probitím sestavou protivníka (po vyjití z obklíčení) je **překonání linie dotyku**.

I v případě přerušení spojení s nadřízeným musí velitel jednotky překonávající tuto linii dotyku přijmout opatření k ničení protivníka na linii dotyku a realizaci takových činností, aby bylo vlastním vojskům na linii dotyku zřejmé, že „jsem vlastní“ a nebyla jednotka ničena palbou vlastních prostředků. Jednoznačným projevem „jsem vlastní“ je zejména vedení palby do sestavy protivníka, popřípadě atypické činnosti (například kmitání věží bojové techniky do stran ap.).

V případě nenarušeného spojení (součinnosti v širším slova smyslu) může být určena **čára navázání rádiových signálů** (po jejímž dosažení velitel jednotky přesunující se do vlastní sestavy vysílá stanovený signál) a čára navázání optických signálů (po jejímž dosažení jsou realizovány stanovené optické signály - např. zadýmení okrajů sestavy).

Překonání linie dotyku je zpravidla intenzivně podporováno palbou jednotek z postavení na linii dotyku s protivníkem a podpůrných prostředků nadřízeného. Po překonání linie dotyku zaujímá jednotka zpravidla místo (prostor) v hloubce vlastní sestavy (ve druhém sledu), odstraňuje následky po předchozím boji, případně plní stanovené úkoly (jednotlivé části sil

mohou být začleňovány do svých organických jednotek).

Ve stávajících Programech přípravy jednotek je pro velitele vytvořeno dostatek prostoru k tomu, aby mohlo být vedení boje v obklíčení a probití z obklíčení procvičováno. Boj v obklíčení a probití z obklíčení lze zařadit jako učební úkol řady průpravných cvičení (přesun, obrana, útok), případně tuto činnost začlenit jako součást cvičení (bojová hra jednotky), kontrolního cvičení (prověrka sladění jednotky), případně zařadit i jako téma finálního zaměstnání jednotky (bojová střelba, taktické cvičení roty, případně taktické cvičení roty s bojovou střelbou).

Při praktickém procvičování problému je možno se zaměřit jak na „nenásilnou“ formu vyjití z obklíčení - prosakování, tak i na probití se přes obklíčovací frontu (jednotky protivníka).

Výchozí podmínky prosakování:

- obklíčená je malá skupina vojáků (5 - 7), jen s osobními zbraněmi, bez jakékoli techniky, bez spojení s nadřízeným (na vlastní území),

- obklíčující jednotky jsou tvořeny zbytkem příslušníků jednotky (několikanásobně početnější skupina), včetně dopravní a bojové techniky,

- jsou stanoveny základní časové a prostorové údaje - orientační prostor, ve kterém se budou obklíčovaní zdržovat, doba, kdy zahájí prosakování a prostor shromaždiště po případném prosáknutí, doba, ve kterou mohou zahájit činnost obklíčující jednotky a pravidla kontaktu (střelba imitačním střelivem, použití imitačního materiálu, fyzický kontakt při zasetí),

- činnost obou skupin je řízena určenými veliteli (např. obklíčeným velí jeden z velitelů družstev, obklíčujícím řídící cvičení).

Již z výše uvedeného je zřejmé, že jde vlastně o procvičení dvou jiných taktických činností - boje v obklíčení a probití z obklíčení a prosakování (jako jedné z forem vyjití z obklíčení).

Zkušenosti z výcviku na VVŠ PV:

Při obklíčování i vycházení z obklíčení (prosakování) je velice důležitá kvalitní organizace součinnosti organizovaná velitelem jednotky.

Pro obklíčující jednotky je nutné stanovit:

- složení jednotlivých částí obklíčujícíchho uskupení,
- směry jejich působení, způsob činnosti (např. z palebné čáry, ztečí ap.),
- konkrétní bojové úkoly (co a dokdy ovládnout, zničit ap., ráz další činnosti),
- signály pro velení a součinnostní signály s důrazem na jednotné zahájení činnosti, hlášení o situaci a poloze,
- co učinit v případě, že se obklíčenému uskupení nebo jeho části podaří vyjít z obklíčení (která část sestavy a jakým způsobem zahájí pronásledování, jak si budou počínat ostatní jednotky).

Pro obklíčené jednotky je nutné stanovit (pro prosakování):

- rozdělení prosakujících na malé skupiny, popřípadě i jednotlivce,
- orientační určení směrů prosakování (včetně záložních), aby nedošlo k jejich křížení (a tím větší pravděpodobnosti odhalení),
- zásady klamně činnosti k upoutání pozornosti protivníka na jiné prostory a směry, než na kterých bude prováděno prosa-

kování (pohyb osob, střelba, zadýmení apod.),

- zásady činnosti při prozrazení (zpětné stažení se dané skupiny (jednotlivce) do prostoru obklíčení a opětovný pokus o prosáknutí jiným směrem),

- prostor shromaždiště, dobu jeho zaujetí a činnost těch prosakujících, kteří se do stanoveného shromaždiště do stanovené doby nedostanou,

- signály pro velení a součinnostní signály s důrazem na zahájení klamně činnosti a prosakování (případně postupné zahájení prosakování a předání informace o zajetí (těsně před zajetím vydat signál).

Za výše uvedených podmínek byla při výcviku na VVŠ PV úspěšnost prosáknutí minimální, většina prosakujících byla zajata, případně uvedena jako zpozorovaná na vzdálenost účinné střelby zbraní obklíčujících. Objektivnější posouzení plnění úkolů oběma stranami (obklíčenými a obklíčujícími) bude možno po zavedení simulátorů typu MILES 2000 na bázi laserových zářičů a detektorů umístěných na zbraňových systémech. Takovéto soupravy od jednotlivce po rotu na BVP-1, 2 a T-72 by měly být na VVŠ PV již v tomto školním roce.

Literatura:

- [1] *Bezpečnostní strategie České republiky*. AVIS, Naše vojsko, s. p. Praha, 1996, 16 s.
- [2] *Vojenská strategie České republiky*. AVIS, Naše vojsko, s. p. Praha, 1996, 12 s.
- [3] *Polní řád pozemních sil Armády České republiky (Všeob-Ř-1)*. MO ČR, Praha 1997, 92 s.
- [4] *Bojový předpis pozemních sil Armády České republiky, část 3 - mechanizovaná, tanková, minometná a protitanková rota (Vševojsk-I-4)*. MO ČR, Praha 1997, 155 s.
- [5] *Bojový předpis pozemních sil Armády České republiky, část 4 - mechanizovaná, tanková, minometná a protitanková četa, družstvo, osádka, obsluha (Vševojsk-I-5)*. MO ČR, Praha 1997, 181 s.
- [6] *Programy přípravy tankových jednotek (Tank-7-I)*. MO ČR, Praha 1993, 19 s.
- [7] *Programy přípravy mechanizovaných (motorizovaných, pěších) jednotek (Vševojsk-7-2)*. MO ČR, Praha 1993, 19 s.
- [8] *Vojenské situační značky - pomůcka*. RVO VAV, Vyškov 1994, 100 s. z obklíčení

ROZMÍSTĚNÍ SIL A PROSTŘEDKŮ DĚLOSTŘELECKÉHO PRŮZKUMU v bojové sestavě mechanizované brigády

Prof. Ing. FRANTIŠEK BARTA, CSc., plk. v zál.

Průzkumné dělostřelecké jednotky jsou součástí dělostřelectva, které odpovídá za jejich přípravu a vycvičenost i za přípravu a bezchybný provoz průzkumných přístrojů a souprav. V době míru, a také v období stmelení u mobilizovaných svazků, připravují (cvičí) průzkumné dělostřelecké jednotky dělostřelečtí velitelé.

V období **přípravy boje** se od dělostřeleckého oddílu, podle rozkazu velitele brigády, přidělují průzkumné dělostřelecké jednotky (po průzkumných četách) mechanizovaným praporům. Výjimečně, opět podle rozkazu velitele brigády, se část z nich ponechává v podřízenosti oddílu (vždy jen na omezenou dobu).

Velitelé praporů přidělené průzkumné čety a velitelé rot průzkumná družstva řídí a využívají je k zabezpečení palebné podpory svých útvarů a jednotek. Dále organizují jejich zásobování stravou, pohonnými hmotami a střelivem. Zásobování speciálním materiálem řídí a provádí organický dělostřelecký oddíl.

Rozmístění průzkumných dělostřeleckých jednotek v obraně

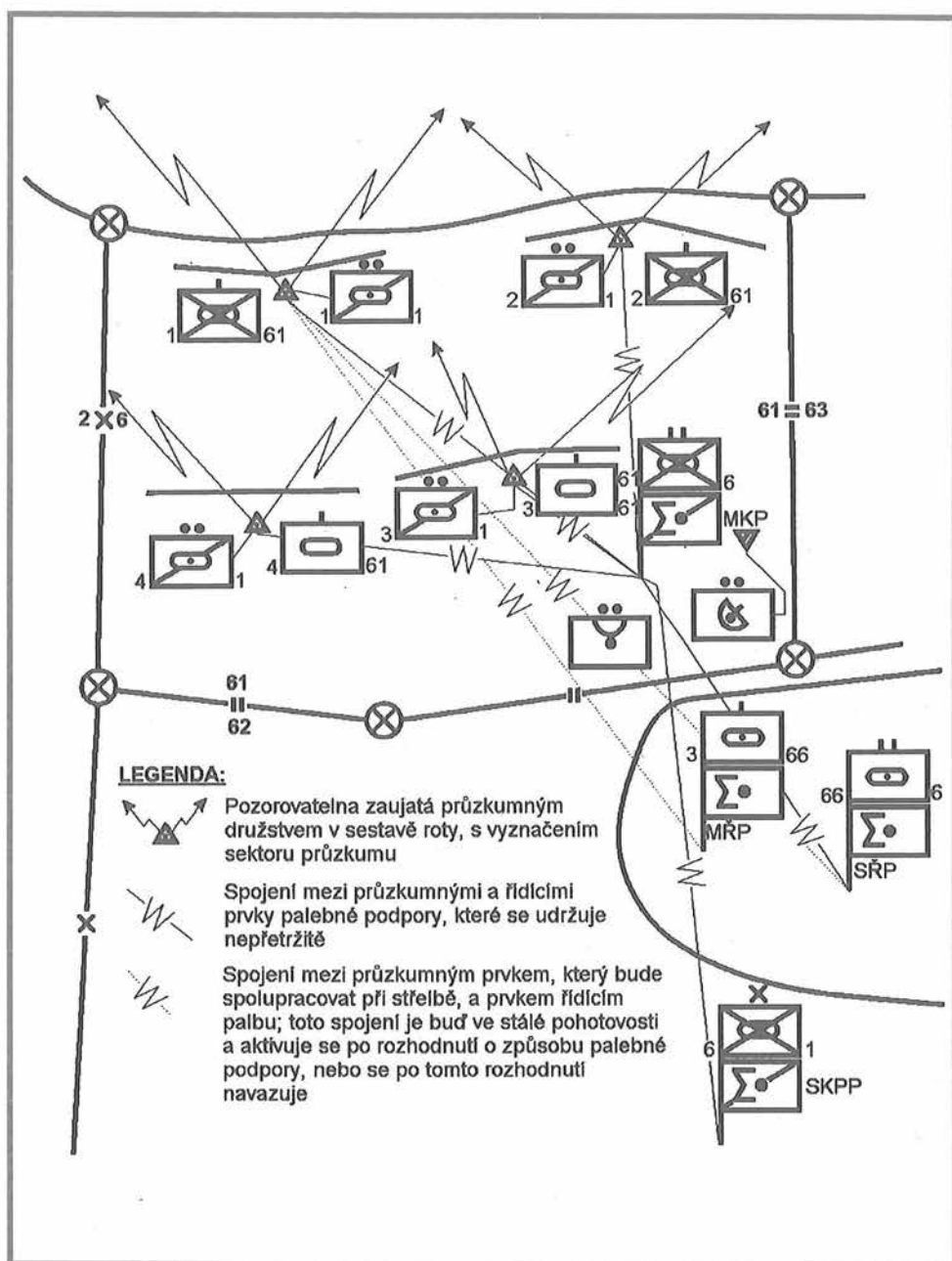
Palebná podpora obranného boje dělostřelectvem je obtížná. Je tomu tak zejména proto, že sestava protivníka je v pohybu (protivník útočí) a pouze některé její prvky (např. protitankové jednotky, dělostřelectvo, místa velení, radioelektronické prostředky atd.) se zastavují, a to jen na nezbytnou (zpravidla krátkou) dobu. Jejich postižení palbou musí proto následovat bezprostředně po jejich zjištění. K tomu je nezbytné co nejtěsnější spojení dělostřelecké palby s bojem vševojskových rot a praporů, neboli **požadavky rot a praporů na palbu musí být splněny v co nejkratším čase po jejich**

vznesení. To je základní požadavek palebné podpory v obraně.

Na útočící roty (čety) v bojových nebo předbojových sestavách se zpravidla vedou přehradné palby, na postupující druhé sledy obvykle palby na proudy, na ty části bojové sestavy protivníka, které se zastavily, se vedou samostatné palby baterií (čet) nebo soustředěné palby oddílu. Ve všech výše uvedených případech je nutná těsná spolupráce průzkumné dělostřelecké jednotky jak s místem nebo střediskem řízení palby baterie nebo oddílu, tak i s příslušným vševojskovým velitelem (roty nebo praporu). **Dělostřelecká palba je tedy decentralizovaná.**

Z toho důvodu je velmi výhodné přidělení průzkumných dělostřeleckých jednotek praporům a rotám, neboť tak se dosáhne toho nejtěsnějšího spojení dělostřelecké podpory s činností vševojskových jednotek a útvarů.

Protože v průzkumné dělostřelecké baterii dělostřeleckého oddílu je tolik průzkumných čet, kolik je v brigádě praporů a v průzkumné četě tolik průzkumných družstev, kolik je v praporu rot, přidělují se zpravidla po průzkumných četách praporům. Prapory si ponechávají družstvo koordinace palby, ze kterého vytvoří praporeční místo koordinace palby (MKP), a obvykle i radiolokační družstvo (SNĚŽKA) a osvětlovací družstvo. Průzkumná družstva přidělí rotám. Schéma možného rozmístění prů-

Obr. 1. Schéma rozmístění průzkumných dělostřeleckých jednotek mechanizovaného praporu v obraně (varianta), MKP - místo koordinace palby praporu; SKPP - středisko koordinace palebné podpory brigády; MRP - místo řízení palby baterie; SRP - středisko řízení palby oddílu

zkumných jednotek v bojové sestavě mechanizované brigády v obraně uvádí obr. 1.

Funkce tohoto uspořádání je tato:

- Průzkumné družstvo zjistí cíl, který velitel družstva ukáže veliteli roty. Ten zváží situaci, posoudí, zda je zničení nebo umlčení daného cíle pro boj roty důležité. Pokud ano, zváží, zda je v možnostech roty (a také zda je účelné) splnit daný úkol prostředky roty nebo ne. Pokud to není možné a zničení (umlčení cíle) je nezbytné, uloží veliteli průzkumného družstva vyžádat palbu u nadřízeného.

- Je možný také postup opačný, že velitel roty sám najde cíl nebo mu ho udá průzkum roty. Velitel roty provede výše naznačené úvahy a pokud bude vyžadovat palbu, ukáže cíl veliteli družstva a uloží mu palbu vyžádat. Velitel průzkumného družstva zabezpečí zjištění podkladů pro popis tohoto cíle a palbu vyžádá.

- Toto vyžádání se skutečným podáním žádosti o palbu, nebo vydáním povelu k palbě.

- Žádost o palbu podá velitel družstva buď prostřednictvím svého taktického počítače automatizovaného systému řízení palby ASPRO, podle jeho nastavení, zpravidla náčelníku skupiny koordinace palby praporu. Software počítače obsahuje formulář, který s využitím výsledků průzkumu, rozkazu velitele roty a vlastních znalostí vyplní a příslušným způsobem odešle. Pokud tento požadavek bude plněn palbou oddílu nebo baterie, družstvo se účastní na jejím řízení (pozorování a hlášením úchylek a u jednotlivých pozorovaných cílů i stanovením okamžiku splnění palebného úkolu).

- Pokud oddíl není vybaven automatizovaným systémem řízení palby, je metodika žádosti o palbu stejná. Pro její přípravu velitel družstva však použije formulář obdobný tomu, který se zobrazoval v počítači systému ASPRO, ale který má připraven ve svých pomůckách. Formulář vyplní a použije ho pro předání požadavku, který podává zpravidla verbálně, pomocí technických spojovacích prostředků.

- Povel pro palbu může být formou splnění požadavku velitele roty na palbu na zjištěný cíl výjimečně, obvykle jen za určitých předpokladů. Mezi ně patří především určení dělostřelecké jednotky, zpravidla baterie, k podpoře dané roty (pokud velitel praporu deleguje pravomoc velet této baterii na velitele roty), vyčlenění určitého množství střeliva, kterým může velitel roty disponovat, příslušné nastavení systému ASPRO (spojení velitele družstva přímo s místem řízení palby této baterie) a samozřejmě rozhodnutí velitele roty, že jeho požadavek bude plněn takovým způsobem.

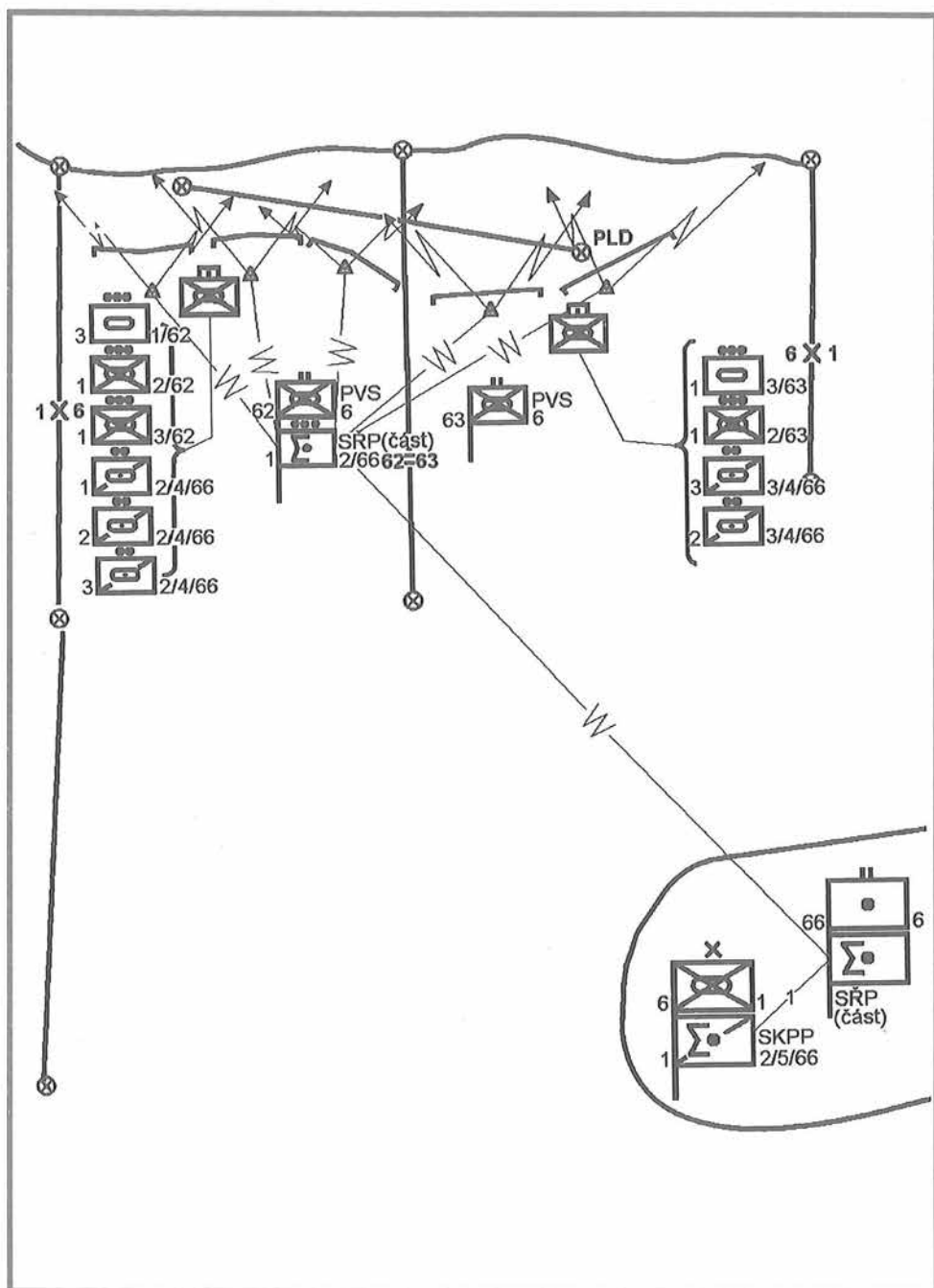
- Pokud je oddíl vybaven automatizovaným systémem řízení palby, povel se vydá vyplněním a odesláním příslušného formuláře, který software počítače obsahuje. Pokud systém ASPRO oddíl nemá, použije se formulář vyžádání palby, připravený v pomůckách.

Rozmístění průzkumných dělostřeleckých jednotek v útoku

V útoku je situace podstatně jiná, než v obraně. Dělostřelecká palba je přísně centralizovaná, zejména v období dělostřelecké přípravy a obvykle i v první části dělostřeleckého doprovodu, dělostřeleckého doprovodu zteče předního okraje. Dělostřeleckého přikrytí přesunu vojsk, které dělostřelecké přípravě předchází, se oddíl útočící brigády zpravidla nezúčastňuje.

Příprava dělostřelecké palby na podporu útoku brigády se vyznačuje plánovitým získáváním, shromažďováním a vyhodnocováním průzkumných údajů, které zpravidla probíhá současně s plánováním palby.

Průzkum k získání průzkumných údajů pro dělostřeleckou přípravu a pro první část dělostřeleckého doprovodu, se zahajuje co nejdříve (optimálně den předem), zpravidla v době, kdy prapory jsou ještě ve výchozím prostoru. Výjimkou je útok z přímého dotyku.

Obr. 2. Schéma sestavy průzkumných dělostřeleckých jednotek vyčleněných ke zjištění podkladů pro dělostřeleckou přípravu a první část dělostřeleckého doprovodu (varianta)

Pokud je útok prováděn po přesunu z hloubky, přidělení průzkumných čet praporům z výše uvedených důvodů nevyhovuje. Řešení je v podstatě dvojí.

1. Průzkumné čety se sice přidělí (jako v obraně), ale prapory si do prostoru zteče vyšlou rekognoskační skupiny (předsunuté oddády), jejichž součástí budou i tyto čety, nebo jejich větší části. Rekognoskační skupiny prozkoumají terén (mohou např. vytvořit předsunuté velitelské stanoviště) a průzkumné čety se rozvinou a zahájí průzkum. Od dělostřeleckého oddílu se vyšlou síly a prostředky pro řízení průzkumu a pro plánování palby. Možnou variantu sestavy uvádí obr. 2.

Důstojník pověřený řízením dělostřeleckého průzkumu potom řídí průzkumná družstva, shromažďuje zjištěné průzkumové údaje, vyhodnocuje je a předává je důstojníkovi řídícím plánování palby. Tato činnost pokračuje až do doby asi 40 minut před zahájením dělostřelecké přípravy, kdy je třeba plánování palby ukončit, dokončit tabulku palby a doručit výpisy z ní všem vykonavatelům. **Průzkum však pokračuje až do doby přemístění pozorovatele.**

Z uvedeného je zřejmé, že při získávání podkladů pro plánování dělostřelecké přípravy se porušuje schéma spojení, které je obvyklé v obraně a v průběhu útoku po decentralizaci řízení palby. Průzkumná družstva v tomto období udržují spojení přímo s předsunutými prostředky oddílu, které palbu plánují.

2. Podle rozhodnutí velitele brigády se druhosledovým (případně i některým prvosledovým) praporům průzkumné čety nepřidělí, ale zůstanou v podřízenosti oddílu. Oddíl potom průzkum naplánuje a také samostatně provede podle zásad uvedených v předchozím odstavci. Slabým místem této varianty je předání čet prvosledovým praporům, neboť to se musí uskutečnit v průběhu zteče.

Při útoku z přímého dotyku ovlivňuje způsob získávání průzkumových údajů pro dělostřeleckou přípravu způsob provedení útoku. Útok z přímého dotyku povede bri-

gada buď po přeskupení nebo po vystřídání.

Při útoku z přímého dotyku po přeskupení působí oproti útoku z chodu závažné zvláštnosti. **Průzkumné dělostřelecké jednotky vedou průzkum, takže:**

- jsou na zaujatých pozorovatelnách (mají provedeno topograficko-geodetické připojení, navázané spojení, vydány úkoly atd.);

- mají navázaný průzkumový dotyk s protivníkem a již určité zkušenosti z jeho průzkumu;

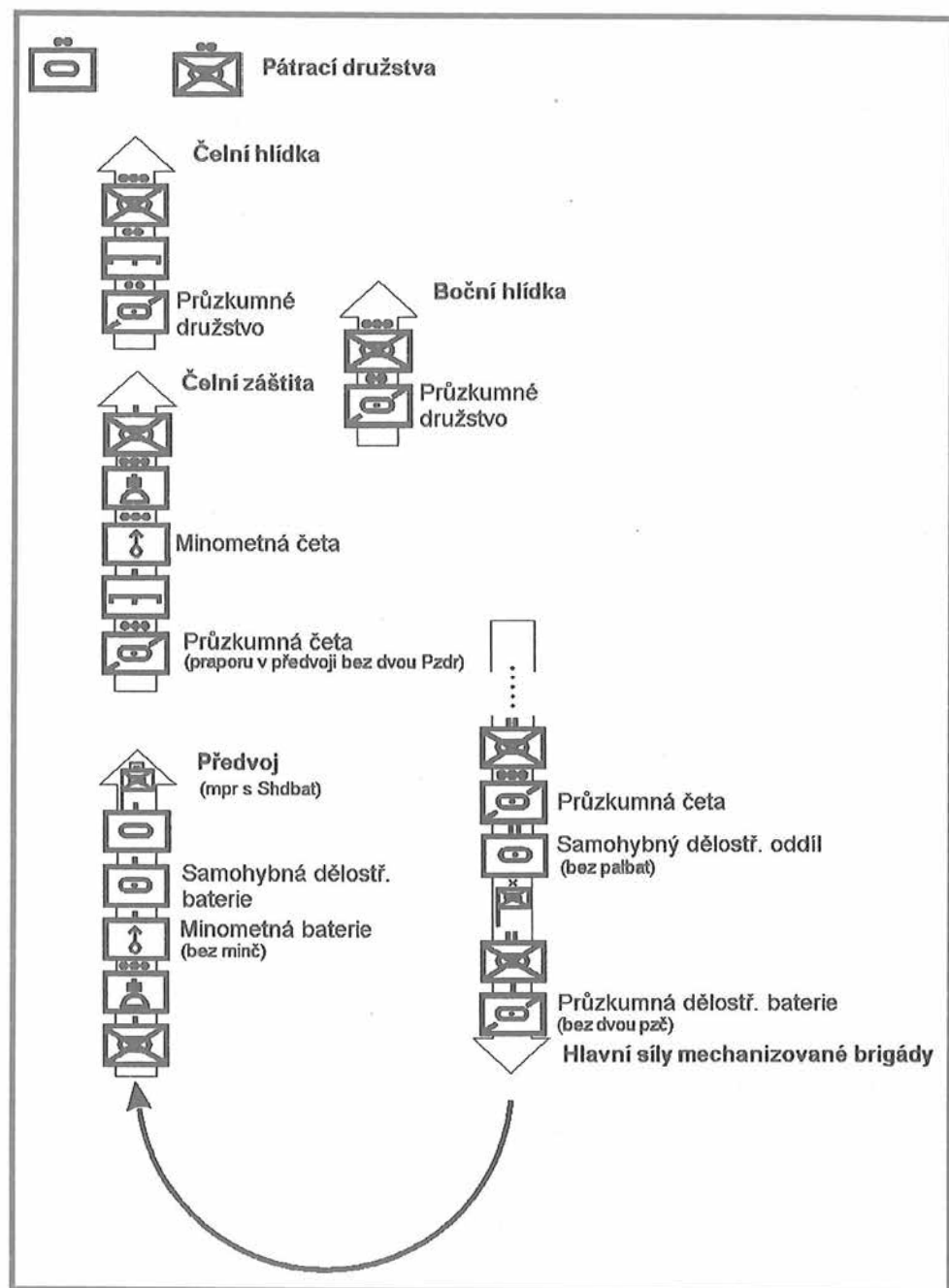
- mají určitou sumu znalostí o něm.

Tento potenciál nevyužít je přímo škodlivé. Jestliže si uvědomíme, že během střídání a určitou dobu i po zaujetí nových postavení se průzkum nevede, je třeba ta průzkumná družstva, která vidí do budoucího pásma útoku ponechat na stanovištích, doplnit je alespoň částí průzkumných družstev praporů, které budou v daném úseku útočit a využít je pro intenzivní průzkum.

Toto je otázka, kterou musí štáb brigády řešit spolu se zabezpečením střídání, kterého se oddíl nepochybně zúčastní. Je proto výhodné, aby SŘP oddílu vyčlenilo malou skupinu, která bude řídit průzkum a plánovat palbu v dělostřelecké přípravě, zatímco zbytek SŘP bude zabezpečovat přeskupení brigády a řídit následné přeskupení oddílu. Průzkumná družstva, která byla ponechána na původních stanovištích se přesunou ke svým jednotkám podle situace, v krajním případě až po zplánování dělostřelecké přípravy.

Z přímého dotyku po vystřídání útočí zpravidla druhosledová brigáda, která vystřídala, obvykle část, prvosledové brigády. Zde je žádoucí, aby střídané prapory vyvedly ta průzkumná družstva, která mají pozorovatelnou v budoucím útočném pásmu až tehdy, kdy předají veškeré údaje, tedy topograficko-geodetické připojení pozorovatele, zjištěné cíle a všechny další informace o protivníkovi, průzkumným družstvům praporů, které v daných úsecích budou útočit.

Pokud útočící prapory zaujmou výchozí prostor, a to bude zpravidla vždy, je

Obr. 3. Schéma rozmístění průzkumných dělostřeleckých jednotek v sestavě mechanizované brigády pro přesun (varianta)

v obou případech útoku z přímého dotyku situace podobná útoku z chodu. I zde budou prapory nuceny alespoň část svých průzkumných družstev předsunout do prostoru pozorovatelem, samozřejmě v úsecích, ve kterých budou útočit. Situace je poněkud jednodušší v tom, že výchozí prostor bude nedaleko, obvykle za prvním horizontem, který zabráňuje protivníkovi v přímém pozorování.

Ve střetném boji

Při plánování přesunu s předvídáním střetného boje je z hlediska dělostřelecké podpory nejdůležitější správné rozmístění průzkumných dělostřeleckých jednotek v sestavě pro přesun (viz obr. 3). Tuto otázku musí štáb brigády řešit v součinnosti s velitelem oddílu.

Nejvýhodnější je do prvků bojového zajištění (prvků zajištění přesunu) vyčlenit průzkumná družstva od těch rot, ze kterých jsou tyto prvky zřizovány. To znamená, že v průběhu střetného boje bude část průzkumných dělostřeleckých jednotek působit na poutacím směru a většina na směru hlavních sil, které budou útočit, provádět obchvat nebo se bránit.

Protože úspěch střetného boje závisí na včasné palbě, musí průzkumná družstva pracovat rychle a přesně. To je možné jen tehdy, pokud mají moderní vybavení, které umožní rychlé rozvinutí spolu s topografickým připojením, tedy dosažením photo-

vosti k průzkumu současně se zaujetím pozorovatelný (nebo s malým zpožděním). K průzkumu je tedy vhodné určovat družstva vybavená LOS - lehkými průzkumnými a pozorovacími systémy nebo kombinovanými průzkumnými přístroji s přijímači GPS. Pokud taková výbava u průzkumných družstev není, je nezbytné plně využít radiolokační družstvo (SNĚŽKA).

Místo průzkumných družstev v sestavě jednotky (útvary) bojového zajištění je dáno velikostí této jednotky a vybavením průzkumného družstva. Pokud má družstvo průzkumný OT, může být zařazeno blíže k čelu, než když se přepravuje na automobilu. Pokud je jednotka bojového zajištění ve velikosti čtyř, přesunuje se průzkumné družstvo na její zádi. Je-li to rota, přesunuje se průzkumné družstvo s OT na zádi její čelní záštity, průzkumné družstvo s automobilem za čelem hlavních sil rot.

Spojení průzkumných družstev v jednotkách bojového zajištění bude za přesunu a v prvním období střetného boje zpravidla udržováno v rádiové síti řízení palby oddílu, neboť rozhodující je co nejkratší čas zahájení palby. MKP praporů budou pouze odposlouchávat provoz pro jejich všeobecnou informaci. Jakmile budou do střetného boje vcházet hlavní síly brigády, bude se spojení vracet k běžnému standardu, tedy průzkumné družstvo - MKP praporu.

Ilustrační foto: O. Karařová

PROBLEMATIKA NÁHRADY PROTIPĚCHOTNÍCH MIN

Podplukovník Ing. STANISLAV TECL, CSc.

Výsledkem politické a humanitární debaty v průběhu devadesátých let je současný zákaz nákupu, výroby a prodeje protipěchotních min (PP) min, uložený v roce 1997 Ottawskou konvencí (Úmluva o zákazu nebo omezení použití některých konvenčních zbraní, které mohou způsobovat nadměrné utrpení nebo mít nerozlišující účinky - Ottawská konvence), kterou podepsali představitelé více než 120 států.

1. Přístup k řešení problematiky náhrady protipěchotních min ve světě

Většina zemí se rozhodla nečekat a již vyřadila PP miny z výzbroje. Faktem však je skutečnost, že mimo toho, že některé významné státy dohodu nepodepsali (např. USA, Ruská federace atd.) zde zůstává ne zrovna zanedbatelný problém neoficiálních ozbrojených sil, které sotva kdy podepíší a budou respektovat zákaz používání PP min.

Dohodu i tak lze hodnotit pozitivně. Současně je však nutno konstatovat, že problematika PP min zůstává nadále aktuální a je nutno počítat s jejich použitím především ve vyhraněných situacích a v případě lokálních konfliktů s účastí neoficiálních ozbrojených sil a skupin. Taktéž nelze vyloučit použití PP min ve válečném konfliktu jako důsledku vývoje konfliktu v neprospěch některé strany.

Bezprostřední odpovědi na vzniklý aktuální problém v oblasti ochrany klíčových pozic, spojovacích, velitelských stanovišť a dalších objektů byly úvahy o použití bezobslužných elektronických poplašných zařízení, přehledových radarů a pozemních senzorových systémů schopných pozorovat zájmový prostor.

Současně však bylo poukazováno na omezenost používání těchto zařízení pro jejich značnou finanční náročnost, problematickou obsluhu a nezbytnost existence vy-

členění palebných prostředků k zajištění odpovídající reakce po zjištění pohybu protivníka ve vyčleněném prostoru.

Bylo zvažováno v různém rozsahu a ve vzájemných kombinacích (dle prvotních rozborů realizovaných zahraničními experty) využití v oblasti signalizace přítomnosti protivníka např. signálních raket, nástrah, signalizačních, indikačních a zadýmovacích prostředků, polních detekčních systémů, pozorovacích stanovišť, bezpilotních a dalších dálkově řízených prostředků a v oblasti následného ničení zjištěného protivníka různých palebných prostředků.

Jako jednu z cest bylo zahraničními specialisty uvažováno místo zaminování konkrétního terénu zajistit jeho systematické sledování kamerou nebo pozorovatelem a realizovat zásahy určených bodů v terénu zjednodušeným dělostřeleckým systémem.

Švédská armáda řeší problematiku náhrady PP min v současné době studijně, předpokládá využití dělostřeleckých systémů vystřelujících projektily se zpožděným účinkem nebo fragmentované pumy nesené taktickými letouny Gripen nebo Viggen a zvažuje vývoj nové generace člověkem ovládaných zbraní (jako např. odstřelovačské zbraně pro použití jednotkami Rangers.).

Podle slov oficiálního představitele ministerstva obrany VB nejsou zákazem omezeny PP miny typu Claymore s řízenou iniciací, neboť nejsou iniciovány činností

a pohybem „obětí“, ale odbornou obsluhou - tedy racionální bytostí schopnou posoudit oprávněnost použití miny.

K ochraně státní hranice a kontrole zájmových prostorů byl vyvinut systém, který obsahuje miny Claymore, IČ poplašné zařízení, noktovizní kameru a ovládací panel obsluhovaný ženijním specialistou, který analyzuje podněty systému a rozhoduje a následně realizuje zásah. Je zvažováno nahradit PP miny Claymor řízenými zbraněmi např. vícehlavňovým odpalovacím zařízením vystřelujícím 68 mm nebo 107 mm rakety nesoucí PP hlavice.

Ve Velké Británii je uvažováno v dlouhodobém výhledu použití inteligentních senzorových systémů se současnou realizací zpracování informace a protipatření. Za velmi perspektivní je považováno využití funkce dálkového ovládání aktivace a deaktivace miny používané u PT min např. MOPMS (USA) s ohledem na výsledky v oblasti elektronické miniaturizace, což umožňuje aplikovat tuto funkci i na PP miny.

Koncem roku 1996 byla ministerstvem obrany Velké Británie pověřena agentura DERA vypracováním studie o neletálních zátarasech využitelných v rámci mírových operací pod patronací OSN. Studie je zaměřena na protipěchotní a protivozidlové prostředky.

V armádě USA je k problému přistupováno systematicky. Bylo ustanoveno několik týmů pracovníků řešících problematiku náhrady PP min. Existuje rozsáhlý seznam zvažovaných technologií.

Vláda USA se rozhodla nepodepsat Ottawskou konvenci vzhledem k potřebě chránit své jednotky na Korejském poloostrově. V podstatě lze konstatovat, že USA jsou ochotny přistoupit k nepoužívání PP min teprve po jednoznačném vyřešení problému náhrady PP min.

Ačkoliv toto rozhodnutí vyvolalo kritiku politických a diplomatických kruhů, je široce uznáváno jako rozumné z vojenského hlediska. Velitelé jednotek v Koreji, kde čelí jasně definované hrozbě, úspěšně argu-

mentovali tím, že stažení takových zbraní by zvýšilo riziko pro životy jejich vojáků.

V této souvislosti bylo argumentováno i faktem, že PP miny s časově definovanou autodestrukci se samy destruuují v rozmezí 4 - 48 hodin a proto nemohou zajistit kontinuální účinnost v ochraně jednotek ve vojenském konfliktu. Je tedy zřejmé, že protipěchotní miny s autodestrukci a nebo samoumrtvením a současně i samodezadující jsou v USA považovány za prostředek nespadaající do zákazu specifikovaném Ottawskou konvencí a budou dále používány.

V rámci intenzivního programu výzkumu a vývoje v oblasti nalezení účinné alternativy k PP minám byly zpracovány předběžné studie, které naznačily, že **nejšetrnější cesta k náhradě PP min zahrnuje integraci různých prvků:**

- a) existujících technologií a technologií v současné době v etapě výzkumu a vývoje;
- b) použití bojových jednotek;
- c) změnu vojenské doktríny.

Byl vysloven předpoklad, že smrtící alternativa PP min bude zahrnovat 3 prvky:

- a) **přesný průzkumný systém** pracující v reálném čase;

- b) **vlastní munici** (nálož, střelu a pod.) tvořící samostatnou část oddělenou od průzkumného systému;

- c) **systém velení a řízení**, jehož rozhodující součástí je kvalifikovaná obsluha - člověk.

Pracovní tým armády USA v součinnosti s ministerstvem pro akvizici a technologii [USD (A&T)] konstatoval, že jedinou účinnou a okamžitou reakcí k vyloučení použití PP min je realizace dodatečné restrukuralizace ozbrojených sil. Schválil [USD (A&T)] zpracování studie, která přesněji definovala operativní požadavky na PP miny a určila prostředky pro zajištění úkolů, které v současné době plní PP miny.

Významná pozornost byla věnována tzv. „laditelné munici“, která využívá neletální technologie. Jde o munici, která v případě, že je v autonomním režimu funkce pak pracuje v neletálním módu, ale může

být použita i jako letální, pokud do ovládní miny vstoupí myslící a řídicí prvek - člověk. Tuto munici lze označit i jako municí s „progresivním účinkem“ a je určena k dočasnému zneschopnění jak vojáků tak (pokud je to nutné) i nebojujících.

Je předpoklad, že integrovaný přístup k problematice náhrady PP min povede k výzkumu v oblasti neletálních zbraní a řízených zbraní.

ARDEC a Mohawak Electrical Systems, financované americkým námořnictvem, vyvinuli neletální variantu PP miny **Claymore M18A1** jako modulární municí pro ovládní davu (MCCM). Ta obsahuje malé gumové kuličky místo ocelových kulek a fragmentů.

Další studované koncepty zahrnují Canister Launched Area Denial System (CLADS), který může vystřelovat neletální prostředky z upraveného zařízení pro rozptylování min Volcano namontovaného na vozidle jako je roztažitelný drátěný váleček, síť nebo páchnoucí aerosoly.

Program ICO zahrnuje Hornet, dříve známý jako Family of Wide Area Munitions (WAM) a Centurion, dálkově ovládaný systém pro omezení volného pohybu, dříve označovaný CIRME. **Americká armáda předpokládá vyvinout Hornet ve 4 následných fázích:**

- **základní** ručně kladená verze (HE-Hornet);

- **zlepšená verze** HE-Hornetu (HE-Hornet PiP#1) s dálkovým ovládním (zapnutí, vypnutí, zapnutí) a s možností opětovného použití;

- **HE-Hornet PiP#2** se zvýšeným výkonem, včetně schopnosti střetu s kolovými vozidly a se zvýšenou odolností vůči protiopatřením;

- **verze DA-Hornet**, dopravovanou na cíl raketami, střelami a letouny.

Zařízení pro dálkové ovládní Centurion - ruční jednotka (HUT) pracující přes rádiový systém SINCGARS o dosahu 3 - 5 km umožní dálkově ovládat HE-Hornet PiP#1 a následné verze.

Značné počty PP min zůstávají ve výzbroji Ruska, které taktéž nepodepsalo

Ottawskou konvenci a intenzivně pracuje na rozvoji neletálních technologií a náhradě PP min.

2. Operativní hodnota protipěchotních min

Při řešení problematiky náhrady protipěchotních min je nutno si položit zásadní otázku a sice **do jaké míry je problematika náhrady protipěchotních min důležitá.**

Stěžejním problémem při hledání odpovědi na výše uvedenou otázku je existence hodnoty, kvantitativně zhodnocující použitelnost, operativnost a efektivnost protipěchotní miny v bojové činnosti v rámci souhrnu dalších vybraných prostředků (bojové techniky, zbraní ap.) a její jasná definice a kvantifikace.

Vzhledem k tomu, že hledaná hodnota musí charakterizovat použitelnost, operativnost a efektivnost prostředků (bojové techniky v bojové činnosti ap.) lze ji nazvat **Operativní hodnotou [Q].**

V případě objektivního posouzení každého jednotlivého prostředku ze souhrnu prostředků, bojové techniky a zbraní (včetně PP min) z hlediska jeho využitelnosti v procesu výrazně různorodých druhů bojové činnosti a v kontextu s ostatními prostředky, jde o problém vyjádření nestrukturované problematiky a spíše kvalitativních informací kvantitativně.

Problém (kvantitativní zhodnocení použitelnosti, operativnosti a efektivnosti protipěchotní miny v rámci souhrnu vybraných prostředků) lze charakterizovat jako kvalitativně vyjádřitelný s poměrně nejasnou kvantitativní závislostí.

Vzhledem k charakteru řešeného problému, který lze označit za problém stanovení relativní důležitosti (vah) charakteristik variant (bojové techniky ap.), lze ke kvantifikaci Operativní hodnoty využít některou z metod založenou na získání a využití expertních odhadů jako v podstatě jediného efektivního prostředku řešení těžko formalizovatelných problémů.

Jde o metody expertních odhadů, je-

jichž podstata spočívá v tom, že vybraní experti v příslušných oborech provedou intuitivně logickou analýzu zkoumaného problému a problém specifikují.

Všem metodám získání expertních ocenění je společné to, že zadávají binární relace preference (P) na množině srovnávaných variant / objektů (V). Pro oceňování variant / objektů jsou nejčastěji používány metody párových porovnání. Z hlediska charakteristiky řešeného problému a potřeby v podstatě ocenění variant podle dané charakteristiky (kritérií) se jako nejvhodnější metoda jeví Saatyho metoda a tato metoda expertního odhadu byla ve VTÚPV Vyškov pro výpočet operativní hodnoty protipěchotní miny použita.

Problém faktické realizace expertního odhadu s využitím Saatyho metody lze rozložit do několika navazujících částí:

1. Identifikace problému

- analýza problému ve formě scénářů,
- vymezení množiny variant řešení / alternativ, prostředků ap. a
- vymezení množiny charakteristik / kritérií.

2. Změření a výpočet

- přiřazení číselných hodnot charakteristikám variant,
- stanovení relativní důležitosti / vah,
- vyhodnocení variant na základě daných charakteristik.

3. Interpretace a rozhodnutí

- vyčlenění nejlepší varianty nebo uspořádání množiny variant.

4. Realizace rozhodnutí

Kvantitativní hodnota ve smyslu metodou expertního odhadu přiřazené procentuální hodnoty jednotlivým variantám řešení problému (přičemž celková hodnota všech variant je 100%) byla použita jako kvantitativní vyjádření Operativní hodnoty - [Q] jednotlivých variant, což je konkrétní bojová technika ap. včetně protipěchotních min.

Definice Celkové operativní hodnoty (Q_C) a Operativní hodnoty protipěchotní miny (Q_{PP})

Celková operativní hodnota Q_C je souhrn dílčích operativních hodnot Q_{XX} souboru všech prostředků bojové činnosti, které jsou v konkrétní době k dispozici k vedení bojové činnosti. Jde o číselnou procentuální hodnotu.

Celková operativní hodnota Q_C jako souhrn dílčích operativních hodnot vždy představuje hodnotu 100%.

Operativní hodnota protipěchotních min Q_{PP} je dílčí část (poměrná hodnota) Celkové operativní hodnoty (Q_C) kompletního souboru prostředků (bojové techniky, zbraňových systémů, munice ap.) které jsou v konkrétní době k dispozici k vedení bojové činnosti a k efektivnímu a rychlému dosažení stanoveného cíle s minimálními ztrátami. Jde o procentuální hodnotu, vyjadřující operativní hodnotu protipěchotních min, jako jednoho prostředku ze souboru prostředků (variant) vyjádřenou ve vztahu k Celkové operativní hodnotě (Q_C) dané souhrnem operativních hodnot všech uvažovaných variant. Jde o hodnotu, která může být stanovena pouze v kontextu se stanovením Celkové operativní hodnoty (Q_C) dané operativními hodnotami souboru prostředků, které jsou k dispozici k plnění úkolu.

S ohledem na požadavky dané metodou rozhodovací analýzy bylo nutno operativní hodnotu analyzovat na reprezentativním vzorku vybraných druhů bojové činnosti s dílčím, avšak nezbytným zjednodušením. Byly vybrány tyto druhy bojové činnosti: - obrana, - útok, - specifické situace (lokální konflikty nižší intenzity).

Vzhledem k mnohotvárnosti a proměnlivosti faktické realizace těchto druhů bojové činnosti bylo dále nezbytné zkoumat problematiku operativních hodnot ve vybraných modelových situacích, jejichž smyslem je rozkrýt respondentům situační možnosti a inspirovat je k aktivní účasti na řešení problému mimo obecně známá schémata. Tyto situace lze nazvat scénáři.

Vzhledem k tomu, že Operativní hodnota miny je v jednotlivých druzích hlavní bo-

bojové činnosti různá, bylo nezbytné realizovat její výpočet pro tyto činnosti vždy samostatně a následně stanovit Celkovou operativní hodnotu protipěchotní miny.

Metodu expertního odhadu lze tedy vymezit jako metodu, vedoucí k systematizaci výběru expertů, získávání, zpracování a vyhodnocení subjektivních informací expertního typu potřebných k řešení problému.

Realizace rozhodovací analýzy pro stanovení operativní hodnoty protipěchotních min

Cílem rozhodovací analýzy bylo zjištění Operativní hodnoty klasické protipěchotní miny Q_{PPK} a protipěchotní miny (ženijní submunice) pro dálkové minování Q_{PPD} ve vybraných druzích bojové činnosti (útok, obrana a lokální konflikty nižší intenzity) a dále Celkové operativní hodnoty klasické protipěchotní miny Q_{PPKC} a protipěchotní miny pro dálkové minování Q_{PPDC} .

Obecný postup rozhodovací (kvantifikační) analýzy pro stanovení Operativní hodnoty PP min celkově a ve vybraných druzích bojové činnosti

(útok, obrana, lokální konflikty nižší intenzity) viz obr. 1.

Rozbor výsledků rozhodovací analýzy

Protipěchotní miny byly rozděleny do dvou samostatných skupin (variant) a sice na:

1. Klasické protipěchotní miny.
2. Miny pro dálkové minování.

Každá tato varianta byla hodnocena zvlášť.

Podklady jednotlivých respondentů byly zpracovány samostatně a to pro každý druh bojové činnosti (útok, obrana a lokální konflikt nižší intenzity) a vypočteny Operativní hodnoty protipěchotních min Q_{PPK} a Q_{PPD} v kontextu s operativními hodnotami Q_{XX} ostatních variant. Následně byly vypočteny Celkové operativní hodnoty protipěchotních min Q_{PPKC} a Q_{PPDC} každého jednotlivého respondenta.

Na základě Operativních hodnot protipěchotních min stanovených pro každý druh bojové činnosti jednotlivými respondenty a jejich Celkových operativních hodnot Q_{PPC} byly vypočteny:

* Celkové operativní hodnoty protipěchotní miny pro klasické minování a miny pro dálkové minování Q_{PPKCx} a Q_{PPDCx} ve vybraných druzích bojové činnosti.

* Celkové operativní hodnoty protipěchotní miny pro klasické minování a miny pro dálkové minování Q_{PPKC} a Q_{PPDC}

Podklady respondentů byly zpracovány a výpočet Operativních hodnot byl proveden s využitím výpočetního programu zpracovaného ve VTÚPV Vyškov. Přehled operativních hodnot jednotlivých variant ve vybraných druzích bojové činnosti a celkových operativních hodnot variant je uveden v tabulkách 1 až 4.

Rozbor výsledků:

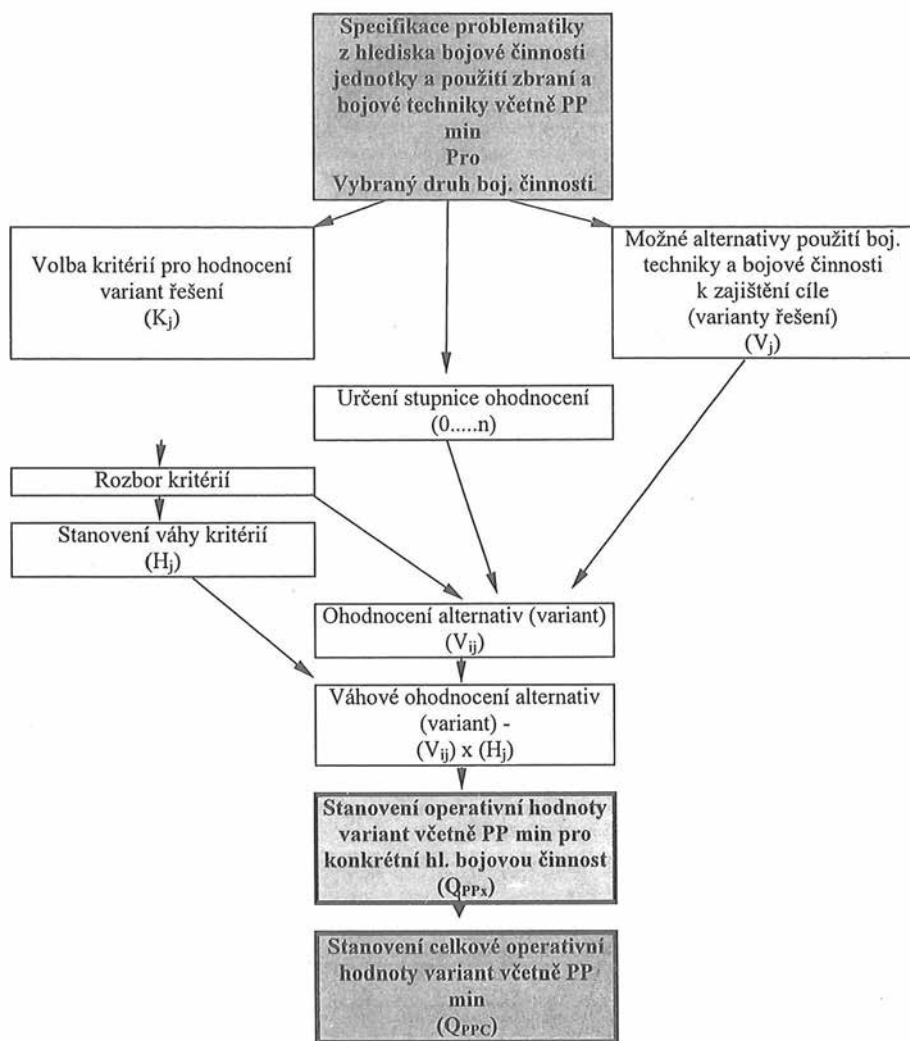
Lze konstatovat, že Operativní hodnota klasických protipěchotních min je oproti očekávání poměrně vysoká a pohybuje se v oblasti středu výsledků Operativních hodnot ostatních variant.

Výrazně vyšší Operativní hodnotu prokázala protipěchotní mina pro dálkové minování, pohybující se v oblasti variant s nejvyššími operativními hodnotami (Varianta V1 / Živá síla, Varianta V4 / BVP a OT).

Operativní hodnota protipěchotní miny pro klasické minování dokonce odpovídá Operativní hodnotě Varianty V2 / Tanky a Operativní hodnota protipěchotní miny pro dálkové minování je dokonce výrazně vyšší než varianty V2 / Tanky a V3 / Další obrněná technika s lafetovanými zbraněmi.

Na základě výsledků metody expertního odhadu lze konstatovat, že problematika náhrady protipěchotních min je v současné době významná a je nutno jí věnovat pozornost adekvátní zjištění operativní hodnotě protipěchotní miny. To znamená minimálně tak jako variantám, které prokázaly obdobnou operativní hodnotu jako PP miny!

Obecný postup rozhodovací (kvantifikační) analýzy pro stanovení
Operativní hodnoty PP min celkově a ve vybraných druzích bojové činnosti
(útok, obrana, lokální konflikty nižší intenzity)

Obr. 1. Schéma postupu kvantifikační rozhodovací analýzy

Tabulka 1

**Přehled operativních hodnot jednotlivých variant
vybraného hlavního druhu bojové činnosti - útok**

Číslo Varianty	Varianta	Operativní hodnota	Pořadí
V1	Živá síla vyzbrojená ručními zbraněmi, PT prostředky, granátomety ap.	8,8	1
V2	Tanky	7,6	3
V3	Další obrněná boj. technika s lafetovanými zbraněmi ap.	7,2	6
V4	BVP nebo OT s výsadem	7,8	2
V5	Dělostřelectvo , raketomety, rakety ap.	6,8	8
V6	PT miny a minová pole (klasické kladené mech. prostředky)	4,1	14
V7	PP miny a minová pole a smíšená minová pole (kladené ručně nebo mech. prostředky)	4,5	13
V8	PT miny a min. pole (kladené prostředky dálkového minování)	5,9	11
V9	Bojové vrtulníky	7,4	5
V10	PP miny a minová pole a smíšená minová pole (kladená prostředky dálkového minování)	6,3	10
V11	Chemické prostředky, dým, aerosoly ap.	4,5	12
V12	REB, neletální zbraně, průzkumné prostředky, makety, maskovací prostředky ap.	6,7	9
V13	Bitevní letectvo	7,2	7
V14	Nevýbušné zátarasy, zemní stroje a speciální stroje, prostředky ženíjního zabezpečení boje	3,3	16
V15	Autonomní obranné systémy (protitankové), ženíjní inteligentní munice, protikorbové a protidopravní miny	4,1	15
V16	Odtarasovací prostředky	7,6	4
		Q_U = 100	

Tabulka 2

**Přehled operativních hodnot jednotlivých variant
vybraného hlavního druhu bojové činnosti - obrana**

Číslo Varianty	Varianta	Operativní hodnota	Pořadí
V1	Živá síla vyzbrojená ručními zbraněmi, PT prostředky, granátomety ap.	8,2	5
V2	Tanky	3,1	14
V3	Další obrněná boj. technika s lafetovanými zbraněmi ap.	3,3	13
V4	BVP nebo OT s výsadkem	9,9	3
V5	Dělostřelectvo, raketomety, rakety ap.	7,7	6
V6	PT miny a minová pole (klasické kladené mechanizovanými prostředky)	3,5	12
V7	PP miny a minová pole a smíšená minová pole (kladené ručně nebo mech. prostředky)	1,9	15
V8	PT miny a min. pole (kladené prostředky dálkového minování)	7,3	7
V9	Bojové vrtulníky	4,7	11
V10	PP miny a minová pole a smíšená minová pole (kladená prostředky dálkového minování)	12,4	1
V11	Chemické prostředky, dým, aerosoly ap.	4,7	10
V12	REB, neletální zbraně, průzkumné prostředky, makety, maskovací prostředky ap.	9,3	4
V13	Bitevní letectvo	5,8	9
V14	Nevýbušné zátarasy, zemní stroje a speciální stroje, prostředky ženiijního zabezpečení boje	6,4	8
V15	Autonomní obranné systémy (protitankové), ženiijní inteligentní munice, protikorbové a protidopravní miny	10,7	2
V16	Odtarasovací prostředky	1,1	16
		Q₀ = 100	

Tabulka 3

Přehled operativních hodnot jednotlivých variant
vybraného hlavního druhu bojové činnosti - lokální konflikty nižší intenzity

Císlo Varianty	Varianta	Operativní hodnota	Pořadí
V1	Živá síla vyzbrojená ručními zbraněmi, PT prostředky, granátomety ap.	10,0	1
V2	Tanky	4,5	14
V3	Další obrněná boj. technika s lafetovanými zbraněmi ap.	7,1	6
V4	BVP nebo OT s výsadkem	8,3	2
V5	Dělostřelectvo , raketomety, rakety ap.	4,9	12
V6	PT miny a minová pole (klasické kladené mechanizovanými prostředky)	5,6	11
V7	PP miny a minová pole a smíšená minová pole (kladené ručně nebo mech. prostředky)	7,1	5
V8	PT miny a min. pole (kladené prostředky dálkového minování)	4,5	13
V9	Bojové vrtulníky	6,3	9
V10	PP miny a minová pole a smíšená minová pole (kladená prostředky dálkového minování)	6,7	8
V11	Chemické prostředky, dým, aerosoly ap.	3,3	16
V12	REB, neletální zbraně, průzkumné prostředky, makety, maskovací prostředky ap.	6,9	7
V13	Bitevní letectvo	4,0	15
V14	Nevýbušné zátarasy, zemní stroje a speciální stroje, prostředky ženijního zabezpečení boje	7,4	4
V15	Autonomní obranné systémy (protitankové), ženijní inteligentní munice, protikorbové a protidopravní miny	5,6	10
V16	Odtarasovací prostředky	7,8	3
		Q_{LK} = 100	

Tabulka 4

**Přehled operativních hodnot jednotlivých variant
- Celkové operativní hodnoty**

Číslo Varianty	Varianta	Operativní hodnota	Pořadí
V1	Živá síla vyzbrojená ručními zbraněmi, PT prostředky, granátomety ap.	8,8	1
V2	Tanky	6,4	6
V3	Další obrněná boj. technika s lafetovanými zbraněmi ap.	7,1	3
V4	BVP nebo OT s výsadkem	7,2	2
V5	Dělostřelectvo, raketomety, rakety ap.	6,3	7
V6	PT miny a minová pole (klasické kladené mechanizovanými prostředky)	5,6	13
V7	PP miny a minová pole a smíšená minová pole (kladené ručně nebo mech. prostředky)	6,2	10
V8	PT miny a min. pole (kladené prostředky dálkového minování)	5,5	14
V9	Bojové vrtulníky	6,5	4
V10	PP miny a minová pole a smíšená minová pole (kladená prostředky dálkového minování)	6,3	8
V11	Chemické prostředky, dým, aerosoly ap.	4,3	16
V12	REB, neletální zbraně, průzkumné prostředky, makety, maskovací prostředky ap.	6,5	9
V13	Bitevní letectvo	5,7	12
V14	Nevýbušné zátarasy, zemní stroje a speciální stroje, prostředky ženijního zabezpečení boje	5,8	11
V15	Autonomní obranné systémy (protitankové), ženijní inteligentní munice, protikorbové a protidopravní miny	5,4	15
V16	Odtarasovací prostředky	6,4	5
		Q_C = 100	

POUŽÍVÁNÍ VÝZBROJE A TECHNIKY

*Plukovník Ing. JAROSLAV ORINIČ, CSc.,
podplukovník Ing. RÓBERT JANKOVÝCH, CSc.*

Přestože je obecně známá a již dlouho se pro tyto účely využívá (od roku 1979) norma ČSN 01 0102 Názvosloví spolehlivosti v technice i její pozdější modifikace ČSN IEC 50 (191), nejsou dosud v oblasti používání techniky některé termíny přesně a jednoznačně vymezeny. Cílem tohoto článku je proto snaha o vytvoření jednotného a obsahově vyčerpávajícího názvosloví z oblasti používání výzbroje a techniky, která je v praxi vojsk běžně terminologicky nesprávně označována pojmem „provoz“.

Navrhované změny terminologie v této oblasti vychází z uvedené normy a jejích pozdějších úprav a současně vytvářejí pole pro možnou polemiku za účelem sjednocení pojmů z této oblasti, které by v konečné fázi vedly k úpravě stávajících norem.

Termín používání objektů není ve stávající normě ČSN uveden. Pod pojmem „Používání výzbroje a techniky“ (též provoz v širším smyslu) proto rozumíme provádění veškerých činností s touto technikou bez ohledu na její okamžitý stav v kalendářním časovém intervalu od okamžiku jejího převzetí armádou (uživatelem) až do jejího vyřazení z výzbroje. Uvedený časový interval je znázorněn na obr. 1.

Pro uvedený časový interval navrhuji ponechat termín **dobu používání**, který koresponduje s termínem č. 65 ČSN 01 0102, včetně jejích pozdějších úprav, s výjimkou pojmu „od začátku provozu“.

Pod pojmem č. 46 **provoz** (operation, Betriebszustand) je normou definován stav, při kterém objekt plní požadovanou funkci (viz pozn.) a technika tedy čerpá provozní jednotky. Zvláště v podminekách armády, ale i v civilním sektoru ovšem nemusí objekty okamžikem převzetí tuto požadovanou funkci ihned plnit a proto **normou uvedená definice je nepřesná**. Z obdobného důvodu je ve vojenské praxi terminologicky nesprávný obecně používaný výraz „provoz techniky“ pro termín používání techniky, protože vojenská technika je převážnou dobu ve stavu mimo provoz, tzv. prostoji (ČSN 01 0102 č. 47). Znázornění všech možných stavů, ve kterých se může

technika nacházet po dobu používání, je uvedeno na obr. 1 a 2, viz [1].

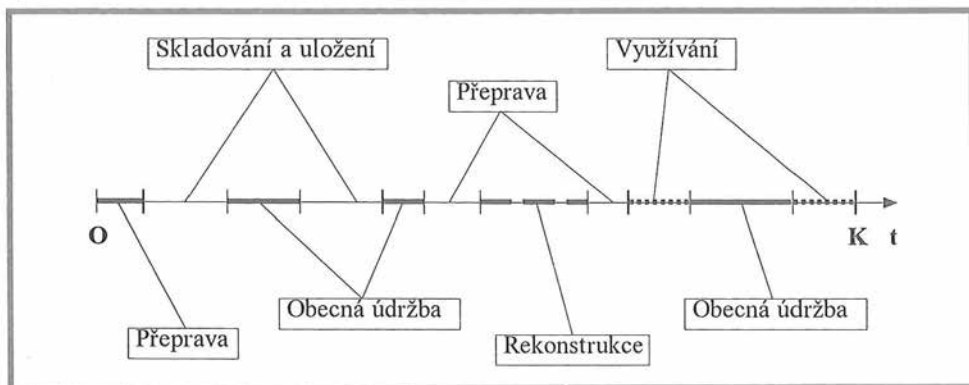
Poznámka: Pojem „požadovaná funkce“ není normou definován jednoznačně. Z hlediska techniky pojem sice vyjadřuje, že technika „pracuje“, tj. provádí činnosti pro které byla vyrobena, např. motor auta běží bez ohledu na to, kdy a proč běží. Pojem si lze ale vyložit i ve smyslu plnění požadované funkce pro uživatele, např. motor běží při jízdě autem, protože jízda je požadovaná funkce auta. V tomto smyslu však pojem „provoz“ nepostihuje všechny možnosti funkce objektu, protože motor auta běží i při jiných činnostech, viz dále - provozní režim využívání.

Z důvodu vyloučení uvedeného dvojsmyslnosti a pro jednoznačnost chápání pojmu „provoz“ navrhuji upravit jeho definici v normě ve znění: *Provoz je stav, při kterém objekt v důsledku své činnosti spotřebovává zásobu provozních jednotek.*

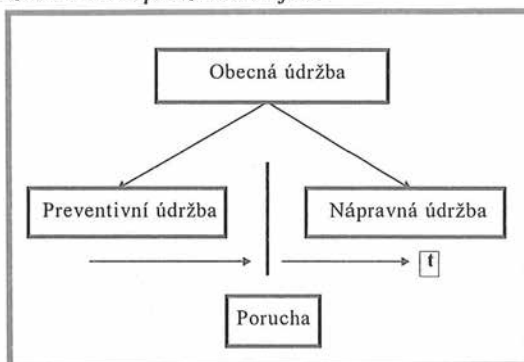
Poznámka: Pod pojmem „zásoba provozních jednotek“ chápeme zpravidla fyzikální veličinu, při jejímž překročení dochází v důsledku opotřebení ke vzniku mezního stavu objektu. Provozní jednotka proto může mít např. rozměr motohodin, kilometrů, vystřelených ran ap., v tomto smyslu tedy nikoliv kalendářní dobu.

Takto definovaný stav neodporuje stávající definici a jednoznačně určuje, že provozem (v užším smyslu dle čl. 46) je vše to, kdy **objekt pracuje bez ohledu na to, za jakým účelem**.

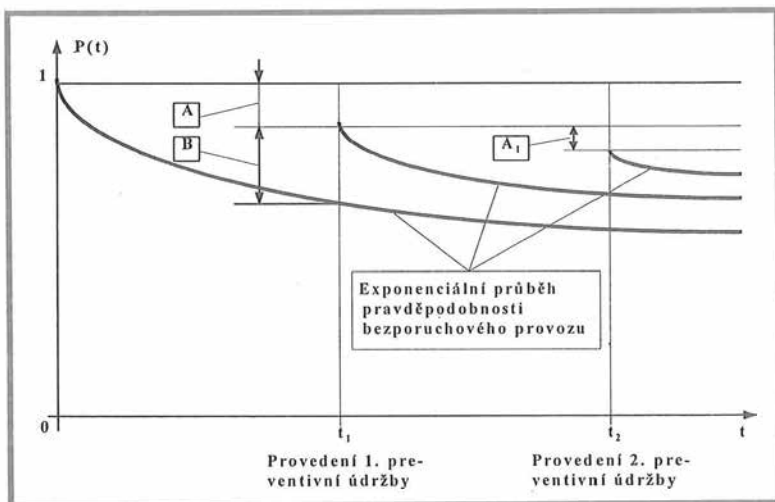
Počátek i konec doby používání objektů v armádě (viz bod „O“ a „K“, obr. 1) jsou

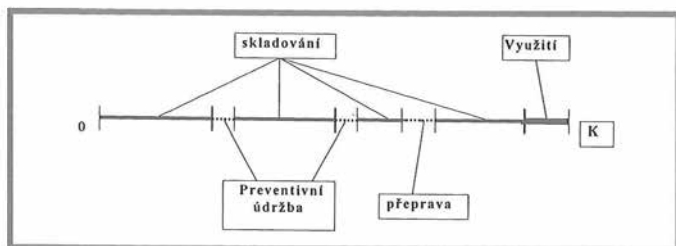

Obr. 3. Druhy údržby vzhledem k okamžiku vzniku poruchy.

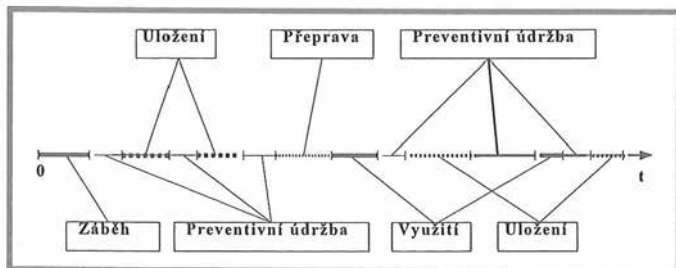

Obr. 4. Vliv preventivní údržby na pravděpodobnost bezporuchového provozu (A - pokles pravděpodobnosti bezporuchového provozu v důsledku neúplného odstranění všech možných začínajících poruch, který plyne z nedokonalosti preventivní údržby, tzv. nezachytitelné poruchy; B - nárůst pravděpodobnosti bezporuchového provozu v důsledku zachycení jistého počtu počínajících poruch. Podíl $B/A+B$ charakterizuje účinnost prevence

Obr. 5. Příklad střídání režimů používání pro rakety

Obr. 6. Příklad střídání režimů používání pro mobilní odpalovací zařízení

u vojenské techniky v souladu s normou definovány okamžikem jejího převzetí zástupcem vojenské správy ve výrobním závodě nebo okamžikem jejího zakoupení v případě dovozu, respektive vyřazením techniky z evidence z různých důvodů, např. dosažení mezního stavu, morální zastarání, havárie, atd.

Po dobu používání za techniku odpovídají osoby, kterým je tato svěřena do péče uživateli (provozovateli) dané techniky. Tito funkcionáři plně zodpovídají za její technický stav a ekonomický způsob jejího využívání.

Po celou kalendářní dobu používání se výzbroj a technika vždy nachází v některé z časových etap, nazývané **režimy používání techniky**, též provozní režimy (provoz v širším smyslu):

- a) Skladování a uložení
- b) Přeprava
- c) Využívání, nebo též provoz (vlastní provoz v užším smyslu)
- d) Obecná údržba
- e) Rekonstrukce

Poznámka: Z hlediska základních stavů techniky, tj. provozu a prostoje se technika v režimu:

* skladování a uložení a při přepravě nemůže nacházet ve stavu provozu, ale pouze ve stavu prostoje

* využívání (provozu) je technika vždy pouze ve stavu provozu

* obecné údržby a rekonstrukce se může nacházet jak ve stavu provozu, tak i ve stavu prostoje.

Jednotlivé režimy používání jsou charakterizovány zvláštností způsobu používání výzbroje a techniky a vzájemně se odlišují podle:

- dosahovaných cílů jednotlivých provozních režimů,
- specifickými hodnotami provozních ukazatelů v daných provozních režimech, k nimž patří především dosahované hodnoty intenzity poruch prvků λ , resp. parametru proudu poruch omega $[h^{-1}]$,
- konkrétních podmínek používání techniky v dané etapě.

V průběhu používání techniky se mohou jednotlivé provozní režimy podle požadavků uživatele libovolně měnit a opakovat. Znázornění provozních režimů na časové ose doby používání viz obr. 2.

Charakteristiky a obsah jednotlivých režimů používání techniky (provozních režimů)

a) Skladování a uložení výzbroje a techniky

Materiál, který nebude v předpokládaném následném časovém období využíván, můžeme v závislosti na druhu materiálu skladovat nebo ukládat. Skladování i uložení charakterizují jeden režim používání, protože mají jeden

společný cíl a to zachování provozuschopnosti výzbroje a techniky po co nejdelší, resp. danou dobu, nazývanou dobou skladování t_{skl} .

Odlíšnost pojmů skladování a ukládání je dána pouze druhem materiálu, způsobem jeho předchozího používání a zvláště pak způsobem přípravy výzbroje a techniky před jejím umístěním do skladu, tzv. zaskladněním.

Skladujeme materiál, který nebyl doposud využíván, tj. nečerpal dosud provozní jednotky. Tento materiál je zpravidla v původním (továrním) balení a proto nevyžaduje před zaskladněním zvláštní přípravu. Po ukončení skladování je zpravidla připraven k přímému využití. Skladujeme např. munici a rakety, náhradní díly, pohonné hmoty, potraviny ap.

Ukládáme materiál, který v předcházejícím období už byl jakýmkoliv způsobem využíván. Proto je nutno na tomto materiálu provést před jeho umístěním do skladu soubor předepsaných prací. Při vyjmutí materiálu z uložení jej není možno bez provedení stanoveného rozsahu prací bezprostředně využívat. Rozsah těchto činností je limitován délkou předpokládaného uložení a způsobem předchozího používání.

V závislosti na délce doby uložení rozlišujeme:

1. Krátkodobé skladování - do 3 měsíců.
2. Dlouhodobé skladování - nad 5 let.

Součástí přípravy techniky k uložení je provedení takového rozsahu preventivní údržby a stupně konzervace, který zabezpečuje zachování provozuschopnosti po stanovenou dobu skladování (t_{skl}). Podle doby uložení provádí práce spojené s ukládáním techniky vyčleněné obsluhy, dílenští specialisté, popřípadě i civilní firmy. Ukládáme např. veškerou automobilní a pásovou techniku, pozemní příslušenství raketových kompletů atd.

Charakteristickým ukazatelem režimu skladování a ukládání je dosahovaná minimální hodnota intenzity poruch λ_{skl} , která v porovnání s touto hodnotou při využívání (provozu) techniky λ_{vyuz} může dosahovat v závislosti na skladovacích podmínkách řádově až 100x menších hodnot.

b) Přeprava výzbroje a techniky

Pod pojmem přeprava rozumíme pasivní přemísťování výzbroje a techniky v prostoru.

Přepravovaná technika tedy nečerpá zásobu vlastních provozních jednotek. K vojenským požadavkům zahrnujeme do definice i požadavek zabezpečení spolehlivé funkce techniky po přepravě a uskutečnění přepravy ve stanoveném čase.

Rozlišujeme čtyři základní druhy přepravy - leteckou, vodní, silniční (automobilní) a železniční. Letecká a vodní přeprava výzbroje a techniky je sice možná, ale v podmínkách AČR je značně omezena. Rozhodující význam má proto přeprava silniční a železniční.

Poznámka: Z hlediska terminologie nejsou pojmy silniční ani automobilní přeprava přesné a vyčerpávající. Přeprava materiálu se může uskutečňovat nejen po silnicích, ale i po polních cestách a v terénu. Obdobně lze výzbroj a techniku přepravovat i na ostatních dopravních prostředcích, např. pásových podvozcích, vznášedlech, podvalnicích ap.

Intenzita poruch při přepravě $\lambda_{přep}$ (parametr proudu poruch omega) dosahuje u tohoto provozního režimu charakteristických hodnot řádově 10x menších než při využívání (provozu) techniky, ale tyto hodnoty jsou vyšší než při skladování v důsledku nepříznivého působení přepravních podmínek. Proto platí:

$$\lambda_{vyuz} > \lambda_{přep} > \lambda_{skl}$$

Vliv provozních faktorů nám může do značné míry snižovat provozní spolehlivost přepravovaného materiálu. Proto je nutno u některých druhů objektů (např. raketová technika) v závislosti na druhu přepravy omezit vzdálenosti a rychlosti přepravy. V těchto případech je nutno překonané vzdálenosti označovat do provozní dokumentace a na jejich základě přijímat preventivní opatření.

c) Využívání výzbroje a techniky, nebo též provoz (v užším smyslu)

Tomuto režimu používání odpovídá stav, při kterém technika vyčerpává stanovenou zásobu svých provozních jednotek. Přitom je zcela jedno, za jakým účelem se zásoba provozních jednotek techniky zmenšuje. Tomuto stavu podle ČSN 010102, č. 46 odpovídá heslo **provoz**. Intenzita poruch (parametr proudu poruch) v průběhu využívání (provozu v užším smyslu) dosahuje při porovnání s ostatními režimy používání objektů relativní hodnoty

$$\lambda_{\text{využ}} = 1.$$

Termín využívání je volen záměrně se snahou o české postižení podstaty obsahu, kterou je vyčerpávání zásoby provozních jednotek bez ohledu na užitečnost či neužitečnost činnosti objektu pro uživatele. V průběhu režimu využívání mohou být provozní jednotky čerpány (tj. objekt je v provozu) **za účelem:**

1. Bojová činnost - technika plní základní funkci, pro kterou byla vyrobena, tj. jedná se o užitečné využívání i z hlediska plnění požadované funkce pro uživatele objektu.

2. Výcvik - technika čerpá provozní jednotky, postupně se opotřebovává, přitom neplní funkci pro kterou byla vyrobena. Např. tank je určen k vedení bojové činnosti, ale při výcviku řidičů tanků je zásoba provozních jednotek spotřebována a tank vyřazen z používání.

3. Technická příprava - zahrnuje plnění funkce, tj. činnost techniky před zahájením vlastního využívání objektu, např. motorové zkoušky letadel před startem, zahřívání motorů, natlakování vzduchových systémů vozidel ap.

4. Údržbový provoz - čerpání provozních jednotek při údržbě, např. při seřizování, nastavování parametrů nebo při diagnostikování poruchy za chodu techniky.

5. Zálohování - čerpání provozních jednotek techniky při neplnění rozhodující funkce objektu, pro kterou byl vyroben, např. činnost záložního radiolokátoru, který nevyhledává cíle nebo pracující záložní elektrocentrála, která nedodává proud spotřebičům.

6. Záběh - zvláštní druh využívání techniky při stanovených omezujících provozních podmínkách, např. omezení rychlosti vozidel, nosnosti ap.

d) Obecná údržba

Obecnou údržbu dle kritéria okamžiku vzniku poruchy dělíme na údržbu preventivní a nápravnou, viz obr. 3.

Základním cílem preventivní údržby je plánovitě a pravidelně předcházení možného vzniku poruch u provozuschopné techniky. Uvedená opatření vedou ke snížení pravděpodobnosti vzniku především postupných poruch.

Poznámka: Rychlý rozvoj moderních diagnostických metod umožňuje v závislosti na okamžiku zachycení začínající poruchy i využívání prediktivních a proaktivních druhů

údržby. Uvedené druhy údržby jsou úzce spojeny s metodami bezdemontážního diagnostikování technického stavu objektů, které zatím nejsou v AČR zavedeny.

Termíny provádění a obsah jednotlivých druhů preventivní údržby se vzájemně liší v závislosti na použitém provozním, kalendářním nebo smíšeném plánovacím systému.

Cílem nápravné údržby je rychlá obnova provozuschopnosti techniky po poruše. Obsahem nápravné údržby je provádění běžných a náleзовých oprav výzbroje a techniky

. Charakteristickým rysem režimu preventivní údržby není hodnota intenzity poruch prvků λ , protože se při údržbě nemění, ale snižuje se hodnota parametru proudu poruch omega, který kladně ovlivňuje pravděpodobnost bezporuchového provozu $P(t)$, viz obr. 4.

e) Rekonstrukce

Rekonstrukce je zvláštní provozní režim. V jeho průběhu se mění konstrukce výzbroje a techniky za účelem zlepšení:

- * užitečných vlastností, ve smyslu zvýšení spolehlivosti provozu a efektivnosti použití,
- * zrychlení nebo automatizace činností,
- * zlepšení podmínek práce a bezpečnosti obsluhy ap.

Při tomto režimu se charakteristický ukazatel λ zpravidla nemění, popřípadě zvýšením spolehlivosti prvků může klesat. Odpovědnost za provedení rekonstrukce přebírají zpravidla výrobní závody nebo opravářské prostředky vyšších stupňů velení.

Poznámka: Z hlediska plnění požadované funkce pro uživatele techniky je ve většině režimů používání provoz objektu s výjimkou plnění bojové činnosti a částečně i záběhu nežádoucí.

Příklady střídání provozních režimů u charakteristických druhů výzbroje a techniky v době používání:

- a) Rakety (obr. 5),
- b) Mobilní odpalovací zařízení (obr. 6).

Literatura:

- [1] ŠPAČEK, J. - TÁBORSKÝ, V.: *Provoz a opravy raketové techniky*. Brno, VA 1982.
- [2] ČSN 010102 *Názvoslovní spolehlivosti v technice*. Praha, Úřad pro normalizaci a měření 1979.

OBLAK

mobilní hydrometeorologická stanice

Ing. FERDINAND JURČA,
Ing. LADISLAV FORMÁNEK

V letech 1998 a 1999 byla u Vojenského technického ústavu ve Vyškově řešena problematika hydrometeorologického zabezpečení vojsk AČR formou vývoje mobilního prostředku, který splňuje základní předpoklady pro spolupráci s druhy vojsk AČR, zejména s orgány řízení letového provozu vzdušných silami, ale i obdobnými zařízeními v armádách členských států NATO.

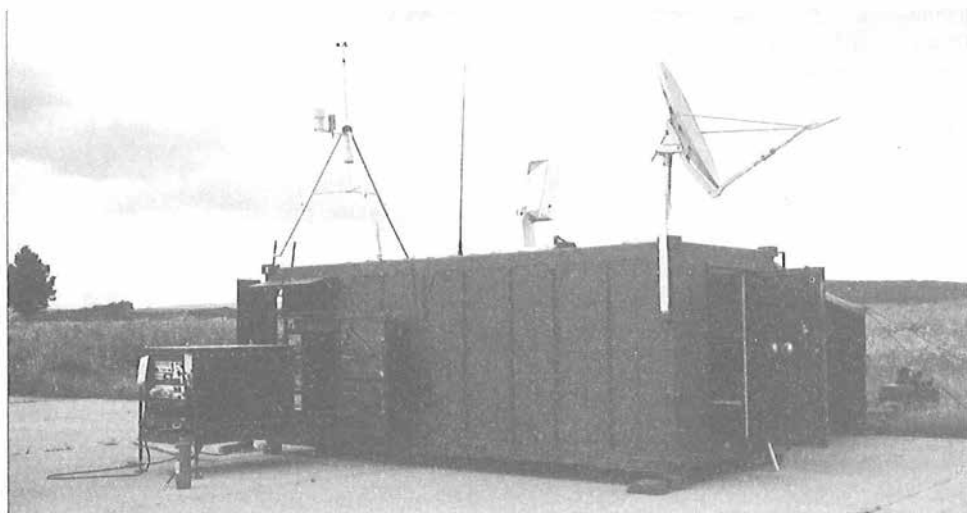
Mobilní hydrometeorologická stanice OBLAK, umístěná ve skříňovém hermetizovaném kontejneru, je určena k provádění a podpoře hydrometeorologického zabezpečení druhů vojsk AČR v prostorech operačního uskupení vojsk. Úkolem je provádět měření a pozorování hydrometeorologických jevů a prvků, jejich distribuci na jednotlivé stupně velení a centrální pracoviště hydrometeorologické služby. Zároveň slouží k shromažďování nezbytných podkladových materiálů a dat pro hydrometeorologické zabezpečení daného operačního uskupení včetně součinnosti výměny s armádami členských států NATO.

Stanice provádí měření, pozorování a vyhodnocování následujících hydrometeorologických prvků a jevů:

- * teplota vzduchu,
- * tlak vzduchu,
- * vlhkost vzduchu,
- * teplota vody,
- * charakteristika dna vodních toků,
- * rychlost proudění vody,
- * charakteristiky větru,
- * výška oblačnosti,
- * přízemní dohlednost,
- * množství srážek.

Celá stanice je rozdělena z hlediska

Obr. 1. Celkový pohled na stanici OBLAK připravenou k činnosti

Obr. 2. Pohled do vnitřní části

konstrukce na tři základní části a to na automobilový podvozek Tatra T-815 8x8 s automobilovým nosičem kontejnerů CTS 20065-VP, kontejner MILKON-S“B“ (obr. 1) a uživatelskou zástavbu (obr. 2).

Kontejner tvoří nehermetizovaná a hermetizovaná část, z nichž v první je uložena technologická výbava stanice a v druhé uživatelská zástavba. Technologická výbava je tvořena zejména prvky a mechanismy, které zabezpečují základní životní funkce stanice, například filtrační a ventilační jednotka, schrána s naftovým topením pro kontejner, palivová nádrž pro naftové topení, klimatizace, schrána vstupních zdrojů, schrána pro uložení akumulátorových baterií, elektrické propojení kontejneru s nosičem a vezené ženíjní nářadí. V neposlední řadě je zde uložena elektrocentrála EC 8 kW, určená jako alternativní zdroj elektrické energie stanice, jinak lze stanici připojit i na stálou rozvodnou síť 230V/50Hz, respektive 400V/50Hz.

Pro uložení přepravních obalů od prvků uživatelské výbavy, popřípadě jako pomocné pracoviště, je možno postavit na pravé straně (ve směru jízdy) kontejneru stanový přístřešek

o rozměrech 4,5 x 3 m. V tomto případě lze za nepříznivých klimatických podmínek instalovat výnosné naftové topení firmy DANTHERM, opatřené dvěma vývody teplého vzduchu, přičemž nasávání chladného vzduchu je možno řešit ze stanového přístřešku nebo okolní atmosféry. Samotný tepelný agregát je umístěn mimo objekt, čímž je vyřešen odvod spalin. Přístřešek je osvětlen a je dále vybaven pracovním stolem se židlemi a magnetickou tabulí pro umístění situační mapy.

Základní vybavení a prvky konstrukčního řešení umožňují určitý stupeň unifikace kontejnerových zástaveb, prováděných u VTÚPV Vyškov. Jedná se především, o zmíněné prvky a mechanismy, které zabezpečují chod stanice.

Uživatelská výbava je uložena v hermetizované části kontejneru. Vzhledem k její četnosti a omezenému prostoru pro přepravu slouží tento prostor nejen jako pracoviště a odpočinkový prostor při rozvinutí stanice, ale i jako nákladový prostor při přesunu. Vlastní uživatelská výbava, srdce i mozek celé stanice, je tvořena soustavou čidel, sledujících hydrometeorologické prvky a jevy, vyhodnocovacími zařízeními, prostředky pro jejich zpracování, včetně software a prostředky pro spojení s ostatními členy systému.

Soustava čidel je při rozvinutí sestavy umístěna jednak na střeše kontejneru, jednak je ve výbavě výnosných pracovišť.

A) Čidla umístěná na střeše kontejneru viz. tab. 1.

Na střeše kontejneru je mimo uvedená čidla umístěna parabolická anténa pro satelitní spojení, anténa rádiové stanice RF-1325 a anténa GPS.

B) Výnosné pracoviště č. 1:

Pracoviště pro zjišťování přízemní dohlednosti s možností datového přenosu informací do stanice. Toto detašované pracoviště je tvořeno laserovým dálkoměrem VEC-TOR-IV, PC notebook a rádiovou stanicí RF-13 s datovým modemem.

C) Výnosné pracoviště č. 2:

Samotné pracoviště je umístěno na nufokovacím člunu „OTER-RIWER“, poháněném lodním motorem JOHNSON 3,3 HP. Pro zjišťování profilu dna vodního toku, rychlosti a teploty vody je využito zařízení

GLOBAL MAP 2000 (firmy Lowrance Electronics, INC.), spolu s PC notebook a rádiovou stanicí RF-13 s datovým modemem. Je zabezpečen přenos informací o vodním toku nebo vodní překážce na vzdálenost dosahu rádiové stanice RF-13.

Celý systém stanice je schopen pracovat pouze tehdy, je-li kontejner položen na zemi, tedy nesmí být na nosiči.

Tabulka 1

Čidla umístěná na střeše kontejneru

Hydrometeorologický jev nebo prvek	Typ čidla
zjišťování tlaku vzduchu	MAWS
zjišťování vlhkosti vzduchu	MAWS
zjišťování výšky a hustoty oblačnosti	CT - 25K
zjišťování množství povětrnostních srážek	MAWS
zjišťování charakteru větru	MAWS
zjišťování teploty vzduchu	MAWS

VOJENSKÁ HLEDISKA VLIVU VODNÍCH PŘEKÁŽEK NA ÚZEMÍ ČR a informace nezbytné k jejich analýze

1. část

RNDr. MIROSLAV ZEMAN, plk. v zál.

V Polním řádu pozemních sil AČR, jeho druhé části Hlavy 1 s názvem Podmínky boje, je podán souhrn přírodních, politických, vojensko-technických, ekonomických a dalších poměrů, v nichž může probíhat bojová činnost a je jimi vždy specifickým způsobem ovlivňována. V úvodní části Polního řádu jsou analyzovány na prvním místě přírodní poměry (vlivy přírodního prostředí, přírodních podmínek či specifického prostředí), k nimž kromě dalšího (např. terénu, počasí, denní a noční době) patří i vodní překážky. Odborné náležitosti jejich hodnocení jsou obsahem tohoto článku.

I. VODNÍ PŘEKÁŽKY A JEJICH VLIV NA BOJOVOU ČINNOST

Pro přírodní podmínky evropského válčiště je charakteristické velké množství rozličných vodních toků. Především řeky s vysokou vodností jsou náročnými překážkami při útoku a důležitými terénními prvky k zesílení obrany. Takovýmito překážkami jsou velké řeky až do zamrznutí, střední a malé toky v době jarních povodní a při záplavách vyvolaných dlouhotrvajícími srážkami (zejména v případech, kdy je již podloží nasyceno vodou).

Vodní zásoba v přehradách lze použít k zatopení přilehlého terénu obsazeného protivníkem nebo k vypuštění vody v okamžiku násilného přechodu vodní překážky jeho vojsky. Účinným prostředkem může být rovněž využití nahromaděné vodní zásoby k prolomení ledového příkrovu na řekách, jezerech a kanálech. Pro vojska má rovněž velký význam zjišťování možných rozměrů povodňové vlny na řekách při vypouštění vody z přehrad nebo

při poškození (protřžení) přehradní hráze. Zničení hrází na přehradách s velkou vodní zásobou je s to vyvolat katastrofální záplavy.

Při plánování bojové činnosti musí brát příslušné štáby také na zřetel charakteristiky vodních toků a v návaznostech na vývoj hydrometeorologické situace, každodenně upřesňované hydrometeorologickými předpovědmi, operativně analyzovat jejich možné důsledky.

Předpověď vlivu vodních překážek na bojovou činnost je úzce spojená s předpovědí počasí na několik dnů dopředu. K tomu se využívají numerické předpovědní modely, někdy jsou tyto modely vstupem hydrologických modelů. V současné době se nejvyšší předpovědi počasí tvoří v ECMWF (Evropské centrum meteorologických předpovědí). Navíc toto centrum vydává informace o očekávané úspěšnosti předpovědí. **To je výrazný faktor v rozhodovacím procesu.**

Smutné je, že ČR není členem tohoto centra a čeští meteorologové tak nemají přístup k těmto cenným materiálům a to ani v rámci NATO, jelikož jde o distribuci založenou na komerční bázi. Společným úsilím Ministerstva obrany a Ministerstva životního prostředí by se náš vstup do ECMFW měl urychlit.

Hydrologické jevy na vodních překážkách v teplé polovině roku

V teplé polovině roku se při rozhodování o přepravě vojsk přes vodní překážky analyzují včetně všeobecných charakteristik vodního toku (šířka a hloubka toku, výška a strmost břehů, charakter dna, břehů a rostlinstva, výskyt a charakter mělčin, bažin, brodů, peřejí, hydrotechnických staveb ap.) i jeho vodní režim (vodní stav, průtok, teplota vody a rychlost toku) a s ním související sezónní chod nebezpečných hydrologických jevů, na jejichž skutečný či předpovídaný výskyt se vydávají mimořádné výstražné informace.

Mezi nebezpečné hydrologické jevy teplé poloviny roku především patří:

- **ronový proud bahna** se šterkem obsahující až do 75 % své celkové hmotnosti minerální částice a úlomky hornin. Lze jej přirovnat ke krátkodobé záplavě se značnou ničivou silou. Především se pozoruje v povodí nevelkých horských řek při přívalových deštích (lijácích) či velmi intenzivní oblevě,

- **povodeň**, při níž se vylévá voda z řečiště a inundačního území,

- **rozvodnění**, které je každoročně se opakující fází vodního režimu s vysokým vodním stavem (průtokem) obvykle doprovázeným déletrvajícím zaplavením inundačního území,

- **záplava**, což je významné a nepravidelné krátkodobé zvýšení vodnosti vodního toku během ročního odtokového cyklu. Vodní stav a průtok (obecně stav vody) v jednotlivých případech mohou převýšit hodnoty pozorované při rozvodnění. Obvykle se vyskytuje v době tání sněhu či jako důsledek intenzivních deštů,

- **jarní pohyb ledů**, při nichž může docházet, hlavně v místech zúženého řečiště, na

krátkém úseku vodního toku ke vzniku hráze souvislého ledu případně ledové zácpy.

Mimořádné informace o skutečných a předpovídaných nebezpečných hydrologických jevech získává hydrometeorologická služba AČR od Českého hydrometeorologického ústavu na základě mezirezortních dohod a odborných směrnic. Součástími podrobnějších analýz jsou informace z map, topografických snímků, hydrografických atlasů a kromě dalšího samozřejmě z organizované průzkumné činnosti na různých velitelských stupních.

Z hledisek řádného hydrometeorologického zabezpečení jsou základními charakteristikami hydrologického režimu **údaje o vodních stavech** a rychlostech vodního toku v zájmových říčních profilech. Výška vodního stavu má pro hodnocení podmínek, za nichž se překonávání vodní překážky uskuteční, prvořadý význam. Jeho změny ovlivňují ty charakteristiky vodního toku, které se vztahují k řečišti a jeho imundačnímu (zaplavovanému) území (především se to týká hloubky, šířky, průtočnosti koryta a rychlosti toku).

K vyhodnocení hloubky a šířky toku při změnách jeho vodního stavu je potřebné mít k dispozici profily příčných řezů v takových charakteristických úsecích vodního toku, jakými jsou místa zúžení či rozšíření říčního koryta a rozloha inundačního území. V případě, že mezi hodnotami vodních stavů a záznamy v příčných profilech existují dobré vzájemné souvislosti, pak lze při změnách vodního stavu vyhodnotit příslušně odpovídající údaje o hloubce a šířce řeky pro jejich typické úseky. Výchozí hodnoty o hloubce toku se obvykle určují z příčných profilů nebo z denních záznamníků o měření a k nim se pak zavádějí opravy na výšku vodních stavů.

S přihlédnutím ke změnám vodního stavu lze též určovat **rozsah zaplavení** inundačního území a případně další hydrologické charakteristiky. Pro tyto účely je nezbytné mít k dispozici údaje o reliéfu inundačního území. Záplavovou čáru, tj. průsečnici hladiny vody s terénem při povodni, lze zjistit z map tak, že se výšky jednotlivých míst v terénu porovnají s nadmořskou

výškou nuly vodočtu příslušné vodočetné stanice. Touto metodou se přiřazuje k naměřené hodnotě vodního stavu plošný rozsah zaplaveného terénu.

K obdobným účelům v případě možného zaplavení inundačního území dobře slouží **údaje o kritických úrovních** (značkách) velkých vod. Podle hydrologických údajů se vynesou na mapách hranice velkých vod, které se v dlouhodobém vodním režimu vyskytují za určitý počet let (tzv. n - leté vody) a rovněž i značky vodních stavů, při nichž voda vystoupí z inundačního území, a dále časová data začátku a průměrné doby trvání tohoto jevu.

Změny rychlosti vodního toku v podstatě závisí na kolísání vodního stavu řeky. Aktuální hodnoty rychlosti jejího povrchového proudění se určují buď speciálními přístroji (hydrometrické vrtulky) nebo podstatně jednodušším způsobem - pomocí plováků a stopek.

Informace preventivního významu jsou nezbytným předpokladem kvalitní analýzy vlivů vodních překážek na bojovou činnost vojsk. K nim lze získat kvalifikované podklady od příslušejících správ povodí a hydrologické služby Českého hydrometeorologického ústavu Ministerstva životního prostředí, jakož i hydrometeorologické aktuální přehledy, předpovědi, výstrahy a výstražná upozornění před nebezpečnými jevy vydávanými ústředními provozními orgány civilní a vojenské hydrometeorologické služby. Mezirezortní součinnost byla v této oblasti úspěšně prověřena v rámci mezinárodního cvičení HEXAGRANT - 1999.

Cvičení HEXAGRANT - 1999, které jako první svého druhu a významu, se konalo v květnu 1999 na téma „Spolupráce ozbrojených sil a státních orgánů zemí střední Evropy při řešení povodní na národní a mezinárodní úrovni“. Zúčastnily se ho krizové štáby a operační skupiny České, Maďarské, Polské, Rakouské, Slovenské, Slovinské a Spolkové republiky Německo.

Cílem cvičení bylo prověřit součinnost orgánů státní správy a ozbrojených sil zúčastněných států při řešení krizových situací. Jeho pojetí vycházelo ze zkušeností zís-

kaných při řešení důsledků rozsáhlých ničivých povodní ve střední Evropě včetně České republiky. Ke splnění vytýčených záměrů a dosažení co nejreálnější situace k procvičování bylo zohledněno období, které nastalo v nebyvalých rozměrech při povodních v červenci 1997 a ve vztahu k němu byla příslušně modifikována hydrometeorologická situace pro celou zájmovou oblast.

Hydrologické jevy na vodních překážkách v zimním období

V zimním polovině roku se podmínky na vodních překážkách rychle mění v okamžiku vytvoření ledového příkrovu. **Ledové jevy** na vodních objektech mohou mít jak pozitivní (přeprava po ledovém příkrovu bez doplňkových ženijních opatření), tak negativní (pohyby ledu nebo tvoření ledové zácpy v důsledku nadnormálních teplot vzduchu) vliv na plněné bojové úkoly.

Při přípravě přepravy po ledovém příkrovu musí se vzít v úvahu charakteristiky ledového režimu, aktuální tloušťka a stav ledu, výška sněhové pokrývky, teplota vzduchu, možnosti protivníka v destrukci příkrovu, hydrometeorologické popisy a předpovědi. Konkrétně u ledového režimu na vodní překážce se rozlišují **následující typická období**:

- **počátek výskytu ledových jevů.** Dochází k tomu při ochlazování povrchových vodních vrstev. Při poklesu teploty vzduchu pod 0 °C začínají se tvořit ve vodě tenké ledové vrstvy (ledová tříšť), shluky ledových krystalů nebo sněhová kaše. Na uzavřených nádržích nastává zamrzávání vodní plochy,

- **vznik ledového příkrovu** (zamrznutí řeky), obvykle se tvoří od břehů. Nepohyblivé ledové části se postupně rozšiřují a zaplňují ledem celý vodní tok (překážku). V místech zúžení a zákrut řeky, ostrůvků a mělčin, slepých ramen, mostů, hrází ap. ztrácí plovoucí led rychlost, což tvorbu ledového příkrovu urychluje. V těchto místech se však mohou tvořit ledové zácpy s následujícím vzestupem úrovně vodní hladiny. Jejich protržení představuje velké nebezpečí pro přepravu a zvláště pak pro mosty s pevnými opěrami.

Počátkem zamrznutí vodní překážky je ledový příkrov, jehož tloušťka (při současně záporných teplotách vzduchu) narůstá odspodu řečiště. Rychlost tohoto procesu závisí, kromě již zmiňované teploty, na rychlosti toku, výšce sněhové pokrývky a rychlosti větru (podmiňuje mechanickou turbulenci rozrušující přízemní vrstvu prochlazeného vzduchu a zmírňuje hodnoty záporné teploty vzduchu). Největší tloušťka ledového příkrovu se tvoří u břehů a v lokalitách, kde zpravidla vznikají ledové zácpy. Naproti tomu na mělčinách a v místech s největší rychlostí toku má ledový příkrov nejmenší tloušťku a mohou se zde vyskytovat i nezamrzlé úseky. Jeho tloušťka je rovněž menší pod vyšší vrstvou sněhové pokrývky,

• **zeslabování pevnosti ledu.** Dochází k němu nejen vlivem jarního oteplování, ale i během období výskytu nadnormálních teplot vzduchu. Led se stává křehkým, nabývá jehlicovou strukturu a jeho pevnost se snižuje 1,5 až 2 krát. Voda na jeho povrchu urychluje tání,

• **jarní pohyb ledu** (obecně pohyb ledu při děletrvajících oblevích). Tento proces podmiňuje vzrůstající přítok vody do řečiště z plochy povodí. V případě prudkého vzestupu vodních stavů dochází na řece ke vzdutí a všeobecnému urychlení popisovaného jevu. K jeho celkovému popisu patří charakter destrukce ledového příkrovu, hustota i tloušťka pohybujícího se ledu a jeho rozložení na vodní překážce, skutečný a předpokládaný výskyt ledových bariér, rychlost toku a charakter ledového režimu na přítocích.

Se zřetelem k vývoji nepříznivé hydrologické situace na vodních překážkách se odvíjí výstražná služba před nebezpečnými hydrologickými jevy v zimním období (je popsána v další části článku).

Vizuální pozorování ledových jevů na vodních překážkách

Ledové jevy na vodních překážkách jsou předmětem vizuálních pozorování odborně připravených pozorovatelů, ať již jsou zaměstnanci pracovišť s hydrologickým zaměřením nebo příslušníky vojenských průzkumných jednotek. Jedině tak může být

zajištěna nezbytná srovnatelnost výsledků vizuálního sledování popsaných hydrologických jevů v části nebo celé zájmové říční síti. Příspěvkem k metodice pozorování ledových jevů mohou být příklady a poznatky uvedené v další části textu.

Hustota pohybujícího se ledu na dílčích úsecích vodního toku se vyjadřuje poměrem úhrnné plochy ledu, kterou na sledovaném úseku zaujímá, k celkové ploše vodního povrchu (při hustotě rovné 0 se led na daném úseku vodního toku nevyskytuje, při hustotě rovné 1 existuje na něm souvislá vrstva ledu).

Při hodnocení únosnosti ledového příkrovu jsou stav a tloušťka nejdůležitějšími charakteristikami pro hodnocení jeho únosnosti. Kromě již uvedeného je třeba mít na zřeteli, že ledový příkrov nemá stejnorodou vertikální strukturu.

Spodní vrstva, typická svou průzračností s namodralým či nazelenalým odstínem, je nejpevnější. Nad ní leží **matná vrstva** ledu, jehož pevnost je 1,5 až 2 krát menší v porovnání s průzračným ledem. Obě tyto vrstvy tvoří tzv. **vodní led**. Při záporných teplotách má kompaktní strukturu. Nad ním se rozkládá neprůhledná a strukturálně stejnorodá vrstva tzv. **sněhového ledu**, která vznikla zmrznutím předtím roztátého sněhu. Na povrchu ledového příkrovu a mezi vrstvičkami sněhového ledu se při oteplení může udržovat voda, což snižuje jeho pevnost.

Prudké změny teploty vzduchu předznamenávají destrukce ledového příkrovu. Objevují se v něm praskliny a i nezamrzlé lokality. V důsledku zvyšujícího se vodního stavu místně nabývá vypouklý tvar, při poklesu průtoků naopak prohnutý. Tyto jevy mohou způsobit odtržení ledového příkrovu od břehu nebo jeho částečné vysunutí mimo koryto řeky.

Zimní pohyb ledů lze pozorovat na řekách s rychlým vodním tokem. Způsobuje vylamování ledového příkrovu, tříštění ledových ker, opětné přimrzávání ledových úlomků a jejich kupení.

Tloušťku ledu lze např. určovat tak, že se na vytýčené směrové čáře kolmé k řece

vyvrtá nejméně 5 jamek (po jedné v blízkosti břehů, ostatní v řečišti). V každé z nich se změří celková tloušťka, tloušťka průzračného, matového a sněhového ledu. Měření tloušťky sněhového a matového ledu se provádí během vrtání jamky do jejího zaplnění vodou.

Tloušťka průzračného ledu se určí z rozdílu mezi celkovou tloušťkou ledového příkrovu a tloušťkami sněhového a matového ledu. Naměřené hodnoty jsou vstupními údaji k výpočtům únosnosti ledového příkrovu (tzv. kalkulační tloušťce ledu v cm) pro různé druhy zatížení.

Tloušťka sněhového ledu se do výpočtu nezahrnuje. V případě komplikované struktury ledu (při výskytu mezivrstvy v ledu zaplněné vodou) se únosnost ledního příkrovu zjišťuje odhadem. Ověřený je např. postup, kdy vodní překážku nejprve přejede vozidlo, jehož hmotnost je v porovnání s únosností příslušné kalkulační tloušťky ledového příkrovu dvojnásobně nižší, a v dalším se pak postupně použije vozidla se zvětšující se hmotností.

Výskyt mokrých trhlin svědčí o tom, že se celistvost vodního příkrovu začíná nepříznivě narušovat. V takovém případě se doporučuje přepravovat po ledu pouze jednotlivá vozidla, jejichž hmotnost nepřevyšuje 70 % zkušební zátěže.

Z možných experimentálních výpočtů kalkulační tloušťky ledu (K_t) pro přesun pásových a kolových vozidel při jejich známé celkové hmotnosti m (tuna) a záporné teplotě vzduchu (0°C) lze např. uvést následující:

- k přesunu kolony o více než 15 vozidel

$$K_t = 11 \cdot m^{1/2},$$

- pro přesun kolony o 10 až 15 vozidel

$$K_t = 9 \cdot m^{1/2},$$

- pro přesun jednoho vozidla

$$K_t = 8 \cdot m^{1/2}.$$

Při krátkodobé oblevě (maximálně 3 dny) se potřebná kalkulační tloušťka ledu, vypočítaná podle výše uvedených vzorců, zvyšuje o 25 %. Na jaře je vhodné využívat k přepravě po ledovém příkrovu nočního a časně ranního poklesu teploty vzduchu pod bod mrazu. Veškerou přepravu je nutné přerušit tehdy, když led začíná nabývat jehlicovou strukturu, což obvykle bývá 3 až 5 dnů po začátku výskytu vody na povrchu ledu. Únos-

nost ledového příkrovu je např. možné zvýšit odhnutím sněhu s jeho povrchu (dosáhne se tím intenzivnějšího nárůstu tloušťky ledu ze spodu). Tímto způsobem se dosáhne potřebného efektu u vodních nádrží, ale až za delší období a pouze při teplotách pod -10°C .

Všeobecné praktické závěry k hodnocení vlivů ledového příkrovu na bojovou činnost

Součástí hodnocení vojenského využití ledového příkrovu musí být i **rozběr přístupových cest** k vodní překážce. Například sněhová pokrývka ztěžuje informovanost o rozbahnělosti terénu, strmosti svahů, charakteru břehů, úsecích s narušenou celistvostí ledového příkrovu ap. Je třeba mít na zřeteli, že rozbahněné úseky i za silných mrazů hluboko nepromrzají, na jejich povrchu vzniká v takovýchto případech pouze kůra zmrzlé půdy, a jsou proto těžko průchodnými. V případě značné výšky sněhové pokrývky se pro přesun vojsk k vodní překážce obvykle zřizují pomocné cesty.

Při organizaci násilného přechodu vodních překážek v zimním období se musí brát v úvahu nejen hydrometeorologické podmínky, ale i možná opatření protivníka k destrukci ledového příkrovu (mechanickými, chemickými, tepelnými i jinými způsoby) a zřizování zátarasů na vodní ploše. K mechanickým formám této destrukce náleží výbušný způsob. Chemicky lze uspišit tání ledu vlivem poklesu teploty jeho bodu tání solením ledového povrchu a pomocí generátorů tepelné energie tento proces dále urychlovat.

Narušení kompaktnosti ledového příkrovu na velkých úsecích regulovaných vodních toků se může provádět vypouštěním vody z přehrad nebo ničením hydrotechnických zařízení. Doba trvání vypouštění závisí na charakteristikách vodní nádrže, tloušťce a stavu ledového příkrovu a potřebné délce úseku s narušenou celistvostí ledu. Při kalkulacích se vychází z vypočtených parametrů průlomové vlny, kterými disponují úřady a složky Civilní ochrany, správci povodí a další zainteresované orgány státní správy a samosprávy.

V zalesněných a silně zasněžených oblastech jsou zamrzlé vodní překážky, především řeky, zpravidla nejschůdnějšími komuni-

kacemi. K těmto účelům je nezbytné zvažovat kromě tloušťky ledu také charakter a stav povrchu vodního příkrovu (výskyt nakupených ledových ker, prohlubin a prohýbů, trhlin, výskyt vody a sněhu na ledu).

Jeví se tedy nanejvýš účelné v kritických obdobích průběžně sledovat a vyhodnocovat aktuální a prognózní hydrometeorologické informace, analyzovat ledový režim včetně jeho změn v procesu přípravy a vlastní přepravy vojsk. Důraz je nezbytné klást na pravděpo-

dobnost výskytu nebezpečných hydrologických jevů. Nezasupitelné místo náleží při tom ženijnímu průzkumu (shromažďuje informace o sněhové pokrývce, stavu ledového příkrovu a přístupových cest ap.). V etapě přípravy a při faktické přepravě po ledě se musí provádět nepřetržitá pozorování tloušťky a struktury ledu, zvláště u břehů vodních překážek a při přesunech vozidel o maximální hmotnosti, dále pak případná kolísání vodního stavu a teploty vody.

(pokračování)

JAK SE CVIČÍ V HOLANDSKU

(3. část)

Strádání se jmenuje „SURVEX“

Major Mgr. PAVEL POLAN

„Survex“ (survival exercise - komplexní cvičení v přežití) je závěrečné cvičení základního kurzu přežití na zemi. Je náročné jak pro piloty, tak i pro organizátory (vždyť na 10 účastníků kurzu pracuje dalších 80 - 100 lidí, zajišťujících průběh cvičení).

PÁTEK 07.00

Začíná „survex“. Na základně VOTC dostáváme balíček se snídaní, nějaké housky, salám, plátkový sýr a cereální tyčinku. Po snídani si nás instruktoři postupně odvádějí do kanceláří. Procedura je pro každého stejná, vlevo se svléknout, vpravo obléknout (do věcí, které jsem odevzdal týden před cvičením, včetně teplého spodního prádla, bot, čepice a rukavic). Instruktoři všechno prohlédli, takže je pouze malá pravděpodobnost, že někdo má s sebou takové zbytečnosti jako peníze nebo jídlo. Po prohlídce odcházíme rovnou do autobusu, ani na záchod už nesmíme.

Cesta do Německa trvá asi 5 hodin. (Survex se organizuje zásadně v Německu, Holandsko je totiž úplně placaté a navíc prý málo prší). Kolem 11 hodiny dostáváme oběd (v podstatě stejný jako snídaně) a ještě netušíme, že je to nadlouho poslední jídlo.

14.30. hod. Autobos přijíždí na okraj lesa, kde už čekají rovery a instruktoři. Dostáváme vak na vodu a plníme ho v blízkém potoce. Potom už odjíždíme rovnou do terénu. Během cvičení je až na výjimky každý sám, takže nás vysazují samostatně.

Vystupuji jako první. Instruktor mi vhodí velký vak s výstrojí a se slovy „Tvé místo přistání“. Dál už se starám sám. Beru vak a táhnu ho z cesty do lesa. V okruhu 100 m nacházím dobré místo na spaní pod převislým kamenem a vlastně je to jediné rovné místo kolem (jinak jsou tu samé strmé svahy).

Instruktor kontroluje mou pozici, ukládá si do GPS souřadnice a odjíždí. Kontroluji svou výstroj. Mám všechno jako při výcviku a dokonce nějaký luxus navíc. Kontroluji čas: tři hodiny do setmění. Ukládám věci do vesty a pásu, balím padák jako spací pytel a nepotřebné věci nechávám ve vaku. 2 hodiny do setmění. Ukládám do GPS svou pozici, mapu prostuduji až později. Kontroluji blízké okolí a sbírám dřevo. Zatím je jasno a v noci bude zima, a tak připravuji dřevo až do setmění. Dokud je alespoň trochu vidět, připravuji pečlivě ohniště tak, abych ho mohl zapálit poslepu. Čekám a přemýšlím. Oheň zapaluji hodinu po setmění, šetřím dřevo. Pod převisem připravuji na spaní dinghy a spacák. Je tam málo místa, vlastně se tam sotva vejdu.

V 9 hodin večer slyším rover. Instruktor mě kontroluje a zadává úkol, být připraven příští den v 11 hodin. Oblékám si všechno co mám a jdu spát. Ležet musím v pozoru a na zádech (jinak studí kolena), ale naštěstí na mě nefouká, takže tuhle noc spím slušně až do rána.

SOBOTA

Ráno už mám hlad, a tak sháním další dřevo a jdu k potůčku pro vodu. Svahy jsou mokré a opravdu příkré, tak nespěchám. Cestou si odskočím na toaletu, pro dlouhou dobu naposledy (až později pochopím shovívavé úsměvy instruktorů, když jsme se po cestě sháněli po toaletním papíru).

V 11 hodin dostávám úkol: Souřadnice místa setkání (contact point - CP) 3 km vzdušnou čarou, čas 2 hodiny. Cvičení je určeno spíše pro Holanďany, aby si zvykli na nový terén dřív, než vyrazí v noci. Na CP se všichni setkáváme. Dostáváme čaj a instrukce, jak udělat rybářskou síť a lžici (praktický úkol na příští den). Pak nás rozvezou zpět, příští kontakt - neděle, 12 hodin.

Celé odpoledne dělám dřevo a cítím, že pomalu slábnu. Dělám přístřešek - předsíňku před své doupě. Pracuji až do večera a mám hrozný hlad. Nakonec dělám koktejl, kakao a kafe dohromady a jím první dávku „emergency ration“ (sladká strouhanka slisovaná do kostiček velkých jako krabička od sirek). Žaludek si už asi začíná zvykat, protože mám příjemný pocit, že jsem plný. Oheň rozdělávám zase až za tmy a v 10 hodin jdu spát. Je to zvláštní pocit inverze. „Civilizovaní“ lidé pocítují nedostatek času, zato se často obklopují jídlem. Já mám čas a hlad. V noci ukrutně prší, ale já jsem pod svým kamenem naštěstí v suchu. Vlhká zima je ještě horší než hlad. Zima je mi vlastně jenom na nohy a když si je strčím i se spacákem do vaku, je mi lépe a spím až do rána.

NEDĚLE

Ráno je mi divně. Mám hlad, jsem nervózní a slabší než obvykle. Dělám si bujón a snažím se pravidelně pít chlorem desinfikovanou vodu, která hrozně páchne. Pletu síť na ryby a ohřívám se. V 10 hodin poma-

lu balím a dělám si koktejl kakao, kafe a strouhanka, „nacpu se“ a je mi lépe.

12.00. V roveru na chvíli potkávám další piloty. Od instruktora dostávám 5 jedlých kaštanů, že by nějaký svátek? Vysazují nás zase odděleně, při cvičení je důsledně dodržována zásada „každý sám“.

Jsem na řadě. Dostávám souřadnice nového cíle a čas - pondělí 11.00 hod. „Taktika přesunu je tvoje věc. Kolem jsou nepřátelé a setkání s nimi nebude příjemné. Good luck.“

Stahuji se do lesa. Zase ty strmé svahy a listnatý řídký les. Maskuji se blízko lesní cesty, po které plánuji noční přesun. Mám mapu 1:50 000, ale zatím jsem mimo mapu. Podle GPS mám azimut a vzdálenost (asi 8 km vzdušnou čarou). Sedím na dinghy a čekám na soumrak. Našel jsem cestou suchohřib a zajímám ho kaštanama. Plánuji trasu - 2x musím překonat asfaltovou cestu, to jsou nebezpečná místa, kdy se musím vyhnout křížovatkám. Abych zabil čas, vyřezávám lžici. Je chladno, ale neprší. Až za tmy kontroluji okolí a postupuji po cestě na první křížovátku. Nová cesta vypadá frekventovanější a tak se rozhoduji čekat.

Hledám rovné místo na spaní, ale marně, takže zkouším alespoň mírný svah a opřít si nohy o strom. Po půl hodině to vzdávám. Opírám člun zboku o strom a snažím se spát. Je jasno a ukrutná zima. Musím vlézt do člunu celý (pro případ přistání na moři je člun překrytý „pláštěnkou“). Za půl hodiny se zevnitř vysráží vnitřní vlhkost a je mi zase strašná zima, navíc jsem strašně rozlámaný.

00.30. V úplné tmě se prodírám zpátky na cestu. Tady balím všechny věci a trvá mi to téměř hodinu (musím se svléci a zabalit všechno, co při pochodu nepotřebuji). Je až neuvěřitelné, jak je v noci všechno slyšet. Les je plný zvířat. Obloha je jasná, takže se dá podle horizontu a stínů odhadnout, kudy vede cesta.

Postupuji velmi opatrně. Po kilometru se dostávám k posedu. Kolem je nižší hustý les a podle zvuků tam večerí nějaká zvěř. Když jsem asi 10 metrů od posedu, začne v lese kolem mě něco běhat a nepříjemně

funět a supět. Přišel jsem proti větru a navíc tiše, a tak čekám až se to překvapení „vydejchá“ a uklidní. Kolem je hustá tma, nic nevidím a mám obavu z divokých prasat. Něco se děje, běhá to stále dokolečka a nechce ustoupit. Nakonec ustupuji sám, ale ani pak to není spokojený. **Stahuji se 100 m zpět a hodinu čekám.** Potom jdu znovu, hlasitěji po „lidsku“ - jak se patří. Potkávám ho až 200 m za posedem, stejné divadlo. Nemám čas čekat, vytahuji červenou baterku a chvíli ho hledám v houští. Necítím se úplně v pohodě, ale nekompromisně pokračuji a nakonec ho slyším odbíhat kolem. Podle běhu nejspíš jelen. (Na konci cvičení se dozvím, že jsem nebyl zdaleka sám. Kamarád - Holanďan ve stejné situaci přemlouval jelena 5 hodin!)

Za hodinu kontroluji parametry na cíl podle GPS. Nastavuji azimut na kompasu a hledám vhodnou cestu. V noci se dá chodit jedinečně po cestách, volným terénem je to nebezpečné a hluché. K ránu dorazím na křižovatku s hlavní cestou. 15 minut čekám. Necítím se úplně bezpečně, a tak ustupuji zpátky a čekám na rozbřesk. Za svítání už jdu volným terénem. Podle mapy vybírám místo pro přechod asfaltové silnice - v zatáčce a ve stoupání je omezený rozhled. Mám štěstí i podruhé a volným lesem se dostávám k cíli.

PONĚLÍ 11.00.

Nechávám znamení na CP a schovávám se na dohled v lese. Po 15 minutách přijíždí instruktor. Chytili 5 pilotů. Nový úkol, nový CP, čas - úterý 11.00 hod.

Stahuji se do lesa a hned jím zbytek zásob (v zajetí ti nepřátelé vezmou všechno jídlo a nechají tě několik hodin ve stresových pozicích). Potom podle mapy plánuji trasu. Terén je příznivý, členitý a lesnatý. Část trasy překonávám ještě večer. V hustníku si před setměním stavím přístřešek (ačko ze dvou kusů padáku). Celou minulou noc jsem nespal a tak usínám hned. Kolem půlnoci mě probudí nějaký hluk. Mám pocit, že kolem něco je, ale venku prší a ze zahřátého spacáku určitě nevylezu, navíc mi praskla žárovka u baterky. Přitáhnu si blíž velký pracovní nůž a za chvíli zase usínám.

ÚTERÝ

Probouzím se až ráno. Stále prší, drobné kapky, ale celkem hustě a vytrvale. Balím věci a pokračuji v cestě. Po kilometru potkávám pilota - kamaráda a chvíli jdeme spolu. Za hodinu jsme promoklí na kůži. Po cestách nemůžeme, stále slyšíme nepřátelské rovery. Napotvoru se v údolích hluk motoru tříští a odráží, takže nemůžeme odhadnout, kde jsou. Svahy jsou strmé a les řídký, takže i kdybychom je slyšeli přijíždět, nestihli bychom se skrýt. Nadáváme jako špačkové a úplně mokří se drápeme nahoru a dolů. Všude je mokro, spadané listí a skryté větve hrozně kloužou, takže si občas usteleme. Poslední kilometry jdu zase sám a na CP mám zpoždění.

13.00. Nové instrukce - od 20. - 24.00 být připraven na kontakt se záchranným týmem. Do té doby si smím udělat malý ohýnek. Musím se smát. Všude je děsný mokro a mě je taková zima, že jestli se mi vůbec podaří rozdělat nějakou jiskru, bude to potom vatra, jak pro Jánošíka. Sháním dřevo, ale je to bída, nic nechce hořet. Nakonec rozdělávám oheň, ale začíná drobně pršet, takže se nemůžu pořádně usušit. Když nepracuji, je mi zima. Nacházím suchou břízu, oheň hoří mnohem lépe a tak jsem alespoň relativně suchý. Vařím si další houbu, ale bez soli je odporná. Vlastně už ani nepociťuji hlad.

19.30. Balím si všechny věci a hasím oheň. Je úplná tma, a tak čekám na comandos. Asi za hodinu vidím světelný signál. Potom následuje klasická identifikační procedura a odvádějí mě k roveru. Odvázejí mě kamsi do úkrytu. Cestou na mě fouká a je mi hrozná zima. Zastavujeme. Hlídka mě odvádí do nějaké jeskyně a cestou dvakrát padáme do koryta vyschlého potoka. Je naprostá tma, přesto se nikdy nesvítlí. Postupně se v jeskyni shromáždí tři piloti, hlídka odchází a nechává nám instrukce na ráno a jako prémii čokoládovou tyčinku.

Rozbalujeme spacáky a dinghy. Někdy je problém se potmě vybalit a trefit se správně do spacáku. Je mi zima a je tu i málo místa. Navíc spíme na kamenech, takže jsem celý ztuhlý a rozlámaný. Nevím, kolik

jsem spal a kolik bděl, ale je ráno. Rozdělujeme si poslední žvýkačku a odcházejíme na CP. Víme, že brzo přijde fáze zajetí, a tak nikdo nečeká výlet na Kanáry.

STŘEDA 9.00.

V roveru přijíždí commandos. Rychlá procedura identifikace, nakládají nás na plošinu vedle stojanu pro kulomet, zády ke směru jízdy a řidič jede jako na rallye. Najednou dupne na brzdy. Všude se ozývá střelba, zezadu se vynoří maskovaní vojáci a zběsile střílí. První mě strhne z roveru na zem.

Ležím na břiše v mělké kaluži, když mi svazuje ruce za zády a nasazuje na hlavu pytel. Potom mě dva uchopí za „křídla“ a v poklusu urazíme asi 200 metrů a zase mě složí na zem. Od první chvíle zajetí nikdo nepromluví. Ležím s hlavou mírně z kopce, rukama spoutanýma za zády a s nezbytným pytlíkem asi 15 minut. Slyším další střelbu. Myslím, že tahle středa je vlastně „černým pátkem“ pro holandskou armádu, protože do zajetí padne 10 dobrých pilotů.

Stráž mě zvedá ze země, rozvazuje mi ruce a sebere mi všechny věci. Na ruce mi píšou číslo a dostávám lepší, hustější pytlík. Spoutaný zase ležím a čekám, nejspíš než odstrojí i ostatní. Přijíždí velké auto. Rozvazují mi ruce a nastupuji, po žebříku mi vedou nohy, nikde ani slovo. Usazují mě na sedadlo a formují do přesné pozice. Sedím rovně s rukama na kolenou, kolena u sebe a samozřejmě pytlík. Jedeme dlouho, odhaduji asi 3 hodiny a cestou začínám chápat, jak málo stačí k tomu, aby se člověk cítil v nepohodě. Když trochu změním polohu, už je tu stráž a hrubě mě uvede do ideálního tvaru. Nakonec zpitoměle hlídám sám sebe s pocitem, že mě neustále někdo sleduje. V pytlíku je tma, vdechuji vlastní horký dech s trvalým pocitem, že jsem přidušený.

Auto zastavuje a přicházejí další lidé. Najednou spustí. Ruský, arabský, francouzský, polský, ... Křičí jeden přes druhého, střídají se u jednotlivých zajatců a někdy mi řvou doslova do ucha. Ruštině rozumím, spousta nadávek, prý vraždíme ženy a děti

a všechny nás pověsí. Pak mě odvádí. Každý přesun je v poklusu. Stráž pracuje ve dvojicích, přední mě drží za palce a prsty sepnutých rukou, zadní za ramena. Vlečou mě někam dolů, snad do sklepa. Rychle pochopím, že dupnutí znamená schod, dvě dupnutí schodiště a podle toho, jestli mě táhnou nahoru nebo dolů, tuším směr. Rovné úseky běháme velmi zčerstva. Běžím v předklonu s hlavou staženou mezi ramena, bojím se, že někde narazím, ale stráž mě zbytečně neotlouká. Zastavujeme v nějaké místnosti a stráž odchází.

Smím si sundat „masku“. Soudě podle pásky, dva doktoři se mě ptají jestli jsem schopen dalšího výcviku. Přichází i rozhodčí. On otevře a ukončí fázi výsledku, všechno co je mezi tím, je součást práce vyšetřovatelů. „Žádné násilí, pokud se cítíš velmi špatně smíš požádat o doktora nebo rozhodčího. Taková jsou pravidla. Good luck. Nasadte si masku. Stráž!“

Stráž nikdy neuvidím ani neuslyším promluvit. Otevírají se dveře a slyším dusot kanad. Běžíme kamsi ještě níž do sklepení. Končím v místnosti, kde je hodně hlasitý šum (jako když pod velkým tlakem uniká pára). Asi to bude „odpočívárna“. Tady mě staví stráž do stresové pozice. Když už zajatec v jedné pozici umdlévá, pozice se střídají. Stojím v pozoru a ruce mám dlaněmi těsně nad hlavou (lokty od sebe). Zpočátku to jde, po čtvrt hodině už ruce necítím.

Střídáme. Opřou mě rukama o stěnu, nohy rozkročené, dále od stěny, opírám se o prsty. Když mám v prstech křeče, nové střídání. Rovný přímý sed, kolena napnutá, ruce nad hlavou (a břicho bolí a bolí). Občas mě stráž lehkými kopanci srovná do ideální polohy, ale dříve nebo později končím „vy-cukanej“ na zemi.

Poslední pozice je na zemi. Ležím na břiše v pozoru a s hlavou mírně nad zemí se dívám vpřed. Za čas „vyzobávám“ zrníčka mokrého betonu. Všechno je to vysilující a špatně se mi dýchá, stále mám pocit, že jsem bez kyslíku. (Nejspíše je to součást procedury přípravy k výsledku, protože když jsem dostatečně „vyklepanej“ dostávám asi po 4. výsledku opravdovou masku

místo pytlíku. Nevidím nic, ale mohu alespoň ústy volně dýchat.)

První výslech. Stráž mě přivleče do místnosti a zmizí. Smím si sundat pytlík a okamžitě mě oslní světlo. Místnost nemá okna, je obložená světle šedým plechem s droboučkými otvory. Asi kvůli ventilaci (že bych po šesti dnech smrděl?). Místnost je přepažena černou fólií. Někdo na mě řve přes repro, že prý se smím napít. „Přijímat jenom dárky“ - zní mi v uších z přednášky a nereaguji. Za chvíli mu dojde trpělivost, pytlík na hlavu, stráž.

Zase cvičím. Snažím se ukázat Holanďanům, co my (Češi) vydržíme. Už po několikátém výslechu vím, že je to blbost. Výslech není sport a tady vždycky vyhraje stráž. Všechno je jenom otázkou času. Vyčerpání není cílem, ale prostředkem k informacím.

Po pátém výslechu jsem v krizi. Jsem úplně vyčerpáný, nekontrolovaně se třesu na celém těle a unavená šíje mi nedovoluje držet hlavu rovně, takže se v některých polohách klátím ze strany na stranu. Dýchám hrozně rychle, zhluboka a nemohu to zastavit. Navíc dostávám fakt „dobryho“ vyšetřovatele. Zlý chlapec. Ječí mi přímo do ksichtu, mlátí do stěn a kope do židlí. Nechá mě klikovat a stále mi vyhrožuje, nadává a zesměšňuje. Po téhle „návštěvě“ mě stráž sama vede k doktorovi. Ten zjišťuje můj puls, nechává mě dýchat do dlaní a říká, že je to normální reakce na nenormální situaci. Celou dobu šeptáme, pak doktor chvíli hlídá dveře a doktorka mi dá kousnout energetické tyčinky. Navždy si odnáším vzpomínku, že doktoři v Holandsku jsou laskaví lidé.

Při cestě zpátky do odpočívárny zjišťuji, že procedura přípravy k výslechu asi funguje. Tak, jak roste intenzita šumu, cítím rostoucí napětí a odpor k tomu, vrátit se do „odpočívárny“. Vím, že mě čeká jenom cvičení a bolest. Celý ten proces mě uzavřel do toho nejtěsnějšího vězení. Nevidím, neslyším, jsem vyčerpáný a nesmím se ani poškrábat, stále mě někdo sleduje, kontroluje a upravuje do „správné“ polohy.

Někdy uprostřed bolesti mi kdosi nadzdvihne pytlík a dává mi napít. Bezděčně

sahám po kelímku, ale stráž mě uhodí přes ruku. Někdo mě napájí, musím pít rychle a zbytek čaje mi stéká po bradě. Nesmím se utírat. Výsledek je, že přestože jsem dostal napít, cítím se ponížený. Uprostřed monotónního šumění jsem sám ve tmě svých vlastních obav a vyčerpání. Po čase mi všechno splývá a v hlavě mi šumí, jako všude kolem.

Jenom matně rozlišuji jednotlivé výslechy. „Hodní“ vyšetřovatelé se chovají přátelsky a hovoří vlídně. „Já ti chci přeci pomoci a pomůžu, ale potřebuji informace, víc informací.“ „Zlí hoši“ na mě řvou povely, „lehni, klekni, svlíkní se“ a všechno musí být „faster, faster“! Střídá se angličtina, němčina, ruština. Nechci přiznat, že rozumím rusky (další informace), proto ruské povely ignoruji, anglické provádím, jenže vyšetřovatelé jsou tři, křičí jeden přes druhého a všichni střídají perfektní angličtinu s ruštinou. „Lay down, your registration number, imja, tvajo imja, nationality“.

Nad ránem jsem opravdu vyčerpáný. Stojím u zdi, už nemám ani ruce nad hlavou, protože je prostě neudržím. Zrychleně dýchám a mám třasavku. Před očima se mi rychle střídají neuvěřitelně živé sny s realitou a pomalu se kývám ze strany na stranu. Čas od času mě stráž uchopí za klopy a na chvíli mě stabilizuje. „Ještě pár minut“ přesvědčuji sám sebe, „počkám až omdlím a pak to nějak dořeším“.

Stráž mě zase někam vleče. V botách už dávno nemám tkaničky, takže klopýtám. Tuším, že jsem ve větší místnosti než obvykle. Smím si sundat masku. Místnost je plná lidí a je tu i rozhodčí: „Lady and gentlemen the exercise is over!“ Dopřede právě včas. Kolem nás jsou strážé a vyšetřovatelé a všichni nám tleskají. Po krátkém vyhodnocení každý dostane housku, klobásu a kolu. Jdeme se vysprchovat a ve sprchách všichni vypadáme, jak reklama na hlad. Kupodivu mě nic nebolí, nemám žádnou svalovici, i když ještě před chvílí jsem padal na hubu. **Nálada je výborná, všichni vyprávějí týdenní zážitky.**

ČTVRTEK

V 11 hodin je společný oběd všech účastníků kurzu. Jíme opatrně, je to první normální jídlo po sedmi dnech.

Zkušenost? Zkušenost je nepřenositelná. Pro nás to znamená větší sebevědomí. Dále přesvědčení, že hranice toho, „co člověk vydrží“ jsou daleko za limity, které po-

važuje za normální běžná populace. Ještě dlouho doznívá zvláštní pocit „odstupu“ od každodenního pinožení za svou kuličkou, pocit, že čím méně věcí mám, tím jsem svobodnější. A tady jsme poznali, že „opravdu“ potřebuji jen velmi málo. Tenhle nový pocit mi dovolil „vyhlédnout“ ze smogu denních povinností a starostí, z povzdálí se podívat na vlastní život a těšit se z maličkostí a samozřejmostí, na které v naší hektické době většinou nemáme čas.

BEZPEČÍ A HOROLEZECKÉ LANO

Kapitán Mgr. MIROSLAV JEBAVÝ

Jelikož je, dle mého názoru v pomůcce Vojensko - praktické lezení (Těl-51-1) věnován nedostatečný prostor tématu horolezecké lano pokusím se tuto skutečnost alespoň tímto článkem částečně napravit.

Horolezecké lano je nejdůležitější součást jistícího řetězce ve vojensko - praktickém lezení (dále jen VPL), proto nesmí nikdy selhat. Abychom tomuto selhání zabránili musíme mít o horolezeckém lanu (dále jen HL) širší znalosti ne jen, že se skládá z jádra a opletu Dobré znalosti konstrukce, výběru, údržby, kontroly a používání HL jsou rozhodující při omezování rizika při tak náročné činnosti jakou VPL je.

Dělení lan

Lana dělíme z několika hledisek. Nejdůležitější a nejzákladnější dělení je na dynamická a statická lana.

Statická lana ve VPL používáme jen ke slaňování, jednolanovým technikám, pro spouštění a vytahování, k vytvoření lanového zábradlí, ale nikdy k jištění! Šířeji se jim zde věnovat nebudeme.

Dynamická lana jsou skupinou širší a z hlediska VPL i důležitější, proto je jejich problematice zaměřen zbytek článku.

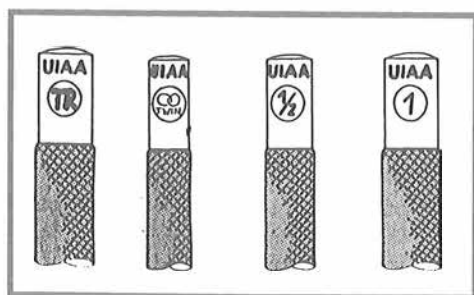
Dynamická lana

Jednoduché lano: Nejpoužívanější typ HL, poznáme jej podle normalizované kon-

trolní značky umístěné vždy na konci lana, kde je v kroužku číslo 1 (viz. obr. 1). Průměr těchto HL se pohybuje většinou v rozmezí od 10 do 11,5 mm.

Poloviční lano: Tzv. „půlka“. Používá se výhradně v páru a poznáme ho podle normalizované kontrolní značky „1/2“ v kroužku (viz. obr. 1). Průměr těchto HL se pohybuje většinou v rozmezí od 8,5 do 9,5 mm. Systém jištění pomocí polovičních lan je maximálně pevný a bezpečný, ale ve výcviku VPL jen málo používaný. Využití tohoto systému, kdy se do postupových jištění zapíná HL střídavě, je vhodné pro lezení v horách a při lezení na ledu a sněhu. Další výhodou tohoto jištění je zamezení vysokého tření mezi HL a skálou v důsledku členitého terénu.

Poznámka: Výše zmiňované normalizované kontrolní značky se začaly používat od roku 1973. K jejich zavedení vedla tragická nehoda ve Švýcarsku, kdy se použila „půlka“ samostatně. Došlo k přetržení HL a k smrtelnému úrazu.

Obr. 1.

Dvojité lano: Tzv. „dvojče“. Používá se tak jako „půlka“ výhradně v páru a je ho nutné zapínat do všech jisticích bodů současně. Označení tohoto HL jsou dva protínající se kroužky často doprovázené slovem TWIN (viz. obr. 1). Běžný průměr těchto HL se pohybuje v rozmezí od 8 do 8,5 mm.

Lano TOP ROP: Jde o nový typ HL, se kterým se tak často nesetkáváme. Je důležité upozornit, že se nejedná o dynamické HL, ale pouze o polodynamické HL, je určené pouze k jištění druholezce (od toho název TOP ROP - v označení potom TR v kroužku (viz. obr. 1). Jelikož nesmí být použito k jištění prvolezce, využívá se nejvíce na umělých stěnách a cvičných skalách při jištění tzv. „na rybáře“.

Důležitá označení horolezeckých lan

S dále uváděnými označeními se setkáme jak v katalogové prezentaci, tak na visačkách HL. Jejich znalost, bez ohledu na jejich důležitost, usnadní orientaci při výběru nových HL.

Značky na obr. č. 2, zejména v katalogové prezentaci, ale i na visačkách nových

HL, nahrazují nebo doprovázejí již popsaná označení na obr. 1. Další označení, se kterými se setkáme při nákupu nového HL, jsou značky uváděné na obr. 3.

První značka S v kroužku znamená „standardní HL“, které nemá další speciální úpravy.

Druhá značka vodní kapka s označením W.R. (water resistant) znamená mezystupeň mezi standardním HL a lanem s označením C. I. A. PRODUKT - completely impregnated alpinistic product - plně impregnovaný horolezecký výrobek (C. I. A. P.) (viz. třetí značka obr. 3).

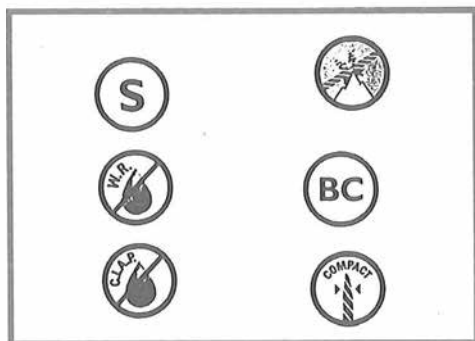
Tato dvě označení jsou vodu odpudivé úpravy, které snižují nasákavost HL na možné minimum. Jde o velmi důležitou úpravu, protože HL při nasáknutí nejen velmi výrazně zvyšuje svoji hmotnost, ale především se značně snižuje jeho pevnost a schopnost pohlcovat pádovou energii. S mokřím HL se též hůře manipuluje. Při chladném počasí nasáknutá voda v HL zamrzá a HL ztuhne tak, že se s ním nedá pracovat. Ledové krystalky navíc snižují pevnost HL.

Čtvrtá značka lano na hrotu ostrého vrcholu označuje další důležitou vlastnost - oděru vzdornost. Pro VPL je to vzhledem k velmi častému používání a náročným činnostem asi nejdůležitější speciální úprava HL, která dokáže výrazně prodloužit životnost HL (samozřejmě při zachování všech ostatních zásad používání HL rozebíraných dále).

Poslední dvě značky obr.č.3 nejsou již tak významné. První z nich BC - BICOLOUR znamená dvoubarevnost HL, kdy jedna polovina HL je rozdílná druhé, co se

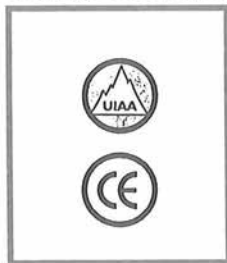
Obr. 2.

Obr. 3.

barevné úpravy opletu HL tyče. Tato úprava nám usnadňuje manipulaci s HL, zejména orientaci o polovině HL, např. při zřizování slanění. Druhá značka je t z v. "COMPACT ZAKONČENÍ". Jde o novou speciální technologii zakončování lan, kterou vyvinula naše firma Lanex Bolatice. V délce posledních 15 mm je spojeno jádro a oplet do jedné kompaktní složky, jež nám potom usnadňuje manipulaci s HL.

Základní a nejdůležitější označení, která musí dynamická HL mít, jsou znázorněna na obr. 4. První značka UIAA označuje mezinárodní

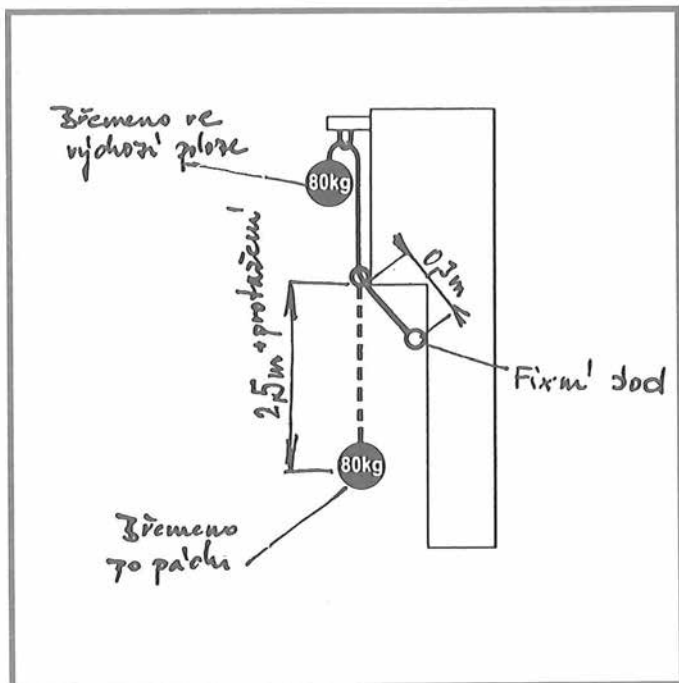

Obr. 4.

horolezeckou organizaci, druhá CE znamená označení CEN - úřad pro evropské normy v Bruselu. UIAA spolupracuje s CEN a veškeré nově vytvořené evropské

normy přejímá a přidává k nim vlastní, přísnější doporučení. Normy UIAA byly aktualizovány v únoru 1998. Má-li HL označení CE nebo UIAA, znamená to, že stanovené normy splňuje.

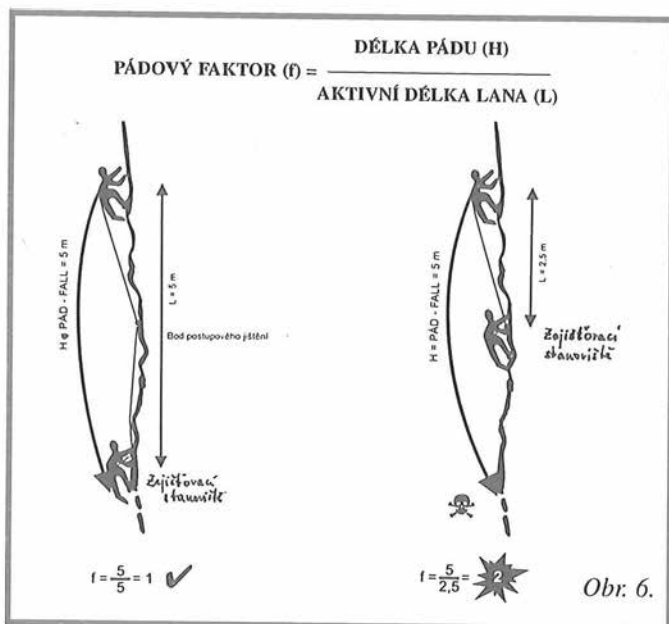
Od července 1995 byla navíc veškerá horolezecká výzbroj, která chrání lezce v případě pádu, tedy i horolezecké lano, zařazena mezi osobní ochranné prostředky a musí být označena značkou CE. Pro dynamická HL platí velmi přísná norma EN 892, která dohlíží na všechny měřené parametry.

Obr. 5.

Parametry a vlastnosti horolezeckého dynamického lana

HL je tvořeno z jádra a opletu. Jádro, hlavní pevnostní součást HL je tvořeno až 100 000 nylonovými vlákny. Tato vlákna jsou spletena do přízí, ty do pramenů. Oplet HL obaluje těsně jádro. Jeho hlavním úkolem je chránit jádro před oděrem, třepením, prachem, vlhkostí a UV zářením. Kromě toho oplet zvyšuje pevnost HL. Podíl opletu na celkové pevnosti a hmotnosti HL je přibližně 25-30 %.

o hmotnosti 80 kg u jednoduchých a dvojitých HL a 55 kg u polovičních HL. Břemeno je upevněno na lanu o celkové délce 2,8 m. Před pádem je vyzdvíženo 2,3 m nad vratný bod, který má zaoblení 5 mm a simuluje nám karabinu. Testované HL je ve fixním bodě upevněno staticky! Celý test dokumentuje obr. 5. Při tomto testu je pádový faktor přibližně 1,75.

Pádový faktor je důležitá veličina pro jehož výpočet existuje jednoduchý vzoreček viz. obr. 6. Z obrázku a vzorového výpočtu vyplývá nutnost zřizování bodů postupového jistění.

Nejdůležitějším parametrem HL je počet pádů, které je HL schopné zachytit. Norma UIAA pro jednoduchá lana stanovuje 5 pádů, pro poloviční lana také 5 pádů a pro dvojitá lana 12 pádů a to vše v pětiminutových intervalech. HL jsou testována podle norem EN /UIAA.

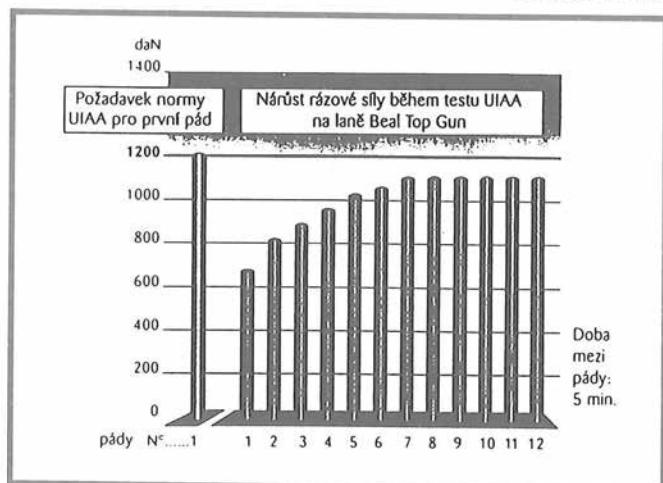
Test spočívá ve volném pádu břemene

Postupové jistění je třeba zřídít co nejdříve, aby nedošlo k pádu přímo do štanu a tím k nejvyššímu možnému pádovému faktoru 2!

Při zachycení pádu v HL vzniká síla - **rázová síla**. Je to síla, která působí na tělo lezce v okamžiku zachycení pádu. Maximální hodnota rázové síly nového HL

je měřena podle požadavků norem, a to při největším zatížení - pádovým faktoru 2 - při prvním pádu do HL. Tato naměřená hodnota je uváděna v základních charakteristikách HL.

Maximální hodnota rázové síly stanovená normou je pro jednoduché a dvojitá HL 1200 daN a pro poloviční HL 800 daN. Při opakovaných pádech se dynamická kapacita HL snižuje, tím se zvyšuje hodnota rázové síly viz. obr. 7.

Obr. 7.

Lidské tělo při zachycení pádu může vydržet přetížení max. 15 G (patnáctinásobek hmotnosti - v laboratorních podmínkách to je $15 \times 80 \text{ kg} = 1200 \text{ kg}$). Jednotkou, která se pro vyjádření rázové síly používá je DecaNewton - daN ($1 \text{ daN} = 1 \text{ kg}$). Dynamická HL jsou konstruována tak, aby byla schopna částečně pohltit zachytný náraz při pádu. Tím snižují rázovou sílu a zmírňují její účinky.

Obecně platí, že HL s nízkou maximální rázovou silou pohltí větší část energie vytvořené pádem lezce, nežli HL s vysokou maximální rázovou silou, a tím méně energie přenechá na další část jistícího řetězce a především na samotného lezce.

Posuv opletu, uzlovatelnost a prodloužení nebo-li užitiný průtah

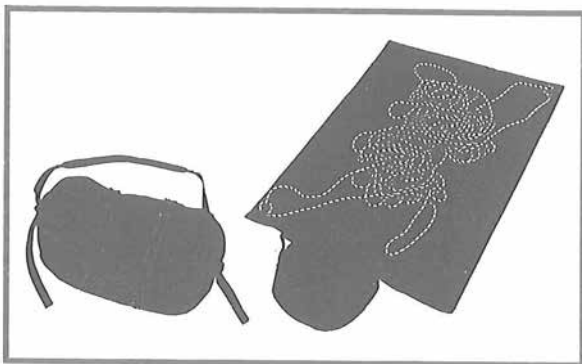
Posuv opletu může být kladný, kdy je oplet delší jak jádro HL, i záporný. Podle normy nesmí být posuv větší než 2% (40mm). Standard UIAA je přísnější a nařizuje max. posuv opletu 1 mm (20mm).

Uzlovatelnost HL znamená schopnost tvoření uzlu. Zkouší se při zatížení HL 10 kg. Vnitřní průměr takto zatíženého jednoduchého HL nesmí překročit 1,1 násobek průměru lana.

Prodloužení (užitný průtah) je poměrné protažení HL při zatížení 80 kg. U dynamických HL nesmí být prodloužení pro jednoduchá a dvojí HL větší než 8% a u polovičních HL větší než 10%. (Statická lana mají užitiný průtah okolo 2,5%).

Skladování, údržba, kontrola a používání horolezeckého lana

HL se musí skladovat vždy čistá a suchá. Skladové místnosti by měly být tmavé, suché a větrané, s relativní vlhkostí vzduchu 65% a teplotou vzduchu od 5 do 25 °C. Nesmí zde být přímý zdroj sálavého tepla a slunečního záření. Vzdálenost od zdroje tepla musí být minimálně 1m. HL nesmí při skladování ani jinak přijít do styku s kyselinami, louhy, žíravinami, olejem, organický-

Obr. 8.

mi sloučeninami a jejich výpary. Zvláště nebezpečný a častý je styk s kyselinou z akumulátorové baterie, kdy i slabá koncentrace kyseliny může mít tragické následky. Těž se musíme vyvarovat styku HL s benzínem a ostatními naftovými produkty. V čisté formě by HL neměly uškodit, ale mohou obsahovat aditiva, která HL poškodí.

Nemělo by docházet ke značení poloviny HL fixem, protože nemůžeme zaručit, že chemické složení tohoto fixu bude trvale stejné a tím bezpečné. Zůstává zde možnost značení poloviny lepící páskou. I to ale s sebou nese určitá nebezpečí a potíže. Potíže vznikají při manipulaci, kdy se může lepenka zadrhávat, zejména při stahování HL při slanění. Velké nebezpečí hrozí tehdy, kdy si někteří nezodpovědní jedinci takto zpevňují protržené oplety HL. Problémy s označením poloviny HL nám v současné době odstraňuje dříve již popsaná úprava BICOLOUR-BC.

Další nebezpečí je styk s ostrými předměty. Po HL se nesmí šlapat, ani na něj pokládat těžké předměty. Stoupání na lano ho nejen znečišťuje, ale poškozuje i jeho strukturu. Lano musíme udržívat vždy čisté. Nečistoty zkracují životnost HL. Dochází k vyššímu oděru uvnitř HL i na povrchu. Ideální ochrana HL pro transport a skladování je speciální obal na lano viz. obr. 8.

Zašpiněné lano můžeme vyprat, ale jen ve vlažné vodě za použití max. mýdlového roztoku. Zakázáno je použití bělidel, odbar-

vovačů a saponátů. HL musí být dále propráno v čisté vodě a usušeno na stinném místě. Správné sušení trvá i několik dní! Praní lana ve vodě nám zvýší jeho životnost.

HL kontrolujeme ve VPL vždy před a po každém použití a po každé mimořádné události. Periodicky by mělo být HL kontrolováno jednou za půl roku. Vznikne-li při prohlídce pochybnost o stavu HL, musí být ihned vyřazeno z používání!

Uživatel je povinen vést pečlivou evidenci počtu zachycených pádů, počtu lezeckých hodin a metrů a počtu slanění. Velmi rychlé slaňování, skákání do slanění může HL velmi poškodit. Některé slaňovací prostředky způsobují ostré ohyby HL nebo se příliš zahřívají, což může vést k poškození struktury HL.

Důvody k vyřazení lana z používání:

- trvalá deformace HL změnou průměru
- narušení opletu HL na povrchu (mechanicky, chemicky nebo tepelně)
- změna struktury, např. barvy povrchu působením tepla (tzv. spečení vláken)
- uvolnění pramene a změna tvaru splétání (oplétání)
- měknutí povrchu způsobené chemikálií nebo teplem
- po přímém styku s otevřeným ohněm
- po doporučené životnosti - max. pět let
- při porušení celistvosti jádra HL
- při prodloužení lana o 10% a více
- po zachycení tvrdého a dlouhého pádu.

Životnost HL je maximálně 5 let od data výroby, ale pouze za předpokladu, že jsou dodrženy zásady používání, skladování a udržování. Skutečná životnost nám závisí také na intenzitě používání. Obecně platí, že u profesionálů, kteří HL používají téměř denně je životnost pouze 6 měsíců, u víkendového používání 1 až 2 roky a příležitostného použití 2 - 5 let. Životnost HL můžeme také vyjádřit v počtech lezeckých hodin. HL může vydržet max. 200 lezeckých hodin. HL s vyšší pevností (počet pádů UIAA) má i vyšší životnost.

Správné používání horolezeckého vybavení snižuje nebezpečí možného úrazu.

Některá rizika a nebezpečí (počasí, zvětralé skály, laviny apod.) však úplně eliminovat nelze, ale kvalitními znalostmi o horolezeckém materiálu můžeme velmi snížit rizika při VPL.

Použitá literatura:

Jebavý, M., Kvaka, Z.: *Vojensko - praktické lezení. Pomůcka Těl-51-1, MO, Praha 1998.*

Procházka, V. a kol.: *Horolezectví. Olympia, Praha 1990.*

Schubert, P.: *Bezpečnost a riziko na skále, sněhu a ledu. 4. aktualizované vydání, 1. v českém jazyce, Freytag a Berndt Praha a Kletř Plzeň 1997.*

Reklamní katalog firmy Lanex Bolatice

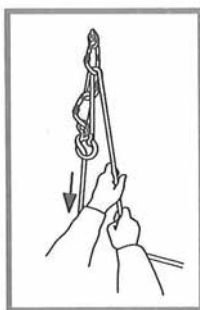
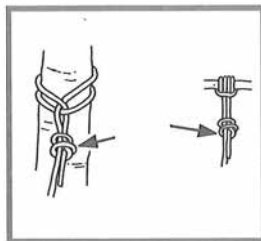
Reklamní katalog firmy Beal

Reklamní katalog firmy Singing Rock

Oprava:

V čísle 10-12/2000 v článku pana kpt. Mgr. M. Jebavého Profil Instruktora ve vojenském lezení jsme obrátili oba uvedené obrázky. Obr. 1 je převrácen zrcadlově a obr. 2 je hlavou dolů. Tímto se omlouvám všem čtenářům, kteří náš „rěbus“ těžko luštili i autorovi článku a oba obrázky přetiskujeme ve správné poloze.

Obr. 1. Rybářský uzel dvojitý: > jako pojistný uzel - polovina uzlu

Obr. 2. Techniky spouštění: • spouštění přes slaňovací osmu

NOVÁ PRÁVNÍ ÚPRAVA branné povinnosti a postavení vojenských správních úřadů

JUDr. JIŘÍ CHAMRÁD

JUDr. ARNOŠT PŘIKRYL

1. část

Každý moderní stát ve svém zákonodárství zakotvuje základní principy vytváření a doplňování svých ozbrojených sil. Ne jinak tomu bylo i po vzniku Československé republiky po roce 1918, po roce 1945 a není tomu jinak ani v současné době. Po druhé světové válce byl 23. 3. 1949 přijat pod č. 92/1949 Sb. nový branný zákon, který nutně odrážel novou mezinárodněpolitickou situaci, která nastala v důsledku „studené války“, ale zejména odrážel i zcela nové politické poměry v ČSR po přijetí Ústavy 9. května 1948.

Pod vlivem společenskopolitických změn poté prošel do roku 1992 branný zákon 15-ti novelizacemi. Přes tuto snahu zákonodárných sborů již uvedený zákon neodpovídal všem požadavkům Listiny základních práv a svobod a Ústavy České republiky, s nimiž se v některých bodech dostával dokonce do rozporu, např. tím, že svěřoval vládě České republiky pravomoc stanovovat státním občanům určité povinnosti, které lze ukládat toliko na základě zákona a v jeho mezích a jen při zachování základních práv a svobod, nebo neupravoval činnost vojenských správ jako správních úřadů, které přitom ukládaly státním občanům různé povinnosti ap. Předmětný branný zákon bylo proto nutno změnit od samého základu, tak, aby odpovídal ústavněprávnímu pořádku.

Zákon č. 218/1999 Sb., o rozsahu branné povinnosti a o vojenských správních úřadech (branný zákon) je účinný od 1. 12. 1999. Vychází z nosných principů ústavního zákona č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky, jehož obsah byl

již rozebrán v dřívějších vydáních tohoto časopisu. Přesto je však potřebné pro výklad tohoto zákona uvést, že tento zákon stanovuje mnohem přesněji práva a povinnosti státním občanům České republiky, nově vzniklým vojenským správním úřadům, vyjmenovaným státním občanům, některým orgánům státní správy a obcím při řešení otázek branné povinnosti.

Na branný zákon navazují zákonitě další zákony branného zákonodárství, např. zákon č. 219/1999 Sb., o ozbrojených silách České republiky, zák. č. 220/1999 Sb., o průběhu základní nebo náhradní služby a vojenských cvičení a o některých právních poměrech vojáků v záloze, zák. č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání, zákon č. 222/1999 Sb., o zajišťování obrany České republiky, a zákon č. 223/1999 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o rozsahu branné povinnosti a o vojenských správních úřadech (branný zákon) a zákona o průběhu základní nebo náhradní služby a vojenských cvičení a o některých právních poměrech vojáků v záloze.

Branný zákon (dále jen zákon) vychází důsledně z principu zakotveného v čl. 4 odst. 1 ústavního zákona č. 110/1998 Sb., že ozbrojené síly (mezi něž zákon č. 219/1999 Sb. řadí Armádu České republiky, Vojenskou kancelář prezidenta republiky a Hradní stráž) budou nadále doplňovány na základě branné povinnosti občany České republiky (dále jen státní občané).

Zákon je rozdělen do 10-ti částí, které na sebe z hlediska časové posloupnosti a logičnosti navazují. Pro snadnější orientaci zákona autoři uvádí členění tohoto zákona do částí:

- I. Branná povinnost,
- II. Vojenské správní úřady,
- III. Povinnosti občana před vznikem branné povinnosti,
- IV. Odvodní povinnost a odvodní řízení,
- V. Služební povinnost,
- VI. Posuzování zdravotní způsobilosti odvedenců a vojáků,
- VII. Mimořádná opatření za stavu ohrožení státu a za válečného stavu,
- VIII. Další ustanovení o branné povinnosti,
- IX. Společná ustanovení,
- X. Ustanovení přechodná a závěrečná.

I. Branná povinnost

Zákon definuje brannou povinnost jako **povinnost státního občana:**

- a) připravovat se k obraně státu
- b) osobně (nezastupitelně) se účastnit plnění úkolů ozbrojených sil České republiky.

Branná povinnost v sobě zahrnuje:

- a) odvodní povinnost,
- b) služební povinnost,
- c) další povinnosti stanovené tímto zákonem.

Zákon stanoví, že náklady spojené s výkonem branné povinnosti uhradí stát.

Podstatnou otázkou, kterou upravuje zákon, je **stanovení rozsahu branné povinnosti**, tedy stanovení okruhu státních občanů, kteří podléhají a budou i podléhat pod tuto povinnost s ohledem na jejich

věk a pohlaví. Zákon oproti dřívějšímu zákonu stanoví, že branná povinnost vzniká (až) dnem, v němž státní občan dosáhne fyzický věk 18-ti let a zaniká dosažením věku 60-ti let, pokud již dříve nezanikla z důvodů výslovně stanovených v tomto zákonu nebo ve zvláštním zákonu (např. zák. č. 18/1992 Sb., o civilní službě, ve znění pozdějších zákonů).

Pokud se týká občanů starších 60-ti let, pak tito mají brannou povinnost jen tehdy, vykonávají-li mimořádnou službu podle § 47 zákona za stavu ohrožení státu nebo válečného stavu anebo pokud si výslovně požádali (zákon nestanoví formu takové žádosti) o prodloužení doby trvání branné povinnosti a tato jim byla na základě jejich žádosti prodloužena. Vojáci z povolání mají brannou povinnost až do dosažení fyzického věku 62 let, pokud jejich služební poměr v té době bude ještě trvat.

Jestliže by některé osoby nabyly státní občanství České republiky až po dovršení 18-ti let svého věku, podléhají branné povinnosti již dnem nabytí tohoto občanství. Podrobnosti o nabývání občanství České republiky stanoví zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky.

Podstatnou skutečností, zakotvenou též v zákoně, je skutečnost, že **ženám může být uložena jen**

a) odvodní povinnost (tj. povinnost do-
stavit se k odvodu a zde se podrobit lékař-
ské prohlídce),

b) povinnost k mimořádné službě (viz § 47 zákona) po dobu válečného stavu, pokud brannou povinnost na sebe nepřevzaly dobrovolně.

Zákon umožňuje státním občanům, kteří nepodléhají pod brannou povinnost podle zákona a také i cizincům, aby požádali o dobrovolné převzetí branné povinnosti dnem, v němž dosáhli věku 18-ti let. Příslušnou žádost může státní občan podat u místně příslušné územní vojenské správy a cizí státní příslušník u Ministerstva obrany České republiky (dále jen ministerstvo obrany).

Důležitým ustanovením je i vymezení specifických důvodů o zániku branné povinnosti, včetně osob, které na sebe dobrovolně převzaly brannou povinnost.

Branná povinnost zde zaniká ze zákona:

- osobám, které sice byly odvedeny, avšak nebyl pro to právní důvod (např. byl odveden cizí státní občan),

- osobám, které se staly trvale neschopnými výkonu vojenské činné služby a to na základě výsledků provedeného odvodního řízení nebo přezkumného řízení,

- osobám, které pozbyly státní občanství České republiky,

- občanům, kteří skutečně nastoupili k samotnému výkonu civilní služby nebo byli této služby formálněprávně zproštěni anebo jim bylo vykonání této služby prominuto,

- ženám, které nenastoupily výkon základní nebo náhradní služby či se k jejímu výkonu později staly dodatečně dočasně neschopné anebo z ní byly předčasně propuštěny na základě provedeného přezkumného řízení.

O zániku branné povinnosti brance, odvedence a vojáka v zákoně stanovených případech vydává těmto osobám místně příslušná územní vojenská správa **osvědčení**, které deklaruje nastalý právní stav (např. u osob starší 60-ti let, u osob trvale neschopných k výkonu vojenské činné služby, u osob nastoupivších k výkonu civilní služby ap.).

II. Vojenské správní úřady

Dnem 1. 12. 1999 se tímto zákonem zřídily z bývalých okresních vojenských správ územní vojenské správy jako územní vojenské správní úřady I.stupně a velitelství územní obrany jako správní úřady II.stupně. Jejich právní postavení je tak odrazem požadavků ustanovení čl. 79 odst.1, 2, 3, Ústavy České republiky.

Územní obvody územních vojenských správ jsou shodné s územními obvody okresních úřadů (viz zák. č. 425/1990 Sb., ve znění pozdějších zákonů, o okresních úřadech). Územní obvody velitelství územní obrany zahrnují dnes území něko-

lika územních vojenských správ s ohledem na hustotu obyvatelstva, hospodářský potenciál a dále i s přihlédnutím k potřebám ozbrojených sil. Zákon jich stanovil osm, přičemž jejich členění není identické s členěním vyšších územních samosprávných celků, kterých je 14 (viz ústavní zákon č. 347/1997 Sb.).

Citovaný zákon ve své příloze uvádí názvy, sídla a obvody územních vojenských správ a velitelství územní obrany.

Vojenské správní úřady vykonávají státní správu podle tohoto zákona a též i podle dalších zvláštních právních předpisů vydaných zejména k provedení branného zákona. Jejich místní a věcná příslušnost k rozhodování se řídí místem trvalého pobytu fyzických osob nebo sídlem právnických osob.

Vojenské správní úřady I.a II. stupně plní současně jako vojenské orgány i úkoly obrany státu.

III. Povinnosti státního občana před vznikem branné povinnosti

Zákon ukládá tomuto občanu povinnost vyplnit v roce, v němž dovrší 18 let věku, a to ještě před zahájením odvodního řízení, zvláštní dotazník, který mu zpravidla doručí místně příslušná územní vojenská správa, a dále vyžádat si jeho doplnění od svého ošetřujícího lékaře se zprávou o svém zdravotním stavu. Poté je tento občan povinen spolu s dvěma osobními fotografiemi vyplněný dotazník neprodleně vrátit místně příslušné územní vojenské správě.

V dotazníku je občan povinen uvádět pravdivé informace, zejména pokud se týká jí údajů o jeho zdravotním stavu. Jinak by se totiž mohl vystavit nebezpečí trestního stíhání, např. pro trestný čin obcházení branné povinnosti podle ust. § 268 tr. zákona. Příslušný ošetřující lékař je podle ust. § 18 odst. 3 písm.a) zákona č. 48/1997 Sb. povinen provést u tohoto občana preventivní prohlídku, jestliže nebyla dosud provedena a dále je i povinen vyplnit zdravotní část předloženého dotazníku. Takto příslušný lékař napomáhá občanu splnit jeho zákonnou povinnost.

IV. Odvodní povinnost a odvodní řízení

Zákon pod pojmem odvodní povinnost rozumí povinnost podrobit se odvodnímu řízení, přičemž liší **odvodní povinnost**:

- pravidelnou,
- mimořádnou,
- dobrovolnou.

Obsahem odvodního řízení je povinnost občana:

- dostavit se k odvodu,
- podrobit se lékařské prohlídce, resp. odborným vyšetřením,
- podrobit se vyšetření osobnostní způsobilosti.

Odvodní povinnost vznikne občanu ze zákona až dnem, v němž dosáhne 18-ti let a zanikne dosažením věku 60-ti let. Odvodní povinnost zanikne občanu též pravomocnými odvodními rozhodnutími o jeho schopnosti nebo o trvalé neschopnosti k vojenské činné službě. Zde zákon tedy předpokládá, že se občan (v dřívější době) podrobil odvodnímu řízení.

Občan, u něhož je dána odvodní povinnost, se zákonem označuje **za brance**.

Součástí odvodního řízení je odvod. Jeho účelem je vzít brance do vojenské evidence a zejména rozhodnout o jeho schopnosti k výkonu vojenské činné služby s ohledem na jeho objektivně zjištěnou zdravotní způsobilost a výsledky dalších vyšetření.

K samotnému odvodu se zřizují u územních vojenských správ odvodní komise a u velitelství územní obrany vyšší odvodní komise.

Odvodní povinnosti odpovídají i **druhy odvodů**:

- pravidelné,
- mimořádné,
- dobrovolné.

Podle ustanovení § 60 zák. č. 367/1990 Sb., o obcích (obecní zřízení), ve znění pozdějších právních předpisů, zpracovávají pověřené obecní úřady k 1. lednu každého kalendářního roku seznamy občanů, kteří jsou zde přihlášení k trvalému pobytu, a tyto předkládají místně přísluš-

né územní vojenské správě do 15. ledna, která z nich vyčlení muže, kteří v daném roce dosáhnou 18-ti let a poté je zapíše k pravidelnému odvodu.

Odobnou povinnost mají i zastupitelské úřady České republiky, v jejichž obvodu státní občané žijí, přičemž seznamy předkládají prostřednictvím Ministerstva zahraničních věcí České republiky ministerstvu obrany do 31. ledna každého kalendářního roku.

Zákon umožňuje náčelníku územní vojenské správy požádat místně příslušný okresní úřad, aby zajistil k provedení odvodů vhodné místnosti s materiálním vybavením, dále pak lékaře a zdravotnické pracovníky k provedení zdravotnických prohlídek branců.

U každé územní vojenské správy je zřizována odvodní komise, přičemž její složení je dáno přímo zákonem:

- předseda, jímž je náčelník územní vojenské správy nebo jím určený zástupce,

- členové, jimiž jsou zástupce okresního úřadu určený přednostou okresního úřadu a dva civilní lékaři, které musí zastupit přednosta okresního úřadu.

Přípravu členů odvodní komise svěčují zákonem toliko velitelství územní obrany (nikoli tedy orgánům územní vojenské správy), přičemž jejich účast je povinen zabezpečit přednosta okresního úřadu.

Samotným odvodům mohou být přítomny osoby určené náčelníkem územní vojenské správy (např. pro organizaci, pro evidenci branců ap.) a dále i osoby, které k tomu byly pověřeny orgány nadřízenými územní vojenské správě (např. z důvodů kontrolních). Odvodům mohou být přítomni i zástupci orgánů obce (např. starosta), z nichž byli branci povoláni k odvodu.

Při odvodu se branci podrobují lékařské prohlídce a dle potřeby i odbornému vyšetření ve zdravotnických zařízeních, které lékaři odvodní komise určí. Není tedy ponecháno na vůli brance, aby si vybral lékaře a zdravotnické zařízení k provedení potřebného vyšetření. Zákon

výslovně stanoví, že lékařské prohlídky mohou být přítomni jen zdravotničtí pracovníci, tzn., že účast dalších osob je při ní vyloučena.

Podle výsledku lékařské prohlídky odvodní **komise rozhodne** (formou správního rozhodnutí):

- o schopnosti brance k vojenské činné službě nebo

- o trvalé neschopnosti brance k vojenské činné službě anebo

- o odročení odvodu při dočasné neschopnosti brance pro nemoc nebo vadu.

Pokud budou u odvodu zjištěny skutečnosti svědčící o dočasné neschopnosti brance pro nemoc či vadu, může být odvodní rozhodnutí odročeno nejdéle na dobu tří roků. V této době však musí být rozhodnuto o schopnosti nebo trvalé neschopnosti brance k vojenské činné službě. Zákon umožňuje tuto lhůtu prodlužovat, pokud nastanou důvody výslovně v zákoně uvedené (viz § 22 odst.3, např. z důvodu výkonu vazby, trestu odnětí svobody brance ap.).

Příslušné odvodní rozhodnutí vydává předseda odvodní komise. Branec se může proti němu přímo odvolat k vyšší odvodní komisi, avšak jen v době míru, tzn. nebyl-li vyhlášen Parlamentem České republiky stav ohrožení státu nebo válečný stav, kdy odvolání brance zákon nepřipouští.

Dojde-li k vyhlášení odvodního rozhodnutí, dle něhož je branec schopen k vojenské činné službě, je toto rozhodnutí nazýváno **odvedením** (nezáleží tedy na tom, zda si branec podal odvolání, jelikož se například může domnívat, že by měl být uznán trvale neschopným k výkonu vojenské činné služby). Avšak teprve po právní moci tohoto rozhodnutí (např. po rozhodnutí o odvolání) se **branec stává vojákem** a až do dne skutečného nástupu vojenské činné služby je nazýván **odvedencem**.

Zákon zmocnil ministerstvo obrany, aby v dohodě s ministerstvem zdravotnictví stanovilo vyhláškou způsob posuzování zdravotní způsobilosti branců k vojen-

ské činné službě při odvodu a stupně zdravotní způsobilosti. Tímto právním předpisem v současné době je vyhláška ministerstva obrany č.256/1999 Sb.

Občané, kteří podléhají pravidelnému odvodu, jsou povinni se k němu dostavit **na základě povolávacího rozkazu**, který jim vydá příslušná územní vojenská správa a doručí buď pošta, správní úřad nebo obecní úřad. V případě, že občan neobdrží povolávací rozkaz, je dle zákona povinen se stejně dostavit na místo odvodu a v době stanovené veřejnou vyhláškou, na což mnozí občané zapomínají. Občan, který se bez náležité omluvy nebo bez závažných důvodů, (např. po těžkém zranění je hospitalizován v nemocnici) se k odvodu nedostaví, může být předveden orgány Policie České republiky podle ustanovení § 42 odst.2 zák.č.71/1967 Sb., o správním řízení (správní řád).

Občané, kteří se nemohli dostavit k pravidelnému odvodu, jsou povinni neprodleně ohlásit příslušné územní vojenské správě pomínutí překážek (např. uzdravení) a pravidelnému odvodu se poté podrobí zpravidla v následujícím termínu.

Konečně je třeba i uvést, že občané, kteří jsou naprosto neschopni výkonu vojenské činné služby, se k pravidelnému odvodu vůbec nepředvolávají (např. neslyšící, nevidomí, bez končetin ap.). Odvodní řízení provede odvodní komise bez jejich osobní účasti na základě dokladů předložených příslušné územní vojenské správě.

Kromě pravidelných odvodů zákon zná ještě **odvody dobrovolné**, které se konají:

- v míru,
- za stavu ohrožení státu,
- za válečného stavu.

Podléhají jim pouze státní občané a cizinci, kteří na sebe převzali zcela dobrovolně brannou povinnost. O průběhu těchto odvodů platí přiměřeně ustanovení o pravidelných odvodech.

Vyšší odvodní komise

Předmětné komise se podle zákona zřizují a působí u velitelství územní obrany ve složení:

- předseda, jímž je velitel velitelství územní obrany,
- členové, jimiž jsou vojenský lékař a vojenský právník (jejich účast zajistí velitel velitelství územní obrany).

Vyšší odvodní komise podle zákona plní tyto úkoly:

- **řídí a kontroluje** činnost odvodních komisí
- **rozhoduje** o odvoláních podaných proti odvodním rozhodnutím
- **přezkoušuje** (přezkoumává) pravomocná rozhodnutí vydaná odvodními komisemi, podle nichž se branci stali trvale neschopnými vojenské činné služby.

Rozhodnutí vyšší odvodní komise směřující proti odvodnímu rozhodnutí nebo o přezkoušení již pravomocného odvodního rozhodnutí, dle něhož se braneц stal trvale neschopným vojenské činné služby, vydává předseda této komise, přičemž napadené odvodní rozhodnutí nebo již pravomocné odvodní rozhodnutí potvrdí nebo zruší. Tato rozhodnutí jsou tedy konečná a nelze proti nim podat odvolání.

Přezkoušení pravomocného rozhodnutí

Přezkoušení (přezkoumání) již pravomocného odvodního rozhodnutí, podle něhož se braneц stal trvale neschopným vojenské činné služby, je mimořádným opravným prostředkem, který je přípustný jen do tří let od nabytí právní moci tohoto rozhodnutí. Bylo-li však toto rozhodnutí vydáno v důsledku jednání (zákon nestanoví kterých osob), které je trestným činem, je přípustné ho vydat po přezkoušení kdykoli.

Přezkoušení předmětného sporného odvodního rozhodnutí, které vydala odvodní komise územní vojenské správy, **provádí vyšší odvodní komise** v těchto případech:

- jestliže je podezření, že bylo vydáno v důsledku jednání, které je trestným činem (tento nemusí být v danou dobu prokázán, např. soudem, ale je zde důvodné

podezření o jeho spáchání), nebo

- odvodní rozhodnutí o trvalé neschopnosti vojenské činné služby bylo vydáno v rozporu s branným zákonem, anebo
- odvodní rozhodnutí bylo vydáno v rozporu s jiným zvláštním právním předpisem (např. vyhláškou ministerstva obrany č. 256/1999 Sb.).

Protože v rámci uvedeného přezkoušení bude zpravidla nutno provádět doplňující odborná vyšetření, zákon stanoví, že o přezkoušení platí obdobně ustanovení tohoto zákona týkající se pravidelných odvodů a jejich průběhu, přičemž, je-li třeba odborného vyšetření, může být občan odeslán i do jiného zdravotnického zařízení, než které provádělo původní (prvotní) vyšetření.

V. Služební povinnost

Zákon pod tímto pojmem stanoví, že jde o povinnost včas nastoupit (podle povolávacího rozkazu) a vykonávat vojenskou činnou službu. Tato povinnost vzniká (až) dnem nabytí právní moci odvodního rozhodnutí o schopnosti k vojenské činné službě. To znamená, že braneц včasným podáním odvolání do odvodního rozhodnutí o schopnosti k výkonu vojenské činné služby se může bránit, má-li zato, že měl být uznán v odvodním řízení buď trvale neschopným k této službě nebo, že je dočasně neschopným k této službě. Nenabude-li odvodní rozhodnutí právní moci, nemůže být (na rozdíl od předchozí právní úpravy) braneц povolán k výkonu vojenské činné služby.

Vojenská činná služba dle zákona zahrnuje:

- základní službu,
- náhradní službu,
- vojenská cvičení,
- mimořádnou službu.

Zvláštním druhem vojenské činné služby je dle zákona služba vojáka z povolání, jež je vykonávána jako zaměstnání ve služebním poměru podle zvláštního předpisu (k tomu viz zák. č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání).

Zákon ukládá vojákům povinnost konat služební povinnost osobně (tj. neza-

stupitelně) podle své fyzické zdatnosti, psychických schopností a svých znalostí. Vojáci, kteří vykonávají některou ze shora uvedených služeb či cvičení, jsou vojáky v činné službě, ostatní vojáci jsou vojáky mimo činnou službu (zákon již nezná institut další služby, vojáka na trvalé dovo- lené, vojáka ve výslužbě).

Základní služba

Délka základní služby je zákonem stanovena na 12 měsíců a začíná dnem jejího skutečného nastoupení u určeného vojenského útvaru a končí dnem propuštění od vojenského útvaru. Ministerstvo obrany České republiky je povinno započíst do této doby vykonanou mimořádnou službu nebo její část. Samotný průběh této služby je upraven zákonem č. 220/1999 Sb., o průběhu základní nebo náhradní služby a vojenských cvičení a o některých právních poměrech vojáků v záloze.

Náhradní služba

Tato vojenská služba se vykonává místo základní služby a trvá jen tři měsíce. Také ona počíná dnem skutečného nastoupení u vojenského útvaru. K jejímu výkonu se však odvedenci určují:

- a) ze zákona,
- b) na žádost odvedence,
- c) z moci úřední.

Také do této služby se započítává vykonaná mimořádná služba či její část. Průběh této služby je upraven shora citovaným zákonem.

Ad. a) Zákon přesně stanoví podmínky, za nichž lze státního občana určit ze zákona k výkonu náhradní služby. Zákon k tomu zmocnil náčelníka územní vojenské správy v případech, kdy občané bez vlastní viny byli odvedeni až po 31. 12. roku, v němž dovršili 30 let nebo bez vlastní viny nenastoupili základní službu do 31. 12. roku, v němž dovršili 30 let (např. z nedbalosti zaměstnanců územní vojenské správy nebyli povoláni k výkonu základní služby ap.).

Ad. b) Nejčastějším případem bude i v budoucnu určení k náhradní službě na žádost. Zákon stanoví, že k náhradní službě na žádost lze určit:

- odvedence,

- vojáky v základní službě, kteří dosud nevykonali 3 měsíce služby,

- vojáky, kterým byla základní služba přerušena, aniž vykonali 3 měsíce této služby, jestliže o tento druh služby požádají ze závažných rodinných, sociálních nebo hospodářských důvodů.

Předmětnou **žádost podává odvedenec** u místě příslušné územní vojenské správy a voják u svého služebního orgánu, kteří rozhodují o podaných žádostech formou rozhodnutí. Zákon žadatelům ukládá, aby k žádosti připojili potvrzení o skutečnostech a poměrech, které mají být důvodem k vyhovění žádosti, přičemž musí být i ověřené:

- obecním úřadem z místa trvalého pobytu nebo

- jiným správním úřadem (dle povahy věci).

Ministerstvo obrany je zákonem zmocněno, aby vyhláškou stanovilo rozsah závažných důvodů pro určení k náhradní službě na žádost. Tímto právním předpisem je v současné době vyhláška ministerstva obrany č. 260/1999 Sb.

Pokud však pominou důvody, pro které byl žadatel určen k náhradní službě, je povinen tuto skutečnost neprodleně ohlásit příslušné územní vojenské správě, jejíž náčelník má povinnost rozhodnutí o určení k náhradní službě zrušit, stejně tak i v případech, kdy nebyly dány důvody k takovému určení či došlo k neoprávněnému určení k náhradní službě. Zákon v těchto případech nepřiznává odkladný účinek odvolání proti rozhodnutí o zrušení určení k náhradní službě, takže výkon náhradní služby by byl skončen již dnem vydání tohoto rozhodnutí. Tito odvedenci nebo vojáci jsou pak povoláni k vykonání základní služby, přičemž se jim započítává doba výkonu náhradní služby či část základní služby.

Ad. c) Určení k náhradní službě z moci úřední je institutem, který je charakterizován tím, že občan zde nevystupuje jako žadatel, ale o určení je rozhodováno státním nebo služebním orgánem, jestliže nastanou podmínky v zákoně předvídané.

Podle zákona je náčelník územní vojenské správy povinen určit k náhradní službě ty odvedence, kteří žádají o přijetí do služebního poměru vojáka z povolání nebo příslušníka Policie České republiky (k tomu viz zák. č. 221/1999 Sb., a zák. č. 186/1992 Sb., v platném znění).

K náhradní službě z moci úřední lze též určit formou rozhodnutí odvedence a vojáky, kteří dosud nevykonali 3 měsíce základní služby a není jich třeba k doplnění ozbrojených sil. Jejich počty stanoví ministerstvo obrany. Zatímco o určení odvedenců rozhoduje náčelník územní vojenské správy, o určení vojáka rozhoduje příslušný služební orgán. Při rozhodování o tomto určení je nutno brát přiměřeně do úvahy skutečnosti a důvody, jako při určování k náhradní službě na žádost.

Zákon umožňuje předmětné rozhodnutí zrušit, zejména pominou-li důvody, které zakládaly povinnost k vydání příslušného rozhodnutí (např. odvedenec odvolá žádost o přijetí do služebního poměru vojáka z povolání ap.). Proti rozhodnutí o zrušení určení k náhradní službě z moci úřední zákon odvolání nepřipouští, takže po nabytí právní moci tohoto rozhodnutí se odvedenci či vojáci, dříve takto určení k náhradní službě, povolávají k základní službě.

Zde je však nutno ještě uvést, že v případě, kdy by služební poměr vojáka z povolání ještě nevznikl podle § 5 odst. 3 zák. č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání, (voják vykonává náhradní službu) povolá se tento voják k dokončení základní služby v zákonné výměře 12-ti měsíců.

Nenastoupení základní nebo náhradní služby

Zákon stanoví obecnou zásadu, že odvedenci nastupují základní nebo náhradní službu zpravidla v kalendářním roce, v němž byli odvedeni nebo v následujícím roce, přičemž ministerstvo obrany je oprávněno stanovovat konkrétní nástupní dny (tzn. zda se tak bude dít 1x či vícekrát a v kterých dnech).

Odvedenci se povolávají do základní nebo náhradní služby doručením povolá-

vacích rozkazů, které vydává územní vojenská správa dle místa trvalého pobytu odvedenců. Doručují se zpravidla poštou, ale zákon připouští i prostřednictvím správních úřadů nebo obecních úřadů.

Zákon ukládá odvedenci povinnost dostavit se k určenému vojenskému útvaru ve stanovenou dobu a zde prokázat svoji totožnost (zákon však nestanovuje způsob), předložit příslušná oprávnění, zejména řidičský průkaz a podrobit se lékařské prohlídce vojenským lékařem. Zákon odvedenci neukládá povinnost dostavit se k vojenskému útvaru ve střízlivém stavu.

Pokud by se odvedenec nemohl dostavit včas k určenému vojenskému útvaru ze zdravotních či jiných vážných důvodů, je povinen to oznámit povolávající územní vojenské správě a písemně doložit důvody nenastoupení (např. lékařskou zprávou) stejně jako pominutí těchto důvodů. K nástupu těchto služeb se pak povolá zpravidla až v následujícím nástupním termínu.

Zaviněné nenastoupení základní nebo náhradní služby ke stanovenému vojenskému útvaru může zakládat u odvedence odpovědnost pro trestný čin nenastoupení služby v ozbrojených silách podle ust. § 270 tr. zákona, jestliže by odvedenec stanovenou povinnost nesplnil do 24 hodin po uplynutí lhůty stanovené v povolávacím rozkaze. V soudním řízení by bylo možno tomuto odvedenci v době míru uložit trest odnětí svobody až na tři léta, za stavu ohrožení státu nebo válečného stavu pak trest odnětí svobody na dobu 6 měsíců až 4 léta.

Pokud by odvedenec jen nedodržel stanovenou dobu k nástupu služby a dostavil by se k útvaru před uplynutím lhůty 24 hodin, naplnil by skutkovou podstatu přestupku na úseku obrany České republiky podle § 43 odst. 1 písm. b) zák. č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů, za který je možno odvedenci uložit pokutu až do výše 3.000,- Kč.

Odklad základní nebo náhradní služby

Na žádost odvedenců, kteří se připravují na své povolání či to vyžadují jiné důvody hodné zvláštního zřetele, zákon umožňuje povolit odklad výkonu základní nebo náhradní služby, avšak nejdéle do nástupního dne v roce, v němž odvedenci dosáhnou věku 26 let a studentům vysokých škol do ukončení jejich studia, nejdéle však do nástupního dne v roce, v němž dosáhnou 30-ti let.

Zákon sice výslovně nepožaduje písemnou formu žádosti, ale ta se předpokládá, neboť se požaduje, aby žadatel předložil potvrzení, jež osvědčí důvody potřebné k rozhodnutí o žádosti. O odkladu základní nebo náhradní služby **rozhoduje náčelník příslušné územní vojenské správy**. Podstatnou skutečností však je, že odvolání odvedence proti zamítavému rozhodnutí nemá odkladný účinek, tzn., že tento odvedenec by musel nastoupit k výkonu základní nebo náhradní služby, pakliže byl povolán, i kdyby o jeho odvolání nebylo ještě rozhodnuto velitelem velitelství územní obrany, jako orgánu správního úřadu II. stupně.

Pokud by došlo k pominutí důvodů, pro něž byl odklad povolen (např. zanechání studia, vyloučení ze studia ap.), je odvedenec povinen do 8 dnů tuto skutečnost oznámit (ústně či písemně) příslušné územní vojenské správě. Zákon v tomto případě nepožaduje zrušení rozhodnutí o povolení odkladu, i když by to z povahy věci bylo na místě, zejména s ohledem na stanovenou dobu odkladu, což může vyvolávat pochybnosti na straně odvedenců. Tito pak, pokud nepodali včas další žádost o odklad výkonu základní nebo náhradní služby, by byli povoláni k jejich výkonu v nejbližším nástupním termínu.

Zákon dále umožňuje i vojákům v základní nebo náhradní službě na jejich žádost dodatečně povolit odklad výkonu těchto služeb, přičemž příslušnou žádost podávají příslušnému služebnímu orgánu. O těchto žádostech rozhoduje jen ministerstvo obrany. Je samozřejmé, že i v těchto

případech musí být žádosti řádně doloženy. Zákon zmocnil ministerstvo obrany k vydání vyhlášky, již by stanovilo důvody hodné zvláštního zřetele pro povolení odkladu základní nebo náhradní služby. Tímto právním předpisem je v současné době již zmíněná vyhláška ministerstva obrany č. 260/1999 Sb.

Přerušení základní služby místo určení k náhradní službě

Zákon pamatuje na poměrně časté případy, kdy je nutné základní službu přerušit, zejména z vážných osobních důvodů nastalých na straně vojáka.

V praxi půjde o případy, kdy vojáci již vykonali základní službu delší než tři měsíce a nemohou být tedy již určení k náhradní službě podle § 30 odst. 1 zákona (viz výše). Nastanou-li tedy důvody uvedené ve vyhlášce ministerstva obrany (č. 260/1999 Sb.), lze základní službu přerušit a tito vojáci se předčasně propustí ze základní služby.

Pokud by došlo k pominutí důvodů přerušení základní služby, což je voják povinen neprodleně ohlásit územní vojenské správě, tato ho povolá k základní službě jen na dobu, která skončí dnem, kterým by jinak základní služba pro něho skončila, kdyby nebyla přerušena. Jestliže by nebyly dány vůbec důvody pro přerušení základní služby (např. z důvodu fingovaného potvrzení ap.), povolá se voják k dokončení přerušené základní služby v celém rozsahu.

Přerušení základní služby

Zákon v ust. § 26 odst. 1 taxativně uvádí případy, kdy se **obligatorně přeruší vojákům základní služba**:

a) vykonávají-li funkce uvedené v § 43 zákona (např. poslancům, senátorům, státním zástupcům Nejvyššího státního zastupitelství, soudcům Nejvyššího soudu České republiky ap.),

b) rozhodne-li se tak na základě پزشكného řízení o zdravotní nezpůsobilosti k výkonu základní služby,

c) kterým by měla být udělena zdravotní dovolená na dobu zbývajících k do-

končení základní služby, pokud nepřesahuje tato doba 30 kalendářních dnů,

d) kterým byl dodatečně povolen odklad (na základě dříve podaného odvolání do zamítavého rozhodnutí náčelníka územní vojenské správy),

e) kteří byli vzati do vazby (soudem podle § 68 tr. ř.),

f) dnem nástupu výkonu trestu odnětí svobody (uloženého dříve soudem na základě pravomocného rozsudku),

g) kteří se svémocně vzdálili a to dnem následujícím po uplynutí 30-ti dnů svémocného vzdálení.

O přerušení základní služby z uvedených důvodů **rozhoduje příslušný velitel** (náčelník) formou opatření, tzn. svým rozkazem a nikoli formou správního rozhodnutí.

Zákon v ust. § 36 odst. 2 umožňuje přerušit základní službu i z fakultativních důvodů:

a) mají-li být vyrovnány přebytečné počty (nemyslí se jen přebytky u konkrétního vojenského útvaru),

b) jde-li o hromadné propuštění jednoho nástupního termínu.

Pokud je rozhodnuto o přerušení základní služby, musí služební orgán (příslušný velitel, náčelník) tyto vojáky neprodleně ze základní služby předčasně propustit. Pokud pominou důvody, pro které došlo k přerušení základní služby, povolávají se tito vojáci k jejímu dokončení, pokud jim nevykonaný zbytek základní služby již nebyl prominut.

Přerušení náhradní služby

Také výkon náhradní služby, byť dnes zkrácený jen na dobu 3 měsíců, zákon ukládá přerušit, nastal-li některý z důvodů uvedených v ust. § 26 odst. 1 písm. a), b), d) až g) (viz shora). Při přerušení náhradní služby se vojáci, jichž se přerušení týká, předčasně propustí z náhradní služby. Po pominutí důvodů přerušení náhradní služby se tito vojáci povolávají k jejímu dokončení, nebyl-li jim zbytek této služby prominut.

Propuštění za základní nebo náhradní služby

Nestanoví-li branný zákon jinak, musí se vojáci po vykonání zákonem stanovené doby základní služby nebo náhradní služby propustit, popř. až po nahrazení zameškané služby. Před propuštěním jsou vojáci povinni se podrobit lékařské prohlídce vojenským lékařem.

Prominutí základní nebo náhradní služby

Zákon zde přináší nový prvek do rozsahu branné povinnosti. Je jím dána možnost prominout (fakultativně) výkon celé základní nebo náhradní služby nebo jejich nevykonané části odvedencům a vojákům, jejichž sourozenec zemřel v přímé souvislosti s výkonem vojenské služby nebo jdeli u nich o zvlášť závažné rodinné důvody, které nelze dostatečně (účinně) řešit (např. určením k náhradní službě nebo jejím odkladem či přerušením základní služby).

Zákon obligatorně stanoví povinnost prominout výkon náhradní služby u odvedenců, kteří bez vlastní viny nenastoupili náhradní službu do 31. prosince kalendářního roku, v němž dovršili 30 let.

Zákon nově fakultativně umožňuje prominout výkon celé základní služby nebo náhradní služby odvedencům, kteří z vlastní viny nenastoupili tyto služby do 31. 12. roku, v němž dovršili 35 let věku. V praxi zde půjde zejména o výkonné sportovce působící v zahraničí ap.

Příslušné rozhodnutí o prominutí základní nebo náhradní služby, nebo jejich zbytku a započítání do vojenské činné služby, vydává ministerstvo obrany nebo příslušná územní vojenská správa.

- pokračování -

V příštím čísle, v druhé části tohoto článku najdete: Vojenská cvičení, nahrazování zameškané základní nebo náhradní služby a vojenského cvičení, dočasné úlevy ze služební povinnosti, osvobození od služební povinnosti, záloha ozbrojených sil, posuzování zdravotní způsobilosti, mimořádná opatření, další ustanovení o branné povinnosti, společná, přechodná a závěrečná ustanovení.

SEMINÁŘ K PSYCHOSOCIÁLNÍ PODPOŘE aneb čeští psychologové mezinárodně

Major OTAKAR PATOČKA

Rozkazem MO č. 2 ze dne 17. 1. 2000 byla v rezortu MO zřízena psychologická služba (viz naše dřívější informace ve VP č. 4-6 a č. 7-9/2000) Uvedený dokument je vyvrcholením víceletého působení a snah na tomto poli. Jasně vymezuje její postavení, působnost, strukturu a pochopitelně i konkrétní úkoly.

V souladu s plánem dvoustranné spolupráce a z iniciativy OSP MO SPSP MO, jmenovitě pplk. Mgr. Ing. Vladimíra Bartoše, se v loňském roce v Praze uskutečnil třídenní odborný seminář. Jako referující se ho zúčastnili tři belgičtí psychologové - vedoucí katedry psychologie Královské vojenské akademie z Bruselu major Drs. Jacques Mylle, MSc., jeho asistent kapitán Psy Erik De Soir a vojskový psycholog z operačního stupně kapitán Psy Yves Coene. Setkání navázalo na loňskou úspěšnou a užitečnou dvoudenní akci (podrobněji viz 1), jejímž hlavním tématem se stala problematika zvýšené zátěže, stresu, hromadného neštěstí a specifických reakcí a prožívání při a po jejich absolvování.

Nastolené otázky se nás netýkají jen zdánlivě, neboť vlivem současného hektického tempa života se opravdu každý z nás může různou formou a v různém rozsahu stát „zákazníkem“ integrovaného záchranného systému. Pravděpodobně proto není a nebude sporu o trvale rostoucím významu řešení otázek obsahu a zejména pohotovosti, ujasnění kompetencí, efektivnosti a dalšího zdokonalování činnosti podobných systémů, jak o tom svědčí snaha tyto iniciativy institucionálně potvrdit přijetím příslušného zákona v roce 2000.

Seminář po „předložské“ premiéře se díky zahraničním odborníkům a zájmu a aktivitě tuzemských posluchačů stal významnou a úspěšnou kapitolou v dalším propracování a popularizaci této oblasti v ČR a hlavně v rezortu MO. Další přínos můžeme vidět v hlubším uvědomění si specifik a odlišností pro bojovou přípravu a pro plnění úkolů spojených

s nevojenským ohrožením, záchrannou a záchrannou činností i přes existujícího společného jmenovatele v podobě ohrožení života a zdraví zasahujících vojáků. I přes různý charakter ohrožení lidských životů, hmotných a kulturních statků a životního prostředí dochází k řadě shodných negativních jevů v průběhu neštěstí a i následujících dopadů v časovém období po něm.

V úvodu si účastníci z řad vojenských psychologů, učitelů a příslušníků dalších institucí a resortů ČR vyslechli nejen nezbytné organizační pokyny, ale také obsah a zásady práce v průběhu semináře. Poté jim lektori připomenuli status a aktuální úkoly vojenské psychologie v belgických ozbrojených silách. Vojenská psychologie si zde získávala prestiž jen postupně a s řadou i u nás v AČR známých překážek. Nejčastěji měly podobu předsudků vůči oboru a postojů a pocitů nadřízených, že jim nikdo nemusí radit a že všechny problémy u podřízených a v procesu řízení a velení sami a úspěšně vyřeší. Trvalo několik let, než se vojenští odpovědní funkcionáři seznámili se základními teoretickými poznatky a praktickými zkušenostmi, zejména z nasazení vojáků v zahraničních misích. Až poté změnili svoje postoje, legalizovali prostor pro uplatnění vojenských psychologů, umožnili konstituování samostatné psychologické služby a začali ji respektovat a vytvářet podmínky pro plnění jejích hlavních úkolů (výčet v 1).

V současnosti sice není povinností belgického velitele mít psychologa, nicméně mnozí jejich platných služeb v nemalém rozsahu využívají. Svědčí o tom zavedení statutu tzv. po-

mocníka psychologa, který v dané četě po předchozí odborné přípravě a vycvičení působí, a o štábního důstojníka vycvičeného v poskytování psychosociální podpory, který funguje jako poradce velitele praporu pro mentální připravenost („mental operationality“). Na dalších a vyšších místech velení existují tabulková místa pro odborně vzdělané psychology. V armádě s 46,5 tisíci osob jich dnes ve sféře výběru, výcviku, klinické psychologie a výchovy působí celkem 32.

Zajímavou informací je, že s psychologií přijde do styku každý příslušník armády a to v závislosti na zastávané funkci a do jaké kategorie příslušníků armády patří. Řadoví vojáci procházejí základní výukou k osvojení elementárních poznatků o stresu a jeho příznacích a jsou také povinni zvládnout a splnit konkrétní instrukce ke snížení napětí v záležitosti. Výuka a příprava poddůstojníků je delší, obsažnější a konkrétnější a mj. mají povinnost nejen k sobě, ale i k podřízeným. Ještě náročnější úkoly a podrobnější znalosti musejí zvládnout kandidáti na důstojníky. Nejvyšší požadavky jsou kladený na důstojníky a samozřejmě na velitele.

Obecně se vychází ze zásady, že udržování duševního zdraví je povinností každého nadřízeného, při veškeré činnosti ho musí mít na zřeteli a dbát, aby jeho lidé nebyli psychicky ohroženi a nebyla tak snižována kvalita plnění úkolů. K tomu je voják veden, cvičen a současně je mu uloženo nabyté poznatky realizovat v praxi u podřízených.

Na rozdíl od našich podmínek belgický velitel funguje tak, aby stres podřízených snižoval a ne naopak. Psychologie je začleněna do všech vojenských činností a je uplatňována tzv. bio-psycho-sociální přístup.

Psychologové jsou zapojeni do primární a případně i sekundární prevence a snaží se naplňovat zásadu, že nezasahují až v době, kdy jsou problémy, ale že značná část jejich působení se odehrává ještě dříve, než vzniknou a propuknou.

Terciární prevence je naopak už záležitostí specializovaných psychologických, psychoterapeutických a případně i psychiatrických pracovišť. Celý systém ještě nemá zcela ideální podobu, ale je dobře řízen a cílevědo-

mě rozvíjen za podpory uvážlivého hodnocení a efektivního využívání získaných praktických zkušeností. V žádném případě se nejedná o tzv. blesky z čistého nebe a bezhlavé a mechanické uplatňování teoretických pouček a definic do praxe.

Následovala přednáška o úkolech a krocích psychologické služby při ohrožení a katastrofách. Belgičtí kolegové přítomným prezentovali vlastní typologii katastrof, protože zjistili, že rozdílné příčiny katastrof mají rozdílný vliv na prožívání konkrétních osob a skupin. Šetření ukazují, že i přes značný rozsah nejmenší psychická traumata lidem způsobují přírodní a technologické katastrofy a naopak největší a nejpatologičtější dopady přinášejí neštěstí, která způsobili sami (jiní lidé).

Jmenovitě se jedná o klasické války, teroristické akce a operace jiné než válečné. Jde při nich o plánování a uskutečňování úmyslných činů jako fyzické násilí s následkem zranění, zmrazení a zabíjení, psychické týrání, zastrasování, vydírání, únosy, nátlak na skupiny, etnické čištění ad. projevy, jejichž oběťmi jsou velice často i nevinní lidé.

Rozdělení katastrof podle příčin má ještě jeden významný aspekt - druh péče o člověka a způsob vyrovnávání se s dopady s nimi souvisí a z nich vychází. Mezi nejčastější charakteristiky negativních událostí například zařadili velký rozsah, neočekávanost události, obtížný odhad budoucího vývoje, značné dopady na psychiku lidí a na materiální a technickou stránku, narušení veřejného života ad. Vedle charakteristik nezapomněli ani na pocity, které se ve výpovědích postižených osob objevují nejčastěji a vedou k nezdravému a nepřiměřenému chování - bezmoc, osobní nekontrolovatelnost situace, ztráta jistoty, bezradnost, chaotičnost procesů, zmarnění úsilí, iracionalita ad. Svoje tvrzení dokladovali na příkladech neštěstí jako požár hotelu, zřícení sportovního stadiónu a pád letounu.

Z dalších konkrétních poznatků bychom například měli vědět, že neštěstí má i svoje nepřímé oběti. Je třeba jim rovněž věnovat velkou pozornost. Patří mezi ně příbuzní a blízcí obětí, náhodní pozorovatelé, čumi-

lové - vyhledavači cizích neštěstí a dále všichni, kteří se podílejí na záchranných pracích - od vojáků přes policisty a hasiče až po zdravotníky a záchranáře a jejich rodinné příslušníky. Problematická je také tzv. katastrofová turistika a zneužití zvláštních a nestabilních podmínek různými kriminálními živly, jak ji známe i z naší české zkušenosti z období povodní v roce 1997 a později.

V podstatě každé ohrožení způsobuje člověku krizi, kterou je třeba řešit různými - často psychologickými - prostředky, dříve nebo později. Řešením je zpracovat promyšlený a reálný plán, který musí přinést odpovědi na základní otázky - kdo, co, kde, kdy a jak? Vzhledem k důležitosti předchozí přípravenosti účastníků z řad vojáků, policistů, hasičů, zdravotníků, záchranářů a případných dobrovolníků za tímto účelem v Belgii probíhá **vyčlenění a výcvik tzv. klíčového personálu.**

Hlavní pozornost se vedle přípravy věnuje koordinaci a jednotnému velení jejich činnosti. Nadřazenou instrukcí je EU Seveso directive, která byla jako závazná vydána v r. 1987. Reaguje na technologickou katastrofu v chemické továrně u města Seveso a na nepřipravenost a neschopnost odpovědných funkcionářů ji účinně řešit. Instrukce má nadnárodní charakter a povinností každé členské země je naplnit ji konkrétním obsahem s ohledem na vlastní podmínky a lidské a materiální možnosti. O složitosti problematiky snad nejlépe svědčí fakt, že prospěšná myšlenka byla uvedena do života až po jedenácti letech shromažďování podkladů, vyhodnocování, analýz a diskusí od neštěstí.

Zahraniční kolegové svůj výklad o plánování a koordinaci doplnili grafickým ztvárněním z prostorového a organizačního pohledu, aby byla představa posluchačů co nej přesnější. Podrobně popsali úkoly a činnost v jednotlivých zónách - černá, červená, oranžová a zelená. S působením v nich souvisí i pět řešených disciplín.

První je „operační intervence“ a týká se především konkrétních forem působení hasičů od hašení požáru a odčerpání vody přes zabránění šíření neštěstí až po evakuaci osob atd.

Na ni navazuje **„zdravotní a sanitární**

podpora“. Její tíže leží především na zdravotnících a spočívá v rychlém třídění obětí podle míry zasažení a poškození, poskytování první pomoci a v jejich přípravě na transport. Do této práce se zapojují i psychologové a dělí svoji pozornost mezi přímé oběti a jejich příbuzné.

Vůdčími postavami úkolu **„veřejný pořádek“** jsou policisté. Jejich stěžejním úkolem je oddělit nebezpečné místo, umožnit vstup pouze povolaným osobám a zabránit zneužití situace.

Čtvrtým dílem je „civilní ochrana a obrana“, která se podílí především na logistické podpoře a poskytuje těžké a dopravní prostředky, speciální materiály a speciálně vyškolené osoby.

Poslední disciplínou je **„informování veřejnosti“.** Její význam neustále roste. Hosté z Belgie na konkrétních příkladech ukázali, jak lze dobrou práci s veřejností významně zklidnit situaci, snížit stres a zátěž a ještě přispět ke koordinaci probíhajících prací.

Velice známě nám bude znít poznámka, že na veškerou činnost mají zcela konkrétní a **propracované metodiky,** které jsou nejen aktuálně doplňovány, ale pověřené osoby pravidelně podle nich i procvičovány.

Po přestávce se účastníci rozdělili do tří skupin. V každé proběhl jednogodinový workshop a členové skupin se během něj měli zamyslet nad otázkou, kdo vlastně jsou oběti neštěstí, co prožívají, jaké mají problémy, kdo by se na řešení katastrofy měl podílet a jakým dílem a způsobem. I přes relativně pokročilou podvečerní dobu bylo možné zaznamenat mnoho aktivity, odpovědnosti, snahy a dobrých nápadů. Zástupci skupin poté výsledky práce předvedli a belgičtí kolegové je s uznáním ocenili.

Závěr úvodního dne patřil doplnění workshopu a otázkám praktického řešení katastrof s využitím poznatků a zkušeností z konkrétních mimořádných událostí v Belgii (požár fotbalového stadionu a hotelu, pád letadla, hromadná dopravní nehoda ad.). Lektori se soustředili na otázky a problémy kolem řízení, provázanosti, spolupráce v prostoru bojového nasazení osob a prostředků (černá zóna) a na konkrétní obsah, koordinaci

a posloupnost působení zúčastněných funkcí-onářů během neštěstí a po něm. Nevynechali ani zdánlivé podrobnosti jako seznam míst, která se při řešení katastrof zřizují a zdůvodnili jejich existenci. Jde například o umístění a počet vchodů či propustí mezi jednotlivými zónami a rozmístění jednotlivých pracovišť jako místo identifikace obětí, místo uložení mrtvých osob, stanoviště pro psychosociální podporu, místo pro zaparkování VIP a mnohé další.

Účastníci se opět dočkali demonstrací na konkrétních příkladech jako podkladu pro užívané metodiky. Důraz kladli na systém BI-CEPS, jehož název je vytvořen z počátečních písmen anglických výrazů pro **krátkost, okamžitost, soustředění, očekávání, blízkost a jednoduchost**, které jsou uplatňovány jako povinné zásady pro probíhající činnost všech pomáhajících účastníků neštěstí. Poukázali na mimořádný význam psychosociální podpory obětí a všech účastníků, který dokumentovali na velkých rozdílech mezi lidmi v jejich psychickém prožívání aktuální situace a v pozdějších dopadech na psychiku v případech, kdy jim zmíněná podpora byla (požár v Belgii) a naopak nebyla (únos letounu před Silvestrem 1999) poskytnuta.

Také druhý den nabídl velice zajímavý program. V úvodu došlo ke společné prezentaci výsledků a závěrů z workshopů ve skupinách předchozího dne. Posloužily jako odrazový můstek pro navazující výklad konkrétních záležitostí, momentů a úkolů v rámci řešení ohrožení, nouzových prací a katastrof. Belgičtí lektori se zaměřili na detailnější objasnění řízení, koordinace a posloupnosti prací. Na jedné straně zdůraznili výhodu předchozí přípravy a propracovaných metodik a na druhé straně vyzdvihli **význam schopnosti pružně reagovat** na případné změny situací. K nim dochází relativně často, například se velký požár šíří nepředpokládaným směrem či tempem, přibývá havarovaných vozů apod.

Podrobněji popsali činnost záchranářských týmů při vyprošťování, třídění a identifikaci obětí, zřízení souhrnného informačního centra, styl práce se sdělovacími prostředky a působení centra psychosociální podpory.

Posledně jmenované by mělo fungovat podle jejich vícenásobně ověřených zkušeností nejméně jeden rok a v součinnosti s jinými specializovanými psychologickými či psychiatrickými institucemi.

Celkový plán reaguje také na konkrétní úkoly a opatření v rámci primární, sekundární a terciární prevence. Její součástí je například systém jednotlivých kurzů. Nejúspěšnější a nejschopnější absolventi postupují do dalších kol školení a každý si musí svoji pozici vypracovat - od účasti na úvodních instruktážích přes pasivní přihlížení a částečnou asistenci při řadě akcí se zvládnutím menších úkolů a navazující školení až po plnění větších úkolů. Teprve pak může absolvovat další díl teoretické přípravy a praktického výcviku s následným začleněním do sestavy záchranářů a psychologů. Přísně se dbá na profesionální a psychologickou připravenost, odpovědnost, výkonnost a efektivitu, tedy zásady, které žel dosud na řadě míst v AČR při plnění úkolů a při personálním postupu nejsou dostatečně využívány.

Zajímavou částí se stalo **zamyšlení nad potřebami obětí** spojené s naplňováním poučení „čím vyšší ztráty, tím obtížnější je (ať již po fyzické či psychické stránce) cesta zpět“. Právě zde se myšlenky a úkoly psychosociální podpory uplatní velmi široce a efektivně. Smyslem je, aby posttraumatická stresová reakce ve zbytečně velkém rozsahu nepřecházela v posttraumatické poruchy, které jsou významným teoretickým i praktickým problémem.

I proto se Belgičané soustřeďují na úkoly jako znovuvybudování základních pozitivních pocitů obětí, jako je jistota, kontrola okolí a průběhu událostí, obnovení smyslu pro souvazečnost a spojitost s ostatními lidmi, víra ve spravedlnost a zejména na pomoc s vytvářením životní smysluplnosti. Není třeba dodávat, že se zde uplatňují lidé se speciálním odborným výcvikem a do značné míry i ti, kteří podobná traumata sami dříve prožili a nyní jsou natolik silní, že jsou schopni pomáhat jiným.

Dalšími osvědčenými a používanými imperativy je ocenit člověka, poskytnout mu pomoc k psychologickému přežití a sociální podporu, organizovat nápomocné rituály, snížit jeho neji-

stotu a dezorientaci, dodat správné informace, zabránit tzv. sekundární traumatizaci atd.

Dbá se, aby si postižený měl s kým popovídat a aby někdo byl postiženému člověku fyzicky a hlavně psychicky blízko, poskytl mu nejnutnější organizační a další informace, uměl pracovat s jeho napětím a pocity a tím se podílel na dosažení emocionální katarze. Pokud možno by mělo jít o osobu, která ho pochopí, podpoří a doslova provede složitým a psychicky náročným obdobím po neštěstí.

Váha a význam vzpomenutých opatření vzrůstá ve srovnání s osudem a nízkou kvalitou prožívání osob, kterým se zmiňovaných prvků nedostalo vůbec anebo s časovým odstupem. Účastníci se tak na vlastní oči a uši mohli přesvědčit, že **psychologická práce s oběťmi je důležitá a nepatří mezi snadné úkoly**. Všichni si musejí uvědomit, že se „něco“ stalo a že i přes velké úsilí už nikdy nebude stav takový, jaký byl před událostí. Analogie s vázou, kterou po rozbití - byť dobře - slepíme, je dobrým příkladem.

V dalším workshopu čeští účastníci ve skupinách se zájmem, tvořivostí a vysokou odpovědností procvičovali probrané zásady a sdělené zkušenosti. Úkolem bylo promyslet a zpracovat kompletní organizační řešení záchranářských prací při fiktivním požáru velkého pražského hotelu. Jejich plány musely obsahovat celkový sled událostí od vyrozumění záchranářů přes vznik místa velení až po vytvoření centra psychosociální podpory a zabezpečení náhradního ubytování ve vhodném objektu poblíž místa požáru.

Pracovnímu elánu a zájmu podobně jako v předchozí den odpovídaly i dosažené výsledky, jejichž prezentaci byl věnován odpovídající čas, pozornost a ocenění. Poté zahraniční lektori doplnili vlastní náměty, zkušenosti a také zvláštnosti řešeních operací. Mezi ně například patří stanovení hranice, od kdy má přednost zdraví záchranářů před záchranou obětí, v jakých specifických případech se lékař nevěnuje první pomoci obětem, ale organizační práci, anebo způsob a organizace spojení mezi hospitalizovanou obětí a nejbližšími osobami v případech, kdy je obětí vysoký počet, dočasně nejsou umožněny osobní návštěvy

a je snaha zabránit různým druhům zneužití atd.

Pro případ neštěstí s větším rozsahem a vyššími počty obětí v Belgii zřizují centra přijímání obětí, centra informování o obětech, centra náhradního ubytování obětí a centra pro poradenskou činnost obětem. Na jejich efektivním působení se v duchu multidisciplinárního přístupu podílejí lékaři, psychologové, sociologové, finanční poradci, pojišťovací agenti a sociální pracovníci. Každý postižený zde najde kvalifikovanou odpověď na svoje otázky a problémy. Asistence v centrech je současně vhodnou příležitostí pro získávání zkušeností a následný odborný růst pro dobrovolníky a začátečníky.

Opoledne se velkému zájmu těšilo vystoupení **k otázkám a úkolům psychologů v mírových operacích v zahraničí**. Jde o velmi aktuální záležitost rovněž pro příslušníky AČR, hlavně pro kandidáty a účastníky mírových misí a jejich blízké osoby, zejména v rodině.

Belgičtí kolegové navázali na předloňská vystoupení a zabývali se celkem třemi okruhy.

V první části přiblížili význam a obsah pojmu „mental operationality“ jako duševní připravenosti vojáků na úkoly mise a jeho místo a význam ve srovnání s dalšími faktory a prvky, které maximalizují úspěšnost vojenských operací. Zde se jim podařilo zhodnotit a analyzovat předchozí víceleté zkušenosti z více míst zahraničního nasazení a vytvořit funkční model psychologické přípravy před výjezdem, opatření během působení v misi a po návratu z ní.

Má čtyři pracovní prvky - vedení podřízených, spokojenost s prací, skupinová soudržnost a psychosociální aktivity, které vycházejí buď od velitele nebo od psychologa anebo ze specializovaných odborných pracovníků. Lektori zdůraznili, že direktivnímu řízení v belgické armádě již odzvonilo. Mnozí nadřízení již pochopili, v čem věží podstata vedení lidí a nejsou jim cizí pojmy jako například otevřená komunikace, psychosociální podpora podřízených, pozitivní motivace k plnění úkolů atd. Využívají řadu doporučení svých psychologů a poradců jako plné respektování osobnosti podřízených, podávání včasných

a úplných informací, vykonávání působivých rituálů v tzv. klíčových obdobích výcvikového roku atd.

Není třeba zdůrazňovat, že stylu práce a vedení odpovídá sociální atmosféra a úroveň vzájemných vztahů mezi vojáky. Nezapomíná se ani na vysvětlení pozice a úkolů psychologa s uvedením zásad, pravidel a informace o možnostech spolupráce.

Dále budoucí účastníci procházejí různými zaměstnáními, kde se v závislosti na úkolech a funkcích seznamují s vybranými metodami psychologické pomoci. Součástí přípravy jsou rovněž akce sloužící ke vzájemnému poznání, neboť je důležité vědět, jak kdo a na jaké podněty reaguje, nakolik je možné se na něj spolehnout, v jakých situacích si poradí sám a úkoly splní bez problémů a naopak kdy mu bude nutno poskytnout pomoc.

Následoval popis činnosti psychologa v prostoru bojového nasazení. Podobně jako v českých mírových misích se skládá především z individuálních besed, opatření proti záteži a stresu a průzkumu názorů. Při nich například sledují, nakolik jsou vojáci spokojeni s úkoly mise a nakolik jim pomáhá v profesionálním růstu, jak hodnotí vzájemné vztahy jednotlivců a skupin v jednotkách, informační tok od nadřízených, mezi jednotkami a z domova a jak nahlíží na vlastní práci v čase působení v zahraničí atd. Psychologové jsou v misi povinni předkládat zprávy s návrhem určitých opatření veliteli jednotky a tím se aktivně podílet na řešení vzniklých potíží.

Zvláštní pozornost pak věnují jednak odhalování a snižování stresu, který má vliv na kvalitu plnění úkolů, vztahy v jednotce a na další blízké osoby, a jednak přípravě na návrat a práci s vojáky při začleňování do běžného života a jeho jednotlivých součástí. Promyšleně se tak snaží předcházet psychotraumatologickým potížím jako posttraumatické stresové reakci, s níž mají již dostatek zkušeností (viz 1).

Samostatnou kapitolou v úsilí psychologů je **zkoumání a práce s vojáky, kteří se účastní mise vícekrát.** Stručně řečeno psychosociální aktivity směřují k podpoře vojáků venku a blízkých osob doma s cílem co nejlépe splnit úkoly s minimálním psychickým poškozením během mise i po návratu. Součástí půso-

bení psychologa je úzká spolupráce s jednotlivými složkami zahraniční. Belgičtí kolegové se nevyhnuli ani ožehavým tématům jako podíl psychologa na řešení repatriací a eliminace nudy v průběhu zahraniční služby.

I přes značný vliv a možnosti psychologa je třeba si uvědomit, že vystupuje jako odborný poradce a nikoli jako spasitel, který má za úkol všechno vyřešit a ještě za velitele převzít odpovědnost. Ač nám to zní spíše hanlivě, v souladu se zásadami pro prevenci se podílí na vyhledávání a citlivém odhalování problémů a jejich včasném řešení. Vede velitele, aby se zaměřovali nejen na úkoly a využívání tradičních řídicích postupů, ale také na lidi a na uplatňování prvků jako otevřenost, vstřícnost, pochopení, spolupráce, partnerství, péče atd.

Závěrečný třetí díl přednášek se týkal psychosociální podpory rodinných příslušníků. Belgický model nabízí řadu konkrétních možností, podob a metod pro manželky, děti a rodiče vojáků sloužících v zahraničí. Za zmínku jistě stojí **vytvoření kontaktního bodu** a fakt, že všichni dostanou seznam důležitých telefonních čísel. Každý měsíc jsou pro rodinné příslušníky připraveny různé společenské akce, v jejichž rámci si mohou rodiče a partneři vojáků individuálně nebo ve skupinách sdělit svoje pocity, poznatky a problémy.

Nezapomíná se ani na poutavé **akce pro děti**, mezi neosvědčenější patří organizování různých her, kreslení, kulturních představení a sportovních soutěží. Belgičané mají dobré zkušenosti s vyplňováním pracovního sešitu, kde děti během působení otce mimo rodnou zemi tvořivým způsobem ztvárňují svoje osobní myšlenky a pocity. Psychologové se zaměřují na problémy kolem chování a sociálního začleňování dětí, věnují se jejich emocionálním potížím, aby dopady několikaměsíčního odloučení byly co nejméně psychicky „bolestivé“.

Stranou nejsou ani **matky dětí**, zejména nejrizikovější kategorie - matky ve věku 25 - 35 let, s dvěma malými dětmi, zaměstnané na plný úvazek. Také ony obdrží brožuru, v níž najdou seznam tradičních i specifických problémů, které může ve výchově a během odloučení očekávat, pochopitelně nechybí mož-

nosti jejich efektivního řešení a osvědčený seznam telefonních čísel.

Samozřejmě a nelehkou částí práce s rodinnými příslušníky je **příprava na návrat vojáka z mise** do vlasti. Také zde hosté zmínili několik zajímavostí a zvláštností, které se jako zkušenosti velice hodí pro české podmínky. Námětů, dobrých rad, zkušeností a upozornění zazněla celá řada a byla by velká škoda pro AČR a její příslušníky, kdyby zapadly. Týkají se například informačních toků, náhledu vojáků, nakolik úspěšně si rodina doma bez nich počíná, zda a jak se mění vzájemné vztahy v rodinách po návratu z nasazení v misi, zda dochází a jak se řeší potíže s opětným navázáním vztahů s nejbližšími osobami.

Odpovídající pozornost v belgické armádě věnují i dalším problémům. Již samozřejmě součástí je využívání základních principů posttraumatického poradenství, psychologické první pomoci a zohledňování faktorů psychotraumatologie. Jistým vyvrcholením celého procesu je příprava a provedení tzv. debrífinku (více 1).

S ohledem na české zkušenosti a převážující stav neřešení je třeba říci, že belgický model a schéma pro práci s vojáky a jejich blízkými osobami před odchodem do mise, během ní, krátce před návratem a po návratu je dostatečně promyšlený, efektivní a kompletní a pro naše podmínky velmi blízký a inspirativní. Bylo by proto žádoucí ho co nejdříve přijmout a v přiměřeném rozsahu aplikovat do praxe. Cenné na něm je, že se při přípravě lidí nevyhýbají ani naprosto konkrétním procesům a problémům jako například nesouhlas či dokonce protest partnerky, emocionální uzavření před odjezdem, chod domácnosti, řešení finančních otázek, oblast sexu a překážky, potíže a zvláštnosti při komunikaci v době odloučení. Patří sem i seznámení s postupy, jak obnovit komunikaci a navázat nové vztahy, jak nastolit novou rovnováhu v rodinách a jak si po odloučení znovu porozumět, v širším pohledu řeší i problémy neschopnosti znovu se vpravit do sociálních vztahů, útky navrátilců od rodin, snahy nový problém řešit opětnou účastí v misi. Již z toho

to stručného výčtu je patrné, že pro novodobé veterány se v belgické armádě dělá více než dost.

Součástí společné akce českých a belgických psychologů se stala **návštěva na špičkových resortních psychologických pracovištích**. Největší zájem projeвили o prezentaci metody sociomappingu a o činnost zpětnovazebního informačního systému v Centru sociálních studií náčelníka Generálního štábu AČR. Posledním dílem pobytu se stalo setkání v Ústřední vojenské nemocnici, kde jim byla podrobně objasněna koordinace mezi lékařsko-psychologickým oddělením a psychiatrickým oddělením. Na obou místech belgičtí psychologové ocenili práci a vyslovili uznání našim odborníkům z oblasti sociologie, sociální psychologie, klinické psychologie a válečné psychiatrie za jejich práci a úsilí.

V samotném závěru byl oceněn průběh, obsah a především atmosféra semináře a podnětné návrhy a zkušenosti. Hlavní psycholog rovněž neopomněl zdůraznit zájem pokračovat v konkrétní spolupráci s belgickými vojenskými psychology. Třídenní návštěva a odborný seminář prokázaly hned několik přínosů: Nesporně se staly zcela konkrétním krokem k rozvíjení spolupráce mezi partnery NATO. Průběh jasně potvrdil, že jsme schopni na této úrovni a v této oblasti odborně spolupracovat a že nejme a ani v budoucnu nemusíme v NATO být jen jakýmiś nečinnými a nezasvěcenými pozorovateli. V neposlední řadě seminář stvrdil, že zavedením psychologické služby v AČR byl proveden správný krok a navíc plně v souladu se standardy NATO. Řada námětů a nápadů během semináře byla průběžně sumarizována v určitý funkční celek a zůstává k dispozici k dalšímu praktickému využití.

Literatura:

[1] Patočka O.: *Seminář k psychosociální podpoře, Vojenský profesionál č. 7 - 9/1999*

[2] Bartoš V.: *Úkoly psychologické služby, Vojenský profesionál č. 4-6 a 7-9/2000*

PRÁVNÍ ÚPRAVA VE VOJENSKÉM STRAVOVÁNÍ

*Major Ing. JOSEF KREUZIGER,
poručík Ing. PETR ČIPERA,
plukovník doc. Ing. ALEŠ KOMÁR, CSc.*

Ludwig Feuerbach: „Člověk je to, co jí“

S přibývajícímí vědeckými poznatky vztahu výživy a zdraví nabývá tento výrok německého filosofa na významu. Je proto velice důležité sledovat u jednotlivých útvarů AČR úroveň a kvalitu vojenského stravování. K zajištění pevného zdraví vojáka musí strava odpovídat výživové (nutriční) hodnotě, která je tvořena hodnotou energetickou a biologickou. Z tohoto důvodu by voják měl být informován o problematice nových legislativních úprav v oblasti příslušných stravních dávek..

Vojenské stravování v systému logistiky je náplní proviantní služby AČR. Jejím úkolem je organizace správného, včasného a kvalitního zabezpečení stravování všech příslušníků útvarů AČR. Koncem roku 1999 došlo k mnohým právním úpravám týkajících se poskytování naturálních náležitostí, zabezpečování bezplatného stravování, výstrojních a přepravních náležitostí a zabezpečování ubytování vojáků. Z těchto úprav jsou pro proviantní zabezpečení důležité změny v poskytování proviantních náležitostí a změny o způsobu zabezpečování bezplatného stravování. Tyto korekce je potřeba chápat pro oblast proviantního zabezpečení jako stěžejní, neboť představují změněný přístup k řízení stravování.

Proviantní služba u útvarů AČR se ve své oblasti řídí nejen obecně platnými právními předpisy, ale i vojenskými předpisy, které jsou pro něj specifické a které v současné době za těmito právními úpravami dosti zaostávají. Za zmínku také stojí skutečnost, kdy potraviny zaujímají v materiálovém uskupení majetku AČR vedoucí pozici. Příprava stravy a samotné vojenské stravování v rámci logistiky má své nezastupitelné místo.

Potraviny jsou zdrojem energie, která slouží k udržování tělesné teploty a k činnosti organismu. Podle toho, kolik se uvolní z potravin energie, se hodnotí jejich energetická hodnota, která se měří na jouly, případně kilokalorie (1 kcal = 4,18 kJ). Množství energie, které voják denně potřebuje závisí na jeho věku, tělesné aktivitě a vrozeném typu metabolismu. Biologická hodnota je vymezena množstvím živočišných a rostlinných bílkovin, bílkovin celkem, tuků, sacharidů, kyselinou linolovou, minerálními látkami a vitamíny. Jedná se tedy o obsah a vzájemný poměr živin v potravě.

K zabezpečení zásad správné výživy u útvarů AČR jsou na základě vědeckých poznatků stanoveny zdravotnickými orgány požadované výživové normy, které jsou konkretizovány v příslušných vyhláškách MO, také jsou uvedeny ve vojenských předpisech.

Stravování a jeho zásady

Stravování v AČR vychází ze zásad podobných veřejnému stravování. Armáda jako rozpočtová organizace ho zabezpečuje vlastními silami a prostředky jednotlivých

vojenských součástí. Nelze-li stravování zabezpečit v rámci svých možností, může velitel útvaru (jiné vojenské součásti), zabezpečit smluvní stravování mimo resort např. v závodních kuchyních nebo kuchyních účelového typu (školy, nemocnice ap.), popřípadě v podnicích veřejného stravování (např. restaurace).

Závodní stravování je zabezpečováno péčí vojenské závodní kuchyně, jídelny vojáků z povolání nebo civilní firmou (ARMARK, GTH, ap.). Úhrada jídla může být zajištěna pomocí kreditních a platebních karet i jinými formami bezhotovostní úhrady.

K dosažení požadovaných energetických a výživových hodnot stravních dávek při plánování výživy je povinen příslušný odpovědný pracovník zajistit, aby nejméně jednou denně bylo vydáváno čerstvé ovoce nebo zelenina. Dále je povinen zajistit zvyšování spotřeby luštěnin, mléka a mléčných výrobků s nízkým obsahem tuků, drůbežního masa, ryb, výrobků z celozrnné mouky a rostlinných olejů. Na druhé straně je potřeba snižovat spotřebu živočišných tuků, ztužených rostlinných tuků, vajec, tučných mas a uzenin, sladkého pečiva, cukru, soli a koření.

Druhy stravování

Předpisy a jednotlivé vyhlášky MO uvádějí dva druhy stravování. Jedná se o **naturální** a **bezplatné** stravování.

Naturálním stravováním rozumíme výdej teplého nebo studeného jídla - tedy snídaně, obědu a večeře anebo výdej potravin k samostatné či skupinové přípravě jídla. Nelze-li zabezpečit naturální stravování, poskytuje se **náhrada v penězích**. Naturální stravování je stanoveno vyhláškou č. 269/1999 Sb. a vyhláškou č. 272/1999 Sb.

Mají na něj nárok kromě vojáků základní a náhradní služby a vojáků v záloze také žáci vojenských středních škol, kteří nejsou vojáky v činné službě a kteří se soustavně studiem připravují k výkonu služby vojáka z povolání. Jedná se o stravování, které je všem vojákům poskytováno zdarma. Jídlo a potraviny musí odpovídat stravním dávkám a přídávám potravin, jejich

energetickým normám a výživovým hodnotám, uvedených v příloze č. 1 a 2 vyhlášek č. 266/1999 Sb., 269/1999 Sb. a 272/1999 Sb.

Příprava a výdej stravy se zabezpečují ve stálých kuchyňských blocích v kuchyních mužstva příslušných vojenských součástí.

Naturální stravování tvoří podle náročnosti vykonávaného vojenského zaměstnání dva druhy stravních dávek. Jedná se o základní stravní dávku a stravní dávku pro výsadbáře. K jednotlivým stravním dávkám se dále podle náročnosti vykonávaného zaměstnání poskytují **přídavky potravin**.

Základní stravní dávka je nejvíce využívána stravní dávka u útvarů. K této dávce náleží přídavek potravin **A** (zdravotní přídavek), **B** (při namáhavém zaměstnání), **C** (při zvlášť namáhavém zaměstnání), **D** (pro generály, důstojníky, praporčíky a rotmistry na vojenském cvičení a pro vojáky zařazené do funkcí plánovaných pro vojáky z povolání) **E** (při tělovýchovné činnosti) a **F** (při sportovních přeborech). Ke stravní dávce pro výsadbáře se vydává přídavek **D**. Ke každé stravní dávce se vydává vždy jen jeden přídavek.

Pouze přídavek potravin **D** se vydává spolu s přídávkem **A**, **B**, a **C**. Tyto přídavky se vydávají jen ve dnech nároku nejméně na dvě denní jídla a to k prvnímu z nich. Zdravotní přídavek se vydává průběžně a bez ohledu na počet vydávaných jídel.

Finanční hodnota stravní dávky se v rámci naturálního stravování zvyšuje o 10 % vojákovi v kuchařském kursu ve dnech přípravy stravy a vojákovi v trvale odloučené části útvaru do 25 osob, která si samostatně připravuje jídlo a zpracovává samostatně vyúčtování potravin. Dne 24. 12. každého kalendářního roku se finanční hodnota stravní dávky zvyšuje o 50 % pro vojáky přítomné u útvaru k zabezpečení slavnostní večeře.

V případě cvičení, kterého je povinen se voják zúčastnit, je po každých šesti hodinách zaměstnání nárok na přestávku na jídlo a oddech.

Bezplatné stravování, které je zabezpečováno stejnou formou jako naturální stravování je specifikováno ve vyhlášce č. 266/1999 Sb. Je poskytováno vojákům z povolání, kteří vykonávají vojenskou činnou službu jako zaměstnání ve služebním poměru podle zákona č. 221/1999 Sb.

Bezplatné stravování zahrnuje základní stravní dávku, stravní dávku pro letce a stravní dávku pro výsadkáře. Podle náročnosti vykonávané služby se zabezpečují přídatky potravin **A** (zdravotní) **B** (při namáhavé službě), **C** (při zvlášť namáhavé službě), **D** (při nepřetržitém vojenském výcviku), **E** (při tělovýchovné činnosti), **F** (při sportovních přeborech), **G** (pro výkonné letce ve dnech letové činnosti) a **H** (pro výkonné letce zařazené do letových osádek nadzvukových a podzvukových letadel vybavených zbraňovými systémy a dopravních letadel).

Stejně jako v případě naturálního stravování je možno k jednotlivým stravním dávkám přiznávat jen vybrané přídatky potravin, a to buď jednotlivě nebo v různých kombinacích. Konkrétní přiznávání přídatků je specifikováno ve vyhlášce č. 266/1999 Sb.

Bezplatné stravování při nepřetržité službě a vojenském výcviku trvajícím alespoň 24 hodin se zabezpečuje počínaje prvním jídlem vydávaným po začátku nepřetržité služby a končí posledním jídlem vydávaným před ukončením nepřetržité služby. **Další formou je** bezplatné stravování při výkonu zvláštních profesí a činností. Mimo výkonných letců a výsadkářů se zabezpečuje bezplatné stravování vojákovi, který studuje na vojenské škole ve studijním oboru se zaměřením na proviantní zabezpečení, ve dnech praktické samostatné nebo skupinové přípravy jídel.

Řízení stravování

Vojenské stravování zahrnuje tři základní faktory mezi které patří stravní dávky, stravné a průměrná skladba spotřeby potravin na osobu a den.

Stravní dávky odrážejí zvláštnosti života vojenského výcviku a práce vojenských jed-

notek. Energetická hodnota vojenských výživových doporučení základní dávky naší armády je 14560 kJ (tj. 3 470 kcal), vyjádřená v hodnotách „jak snědeno“, tj. po odečtení skladovacích, výrobních a technologických ztrát i ztrát vznikajících při konzumaci stravy. Zvýšený energetický výdej při náročném výcviku se hradí systémem přídatků potravin.

V **současné době** jsou v AČR ve vojenském stravování v platnosti čtyři stravní dávky. Jedná se o stravní dávku základní, pro žáka, pro letce a pro výsadkáře. Způsob poskytnutí jednotlivých stravních dávek v naturálním a bezplatném stravování je stanoven v příslušných vyhláškách.

Stravné je finanční limit, který slouží na nákup potravin pro jednotlivé stravní dávky a přídatky potravin a je důležitým aspektem pro řízení stravování. Stravné je aktualizováno v nařízení náčelníka Generálního štábu AČR a zveřejňováno v normativních výnosech MO ČR. Doba platnosti závisí na intenzitě změn cen potravin.

Vzhledem k tomu, že stravní dávky a přídatky potravin jsou vymezovány energetickou a biologickou hodnotou, je pro snazší plánování výživy u útvarů stanovena v jednotlivých vyhláškách **průměrná skladba spotřeby potravin na osobu a den** k dosažení požadovaných nutričních hodnot podle stravních dávek a přídatků potravin k určení výše jejich peněžní hodnoty.

Účelem je usnadnit plánování výživy u vojenských útvarů. Doporučená skladba obsahuje 39 podskupin potravin. Odborný orgán proviantní služby musí mít přehled o tom, jak se mu daří plnit požadované nutriční hodnoty v rámci jednoho měsíce. K tomuto účelu je nápomocný projekt 66 480, s jehož pomocí lze požadované údaje získat. Výsledkem by měla být u jednotlivých útvarů strava energeticky vydatná a biologicky vyvážená.

Interní normativní akty

Zásady výživy a stravování v AČR jsou stanoveny vydanými odbornými předpisy a jsou ovlivňovány odbornými orgány útvarů a vyšších velitelských stupňů.

• **Zákl-1**, Základní řád ozbrojených sil ČR řeší organizaci stravování, výdej stravy, stanovuje povinnosti dozorčího kuchyně a zabezpečení správné výživy stravovací komisí.

• **Všeob-P-46** (práv.) je jedním z nejdůležitějších všeobecných předpisů, upravujících proviantní náležitosti v AČR. Hlavní náplní je stanovení podmínek a rozsahu nároků na naturální stravování nebo bezplatný odběr stravy. Vzhledem k vydaným již zmíněným prováděcím vyhláškám upravuje další oblasti proviantních náležitostí. Součástí tohoto předpisu jsou proviantní náležitosti v AČR ve válečném stavu. Podle tohoto předpisu se rozumí navíc pod pojmem proviantní náležitosti také kromě náležitosti potravin náležitosti krmiva (pro psy a pro dravce).

Předpis současně definuje náležitost potravin při peněžním stravním hospodaření a při naturálním hospodaření. Dále je uveden způsob výdeje proviantních náležitostí, který stanoví zásadně teplou stravu a výjimečně studenou stravu. Naturální stravování je definováno jako plně bezplatné zabezpečení výživy vojáků po celou dobu vojenské činné služby a dalších osob. Bezplatný odběr stravy (BOS) je definován jako přechodné zabezpečení vojáků z povolání (jiných osob) stanovenou náležitostí potravin. Setkáme se mimo jiné i s pojmy například stravní normy, jimiž rozumíme stravní dávky spolu s přídávky potravin, které jsou definovány jako dočasné či trvalé zvýšení stravních dávek.

Energetická a biologická hodnota tak jako rozsah přídávky potravin, které jsou platné od roku 1979, zůstávají nadále v platnosti.

• **Vševojsk-1-1**, Povinnosti funkcionářů útvarů a jednotek pozemního vojska AČR, stanovuje povinnosti ve vojenském stravování jednotlivých funkcionářů podle ustanovení předpisu Zákl -1.

• **Prov-1-1** pojednává o proviantním zabezpečení v systému logistiky. Předpis rozvíjí ustanovení Bojového řádu pozemního vojska AČR (Všeob-Ř-1) v oblasti proviantního zabezpečení.

• **Prov-1-5** se zabývá proviantním zabezpečením vojsk AČR. V současné době je přepracováván a bude mít evidenční značku Prov-1-3 s názvem Proviantní zabezpečení AČR. Nově obsahuje i ustanovení o organizaci vojsk v poli, které potom v samostatné příloze rozpracovává. Vydáním Prov-1-3 ztratí platnost dosavadní předpis Prov-1-1.

• **Prov-2-2**, Příprava stravy u vojsk, usměrňuje přípravu stravy u vojenských útvarů s důrazem na dodržování jednotné a správné technologie přípravy stravy.

• **Prov-51-1** řeší ochranu proviantního materiálu pro účinkům ZHN.

• **Prov-51-2/1 a 2** pojednává o nauce o proviantní výstroji v součinnosti s

• **Vševojsk-17-2**. Pomůcka je určena obsluhám a uživatelům proviantní výstroje.

• **Prov-51-4** uvádí doporučené skladby jídel pro stravování vojenského letáčího personálu v letových dnech.

• **Prov-1-2** konkretizuje povinnosti příslušníků polních proviantních zařízení.

• **Prov-3-1** řešil problematiku pomocných zemědělských hospodářství. Zatím nebyl zrušen.

Závěr

Vzhledem k organizačním změnám armády a využíváním nových forem stravování by bylo vhodné stanovit kompetentnost funkcionářů proviantní služby v systému logistiky. Cílem vojenského stravování je zabezpečit vojáka zdravou a vyváženou stravou splňující nutriční kritéria, která jsou maximálně akceptována stravníkem a odpovídají nákladům a dalším požadavkům logistiky, což lze realizovat kvalitní přípravou odborníků proviantní služby.

S ohledem na nové výživové poznatky je potřebné aktualizovat výživové hodnoty stravních dávek. Globální spotřeba energie našich dávek překračuje v průměru o 8% stanovené energetické hodnoty stravních dávek v armádách zemí NATO, severněji položených než ČR. Zároveň se domníváme, že by v této souvislosti bylo vhodné posoudit ekonomickou efektivnost nákupu potravin a spotřeby k zajištění požadovaných nutričních hodnot.

BMI JAKO PROSTŘEDEK POSOUZENÍ PRÍMĚŘENÉ TĚLESNÉ VÁHY A ZDRAVÍ

Mgr. JANA JURÍKOVÁ,
plukovník doc. Ing. ALEŠ KOMÁR, CSc.,
kapitán Ing. JOSEF KREUZIGER

S pojmem Body Mass Index (BMI) se lze setkat v odborné literatuře již delší dobu. Jako český ekvivalent je vhodné použít termín index hmotnosti těla. Od konce minulého roku se s ním běžně setkávají i příslušníci AČR.

V rámci komplexní legislativní úpravy branné povinnosti a podmínek povolání do služebního poměru je součástí posuzování zdravotní způsobilosti k vojenské činné službě podle vyhlášky MO č. 256/1999 Sb. Slouží jako jeden z ukazatelů stanovení nemoci výživy a to obezity a jiných hyperalimentací. Obezita spojená se snížením celkové výkonnosti a tělesné zdatnosti vedou ke zdravotní klasifikaci neschopen a dočasně neschopen (C, D). Znáčná nadváha spojená s podstatným snížením tělesné a srdeční výkonnosti je důvodem ke klasifikaci trvale neschopen (značka Dv) vykonávat vojenskou činnou službu. [1]

K posouzení průměrné váhy jednotlivce je používáno řady nenáročných metod. Jedna z nejklasičtějších metod, oblíbená právě pro svoji jednoduchost, slouží ke zjišťování normální hmotnosti těla. Normální hmotností bývá označována tzv. hmotnost podle Brocy. Vypočítáme ji tak, že od výšky těla v cm odečteme 100. Z výpočtu je patrné, že váha a výška těla jsou nerozlučně spjaté hodnoty.

Zpřesnění této metody vedlo k rozdílnému posouzení váhy podle pohlaví. Vznikla tak kategorie, kterou by jistě každý chtěl mít - ideální hmotnost.

Pojem ideální hmotnost odpovídá váze člověka, se kterou dosáhne s nejvyšší pravděpodobností dlouhého věku. Hodnota ideální váhy je uváděna u mužů průměrně o 8 % a u žen o 6 % nižší oproti výše uvedené normální hmotnosti.

K rychlému stanovení průměrné váhy v závislosti na výšce těla a pohlaví byly sestaveny rozličné tabulky. Hodnoty ideální váhy

Tabulka 1

Hodnoty ideální váhy
(Metropolitan Weight and Height Tables 1983)

Výška (cm)	Hmotnost (kg)	
	muži	ženy
145		46,4 – 59,5
147		46,8 – 60,9
150		47,3 – 62,3
152		48,2 – 63,6
155	58,2 – 68,2	49,1 – 65,0
158	59,1 – 69,5	50,5 – 66,8
160	60,0 – 70,1	51,8 – 68,6
163	60,1 – 72,7	53,2 – 70,4
165	61,8 – 74,5	54,5 – 72,3
168	62,3 – 76,4	55,9 – 74,1
170	63,6 – 78,2	57,3 – 75,9
173	64,5 – 80,0	58,6 – 77,3
175	65,5 – 81,8	60,0 – 78,6
178	66,4 – 83,4	61,4 – 80,0
180	67,7 – 85,4	62,7 – 81,4
183	69,1 – 87,3	
185	70,4 – 89,5	
188	71,8 – 91,8	
191	73,6 – 94,1	

uváděné v poměru k tělesné výšce lze najít například v tabulkách, které sestavila pojišťovna „Metropolitan Life Insurance 1983“. Zajímavostí je, že při jejich tvorbě byla výška zjišťována na podpatcích vysokých 2,5 cm a také v oděvu, takže z váhy je nutno odečítat korekci 2,5 kg u mužů a 1,5 kg u žen. [2] Klienti při uzavírání životních pojistek totiž nebývají bosí a nebo bez šatů. Hodnoty ideální váhy v závislosti na výšce a pohlaví jsou uvedeny v tabulce 1.

Tabulka 2

**Nejvyšší přijatelná váha mužů
podle výšky a věku**

Výška (cm)	Věk (roky)					
	22	30	40	50	60	70
160	53	55	58	60	57	54
162	55	58	61	62	59	57
164	57	60	63	64	62	61
166	59	63	65	67	66	64
168	62	65	68	70	69	67
170	64	68	71	73	72	70
172	67	70	73	75	74	74
174	69	72	75	77	77	76
176	71	75	78	80	80	80
178	73	77	80	82	83	83
180	75	79	83	85	85	85
182	78	82	85	88	87	87
184	81	84	87	90	89	89
186	83	87	90	92	91	91
188	85	89	92	94	93	93
190	87	91	94	96	96	95

Další vývoj hodnocení vhodné váhy těla zahrnuje kromě výšky a pohlaví také faktor věku osoby. V našich podmínkách byla sestavena tabulka tzv. **nejvyšší přijatelné váhy mužů (žen) podle výšky a věku**. Korekce

Tabulka 3

**Nejvyšší přijatelná váha žen
podle výšky a věku**

Výška (cm)	Věk (roky)					
	22	30	40	50	60	70
150	49	48	47	47	51	55
152	51	50	50	50	53	57
154	53	52	53	53	56	59
156	54	54	55	55	58	61
158	56	56	57	58	61	64
160	58	58	60	61	63	66
162	59	60	62	63	66	68
164	61	62	64	66	69	71
166	63	64	67	69	72	73
168	65	66	69	72	75	76
170	66	68	71	74	77	78
172	67	70	73	77	79	80
174	69	72	75	79	81	82
176	70	74	77	81	83	84
178	72	76	79	83	85	86
180	74	78	81	85	87	88

hodnot podle desetiletých věkových intervalů sleduje již velmi přesné stanovení váhy, protože rozdíl hodnot mezi sousedními kategoriemi dosahuje obvykle 2 kg a umožňuje hledanou váhu výpočtem zpřesnit.

Tabulka 2 uvádí nejvyšší přijatelnou váhu mužů a tabulka 3 uvádí nejvyšší přijatelnou váhu žen a to nejen vzhledem k výšce postavy, ale i k věku.

V současné době se pro určení přiměřené tělesné váhy dospělých používá nejčastěji metody BMI (Body Mass Index). [3] Lze se s ním setkat i pod jinými názvy jako např. index tělesné hmotnosti, poměr složek těla nebo Quiteletův index. [2] Body Mass Index lze vypočítat podle vzorce:

$$\text{BMI} = \frac{\text{tělesná hmotnost v kg}}{(\text{tělesná výška v m})^2}$$

Interpretace zjištěných hodnot není jednotná. Jsou publikovány různé jeho hodnoty jak univerzálního charakteru, tak dělené podle pohlaví, nebo i věku. Rovněž se uvádí řada hmotnostních kategorií, např. v členění podváha, normální váha, mírná obezita, otylost, těžká otylost. Přesto lze říci, že hodnota BMI do 25 je hraniční pro nadváhu a dle relativních hodnot BMI lze určit, zda vyšetřovaná osoba má podváhu (pod 19), normální váhu či nadváhu. Můžeme konstatovat, že naše váha je v normě jestliže index tělesné hmotnosti se pohybuje v rozpětí hodnot 19 - 25. Lidé s normální váhou by měli svoji hmotnost kontrolovat indexem každé dva roky. Stanovení kategorie hmotnosti podle hodnoty BMI užívané u nás je uvedeno v tabulce 4.

K posouzení zdravotní způsobilosti k vojenské službě podle vyhlášky č. 256/1999 Sb. jsou použity ke stanovení nemoci obezity tři stupně:

a) Obezita těžkého stupně vzdorující léčebným pokusům o redukci s podstatným snížením tělesné a srdeční výkonnosti (BMI nad 40),

b) Obezita středního stupně vzdorující řízené redukci snižující celkovou výkonnost a tělesnou zdatnost (BMI 30 - 40),

c) Prostá nadváha s dobrou výkonností organismu (BMI nižší než 30). Pouze prostá nadváha s dobrou výkonností organismu umožňuje klasifikaci schopné (značka A, B).

Tabulka 4
Hodnocení hmotnosti podle BMI [3]

	Podváha	Příměřená hmotnost	Nadváha	Obezita
Muži	< 19	19 - 24	24 - 29	> 29
Ženy	< 20	20 - 25	25 - 30	> 30

V AČR byla provedena pokusná měření váhy a stanovení relativní hodnoty BMI u skupiny vojáků, patřící ke specializaci potápěč. Experiment ukázal, že jde o vhodnou experimentální metodu, zdánlivě způsobující diskrepance v interpretaci výsledků. To dokazují nejen zahraniční diskuse okolo interpretace zjištěné hodnoty BMI, ale i analýza výsledků stanovená v malé skupině vojenských potápěčů.

Podle výpočtu BMI mají 3 vojáci nadváhu, většina (přesně 9 vojáků) má průměrnou hmotnost, podváhou nebo obezitou netrpí žádný. Podle tabulky na určení hodnoty ideální váhy (viz tab. 1) má však ideální hmotnost pouze 8 vojáků, dva jsou pod limitem a dva nad limitem ideální hmotnosti. Ve srovnání s normální hmotností (index Broczy), jehož hodnotu vyjadřuje u každé výšky pouze jedno číslo, jsou výsledky ještě horší. Z celkového počtu dvanácti vyšetřených vojáků má jen jeden normální hmotnost, jeden vyšší a 10 nižší váhu než by odpovídala jejich normální hmotnosti.

Je signifikantní, že s rostoucí hodnotou BMI se zvyšuje průměrný tlak krve a celkové množství cholesterolu (ale průměrné množství cholesterolu vysoké hustoty - HDL, nebo-li prospěšného cholesterolu, se snižuje). Muži a ženy v kategorii vysoké obezity mají pětikrát vyšší riziko hypertenze, vysokého cholesterolu v krvi nebo obou ve srovnání s normální váhou.

Zhubnutí osob s nadváhou a obézních, kteří trpí těmito rizikovými faktory, vede ke snížení vysokého krevního tlaku, obsahu celkového cholesterolu a ke zvýšení obsahu prospěšného cholesterolu (HDL). Snižuje zvýšený obsah glukózy v krvi. Ostatní osoby s nadváhou by měly využít prevence proti zvýšení své váhy.

V současné době je ve vyspělých zemích Evropy a Severní Ameriky 55 % populace dospělých považováno za obézní nebo s nadváhou. Tyto osoby mají zvýšené riziko nemocí hypertenze, poruchy metabolismu lipidů, diabetu I. nebo II. typu, koronární srdeční nemoci, mrtvice, nemoci žlučníku, osteoartrózy, apnoe ve spaní a dýchacích problémů a rakoviny. Obezita je spojena také s vyšší mírou úmrtí, zejména ve vazbě na kouření.

Základní hodnocení zdravotního stavu v závislosti na BMI je následující: [4]

BMI 20 - 26: Odpovídá pro většinu lidí středního věku. Nekuřáci s BMI v tomto rozpětí mají nejnižší rizika nemoci a předčasné smrti. V této kategorii může být zvýšení váhy zabráněno mírnou změnou stravovacích návyků a cvičením.

BMI 27 - 29: Mírná nadváha, přinášející lehce zvýšené riziko zdravotních problémů spojených s váhou, jako je vysoký tlak krve, vysoký cholesterol v krvi, srdeční nemoci a počátek diabetu v dospělosti. Lidé této skupiny mají obtížnější rozhodnutí jak snížit váhu vzhledem k potencionálním zdravotním rizikům, doprovázejících její snížení. Prevence zdravotních potíží souvisejících s touto váhou zahrnuje výživu s omezením tuku a běžné pravidelné cvičení za účelem nedopustit zvýšení váhy. Snížení váhy z kosmetických důvodů je v tomto případě běžné.

BMI 30 - 40: Skutečná nadváha, při které riziko vývoje srdeční nemoci a jiných váze odpovídajících poměrů prudce vzrůstá. Většina lidí v této kategorii by měla snížit váhu. Dospělí s počínajícím diabetem určitě, protože hladina cukru v krvi se snadněji upravuje se ztrátou váhy.

BMI 40 a více: Silná nadváha s velkým nebezpečím časného úmrtí. V 80% je způsobena nadměrným jídlem na flámech a mejdanech. Nejlepší technika ztráty váhy je častý půst. Zhubnutí přináší zřetelně snížení jakéhokoliv nebezpečí.

Stanovení nadváhy a obezity proto zahrnuje vyhodnocení tří klíčových měření, a to indexu hmotnosti těla (BMI), obvodu pasu a rizikových faktorů pacienta pro nemoci a poměry spojené s obezitou. Někteří svalna-

tí lidé mohou mít vysoký BMI bez zdravotních rizik. Obvod pasu přes 100 cm u mužů a přes 90 cm u žen signalizuje zvýšené riziko u osob, u kterých se BMI pohybuje od 25 do 35.

Žádoucí hodnota indexu u žen je 21-23.

Obezita (20% nadváha nad vhodným rozpětím) začíná při indexu 27,5.

Vážná obezita (40% nadváha) začíná při hodnotě indexu 31,5.

Žádoucí hodnota indexu hmotnosti u mužů se pohybuje od 22 do 24. Obezita začíná při hodnotě 28,5 a vážná obezita při dosažení hodnoty indexu 33.

Příčinou obezity je celá řada faktorů, mezi něž patří vlivy genetické, hormonální, metabolické, psychologické a také zevní. Přesto jde v podstatě vždy o nepoměr mezi příjmem a výdejem energie. [2] Se vzestupem BMI nad 25 stoupá riziko nádorů, srdečně-cévních onemocnění, cukrovky a dalších nemocí, od BMI nad 27 je už tento vzestup výrazný. [5] Hodnocením zvýšené hmotnosti se zabývá mnoho studií. Byla potvrzena souvislost mezi vyššími hodnotami BMI a vyšším procentem tělesného tuku. [6]

Zejména lidé s trvalou nadváhou zpochybňují jejich zařazení do skupiny obézních. BMI má totiž silnou korelaci s celkovým tukem těla u dospělých osob, ale jak vyplývá z analýzy potápěčů ACR, nebere

v úvahu osvalení. Za určité situace je v důsledku cvičení možné současně přibírat na váze a přitom hubnout, jestliže dochází k náhradě objemnější tukové tkáně méně objemnou, těžší aktivní tělesnou hmotou.

Nejúspěšnější postupy vedoucí ke ztrátě váhy zahrnují:

- a) redukci kalorií,
- b) zvýšenou fyzickou aktivitu a
- c) způsoby terapie určené ke zlepšení stravovacích návyků a fyzické aktivity.

Další doporučení zahrnují: Mírnou fyzickou činnost trvající 30 nebo více minut nejlépe každý den, redukci tukové stravy s redukcí kalorií a snížení váhy těla o 10 %, tj. v množství, které redukuje doprovodné rizikové faktory.

Rozumný časový horizont pro tuto redukci je 6 měsíční léčba se ztrátou váhy 0,5 - 1 kg za týden. Po 6 měsících je prioritou udržení snížené váhy, získané léčbou. Nepomůže-li léčba změnou životního stylu, pak přichází v úvahu terapie s pomocí léků. Ztráta váhy operací je volbou pro opatrně vybrané pacienty s klinicky silnou obezitou (BMI nad 40) nebo u pacientů s doprovodnými nemocemi (u BMI nad 35). Pacienti obézní a s nadváhou, kteří si např. z profesionálních důvodů nepřejí zhubnout, by se měli vyhnout dalšímu přibývání na váze. [4]

Literatura:

1. *Sbírka zákonů č. 256/1999, částka 87. Vyhláška Ministerstva obrany o posuzování zdravotní způsobilosti k vojenské činné službě.*
2. KELLER U., MEIER R., BERTOLI S.: *Klinická výživa*. Praha: Scientia medica, 1993. 236 s. ISBN 80-85526-08-5
3. BRÁZDOVÁ Z., FIALA J.: *Dietary Guidelines in the Czech Republic, Sborník prací Lékařské fakulty v Brně č. 115*. Brno: Masarykova Univerzita, 1998. 247 s. ISBN 80-210-1956-5
4. National Heart, Lung, and Blood Institute. *Clinical Guidelines on the Identification, Evaluation, and Treatment of Overweight and Obesity in Adults. NHLBI Communications Office. National Institutes of Health, USA. June 17, 1998.* (<http://www.nhlbi.nih.gov/nhlbi/news/oberel4f.htm>)
5. JAKUBÍK V., TUČAN J.: *Máme se zajímat o stravovací zvyklosti vojáků?* In: *Výživa a potraviny* 54, 1999, č. 4, s. 115 - 116.
6. ŠTEFÁNIKOVÁ Z., JURKOVIČOVÁ J., ŠEVČÍKOVÁ, L., ÁGHOVÁ L., RAPANTOVÁ H., SEKRETÁR S.: *Vplyv telesnej hmotnosti na subjektívne hodnotenie výživovej spotreby*. In: *Hygiena*, 44, 1999, č. 3, s. 131 - 139. ISBN 1210-7840

NÁVRH HLAVNÍCH ÚKOLŮ v jednotlivých oblastech rezortní politiky tvorby a ochrany životního prostředí

Ing. PETR KOZEL, CSc.

Státní politika životního prostředí (usnesení vlády České republiky č.323 ze 14. dubna 1999) není pouze politikou rezortu MŽP. Při naplňování svých cílů klade velký důraz na provázanost politik rezortních (sektorových) a na zavádění systémů environmentálně orientovaného řízení.

Rezort obrany, který k úkolům v oblasti tvorby a ochrany životního prostředí přistupoval vždy příkladně, pracoval na výše uvedených úkolech již od konce roku 1998, kdy byly učiněny přípravné kroky k zavádění environmentálního manažerského systému (EMS). V roce 1999 probíhaly rovněž práce na tvorbě materiálu „Politika tvorby a ochrany životního prostředí v rezortu obrany“, který by se měl v budoucnu stát přílohou k předpokládanému rozkazu ministra o zavedení EMS v rezortu a jehož třetí verze je v současné době (v únoru tr. - pozn. redakce) připomínkována hlavním ekologem MO.

Při formulování návrhu nové Politiky tvorby a ochrany životního prostředí (TOŽP) v rezortu obrany byly kromě platné legislativy a rezortních poznatků a zkušeností respektovány závazky a doporučení, vyplývající z některých domácích i zahraničních materiálů. Kromě Státní politiky životního prostředí a Státního programu ochrany přírody a krajiny ČR se jedná o závazky, vyplývající ze základních ekologických usnesení a standardů (STANAG) NATO v oblasti TOŽP.

V rámci Národního programu přípravy na členství v Evropské unii se Česká republika hlásí k environmentální politice EU, jejíž základní myšlenkou je v současné době zásada zabudování zřetelů životního prostředí do sektorových politik. Stěžejními evropskými východisky rezortní politiky TOŽP jsou EN ISO řady 14000

- Systémy environmentálního managementu (EMS), které mají současně platnost jako ČSN.

Cílem rezortní politiky je stanovit rezortní priority, hlavní úkoly v jednotlivých oblastech TOŽP a nástroje k jejich splnění. Priority a úkoly jsou v souladu se státní politikou formulovány tak, aby postihovaly aktivity rezortu v jejich systémové celistvosti a aby vyhovovaly požadavkům kompatibility a interoperability s NATO resp. Evropskou unií.

Přístup k životnímu prostředí, daný novou rezortní politikou, nespočívá pouze v pasivní ochraně formou řešení zastaralých problémů a likvidací škod, odpadů ap., nýbrž především v aktivní tvorbě životního prostředí a v prevenci škod již během rozhodovacích procesů. Z uvedených důvodů se tak nejdůležitějším úkolem stává rozhodnutí o zavedení EMS v rezortu a z něho plynoucí závazek trvalého zlepšování životního prostředí před jeho znečišťováním.

Před dosavadními řešeními odkládaných, zanedbaných a neodborně či nedůsledně řešených problémů (např. stavu kotelen, některých odstavných ploch, mycích místků a nabíjecích stanic), na něž byla dříve problematika TOŽP nezřídka zužována, dává tato rezortní politika **přednost novým směrům, preferujícím prevenci, udržitelný rozvoj a z nich plynoucí myšlenkový aparát EMS.**

Princip udržitelného rozvoje, který je založen na sladění ekonomických, environmentálních a sociálních aspektů všech rozvojových cílů se tak v souladu se Státní politikou životního prostředí stává základním principem rezortní politiky. Při řešení konkrétních problémů a rozvojových programů budou uplatňována tři kritéria udržitelnosti:

1. **Minimalizace nároků** na čerpání neobnovitelných a šetrné využívání obnovitelných přírodních zdrojů, surovin a energie a minimalizace záboru prostoru.

2. **Minimalizace negativních vlivů** na prostředí, emisí do ovzduší a vod, kontaminace půd, produkce odpadů a hlukové zátěže a minimalizace potenciálních rizik a havárií

3. **Důsledná ochrana**, popřípadě zmnožení a zkvalitnění základního přírodního a lidského kapitálu.

Návrh hlavních úkolů v jednotlivých oblastech rezortní politiky TOŽP

Nová filozofie rezortní politiky, založená na zásadách udržitelného rozvoje, prevenci a přechodu od řešení archaických problémů k EMS, definuje úkoly v následujících hlavních oblastech TOŽP:

Oblast koncepční, organizační a institucionální

* **Zavedení EMS** v rezortu obrany se všemi povinnostmi a právy plynoucími z EN ISO řady 14000. Využít výsledků pilotní studie CCMS/NATO „Environmental Management Systems in the Military Sector“.

* **Vytvoření rady** (skupiny) pro zavádění, později řízení, EMS v rezortu. Orgán s pravomocemi, odpovídajícími jeho významu, začlenit do řídicích struktur rezortu.

* **Vytvoření Rady** pro trvale udržitelný rozvoj MO v souladu se Státní politikou životního prostředí. Vytvoření podmínek pro kompatibilitu a interoperabilitu s ostatními zeměmi NATO v environmentální oblasti. Vycházet zejména z materiálů „Prohlášení

politiky životního prostředí v ozbrojených silách NATO“, „Zásady ekologické výchovy“ a STANAG 7174 EP.

* **Vytvoření ekologického havarijního systému.** Koordinovat jeho tvorbu se záměry integrovaného záchranného systému a zužitkovat poznatky z pilotní studie CCMS/NATO „Environment and Security in an International Context ...“

* **Vybudování** územního ekologického informačního systému.

* **Konzultace** veškerých plánovaných aktivit a rozvojových programů s ekologickými orgány rezortu před jejich schválením resp. uskutečněním.

* **Personální** dobudování rezortní ekologické sítě a její stabilní začlenění do struktur MO a GŠ, odpovídající standardům NATO. Vytvořit (dotvořit) síť vojenských ekologů, odpovídající nejen výsledky, ale i poměrnými počty a zařazením v organizační struktuře, ostatním členským zemím NATO. Výkon státní správy v oblasti TOŽP v rezortu územními ekologickými orgány přizpůsobit novému územnímu uspořádání státu.

* **Vytváření pracovních míst** pro absolventy environmentálních oborů na vysokých vojenských školách.

* **Vytvoření** vědecko-výzkumného pracoviště v rámci ekologických orgánů rezortu. Analyzovat používané technologie a materiály z hlediska jejich vhodnosti daných podmínkami EMS. Nejnovější poznatky z oborů vojenské ekologie a tvorby a ochrany životního prostředí ve vojenském sektoru předávat formami osvěty, výchovy a vzdělávání (viz níže) a zavádět je do každodenní praxe. Předkládat odborným orgánům technické a koncepční návrhy a náměty. K uskutečnění některých projektů využít dle možností prostředků NATO.

* **Obnovení poslání** a významu komisi životního prostředí u útvarů. Rozšířit jejich působnost o funkci Rad pro trvale udržitelný rozvoj v souladu se Státní politikou životního prostředí.

* **Zefektivnění práce** se základními ekologickými kartami útvaru. **Oblast legislativní**

* **Revize** stávajících environmentálních (ekologických) INA a tvorba nových na základě stanoveného harmonogramu případně aktuálních potřeb. Dodržovat jejich sloužitelnost s právní úpravou ČR, EU, NATO a se zásadami EMS.

* **Důsledné uplatňování** povinnosti projednávat nově přijímané INA s ekologickými orgány rezortu.

* **Inovace INA** uváděných dále v textu (ekologické vzdělávání, radonový program, odpady, nebezpečné látky, kontroly atd.) a jejich důsledná realizace.

Oblast finanční, ekonomická a logistická

* **Příprava návrhu** finanční politiky rezortu pro oblast TOŽP. Koordinovat a zefektivnit vynakládání finančních prostředků na TOŽP na základě zvláštního INA.

* **Vytvoření větší přehlednosti** a zjednodušení začlenění rozpočtových položek na TOŽP do rozpočtové skladby MO.

* **Přednostní zaměření** investiční činnosti na likvidaci zanedbaných problémů (viz výše) a odstranění starých ekologických zátěží.

* **Sestavení plánu** investic podle celorezortně stanovených priorit v souladu s EMS.

* **Vypracování systému** osobní hmotné odpovědnosti za stav životního prostředí. Ekonomicky stimulovat environmentální přístupy a exemplárně postihovat ekologickou nekázeň.

* **Analýza** vhodnosti používaných i k používání plánovaných technologií a materiálů z hledisek daných podmínkami EMS.

* **Evidence a inventarizace** objektů a zařízení ve vlastnictví (užívání) rezortu z hlediska jejich vlivu na životní prostředí a lidské zdraví. Jedná se zejména o některé vojenské základny, učební a výcvikové základny, parky techniky s veškerým příslušenstvím (garážemi, přístřešky, odstavnými plochami, sklady a čerpacími stanicemi

PHM, nabíjecími stanicemi, mycími zařízeními), letiště, komunikační síť, spojovací systém, místa nakládky, vykládky, překládky vojenského materiálu, opravny, sklady, ubytovací zařízení a stavby včetně kotelen, stravovací zařízení, skládky, složiště odpadů, vojenská zdravotnická zařízení a veterinární zařízení.

1. **Zaměřit se** na environmentální aspekty jejich provozu a technické resp. technologické vybavení postupně přizpůsobovat podmínkám, vyplývajícím z této politiky, platné legislativy, INA, ze závazků spojených se zavedením EMS a z členství v NATO. Při této příležitosti vyřešit odkládané, zanedbané a neodborné či nedůsledně řešené problémy (viz výše). TOŽP v rezortu nesmí být nadále zužována pouze na tuto problematiku.

2. **Zaměřit se** na tvorbu zdravého obytného a stravovacího prostředí příslušníků a pracovníků rezortu.

Oblast výcvikových aktivit

* **Environmentální optimalizace** výcvikových aktivit včetně zvyšování podílu simulovaného výcviku a virtuální reality.

* **Zaměřit zvláštní pozornost** na území vojenských újezdů z hlediska vojensko-ekologického řešení možných střetů zájmů. Dopracovat krajinně-ekologickou inventarizaci a dokončit resp. inovovat územní plány vojenských újezdů tak, aby byly vytvořeny předpoklady pro uspokojení rostoucích nároků na objem výcviku i požadavků TOŽP.

* **Zajištění** ekologické bezpečnosti při cvičení zahraničních vojsk. Dodržovat zásady týkající se TOŽP a stanovit odpovědnost za ekologické škody při smluvním sjednávání účasti vojsk druhých států na vojenských cvičeních na teritoriu ČR.

* **Zabezpečení** ekologického chování našich jednotek v zahraničí.

Oblast ochrany jednotlivých složek životního prostředí a krajiny

* **Konkretizace** přímých i nepřímých opatření s ohledem na státní politiku životního prostředí a výše uvedené principy re-

zorní politiky. Dopracovat a věcně, časově, hmotně i peněžně upřesnit odborné aktivity při systematické tvorbě, ochraně a zlepšování následujících složek životního prostředí a přírody a krajiny:

- půda, horninové prostředí,
- voda,
- ovzduší,
- živé organismy (ohrožené a chráněné druhy rostlin a živočichů)
- příroda a krajina jako celek (chráněná území, krajinný ráz, lesy, zemědělské plochy, atd.),
- kulturní památky.

Oblast nakládání s odpady a nebezpečnými a škodlivými látkami

* **Dokončení** jednotného rezortního systému nakládání s odpady a vedení jejich evidence. Na základě dosavadních zkušeností a v souladu se stávající legislativou přepracovat Prozatímní metodické pokyny.

* **Sjednocení** a upřesnění způsobů manipulace s nebezpečnými látkami (používání, přeprava, skladování) z hlediska ochrany životního prostředí.

Oblast ochrany před škodlivými faktory prostředí

* **Sledování a ochrana** před nebezpečnými faktory fyzikálními, chemickými a biologickými. Aktivity spojené s radonovým programem rozšířit o ochranu před nepříznivými účinky dalších faktorů fyzikálních polí (kosmické záření, ionizující záření, neionizující záření, elektromagnetická pole, hluk, vibrace a tepelné znečištění). Inovovat v tomto smyslu příslušný RMO. Řešit rovněž specifické místní problémy a ve spolupráci s vědecko výzkumnou základnou rezortu se zabývat i dosud málo sledovanými, nesledovanými, neznámými či nepopsanými vlivy.

Dokončení likvidace starých zátěží.

Oblast mezirezortní spolupráce

* **Spolupráce a koordinace** některých aktivit s MŽP a jeho orgány a ústavy (ČIŽP, HMÚ, ČEÚ, Ústavu pro ekopolitiku atd.).

* **Spolupráce** a koordinace některých aktivit s orgány státní správy a samosprávy.

* **Spolupráce** s dalšími rezorty (MV, MH, MZ aj.).

Oblast mezinárodní spolupráce

* **Výměny zkušeností** v oboru TOŽP s experty zahraničních rezortů obrany (dvou - či vícestranné).

* **Aktivní účast** na environmentálních akcích pořádaných NATO, EAPC, PFP, Mil-to-Mil i civilními zahraničními organizacemi. Účastnit se aktivně s publikovanými výsledky, zkušeností z akcí využívat v každodenní praxi. Využít vědecko výzkumného potenciálu ekologických orgánů rezortu (viz výše).

* **Spolupráce** s výborem NATO pro výzvy moderní společnosti (CCMS/NA-TO) při řešení pilotních studií s environmentální tematikou. Aktivní účast národních expertů rezortu v pilotních studiích CCMS/NATO a koordinace těchto aktivit v rámci rezortu.

* **Spolupráce** se zahraničními školami a výcvikovými středisky při zabezpečování ekologického vzdělávání formou účasti studentů na kurzech a školeních a studiem zahraničních posluchačů na tuzemských školách. Upřednostňovat spolupráci s NATO School a s vojenskými školami členských zemí NATO.

* **Podíl na tvorbě** koncepce ekologické bezpečnosti při mezinárodních operacích.

Oblast publikační, informační opatření a propagace

* **Rozšíření** vojensko-ekologické publikační činnosti vědecké, odborné i populární v rámci rezortu i navenek.

* **Rozšíření** vnitřní i vnější informovanosti o rezortních environmentálních aktivitách. K vnitřním informacím využít především velitelských shromáždění. Propagovat oborové výsledky i možnosti studia oborů zahrnujících ochranu životního prostředí na vojenských školách mezi nejširší veřejností.

* **Zřízení** „knihovny ekologických textů“ pro potřeby ekologického vzdělávání

a každodenní potřebu pracovníků rezortu. Zvážit možnost vydávání Ekologického bulletinu.

* **Zřízení rezortní ceny** (v případě souhlasu Ceny ministra obrany) za mimořádné výsledky a přínos v ochraně a tvorbě životního prostředí. Morálně či jinou formou v pravidelných intervalech (např. u příležitosti Dne Země) oceňovat jednotlivce, kolektivy resp. organizace (pracovníky a příslušníky rezortu, spolupracovníky, dárce a dodavatele) na základě stanovených kritérií.

* **Zveřejňování hlavních údajů ekologického informačního systému** (viz výše) formou rezortní ekologické ročenky.

Oblast výchovy a vzdělávání

* **Vypracování rezortní koncepce environmentální osvěty, výchovy a vzdělávání.** Inovovat stávající RMO 30/1995, který upravuje obsah ekologického vzdělávání

(viz výše), a rozšířit jej o oblasti environmentální osvěty a výchovy. Při realizaci uvedených činností využít vojenských vysokých škol, vědecko výzkumného potenciálu ekologických orgánů rezortu a knihovny ekologických textů (viz výše).

Oblast kontrolní

* **Rozšíření kontrolní a poznávací činnosti** jako jedné z metod prevence a výchovy ke tvorbě a ochraně životního prostředí. Inovovat INA o ekologických kontrolách.

Návrh politiky TOŽP v rezortu obrany je vypracován **pro časový horizont roku 2005**. Může být upřesněn nebo přepracován na základě případného přijetí nové státní politiky životního prostředí, na základě oficiálního zavedení EMS v rezortu obrany, popřípadě jako reakce na významné politické a odborné iniciativy domácí a zahraniční.

Literatura:

1. *Environmental Guidelines for the Military Sector*. NATO CCMS 1996, 53 s.
2. *Joint NATO Policy and Doctrine for Environmental Protection during Allied Operations and Training*. NATO STANAG 7174 EP, Draft 3, 1999, 16s.
3. *EN ISO řady 14000 - Systémy environmentálního managementu (EMS)*. Český normalizační institut, Praha, 1997.
4. Komár, A.; Kozel, P. aj.: *Ekologická bezpečnost v ozbrojených silách I*. VA Brno, 199, 122s.
5. Kozel, P.; Komár, A. aj.: *Ekologická bezpečnost v ozbrojených silách II*. VA Brno, 2000. V tisku.
6. Kozel, P.: *Návrh zásad nové rezortní politiky ochrany a tvorby životního prostředí*. In: *Sborník 1. mezinárodní konference „Ekonomika, logistika a ekologie v armádě“*, VA Brno, 1999: 161 -165.
7. *Model Work Programme to Assist in the Development of National Defence*. NATO CCMS/EAPC 1998, 15 s.
8. *Programové prohlášení vlády České republiky z 21. 1. 1998*.
9. *Směrnice ředitele odboru životního prostředí MO ČR k zabezpečení realizace státní politiky životního prostředí v podmínkách rezortu obrany*, čj. 1353/ZZ/1996 z 1. 7. 1996.
10. *Státní politika životního prostředí*, schválená vládou ČR 14. 4. 1999, usnesení 323.
11. *Státní program ochrany přírody a krajiny ČR*, schválený vládou ČR 17. 6. 1998.

VOJENSKÁ TĚLOCVIČNÁ ŠKOLA

80-ti letá tradice přípravy tělovýchovných důstojníků

Major PaedDr. PETER BUČKA

Průběh a výsledek 1. světové války znamenal nejen změnu ve státoprávním uspořádání střední Evropy, ale i přelom ve vojenské strategii a následně i v koncepci příprav vojsk. Československo a jeho armáda převzala model organizace a přípravy francouzské armády, která se na konstituování čs. branné moci bezprostředně podílela. Ve francouzské armádě byla tělesná výchova už před 1. světovou válkou zvláštní formou přípravy. Vojenský tělovýchovný ústav v Joinville sur le Pont byl založen už v roce 1820 [1].

Tělesná výchova se stala integrální součástí vojenské přípravy i v čs. armádě. Současně s tímto rozhodnutím ale vznikla otázka, jak tuto činnost odborně zabezpečit. Kromě Odboru pro tělovýchovu národa na Ministerstvu národní obrany (MNO), byla vytvořena systematizovaná místa tělovýchovných referentů na Vojenském zemském velitelství [2]. Byla však při reorganizaci v roce 1927 zrušena.

Na nižších velitelských stupních (divize, brigáda, pluk) byla funkce tělovýchovného referenta nesystemizovaná. Na plucích složených z praporů a prapory z rot, pomáhali s vlastní realizací činností tělesné výchovy a sportu plukovní, **praporeční a rotní cvičitelské sbory**. Rotní cvičitelský sbor sestával z vedoucího a 8 cvičitelů. Na úrovni praporu byl složen z náčelníka praporečního cvičitelského sboru a vedoucích sborů rot. Obdobně na úrovni pluku byl cvičitelský sbor sestaven z náčelníků praporečních cvičitelských sborů a plukovního náčelníka [3].

Už 12. prosince 1919 bylo rozhodnuto, že příprava tělovýchovných referentů se bude provádět formou kurzů, ve vojenské tělocvičné škole [4]. Do roku 1928 měla název Vojenská škola pro tělesnou výchovu [5], od roku 1929 se název změnil na **Vojenskou tělocvičnou školu** [6]. Svoji činnost oficiálně začala v březnu 1920 [7]. Prvním místem jejího působení byla praž-

Obr. 1. Vojenská tělocvičná škola v roce 1928 (nyní budova MO v Praze Na Valech)

ská kasárna Pod Bruskou [8], v roce 1922 se přesunula do Žižkových kasáren [9], v roce 1924 do kasáren Na Pohořelci [10], aby v roce 1926 zakotvila v budově bývalé kadetky - jeden z objektů současného MO ČR [11].

Vojenská tělocvičná škola (VTŠ) byla samostatnou školou středního stupně se systemizovanými vlastními počty. Do 31. 12. 1926 byla podřízena tělovýchovnému oddělení Výchovného odboru MNO a potom od 1. 1. 1927 až do ukončení své činnosti v roce 1933 Skupině tělesné a mravní výchovy Školního a výcvikového oddělení MNO [12]. Po stránce hospodářského zabezpečení byla do roku 1928 přidělena do péče intendantního úseku Zemského vojenského velitelství v Praze [13] a od roku 1929 Válečné školy v Praze [14].

Tabulka 1

Podmínky pro zařazení do kurzů

Pro důstojníky	Pro rotmistry a pomocníky	Pro dělesloužící
- činná služba u setniny nejméně 2 roky - zdravý a způsobilý ke službě - kvalifikace (hodnocení) nejméně dobře - věk do 30 let, dobrovolníci do 35 let	- zdravý a způsobilý ke službě - kvalifikace (hodnocení) nejméně dobře - věk do 30 let, dobrovolníci do 35 let	- činná služba nejméně 1 rok - zdravý a způsobilý ke službě - přijetí závazku k další službě nejméně na další 2 roky

Tabulka 2

Počet kurzů a frekventantů

(kurz poř. č. 3 byl organizován v Brně, ostatní v Praze)

Důstojnické							
Poř. č.	Termín	Účast	Poř. č.	Termín	Účast		
1.	1. 5. - 28. 5. 1919	nezjištěn	21.	1. 10. 1928 - 28. 2. 1929	28		
2.	1. 3. - 31. 5. 1920	39	22.	1. 3. - 31. 7. 1929	28		
3.	1. 3. - 31. 5. 1920	46	23.	1. 10. 1929 - 28. 2. 1930	26		
4.	1. 6. - 31. 8. 1920	55	24.	1. 3. - 31. 7. 1930	26		
5.	1. 9. - 30. 11. 1920	43	25.	15. 9. 1930 - 18. 2. 1931	27		
6.	1. 3. - 1. 6. 1921	42	26.	18. 2. - 18. 7. 1931	14		
7.	6. 6. - 30. 8. 1921	45	27.	4. 1. - 17. 9. 1932	25		
8-1.	12. 9. - 26. 10. 1921	50	28.	1. 9. 1934 - 31. 7. 1935	21		
8-2.	16. 1. - 16. 4. 1922						
9.	15. 5. - 14. 10. 1922	47	Rotmistrovské				
10.	3. 1. - 31. 5. 1923	41					
11.	3. 7. - 30. 11. 1923	48					
12.	3. 2. - 2. 5. 1924	49					
13.	29. 9. 1924 - 28. 2. 1925	34	Poř. č.	Termín	Účast		
14.	30. 6. - 31. 10. 1925	37	1.	3. 11. 1932 - 28. 2. 1933	26		
15.	1. 10. 1925 - 26. 2. 1926	33	2.	1. 3. - 30. 6. 1933	22		
16.	1. 3. - 31. 7. 1926	24	Kurz brannosti pro výchovu důstojníků				
17.	1. 10. 1926 - 25. 2. 1927	31					
18.	1. 3. - 31. 8. 1927	27					
19.	3. 10. 1927 - 25. 2. 1928	25					
20.	3. 3. - 31. 7. 1928	26	1.	1. 4. - 13. 5. 1936	14		

Tabulka 3

Počty hodin

(není zahrnuto vyučování mravní výchovy) 24

Kurzy					
Důstojnické			Rotmistrovské		
teorie	praxe	celkem	teorie	praxe	celkem
178	532	710	422	486	908

Struktura VTŠ v roce 1931₁₅

Velitelství	⇒ Učitelský sbor	⇒ Kurzy VTŠ
velitel	řádní učitelé	4-měsíční pro důstojníky tělesné a mravní výchovy
rotmistr (účetní)	mimořádní učitelé	4-měsíční pro rotmistry a pomocníky těl. a mr. vých.
pomocné družstvo	cvičitelé	zvláštní kurzy šermu a plavání
		lyžařské a horolezecké kurzy
		kurzy důstojníků branné výchovy
		jiné kurzy podle potřeb (např. pro výchovu inspektorů těl. a mravní vých., branné přípravy aj.

Tabulka 5

Systemizace míst a počtů v roce 1931₂₁

Důstojníci - 5	Rotmistři - 8	Mužstvo - 8
velitel	šermíř - 2	krejčí - 1
lékař - 1	cvičitel - 5	obuvník - 1
šermíř - 1	účetní - 1	mechanik - 1
důstojník pěchoty - 2		„ordonanc“ - 5

Veliteli VTŠ byli [16-19]:

- * npor. F. Kroupa v letech 1920 - 1921;
- * mjr. O. Vojtíšek v letech 1921 - 1924 a opět 1926 - 1928;
- * št. kpt. V. Wiedermann v letech 1924 - 1926 a jako pplk. znovu 1929 - 1932;
- * pplk. M. Sedláček v letech 1928 - 1929.

V pedagogických funkcích působili [20]:

- **řádní učitelé:** F. Kroupa, F. Erben, B. Novák, F. Mráček, J. Břicháček, V. Wiedermann, E. Klimek, B. Novák, J. Rychlík a další;
- **externí učitelé:** B. Havel, J. Krejčí, M. Teringel, J. Knovsl, M. Frgal;
- **lékaři:** MUDr. E. Schedlbauer, MUDr. K. Janeček;
- **šermíři:** T. Hruška, V. Hadinec;
- **instruktoři:** J. Kalný, F. Pacháček, F. Jiroutek, J. Babka, R. Pelíšek.

Posluchače do kurzů VTŠ vybíralo MNO po dohodě s 5. oddělením Hlavního štábu [22], podle stanovených kritérií, jež dokládá tabulka 1.

Výčet kurzů a frekventantů uvádí tab.2 [25].

Absolventi tělovýchovných i jiných kurzů dosáhli nejen potřebné úrovně teoretických vědomostí, ale byli velmi dobře připraveni i po praktické stránce. Obsah učebních osnov byl velmi různorodý a pestrý. Zabezpečoval tělovýchovným důstojníkům všestrannou přípravu a výuka zahrnovala celkem 21 tematických bloků.

Obsah výuky [23]

1. Tělocvičná soustava dr. M. Tyrše a přehled zahraničních tělocvičných soustav.
2. Ranní tělocvik (účel, prostředky, metodika).
3. Odpolední tělocvik:
 - 3.1. Tělocvičné názvosloví
 - 3.2. Nářadová a prostná cvičení
 - 3.3. Různosti
 - 3.4. Vojenské skupiny a překonávání překážek v poli
 - 3.5. Metoda cvičení nářadových - záchran a dopomoc
 - 3.6. Sestavování společných cvičení
 - 3.7. Úprava a údržba nářadí a náčiní
 - 3.8. Organizace veřejných vystoupení, závody, rozhodování

4. Polní tělocvik - praktické využití výchovného tělocviku (prostného, nářadového, úpolů).

5. Prostný tělocvik (lehká atletika):

5.1. Teorie (Důležitost prostného tělocviku z hlediska vojenského názvosloví a rozbor jednotlivých disciplín)

5.2. Praxe (Nácvik jednotlivých druhů prostného tělocviku, metodický postup při nácviku)

5.3. Samostatné vedení hodiny

5.4. Organizace závodů, rozhodování, pravidla

6. Pořadová příprava (podle předpisu P-I-1)

7. Šerm bodákem (podle předpisu Š-I-1)

8. Šerm šavlí - přípravné cviky, popis a držení zbraně, pohyby, tempo, volný šerm a pravidla

9. Sebeobrana (podle předpisu Š-I-2)

10. Box - podle anglických vzorů

11. Plavání - výcvik jednotlivců a hromadný výcvik, metody, styly, závody, pravidla a veslování

12. Hry - bez náčiní, s náčiním, závodní hry, sportovní a polní hry, nácvik a pravidla,

13. Jízda na kole (podle předpisu K-I-6)

14. Jízda na lyžích - úprava vázání a údržba, vojenské lyžování (postoje, sjezdy přímé a šikmé, přívrtné brždění, přívrtné obloky, přívrtná křišťánka pomocí hole, šikmý skok a přeskok)

15. Horolezectví - význam hor pro vojáky, pochody v horách, nebezpečí hor a ochrana, vedení jednotek v horách

16. Mravní výchova (podle předpisu Š-III-3)

17. Tělověda:

17.1. Anatomie

17.2. Fyziologie a fyziologie tělesných cvičení

17.3. Hygiena tělesných cvičení

17.4. První pomoc při úrazech, praktické příklady

18. Dějiny tělesných cvičení z vojenských hledisek

19. Pochodový zpěv

20. Branná příprava, rozsah, realizace

21. Zkoušky a samostatná vystoupení frekventantů

Počty hodin (viz tab. 3)

Tělovýchovné kurzy byly ukončeny teoretickými a praktickými zkouškami z:

- tělocviku ranního, odpoledního, prostého a polního;

- boje zblízka, šermu, tělovědy a mravní výchovy;

- závodního řádu Čs. atletické unie, Čs. obce sokolské a rozhodcovských zkoušek.

Celý uvedený obsah i rozsah musel zvládnout ne příliš velký počet personálu. Pro představu ilustrují tabulky 4 a 5 strukturu a systemizaci míst a počtů VTŠ v roce 1931.

Posluchači VTŠ vystupovali na domácích i zahraničních akcích. Např. v roce 1922 [27] a 1930 [28] se zúčastnili Vsesokolského sletu v jugoslávském Bělehradu. O kvalitě školy svědčí i to, že do ní vysílaly své příslušníky i cizí armády, např. v roce 1924 ji absolvoval litevský poručík Pavro, a v roce 1925 tehdejší velitel VTŠ v Anglii štábní rotmistr Gilles [29]. Také po návštěvě britského plk. R. B. Cambella v roce 1923 došlo k dohodě a do Anglie byl vyslán ke krátkodobému působení štábní rotmistr Pecháček. Zhostil se svého úkolu velmi důstojně, o čemž svědčí pochvalné vyjádření tehdejších britských funkcionářů. Stejně tak se s vynikajícími referencemi vrátil (po dvouletém cvičitelském působení v irské armádě) absolvent VTŠ npor. dělva Tichý.

Vzdor výborné pověsti a výsledkům této školy došlo v roce 1933 k jejímu zániku. S odstupem dvou let zahájil ještě krátkodobě v letech 1935 až 1939 činnost Vojenský tělocvičný kurz pod velením št. kpt. Bedřicha Nováka s velmi omezeným rozsahem, který se s činností a efektivitou VTŠ nedal seriózně srovnat. Zrušení VTŠ zdůvodňovalo hlavně tím, že požadovanou tělesnou zdatnost zabezpečí vlastní výcvik, ale mezi důvody se uváděla i nutná úsporná opatření [30]. Blížící se 2. světová válka však velmi brzy dala jasně najevo, jaké místo v armádě tělovýchově patří.

Použitá literatura:

1. Perútka, J., Grexa, J.: *Dejiny telesnej kultúry*, SPN, Bratislava, 1958, str. 80
2. Vojenský historický archiv (VHA), Praha, *Fond Hlavního štábu, Org. oddělení*, inv. č. 3528
3. VHA, Praha, *Tělesná výchova vojska československého, předpis Vo-1 a*, 1920, str. 6 - 7
4. VHA, Praha, *Fond Hlavního štábu*, č.j. 4791/I ze dne 12. 12. 1919
5. Sedlák, J. V.: *Almanach na památku činnosti J. Vančíka*, MNO, 1928, str. 11, *Denní rozkaz VTŠ*, č. 126 ze dne 3. 7. 1923
6. *Denní rozkaz VTŠ* č. 63 ze dne 27. 3. 1929
7. VHA, Praha, *Fond vojenské školy (1918 - 1939)*, *Třídní kniha VTŠ*, str. 1
8. VHA, Praha, *Věcný věstník* č. 270, 1926, str. 152
9. VHA, Praha, *Věcný věstník* č. 10, 1922, str. 7
10. VHA, Praha, *Věcný věstník* č. 70, 1924, str. 41
11. VHA, Praha, *Věcný věstník* č. 458, 1926, str. 291
12. Tilt, Z.: *Schema organizace MNO a personál v letech 1918 - 1939*, VHA, Praha, *Denní rozkaz VTŠ*: č. 126, ze dne 3. 7. 1923, č. 50, ze dne 1. 3. 1926, č. 63, ze dne 1. 3. 1927, č. 143, ze dne 27. 6. 1923
13. *Denní rozkaz VTŠ* č. 170, ze dne 29. 9. 1924
14. *Statut VTŠ z roku 1931*, In: *Hlavní štáb, škol. a výcv. oddělení K 93*, inv. č. 27, str. 1
15. *Statut VTŠ z roku 1931*, In: *Hlavní štáb, škol. a výcv. oddělení K 93*, inv. č. 27, str. 2-4
16. VHA, Praha, *Schematismus čs. branné moci*, 1920 - 1921
17. VHA, Praha, *Schematismus čs. branné moci*, 1922, *Denní rozkaz VTŠ*: č. 126, ze dne 3. 7. 1923, č. 50, ze dne 27. 3. 1926
18. VHA, Praha, *Denní rozkaz VTŠ*: č. 176, ze dne 29. 9. 1924, č. 63, ze dne 27. 3. 1929
19. VHA, Praha, *Denní rozkaz VTŠ* č. 45, ze dne 3. 2. 1928
20. VHA, Praha, *Denní rozkaz VTŠ*: č. 126, ze dne 3. 7. 1923, č. 170, ze dne 29. 9. 1924, č. 312, ze dne 1. 10. 1925, č. 221, ze dne 30. 9. 1926, č. 79, ze dne 1. 3. 1927, č. 63, ze dne 27. 3. 1929
21. VHA, Praha, *Fond Hlavního štábu, Org. odd. K 87*, inv. č. 3715, *Tab. syst. počtů VTŠ*
22. *Statut VTŠ z roku 1931*, In: *Hl. štáb. škol. a výcv. odd. K 93*, inv. č. 27, str. 4 - 5
23. Sedlák, J. V.: *Almanach na památku činnosti J. Vaníčka*, MNO, 1928, Praha, str. 30 - 32
24. *Statut VTŠ z roku 1931*, In: *Hl. štáb. škol. a výcv. odd. K 93*, inv. č. 27, str. 5
25. *VTŠ, seznamy frekventantů K 2*
26. VHA, Praha, *Denní rozkaz VTŠ* č. 149, ze dne 13. 7. 1929
27. VHA, Praha, *Denní rozkaz VTŠ* č. 146, ze dne 19. 5. 1922
28. VHA, Praha, *Denní rozkaz VTŠ* č. 137, ze dne 1. 7. 1929
29. *VTŠ, seznamy frekventantů K 2*
30. VHA, Praha, *Denní rozkaz VTŠ* č. 143, ze dne 27. 6. 1933
31. Stančík, V.: *Historie armádní tělovýchovy od vzniku čs. státu do roku 1939*, Diplomová práce, VO UK FTVS, Praha, 1999

VOJENSKÁ POLICIE A PSYCHICKÁ NEZDOLNOST

Podplukovník PaedDr. Mgr. BEDŘICH BRÜKNER
četař Mgr. PAVEL KRÁL

Podle salutogenetické teorie A. Antonovského (1987) je „nezdolnost typu S. O. C.“ (Sense of coherence - smysl pro soudržnost - úzké sepětí) jedním ze základních kamenů v procesech směřujících k uchování si psychického i tělesného zdraví.

Osoby se silným S. O. C. lze charakterizovat následovně:

- Mají větší schopnost odolávat stresogenním faktorům - nepřipouštět si buď jejich závažnost, nebo je dokonce vůbec nepovažovat za stresory.

- Dokáží účinně mobilizovat a využít své síly a schopnosti a napnout je ke zvládnutí náročných či problémových situací.

- Nečiní jim potíže najít v sobě motivaci k řešení obtíží a překonávání překážek.

První z výše jmenovaných schopností nazývá Antonovsky

comprehensibility (srozumitelnost) - je charakterizována tendencí k hledání souvislostí, k vnímání svého okolí i sebe sama jako integrovaného celku skládajícího se z přesně vymezených prvků a vztahů mezi nimi. To vše vede k dobré schopnosti předvídat a odhadovat následky vlastního jednání.

Druhá vlastnost nese označení

manageability (schopnost zvládat). Vyjadřuje dovednost adekvátně posoudit vlastní síly a možnosti a konfrontovat je s nároky prostředí. Ve svém důsledku umožňuje správně se rozhodovat při řešení neobvyklých situací a naplňování vlastních tužeb a přání.

Konečně poslední charakteristika je označována jako

meaningfulness (smysluplnost). V praxi by se dala zjednodušeně popsat jako tzv. pozitivní myšlení. Překážky, které se

před člověkem objevují, jsou chápány jako výzva, jejich překonání chápe jedinec s vysokým skórem v této poloze jako jeden z dílčích cílů, jehož dosažení vede nakonec k cíli definitivnímu. Je to schopnost nalézt smysl i ve věcech a činnostech, které by jiného přivedly na myšlenku se vzdát.

Specifika Vojenské policie

Vojenská policie je plně profesionální složkou armády, jež plní úkoly policejního charakteru uvnitř AČR. Její příslušníci procházejí výběrovým řízením, jehož psychologická složka ve svém základu odpovídá výběrovému řízení k Policii České republiky. Kromě prostých výsledků psychodiagnostických metod a jejich interpretací je při vyšetření kladen velký důraz na motivaci pro povolání tohoto druhu. U VP je věnována zvýšená pozornost psychologické přípravě a průpravě policistů. **Tato příprava má dva hlavní cíle:**

První by se dal charakterizovat jako „ochrana občanů“ (cílem je na co nejmenší možnou míru stlačit výskyt z osobnostní nevyzrálosti či z duševní nepřipravenosti pramenících excesů policistů při výkonu služby).

Druhým cílem je „ochrana policistů“ (zde máme na mysli psychohygienickou prevenci proti poruchám pramenícím z nevyrovnaní se se stresem, který k jejich práci neodmyslitelně patří).

Výsledky vyšetření nezdolnosti typu S. O. C. u vojenských policistů

Provedli jsme vyšetření náhodného reprezentativního vzorku vojenských policistů ze všech složek (pořádková a dopravní služba, bezpečnostní služba, ochranná služba, štábní pracovníci velitelství). Vyšetřeno bylo celkem 209 osob. Vzorek jsme dále rozdělili na tři části (viz tabulka 1).

1) - absolventy Odborné školy Vojenské policie - 33,5%,

2) - neabsolventy školy, kteří však prošli výběrovým řízením k VP - 40,2% a

3) - neabsolventy, kteří výběrovým řízením neprošli - 26,3%.

Rozložení hodnot S. O. C. v souboru příslušníků VP je patrné z následujících grafů:

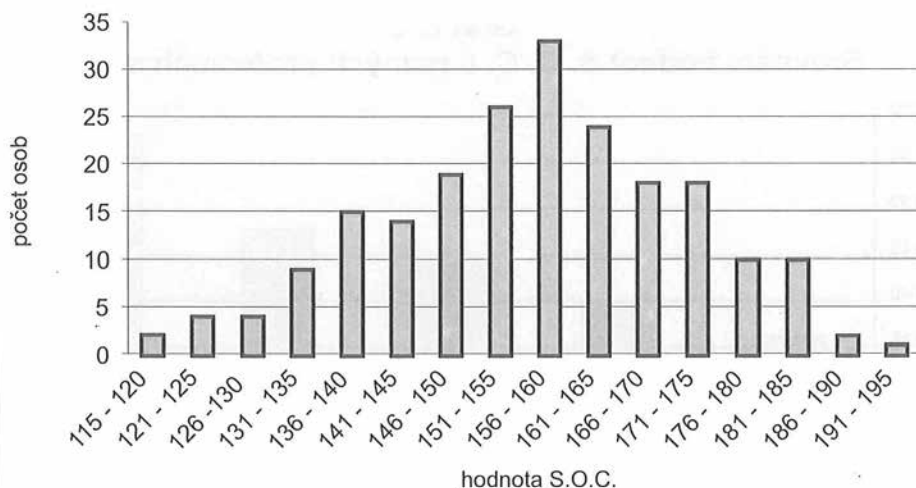
Graf 1 popisuje charakter distribuce skóre u celého souboru, **graf 2** názorně ukazuje rozdíly mezi jednotlivými dílčími skupinami.

Pro ilustraci a porovnání ještě uvádíme převzatou tabulku (Pelcák, 1998) hodnot S. O. C. u vybraných profesních skupin (tab. 2; graf 3 je jejím názorným vyjádřením). Srovnáním údajů zjišťujeme, že příslušníky vojenské policie je v tomto ohledu možno srovnat s policejními specialisty z PČR, zatímco hodnoty S. O. C. u ostatních populačně - profesních skupin jsou o mnoho nižší.

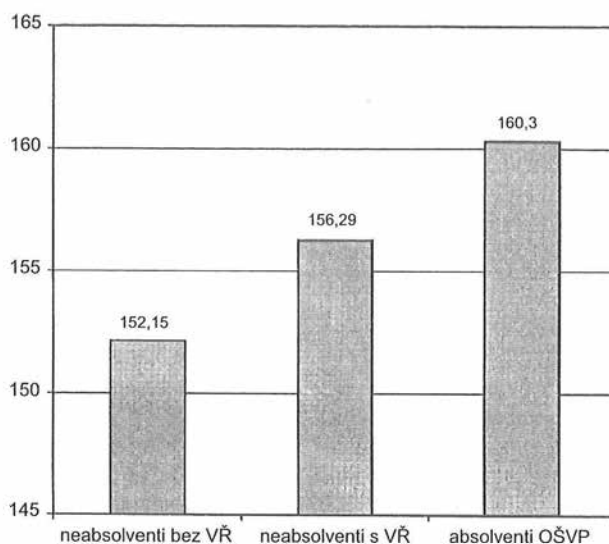
Vztah nezdolnosti typu S. O. C. struktury osobnosti

Je žádoucí, aby v armádě (a u Vojenské policie zvláště) sloužily silné, vůči stresu odolné osobnosti. Pro účely výběrového řízení, výcviku a poradenství nás zajímalo, zda lze tyto vlastnosti spolehlivě postihovat za pomoci běžně používaných psychodiagnostických metod. Proto jsme vypracovali statistické srovnání výsledků vyšetření dotazníkem S. O. C. s nálezy z dotazníků Sparo a Ihavez.

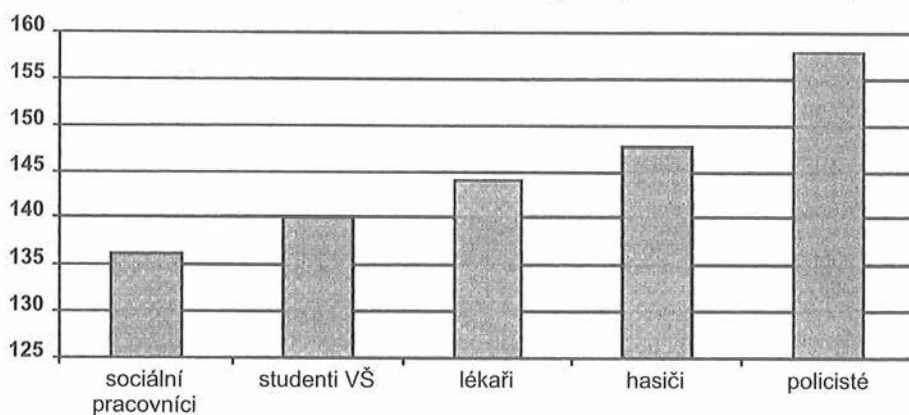
Graf č. 1
Rozložení skóre S. O. C. u VP

Graf č. 2
Hodnoty nezdolnosti typu S. O. C. u VP

Graf č. 3
Srovnání hodnot S. O. C. u různých profesních skupin

Z výše tohoto srovnání lze vyvodit následující:

Lidé s vysokou nezdolností typu S. O. C. jsou psychicky a emočně stabilní, mají nízkou míru psychické vzrušivosti, navenek jsou čilí, vyhledávají pohyb. Životní situace přehnaně neprožívají. Jsou schopni racionálního pohledu na svět, bez sklonů k sebeobviňování a úzkosti. (U osob s velmi vysokým skóre můžeme hovořit až o emoční a citové plochosti a nedostatku schopnosti vcítit se do druhých.) S výše zmíněnou racionality souvisí rovněž schopnost „zachovat si chladnou hlavu“ i v náročných situacích, nepodléhat momentálním rušivým vlivům.

Jejich způsob jednání se dá popsat jako maskulinní (tj. mužský, racionální, řešící), pohled na svět spíše optimistický. Jde o osoby dobře se ovládající, s převážně rozumovými, promyšlenými a uvědomovanými reakcemi.

Závěr

Nezdolnost typu S. O. C. je bezesporu zajímavou a užitečnou charakteristikou. Práce vojenského policisty s sebou přináší mnoho stresogenních vlivů, které po dlouhé době služby v náročných podmínkách mohou vyústit až v dlouhodobý, protahovaný stres. Je tedy důležité, aby lidé, pracující v takových složkách disponovali dovednostmi a mechanismy sloužícími k účinnému vyrovnávání se s náročnými životními situacemi. Tak lze předejít případům selhávání - a to jak profesního, tj. při výkonu služby, ale i selhávání osobnostnímu a somatickému.

Nezdolnost typu S. O. C. reprezentuje osobnostní charakteristiku, jež na pozitivním pólu svého spektra předurčuje jedince k reálnému vnímání světa, zdravému, střízlivému a přiměřenému sebeobrazu a ke schopnosti aktivně a účinně si poradit s překážkami, které mu jeho okolí staví do cesty. To ve svém důsledku zna-

Tabulka 1

Hodnoty nezdolnosti typu S. O. C. u VP

výběr	n	průměr					SD	Min	Max
		HS	VS	VS - C	VS- Ma	VS - Me			
VP - celkem	209	156,54	5,4	4,75	5,77	5,83	15,19	115	193
VP - abs. OŠVP	70	160,30	5,52	4,9	5,87	5,97	14,65	124	193
VP - neabs. s VR	84	156,29	5,39	4,76	5,75	5,83	16,56	116	183
VP - neabs bez VR	55	152,15	5,25	4,55	5,67	5,67	12,45	115	178

Tabulka 2

Hodnoty S. O. C. u vybraných skupin populace

Profese	Průměr	SD	Min	Max
hasiči	147,78	17,96	95	187
lékaři	144,10	18,54	88	185
policisté - specialisté	157,93	16,07	115	193
studenti VŠ	139,93	15,02	97	179
sociální pracovníci	136,17	16,71	110	177

mená nižší riziko negativních následků působení stresu.

Ukazuje se, že použitím této metody jsme schopni předpovídat míru ohrožení jedince a (v případě policie) navrhnout jeho zařazení do odpovídajících rizikově - situačních kontextů.

Z pohledu policejné - psychologické ho jsou pro nás výše popsané výsledky potěšující, neboť potvrzují, že profesio-grafické vymezení požadavků kladených na vojenské policisty a metodika jejich zjišťování a postihování byly stanoveny správně.

Literatura

Antonovsky, A.: *Health, Stress and Coping*. Josey-Bass Publishers, San Francisco, 1985

Antonovsky, A.: *Unraveling the Mystery of Health. How People manage Stress and Stay Well*. Jossey-Bass Publishers, San Francisco, 1987

Čírtková, L.: *Policejní psychologie, Support*, Praha 1996

Křivohlavý, J.: *Nezdočnost typu hardiness*. Čs. Psychologie, ročník 35, č. 1, s. 59-65

Mikšík, O.: *Psychická integrita osobnosti*. Univerzita Karlova, Praha 1985

Mikšík, O.: *Zjišťování bazální struktury a dynamiky autoregulace, integrovanosti a psychické odolnosti dotazníkem, „Sparo“ - manuál pro verzi počítačového zpracování dat*. Diaroš, Praha 1994

Pelcák, S., Koukola, B.: *Salutogeneze, nezdočnost a možnosti preventivní i poradenské péče u hasičů - záchranářů*, Psychologie v ekonomické praxi, 1998, č. 3-4, s. 107-119

Smith, T.L., Meyers, L.S.: *The Sense of Coherence: Its Relationship to Personality, Stress, and Health Measures*, Journal of Social Behavior & Personality, Jun 97, Vol. 12 Issue 2, p. 513 - 526

Volff, A. C., Ratner, P. A.: *Stress, Social Support, and Sence of Coherence*, Western Journal of Nursing Research, Apr. 99, Vol. 21 Issue 2, p. 182 - 197

O m l u v a

Vážení čtenáři,

pohledem na výrobní harmonogram na str. 2 jste zjistili, že časopis měl vyjít začátkem měsíce března. Při zpracování v DTP však došlo ke značnému zpoždění a tiskárna dostala časopis až 16. února 2001, což jsou tři týdny zpoždění a další skluz může nastat ještě v tiskárně, protože se už „nevejde“ do jejich výrobního plánu a budeme čekat na volný termín pro zpracování.

Příčiny jsou jednoznačné v DTP: Odchod jednoho grafika (po dohodě), selhání dvou počítačů současně a jejich následná oprava, chřipka a pak při zpracování jsme až na posledním místě (při vzniklém nahromadění práce v DTP má přednost ATM, A-report atd.).

Redakce na vzniklé situaci nemá žádnou vinu. Přesto se omlouvám všem autorům i Vám, všem našim čtenářům za pozdní dodání tohoto výtisku a současně prosím i o shovívavý pohled na případné chyby.

Děkuji Vám.

šéfredaktor

CO JSOU ŠACHY?

Šachy jsou duševní dobrodružství. Ani jejich stáří, a odhaduje se na 2 500 let, neoslabilo touhu mnohých lidí znovu a znovu se ponořit do tajemného dobrodružství, které je přístupné těm, kdož poznávají veliké bohatství vztahů v prostoru čtverce 8krát 8 polí.

Šach je odrazem boje všeho druhu a boj je hluboce spjat s podstatou člověka. Výstižné je přirovnání šachové hry k určitým typům modelů skutečných životních situací. Zvláště se to týká procesů racionálního rozhodování. Šachový hráč musí hodnotit situaci svoji i svého soupeře, probírat se určitým množstvím možností s ohledem na záměr protivníka, zvažovat rizika své volby, než učiní tah. V tomto postupu logika hraje primární roli.

Také je oprávněný názor, že šach je školou logického myšlení. Je lehčí naučit se logickému myšlení při hře v šachy než prostřednictvím učebnic logiky. Nebylo by však správné dávat rovnítko mezi dobrého logika a dobrého hráče šachu. K základní logické složce totiž přistupují při šachu další stránky šachové hry, jejichž osobité projevení tvoří vyšší kvalitativní celek.

V současné době počítačů se také diskutuje otázka, kdy stroj nahradí člověka a jaké jsou možnosti počítače ve hře v šachy? Uvažujeme-li všechny stránky šachové hry, pak nám bude velice blízká myšlenka jednoho ze zakladatelů moderní kybernetiky M. Weinera: „Dejte člověku to, co je lidské a počítači to co patří stroji“. Také bychom neměli porušovat zásadu: Srovnávej srovnatelné!

Přesto jen několik čísel, matematicko-logické stránky šachové hry, východiska, která by měl překonat počítač jak je spočítali teoretici šachové hry. Nezasvěcenému se mohou zdát fantastická. Počet různých postavení, které může vytvořit na šachovnici všech 32 figur, se píše 52 místním číslem: 7 534 686 312 361 225 327 x 10³³. Další srovnání nabízí skutečnost, že po prvních deseti tazích existuje 1 695 188 229 700 554 x 10¹² variant. Kdybychom chtěli provést tolik tahů, celé lidstvo by muselo nepřetržitě tahat figurami 217 miliard let.

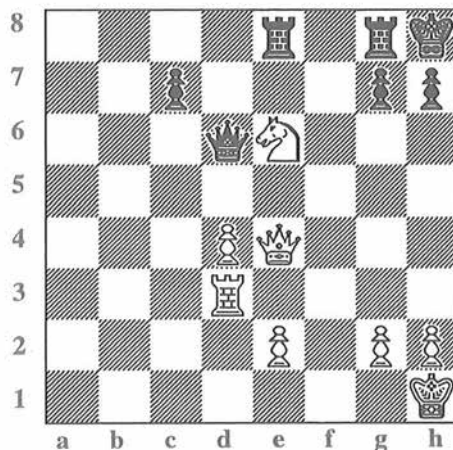
Šachy nás pravděpodobně nepřestanou přitahovat a i s nástupem supermoderních počítačů do této hry v ní budeme pravděpodobně vždy hledat především lidský rozměr, i když souboj lidského umu se sebou samým bude pokračovat.

připravil -jz-

Řešení:

1. situace: 1. Jg5! - Dg6; 2. Dxg6 - hxg6; 3. Vh3 mat (nebo 1. Jg5 - g6; 2. Jf7+ - Kg7; 3. Jxd6 atd.)

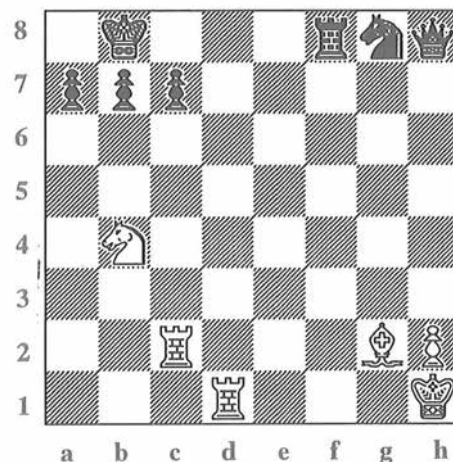
2. situace: 1. Ja6+ - Ka8; 2. Vxc7 - Vb8; 3. Vxb7 - Vxb7; 4. Vd8 mat (nebo když hraje černý ve třetím tahu např. Je6 pak 4. Vxb8 mat, dvojšach)

1. situace: Bílý vyhraje pěkným kombinačním obratem

Bílý: Kh1, De4, Vd3, Je6, p: d4, e2, g2, h2

Černý: Kh8, Dd6, Ve8, Vg8, p: c7, g7, h7

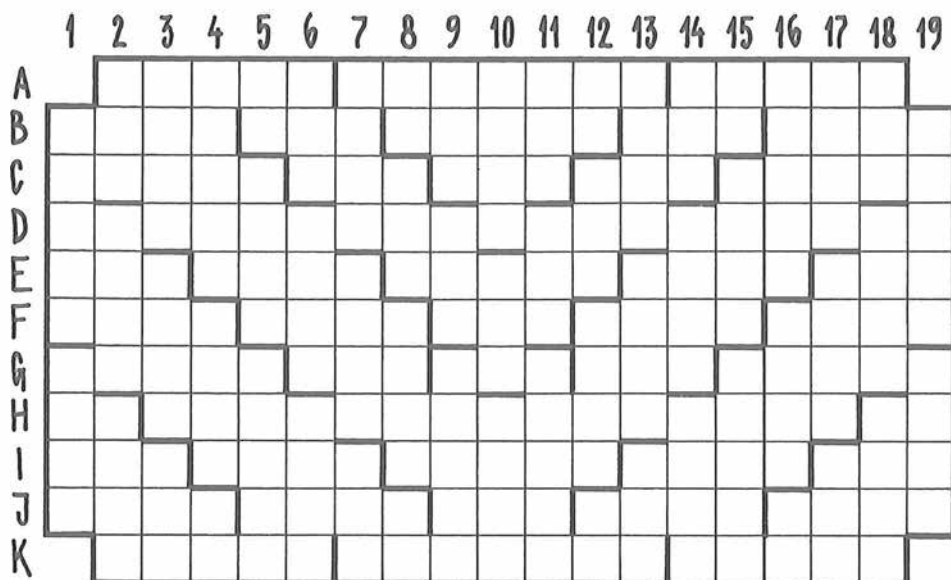

2. situace: Bílý vynutí do čtvrtého tahu mat

Bílý: Kh1, Vc2, Vd1, Jb4, Sg2, p: h2

Černý: Kb8, Dh8, Vf8, Jg8, p: a7, b7, c7

ZRNKA MOUDROSTI

Autorem citátu je **Voltaire** - vlastním jménem **Francois Marie Arouet** (1694 - 1778), významný francouzský spisovatel a publicista. Jeho aforizmus je tajenkou křížovky.

VODOROVNĚ:

A. Kladné elektrody; velká klec pro chov ptáků; promenáda. - B. Nosná část střechy; příslušník etnografické skupiny na sev. Moravě; sochařská potřeba; část těla; severský pták. - C. Díra; proutěná nádoba; moučka z kurkumy; indické město; býv. pražské nakladatelství. - D. 1. část tajenky. - E. Zkr. Akademie výtvarných umění; chebský podnik; ženské jméno; český herec (Jiří, nar. 1944); kořist. - F. Váha obalu; sázková kancelář při dostizích; souhlas; žvást; jihoamerický keř. - G. Prudký záchvat choroby; výměšek potních žláz; jméno hada z Knihy džunglí; člun na Rýně; balkánský palác. - H. Býv. zkratka voj. okruhu; 2. část tajenky; SPZ Kladna. - I. Druh papouška; primitivní papírovina; účelově upravený pruh země; potřeba orače; SPZ Olomouce. - J. Odpočinek; Severoatlantický pakt; číslovka základní; zn. zubní pasty; surovina k výrobě piva. - K. Druh drahokamu; duševní očista; sladkovodní ryba.

SVISLE:

1. Hrát kopanou; středověký nájezdník. - 2. Anglicky „umění“; násilně trhat kypřit půdu pluhem. 3. Opak staré; chemický prvek; býv. obchodní dům. 4. Plody ostrý přízvuk; SPT Teplic. - 5. Řím. číslovka 550; nevyřízený spis; jihoturecké město. - 6. Tibetický sudokopytník; zákop; prudce jedovatý tropický strom. 7. Vstup; egyptský bůh slunce; býv. zkr. armádního klubu. - 8. Chem. zn. osmíu; býv. zkr. Školy důstojníků v záloze; člen rodiny; zkr. Obchodní akademie. - 9. Konzervující tekutina pro nakládání; město v USA; církevní obřad. - 10. Modla; španělská exkrálovna; dřívější značka gramofonových desek. - 11. Epocha; cizí zkr. OSN; jméno psa. - 12. SPZ Rakovníka; postava z Večerníčku; ukazovací zájmeno; cizí označení unce. - 13. Polní plošné míry (slov.); rodové společenství; předložka. - 14. Kus ledu; tíha; opuchlina. - 15. Angl. „vše v pořádku“; plod s tvrdým obalem; vývojové stádium hmyzu. - 16. Mužské jméno (25. 8.); domácí zvíře; chem. značka stroncia. - 17. Poslední část žaludku přezvýkavců; v loňském roce; dívčí jméno. - 18. Zrakový orgán; rozlehlá luční plocha; kvašení. - 19. Černomořský přístav; opak záporu.

NÁPOVĚDA:

C. Ára, F. Toto, 9. Ada, 12. oz..

TAJENKA: Práce oddaluje tři zla: nudu, neřest, nouzi.

Bitevní vrtulník AH-64D LONGBOW APACHE

Je ve výzbroji USA, Nizozemí a Velké Británie; určen k ničení pozemních obrněných cílů za všech povětrnostních podmínek i v noci PTRS AGM-114 HELLFIRE na vzdálenost až 9 km. Vyniká velmi dobrými manévrovacími schopnostmi a vysokou palebnou účinností.

Vrtulník je klasické z odolné konstrukce s pancéřováním životně důležitých míst, čtyřlístým nosným a čtyřlístým vyrovnávacím rotorem. Pro zvýšení stability je na konci zadní části trupu vodorovná stabilizační plocha. K pohonu vrtulníku slouží dva turbohřídelové motory T700-GE-701C o maximálním výkonu 2 x 1409 kW.

Základní takticko-technická data

Celková délka	17,76 m
Celková výška	4,95 m
Osádka	2 osoby
Únosnost	771 kg
Dolet	410 km
Dostup	6400 m
Maximální rychlost	300 km.h ⁻¹

Víceúčelový vrtulník W-3 SOKOL

Je ve výzbroji OS Polska využíván k přepravě nákladu a osob i jako protipožární s 1500 litrovým zásobníkem. Je schopen působit i za ztížených povětrnostních podmínek.

Vrtulník je klasické koncepce se čtyřlístým hlavním rotorem a třílístou vyrovnávací vrtulí. V zadní části trupu je svislá stabilizační plocha. Pohonnou jednotku tvoří dvojice turbohřídelových motorů TWD-10W s maximálním výkonem 2 x 662 kW, který lze krátkodobě zvýšit až na 2 x 846 kW. V nákladovém prostoru je schopen přepravit až 12 vojáků s výzbrojí.

Základní takticko-technická data

Celková délka	18,85 m
Celková výška	4,20 m
Osádka	2 osoby
Únosnost	2100 kg
Dolet	690 km
Dostup	6000 m
Maximální rychlost	260 km.h ⁻¹